

2354

5-2

2-35

35

315

Communi studio scholae probandum
Ergo philosophum sequatur omnia
Summo dehinc homines bono potui
Possint duo fieri modo beati
Divino docet ore/prædicari
Ignorantibus/invidi fieri
Sacris libris scilicet
Hæreses nonnullas uentilantur

Eusebius de euangelica præparatione a Georgio Trapezuntio e græco in latinum traductus / opus cuiusq;

- i. Cap.
- ii. Cap.
- iii. Cap.
- iiii. Cap.
- v. Cap.
- vi. Cap.
- vii. Cap.
- viii. Cap.
- ix. Cap.
- x. Cap.
- xi. Cap.
- xii. Cap.
- xiii. Cap.
- xiiii. Cap.
- xv. Cap.
- xvi. Cap.

De euangelii distinctione & inter
De his que solent obici Angeli &
Reuocato eorum que obiciebantur
De origine mundi secundum gentes
Directa de substantia mundi philosophationes
Eiodor uerba/qui prædicit hominibus
quod nec idola/nec demones uenerunt
De phœnicum theologia

LIBRO SECUNDO
De ægyptiorum theologia
De grecorum theologia
De Assiriorum theologia
De phœnicum theologia
De archæis mysticis erroris gentium
Quod mare superfluum gentium continentibus
Fictis iustis/etorum ratiō
Quod scripta deorum scriptura hominum fuerunt
Quis de his phœnicum fuerit opinio
Quod phœnicos fabulas & interpretantes fabulas contempserit

LIBRO TERTIO
De honestiore & naturali theologia grecorum
De mystica & naturali theologia ægyptiorum
Quod iustiores non quædam per fabulas excogitantur
Reuocato mysticis theologia

LIBRO QUARTO
Quod hominum iusticio responda reddi uisibile non temere dicitur
Iustorum de diuinationem
Directa gentium theologie
Porphyras de philosophia responsum
Reuocato phœnicum ipsius porphyras
Quod omnes demones mali sunt

HIERONYMVS BONONIVS TARVISANVS

Errores hominum uetustiorum
 Sacris Eusebius libris refellit
 Ignoti latebras/sinusq; ueri
 Diuino docet ore/prædicatq;
 Possint quo fieri modo beati
 Summo dehinc homines bono potiti
 Ergo philosophum sequamur omnis
 Communi studio scholæ probandum

Cludex quid quoq; cuiusq; libri capite contineatur quæ cæteris uoluminibus omiffu
 ad faciliore quæfitoꝝ inuentionem Hieronymus bononius addi procurauit.

LIBRO PRIMO

De euangeliū diffinitione & intentione sua	Cap.	i.
De his quæ solent obiici Angelis & Iudæis	Cap.	ii.
Refutatio eorum quæ obiiciebantur	Cap.	iii.
De origine mundi secundum gentiles	Cap.	iiii.
Diuerfæ de substantia mundi philosophorum opiniones	Cap.	v.
Diodori uerba/qui præfici homines Solem & Lunam colebant/& quod nec Idola/nec dæmones nouerant.	Cap.	vi.
De phœnicum theologia	Cap.	vii.

LIBRO SECVNDO

De ægyptiorum theologia	Cap.	i.
De græcorum theologia	Cap.	ii.
De Atlantiorum theologia	Cap.	iii.
De phrygum theologia	Cap.	iiii.
De archanis mysteriis erroris gentilium	Cap.	v.
Quod merito superstitionem gentium contemnimus	Cap.	vi.
Breuis supradictorum repetitio	Cap.	vii.
Quod templa deorum sepulchra hominum fuerunt	Cap.	viii.
Qualis de diis præscorum fuerit opinio	Cap.	ix.
Quod plato præscorum fabulas & interpretatiões fabularum contempsit	Cap.	x.

LIBRO TERTIO

De honestiore & naturali theologia græcorum	Cap.	i.
De mystica & naturali theologia ægyptiorum	Cap.	ii.
Quod Iuniores noua quædam per fabulas excogitarunt	Cap.	iii.
Refutatio mysticæ theologiæ	Cap.	iiii.

LIBRO QVARTO

Quod hoium artificio responsa reddi quispiã non temere diceret	Cap.	i.
Inutilem esse diuinationem	Cap.	ii.
Diuerfæ gentium theologiæ	Cap.	iii.
Porphyrus de philosophia responsorum	Cap.	iiii.
Redargutio prædictorum ipsius porphyrii	Cap.	v.
Quod omnes dæmones mali sunt	Cap.	vi.

Quod hoīes sacrificabantur dæmonibus usq; ad tpa Saluatoris	Cap.	vii.
Quod malī dæmones ad oīa flagitiā & facinora hoīes impellebāt.	Cap.	viii.
Quod omnibus contemptis deo inhærendum est	Cap.	ix.
Idem	Cap.	x.
De transmutatione prauorum dæmonum & operatione	Cap.	xi.
Qui sunt principes dæmonum secundum porphyrium	Cap.	xii.
LIBRO QUINTO		
Quod potentia dæmonū per aduentū Saluatoris est abiecta	Cap.	i.
Quibus rationibus homines a dæmonibus decapti sunt	Cap.	ii.
Quo modo multitudo deorum credita	Cap.	iii.
Quod dæmones quos inter hominum deorūq; naturam collocabant responsa dare credebantur	Cap.	iiii.
De operatione bonorum dæmonum secundum porphyriom	Cap.	v.
Quod dæmones coguntur ab hominibus	Cap.	vi.
Quod dii gentium magicas artes docuerunt.	Cap.	vii.
Quod oracula defecerunt.	Cap.	viii.
Quod gentiliū dæmones mortales sunt.	Cap.	ix.
De uetustorum fallacitate oraculum ex tenemeo.	Cap.	x.
Quod malefici uates partem quæstus petebant.	Cap.	xi.
Quod poetæ responsis laudabantur quasi diuini.	Cap.	xii.
Quod athletæ diuinis honoribus auctoritate Apollini afficiebant	Cap.	xiii.
Quod etiam tyrannis Apollo adulabatur.	Cap.	xiiii.
Quod ligna & lapides laborandos Apollo consulebat.	Cap.	xv.
LIBRO SEXTO		
Quod quæcūq; dii gentiū p̄uidebant cælestiū motu p̄rudebam	Cap.	i.
Quod uoluntates hoīum fatīs agi arbitrabantur / liberum negantes arbitrium / idq; deorum consiliis persuasi	Cap.	ii.
Quod facta magica uī solui posse Apollo respondit.	Cap.	iii.
Quod Apollo nonnunq̄ mentiri se fatebatur	Cap.	iiii.
Quod falsa est opinio de fato.	Cap.	v.
Ipsorū gentiliū philosophorū uerba cōtra eos q̄ fatū eē opinant	Cap.	vi.
Idem.	Cap.	vii.
Bardefanes de eodem.	Cap.	viii.
De eodem per auctoritatem scripturæ ab origine	Cap.	ix.
LIBRO SEPTIMO.		
Repetitio theologiæ gentiliū.	Cap.	i.
Quod solum hebræorum genus uerā sequebatur pietatem	Cap.	ii.
Compendiose nonnullos hebræorum uitæ narrantur.	Cap.	iii.
De Iudæorum theologia.	Cap.	iiii.
De uerbo.	Cap.	v.
De contraria uirtute.	Cap.	vi.
De hominum natura.	Cap.	vii.
Quod natura non est genita.	Cap.	viii.
Quod materia non est causa malorum	Cap.	ix.
LIBRO OCTAVO.		

De traductione scripture. Repetitio gentiliū theologie.	Cap. i.
De uira & disciplina Mosaica.	Cap. ii.
Eleazarus apud Aristeū de Allegorico sensu scripture.	Cap. iii.
De Esseis qui priscis tpbis sublimi uiuebant philosophia.	Cap. iiii.
De deo & quod mundus creatus est.	Cap. v.
LIBRO NONO.	
Quod etiam exteriores Iudeoꝝ gentē admirati sunt.	Cap. i.
Hecateus de eodem.	Cap. ii.
Plearchus de eodem.	Cap. iii.
Quod multi conueniunt et alieni de ueritate historia.	Cap. iiii.
LIBRO DECIMO.	
Quod graeci non solum a Barbaris artes: sed alter alterius inuenta dictaq; furantes suo nomini attribuebant.	Cap. i.
Quod disciplinas oēs & artes Barbaris graeci acceperunt.	Cap. ii.
De antiquitate Moyſi ac prophetarum.	Cap. iii.
LIBRO VNDECIMO.	
De tripartita philosophiæ diuisione secundum platonem.	Cap. i.
De morali hebraeorum philosophia.	Cap. ii.
De rationali Iudaeorum philosophia.	Cap. iii.
De comodissima noīum apud hebraeos impositione.	Cap. iiii.
De physica parte secundum hebraeos.	Cap. v.
De intellectuali hebraeorum physiologia.	Cap. vi.
De ei uerbo graeco ex Plutarcho.	Cap. vii.
Quod deus ineffabilis est.	Cap. viii.
Quod deus unus est.	Cap. ix.
De uerbo.	Cap. x.
De bono.	Cap. xi.
De Iudæis secundum Moysen ex philone.	Cap. xii.
Ab hebraeis didicit Plato contrarias esse uirtutes.	Cap. xiii.
Quod animi quoq; ab immortalitate ab hebraeis plato didicerit.	Cap. xiiii.
Quod productum esse mundum ab hebraeis plato accepit.	Cap. xv.
De luminariibus.	Cap. xvi.
De mutatione mundi.	Cap. xvii.
Quod resurrecturos mortuos et concedit non aliunde quam ab hebraeis plato discere potuit.	Cap. xviii.
De caelesti terra secundum platonem.	Cap. xix.
Quod etiam de iudicio futuros hebraeos plato sequitur.	Cap. xx.
LIBRO DVODECIMO.	
Quod quærere leges non quærere rationes iuuenes debent.	Cap. i.
Quod comode p fabulas adolofcentibus maiora tradenda sunt.	Cap. ii.
Quod sincera fide plato inhæsisse scripturæ uideatur.	Cap. iii.
Quod non in omnes offerenda sunt ueritatis dogmata.	Cap. iiii.
De uiro iusto secundum platonem.	Cap. v.
Quod etiam de serpentis fraude Moysen plato sequitur.	Cap. vi.
Quomodo plato quasi ioco ex uiro sumptam mulierē scripsit.	Cap. vii.

De prima hominum uita.	Cap.	viii.
Quod etiam collocutionem serpentis & æuæ secutus est.	Cap.	ix.
Quod ordinem etiam scribendi secutus est.	Cap.	x.
Quod a pietate in deum leges exorsus est ut moyses.	Cap.	xi.
Quod a pueriua in legalibus pueri exercendi ludo sunt.	Cap.	xii.
Quod diuinarum rerum imagines hæc inferiora plato putabat.	Cap.	xiii.
Quod adolentes cantibus ad uirtutes præparandi sunt.	Cap.	xiiii.
Quod poete recte dicere cogendi sunt.	Cap.	xv.
Quod hymni cani nõ debent nisi prius examinentur.	Cap.	xvi.
Quod nõ semper uino utendum est.	Cap.	xvii.
Quod nobiscum nobis gerendum est bellum.	Cap.	xviii.
Quod peccatorum anima est causa.	Cap.	xix.
De uero philosopho.	Cap.	xx.
Quod nõ nunq̃ falso ad utilitatem audientium utendũ est.	Cap.	xxi.
Quod omne genus hominũ ad ueritatem uocandum est.	Cap.	xxii.
Quod etiam de Salomonis parabolis plato multa accæpit.	Cap.	xxiii.
De seruis.	Cap.	xxiiii.
Quod aliqua in alienum sensum accæpit.	Cap.	xxv.
Quod in duodecim tribu ciuitatem suã Iudeorũ imitatioẽ plato diuidit.	Cap.	xxvi.
Quod situm urbis Iudæorum secutus est.	Cap.	xxvii.
De prouidentia.	Cap.	xxviii.

LIBRO TERTIODECIMO.

Quod plato gentiliũ deos contemnebat.	Cap.	i.
Quod mendosissime de deo poetæ scripserunt.	Cap.	ii.
Quod deus immutabilis ac uerus est.	Cap.	iii.
Quod Socrates quia gentiliũ deos spernebat occisus est.	Cap.	iiii.
Nulla pacto iniuriandum sit.	Cap.	v.
Quod fortes uiri etiam post mortem patriam defendunt.	Cap.	vi.
Ididem.	Cap.	vii.
Quod inconstanter de deo plato locutus est.	Cap.	viii.
Quod non recte plato de Dæmonibus sensit.	Cap.	ix.
Quod non recte in omnibus plato sensit.	Cap.	x.
Quod non recte de cælo plato sensit.	Cap.	xi.
Que de mulieribus sensit plato.	Cap.	xii.
Leges aliquaẽ platonis.	Cap.	xiii.

LIBRO QVARTODECIMO.

Quod omnes inter se philosophi repugnant. Contra quod nostri omnes concordant.	Cap.	i.
De Successione platonica.	Cap.	ii.
Quod unusquisque philosophorũ qd ipse conuiciebat de diis sequebat̃.	Cap.	iii.
Quod mathematice discipline nihil conferant ad pietatem.	Cap.	iiii.
Opiniones priscaorũ periarchon. i. de principibus.	Cap.	v.
Opiniones philosophorum de diis.	Cap.	vi.
Aduersus eos qui sensum tollunt inutile esse dicentes ad cognitionẽ.	Cap.	vii.

FINIS.

a iii

Ad sanctissimū papā Nicolau. Q. Georgii Trapezūtii i traductiōe Eusebii p̄fatio.

VSEBIVM PAMPHILI DE EVANGELICA PRAE-
 paratione. Latinum ex græco beatissime pater iussu tuo effe-
 ci. Nam cū eum uirum tū eloquentia/tū multarū rerū peri-
 tia/ & ingenii mirabili flumine ex his quæ iā traducta sūt præ-
 stantissimū sanctitas tua iudicet atq; ideo quæcūq; apud græ-
 cos ipsius opera extent. Latina facere instituerit. Euangelicā
 præparationē quæ in urbe forte repta ē/primū aggressi tra-
 duximus. Quod quidē in libro quasi quodā i speculo uariā
 atq; multiplicē doctrinā illius uiri licet admirari. Cuncta enī
 quæ ante ip̄m facta inuētaq; fuerunt/quæ tñ græcæ scripta tūc inuenirētur/multo cer-
 tius atq; distinctius ip̄is ēt auctoribus qui scripserūt p̄cipisse mihi uidetur. Ita cū con-
 stet mihi fere p̄clarū unq̄ gestū fuisse quod illis tp̄ibus græcæ scriptū nō extaret/nihil i
 rebus magnis naturaq; abditis quod a philosophis nō eēt explicatū/oīa ille tū memo-
 riā tenacitate/tū mētis p̄cipit acumie/ac ut apes solēt singulis insidere floribus/indeq;
 quod ad re suā cōducit colligere/nō aliter ille undiq; certiora/uerisimiliora ue diligens
 mirabilē sibi atq; inauditū scientiæ cumulū cōfecit/multiplices uariasq; philosophorū
 sectas nō ignorauit:ifinitos pene gentiū oīum religionis errores tenuit/orbis terrarum
 historiā serie sua dispositā solus cognouit & cæteris tradidit. Nā cū non eēt nescius ge-
 starū rex historiā titubare sanctissime pater nisi distincta tp̄ibus pateat (quippe cū natu-
 ra tp̄ibus faciat ut quæ i tpe fuerūt nisi qñ fuerūt scias/ nec fuisse quidē pp confusionem
 uideātur) eo ingenio/studio/industria/huic incubuit rei/ut oīum scriptorum peritiā
 in unū cōgestā facile supauerit/distinctiusq; cūcta ip̄is suis (ut diximus) auctoritatibus
 cognouerit. Conferēdo enī iter se singulos/ueritatē quæ ab oībus simul emergebat nec
 ab ullo exprimebat/cōsecutus ē. Quæ oīa ab aliis quæ scripsit/& ab hoc opere p̄spice-
 re licet. Quod ille ideo suscepit/qm̄ cū apud gentiū præclaros philosophia uiros nobi-
 lissimus eēt/ac priscā paternāq; deorū religionē catholicæ ueritatis amore contēpserit/
 partim accusantibus suū p̄positū respondere/partim nostra pro uiribus suis uoluit cō-
 firmare. Itaq; in duas uniuersum p̄tis negociū partitus ē. quæ primā quæ nunc tra-
 ducta a nobis ē/qua illis respondet qui eū quod christianis inhæserat accusabāt præpa-
 rationē euāgelicā: alterā ueritatis catholicæ doctrinā appellauit. Illud sane prætermittē-
 dum nō ē/nequis qm̄ nōnulla in hoc libro nō absq; tuæ sanctitatis auctoritate concedi-
 mus/quasi traductoris transgressos officium nos accuset/ante primi concilii tpa librū
 hunc ab Eusebio editum fuisse. Constat enī ip̄m Ariana hæresi ante sententiam concilii
 laborasse. Sanctorū deinde patrū auctoritatē libēter secutū sanctissime atq; pie in ortho-
 doxia uixisse. Ferrur enī apud græcos ab eo iussu patrū sacrosanctæ illius Synodi sybo-
 lum scriptum fuisse/quod ita cōposuit ut ad deiciendam absq; controuersia perniciosā
 hæreticorū opinionē/filium dei genitū non factum/consubstantialēq; patri cōscripse-
 rit/ac patribus tradiderit/nec intēioni suæ quicq̄ addidisse/aut inde aliquid detraxisse/
 aut mutasse patres dicuntur nisi solum illud/deū uerū de deo uero. Nam & si genitū eē
 a patre nō factū/consubstantialēq; deo patri filium/ad refutationem hæreticorum suf-
 ficerēt/quia tñ deum filiū patrē uero deū uerum inter hæc distinguentes Ariani p̄dica-
 bant/ne qm̄ deū de deo ille dixit ansam caperent/deum uerum de deo uero patres iter
 iecerunt. Hæc res qm̄ nōnulla in hoc libro sparsa inueuimus ab Ariana prauitate non
 aliena/firmiter nobis fuit argum̄to añ cœtū illū sacratissimū hæc illi cōscripta & edita fuis-
 se. Quare sētib; tuo iussu āputatis rosas solūmō Latinis hoib; traductōe obtulimus.

☩ Eusebius Pamphili de euangelica preparatione a graeco trapezuntio traductus.

☩ De euangelii diffinitione; & intentione sua.

Cap. primum.

VM quid sit christianismus nescientibus apire statuerim: huc librum quo euangelicae doctrinae ueritate approbamus/ut omnibus tuis adiutus ad optatum finem pueniam/tuo nomini Eporum ornamentum Theodori dedicaui. Ac in primis quid nobis hoc euangelii nomine significet/ & quanam huius uerbi pars sit/ declarandum esse arbitror. Euangelium igitur dicimus quod aeternorum atque incorruptibilium bonorumque certe suprema & maxima sunt/ & ex antiquissimis predicta temporibus/nuper uero splendore sui orbem il-

lustrantia/cunctis hominibus annunciat: quod non caecas caducasque huius saeculi diuitias/nec breuem hanc calamitosam uitam/nec instabilia corporis comoda; sed aerae quae intellectualis substantiae sunt a quibus et corporum bona quasi umbra consequentia dependet/summam propriamque nobis affert felicitatem/cuius quasi caput religio est/non illa gentilibus falsa & ficta errorisque plena nomen ementita est/sed haec nostra quae ipsarum rerum ueritate appellationem adinuenit quam animi ad unum solum & uerum deum firmam stabilemque conuersionem/ & uitam quae mandatis eius pagatur esse asserimus/qua quidem ex uita amicitia est iter deum & homines constituit/amicitiam uero beatitudo illa ultima & felicissima finis consequitur/qui a superioribus dependet inde gubernatur/ac rursus eo pueturus est. Quid igitur hac iter deum & homines amicitia melius nobis atque beatius excogitari poterit? Nonne uitae lucis/ueritatis/bonorumque omnium ipse fons atque largitor est? An non ipse ut cuncta & sint & iuuant eam in seipso complectitur? Quae ergo re indigebit qui eius amicitiam adeptus est? qui rerum omnium creatorem charitate sibi coniunxit? qui patrem atque tutorem illum sibi ascripsit? Non possumus profecto dicere quoniam omnia quae ad animam/quae ad corpus quaeque ad externa pertineant optime beatissimeque is possideat/qui charitate proximus deo factus/beatissimam eius amicitiam exacta exquiratque religione consecutus est. Hanc ergo salutare hominum ad deum conuersionem atque amicitiam ab omnipotenti deo missus deus uerbum quasi lucis infinitae splendor cunctis annunciat. Non hinc aut aliunde/sed undique cunctis ex gentibus ad deum uerum/graecos simul & Barbaros/omnem sexum/omnem aetatem/diuites & pauperes/sapientes/& contra liberos ac seruos/magna uoce conuocat/hortaturque omni studio ac cura hoc donum suscipiamus. Nam sicuti eiuusdem naturae atque substantiae nos omnes creauit sic rursus cognitionem & charitatem suam aequaliter omnibus proposuit qui gratiam eius ex toto animo complectuntur/& colunt. Hanc dei erga nos charitatem qui christus ipse dei patris uerbum est ipse quoque deus/non respiciens ad peccata hominum/sed seipsum eis reconcilians uniuerso sicut diuina exclamat scriptura orbi annunciat. Venit namque ait & annunciauit pacem illis qui longe sunt & pacem illis qui prope sunt/quae olim haebrei diuinitus docti predicabant. Quidam enim eorum clamant recordabuntur & reuertentur ad dominum omnes fines terrae/& adorabunt coram eo omnes patriae gentium/quia dominus est regnum terrae & ipse dominabitur gentium/& rursus: Dicite in gentibus quia dominus regnauit/etenim firmauit orbem terrae qui non commouebitur. Alius conspicuus erit dominus in ipsis/& coteret penitus deos omnes gentium terrae/adorabuntque ipsum singuli/ex loco suo: Haec ex priscis temporibus dicta diuinis oraculis/nunc ad nos Saluatoris nostri Iesu christi praedicatione peruenerunt/sic praedictam olim & expectatam a sanctis uiris omnium gentium uocationem ueritatisque cognitionem uerbum dei quod nuper de caelo descendit operaque fecit multo ante praedicta nobis annunciat.

☩ De his quae solent obici Angelis & Iudaicis.

Cap. ii.

a iiii

Euangelium quod

afflictus p. e. h. u. p. collata h. o. t. e. z.

Ed scio me impetu quodam animi & desiderio nimium puectum. Antea. n. quam no-
 ftra confirmem? q̄ solēt obiici refutanda esse uident. Nā cū multi nō rōne Chri-
 stianā religionē sed incōsiderata fide/unde fideles appellant/ susceptā esse pu-
 tent/iure nos q̄ ueritatē euāgelicā: argumētis/signis/atq; uestigiis approbare hīs libris
 aggressi sumus ad p̄parationē susceptū negotiū respondendū ad illa prius esse putamus
 q̄ uel a grācis uel a Iudæis/ac maxie a curiosis nobis solēt oppōi. Nō. n. aliter/ arbitror
 ordine certo ac serie orōnē nostrā p̄gredi posse/ quā si prius ea q̄ ad euāgelicā ueritatē
 iter p̄parare/ & hīs q̄ a gētibus ad nos cōuertūt aptiora esse uideant exponamus/ deīn
 de p̄paratis iā & p̄fectionibus idonea quæ ad uerā Saluatoris ac dñi nostri Iesu christi
 cognitiōnē adducūt diligētius explanemus. Huius ergo negotiū ab illis inītiū sit quæ tā
 a gētibus quā a circūcis q̄ exquisitis rem nostrā quærerēt dici possent/ q̄reret. n. q̄ sp̄iā
 p̄fecto/ qd̄ nā gen⁹ hoīum simus q̄ hæc scribere aggrediamur/ utrū grāci an Barbari/
 uel siqd̄ inter hæc inuenit̄ neutri/ & quos ipsos nos esse p̄fitemur nō dico noīe. nam id
 quidē una uoce clarū fieri pōt/ sed uiuēdi mō ac secta. Nec. n. inquit̄ gentiliū cōproba-
 tis religionē/ nec Iudeorū uos morib⁹ uiuere uidemus/ qd̄ igit̄ hoc mōstri est? aut quæ
 nā hæc est noua uiuēdi ratio? Præterea quō impii nō erūt ac deorū oīum inimici/ q̄ pa-
 trios mores/patria iura patrias carimonias q̄bus gētes oēs ac ciuitates cōtinent̄ contē-
 pserūt atq; adiecerūt? qui saluatores ac benefactores deos spreuerūt? & quos deos? eos
 uidelicet qui ab inītio seculorū apud uniuersos hoīes tā grācos quā Barbaros p̄ regio-
 nes ciuitates/agros/hoīis/diebus festis/ludis: ac carimoniis ab oībus regiōibus/tyrā-
 nis populis/philosophis/legūlatorib⁹/honorant̄ atq; collunt̄: ac eorū loco impia quæ-
 dam ac scelarata admirant̄ & colūt. Quæ igit̄ uenia digni/ aut potius quæ cruciatū qd̄
 q̄ suppliciū nō merētur qui patria neglexerūt? & aliena figmēta spurcis fœdisq; Iudeo-
 rum fabulis nixa elegerūt. aut quō nō extrema prauitate sunt qui tā facile propria reli-
 querunt? hāc fatuā & oīs rōnis inopē fidē uniuersis gētibus inimicā ac impiā elegerūt?
 nec ipsū Iudeorū deū secundū eorū carimonias nec gētū religionē colentes inauditū
 ac inuīum iter sibi ipsis turpiter cōfecerūt? Sed hæc quidē ex gentibus aliqs nec sua nec
 nostra recte intelligēs de nobis dicere poterit. Hebræi uero ipsi quoq; de nobis forsan
 conquerent̄/ quoniā cū alienigenæ simus/ sic scriptura sua nihil ad nos p̄tinentē ipuden-
 ter abutimur/ ut nos in suā nobilitatē intrudere/ ac ipsos a patriis ac p̄priis ritibus extru-
 dere conemur. Nā si christū diuinis oraculis uetūz æte multa sæcula scriptū ē. Si Iudæo-
 rū p̄phete aduentū ipsius p̄dixerūt/ qui & saluatore & regē iudæorū nō gentiū ipm fu-
 turū p̄dicarūt. Si tādē aliqua quædā meliora diuinioraq; scriptura p̄nūciat: ea quoq; Iu-
 dæis nō gētibus scripta fuisse. Itaq; nō recte nos facere qui hæc ob audiamus/ & quod
 turpius/ est quæ Iudæis p̄pter errores suos incōmoda uētura scribunt̄/ ea iam ipsis ac-
 cidisse asseramus. Repromissiōes autem bonorū in nos ipsos trāfferamus/ quodq; mē-
 te capti hominis est predictā fœlicitatē cōseruantibus legē nobis ipsis attribuimus &
 datas ab ipsa lege carimonias improbamus.

Refutatio eorum quæ obiiciebantur. Cap. III.

h Is cæterisq; huiusmodi cū aduersus nos urant̄ / age iā deū oīum p̄ Saluatore
 nostrū uerbū ipsius quasi p̄ pōtificē iuocātes/ primū in nos argumētū suū re-
 futādo/ calūniatores ipsos eē ostendamus qui nihil nos cōprobare posse / sed
 exptes rōnis fide p̄suasos asserūt/ idq; tā ex hīs p̄batiōibus/ quibus utimur cum ad reli-
 gionē nostrā gētilēs cōcurrūt redarguemus/ quā ex hīs quas uel scribēdo uel uiua uo-
 ce p̄ferēdo/ & aut priuatim aut publice disputando aduersariis opponimus/ ac multo

Primus

magis hos quoq; libros qui hoc totū euāgelicæ ueritatis negociū cōtinēt/ grām.n. dei ac cælestia bñficia p dñm nostrū Iesum xpm filiū dei Saluatorē nostrū nobis eē collata plurib⁹ ac pspicuis argumētis hic Tractatus pbatur⁹ se pollicet⁹ . Nā cū patrū nrōrū memoria nōnulli aduersus gētiles opponētes ac eis rñdētes /aliis diuinas scripturas exponētes/aliū ueritatis dogmata subtilius cōprobātes multa reliquerūt iure nobis hic modus cui libētes isudamus adinuētus ē/quis primus oīum sacer ille Apostolus Paulus probabilitatē oēm cauillatoriā lōge abiiciēs ac certas afferēs pbatōe ait/Sermo ac p̄dicatio nostra nō ē in p̄suasibilibus humanæ sapientiæ uerbis/sed in oñsione spiritus & uirtutis/& rursus. Sapiētā loquimur iter p̄fectos/sapiētā aut nō huius sæculi neq; principū qui destruunt⁹ /sed loquimur sapiētā in mysterio absconditā/præterea sufficiētia nostra iquit ex deo/qui nos & idoneos fecit ministros noui testamēti. Nō iniuria ergo oībus nobis p̄ceptū est/prōptos eē ad respōdēdū cuiq; rōnē a nobis de spe nostra quærētī. Certū ē igit⁹ Saluatorē nostrū p̄dixisse doctrinā suā in testimoniū oīum gentiū p uniuersum terrarū orbē p̄dicatū iri/& ecclesiā quæ postea uirtute sua cōstituta ē inuictā atq; inexpugnabilē fore/nec unq̄ futur⁹ ut a morte suparet⁹ /sed firmā fore sp atq; imobilē tanq̄ in lapide stabilitā atq; fundatā cuius diuinatiōis effectus oēm ipudentissimā linguā uana cōtradictēm p̄fecto arcere pōt. Quis.n. nō fatebit⁹ cū sic apte rez; euetus diuinatiōi cōgruat/dei uirtutē nō naturā humanā illā fuisse /quæ & futura hæc p̄uiderat⁹ & re ipsa p̄fecit quæ uerbis p̄dixerat⁹. Iā.n. sui euāgelii fama totū ab ortu ad occasum orbē impleuit/oēsq; gētes adiit/crescitq; idies p̄dicatio sua.Ecclesia ē hoc noīe ab ipso donata radices ægit/ac usq; ad astra sanctorū uirorū orōnibus glorificata luce ac fulgore orthodoxæ fidei splendet/neq; hostib⁹ terga dat neq; ip̄s ianuis mortis cedit pp pauca uerba que ille ptulit.Super lapidē ædificabo ecclesiam meā:& porte inferi nō p̄ualebūt aduersus ipsā. Sunt at̄ alia quoq; multa a Saluatore nostro p̄dicta quæ in suo a nobis collecta loco & rez; euentibus accomodata/uerā de ipso nrām ostēdunt op̄inōnē fidē. Sed ad hæc oīa nō sunt cōtemnēda ad catholicā ueritatē cōprobandam hebraicæ scripturæ testimonia: quibus ante mille annos Iudæorū p̄phete indoctorum hoīum piscationē uniuersæ uitæ hoīum affuturā p̄dicātes appellationē christi noīe ip̄o exp̄sserunt & aduentū eius in carne/modū ēt ipsū quo doctrina eius ad oēs gētes p̄ueniret p̄dixerūt/nec tacuerūt futurā Iudæorū ifidelitatē/& quicqd aduersus ip̄m facturi:& quas p̄enas paulopost eēnt daturi quod urbs eorū extrema obsidione caderet regnūq; suū oīno cessaret:ac ipsi ad oēs gētes dispersi suis inimicis ac hostib⁹ p̄petuo seruiret/quæ oīa sicuti scripta sunt post aduentū Saluatoris nrī euenisse cōspiciunt⁹. Præterea qs p̄phetas audiēs:post Christi aduētū Iudæorū abiectiōnē gentiū uocationē/apte dicētes futurā nō admirabit⁹ /cū uideat res ipsas p doctrinā Saluatoris nostri oraculis ip̄sorū ad unguē quadrare. Per Saluatorē.n. nostrū factū est ut ex omni genere hominū pene innumerabiles sp̄retis idolis: unius ac ueri dei cognitionē religionēq; susceperint/qd̄ ita futur⁹ dei oracula & p̄ alios p̄phetas cæcinerūt/& p Hieremiā maxie ubi dicit⁹. Dñe de⁹ me⁹ ad te gētes ueniēt ab extremis terræ ac dicēt quā falsa nrī p̄res idola possederūt/& nō erat in ip̄s utilitas: Si faciet hō si ip̄s deos/nec erunt isti dei . Hæc igit⁹ uniuersa fidei nræ ueritatē astruūt/nec hūana uirtute sed a deo p̄dicta & p̄phetarū oraculis scripta ostēdunt & ad hæc a multis uariisq; gentiū principatibus liberos qnq; futuros hoīes uaticinant⁹. Itaq; cum oēs gentes antiquitus multi reges ac tyrāni urbes fere singulas tenerēt/ac aliū populis/aliū paucis regerent⁹ qua ex re bella ubiq; fremebāt captiuitates/depopulatiōesq; urbiū ac gentiū indies fiebant/plenaq; oīa erāt seruitute:

unde cogebant^r urbani simul & agrestes ab ieunte statim etate rei militari operam dare: ac sp & ubiq; p urbem atq; agros armati pdire: Continuo xpi pntia de quo scriptum est in diuinis oraculis/oriet^r in dieb⁹ eius iustitia & multitudo pacis/& cōflabūt gladios suos i uomeres & lāceas suas i falces/nec eleuabit gens in gētē gladiū/nec exercebunt^r ultra in plū. Rex euētus uerba pphetarū secut⁹ ē/ac oīs pncipatuū multitudo cessauit / ab Augusto in ipso tpe incarnationis dñi nri Romanorū impio in monarchiā redacto. Ex illo aut tpe usq; ad memoriā nram nō iuenies ita populos populis oppositos fuisse /nec gētē ullā ita in aliā isurrexisse/nec hūanā uitā oīum cōfusiōe uexatā ut passim prius fieri solebat. Atqui quō magna nō ē dignū admiratiōe siqs ita secū attente cogitet/cur nā pncipis tpeb⁹ qñ dāmones oīum gētū dñabant^r ac sumope ab oibus colebant^r/tāto alteri ad alteros furore ab ipsis diis suis cōcitati ferebant^r/ut nūc grācos/nūc ægyptios/nūc Syrios/nūc Romanos iter se bellare ac seipso destruere regiōes suas in cursibus/ciuitates obsidiōib⁹ desolare uideres sicut hīstoriis suis pspicit^r. Simul uero atq; pmissima & patiētissima Saluatoris nri doctrina appuit/multorū cultus deorū labeat^r/bella cessabāt/uniuersū hoīum gen⁹a magnis malis atq; piculis quiescebat. Quod maximum ego diuinæ ac ineffabilis suæ uirtutis signū dicere non dubitauerim. At uero ex sua pdicatiōe q̄tū hoies pfererint q̄tāq; utilitatē et huius uitæ cōsecuti ipsis oculis cernes si attēderis nūq̄ alias in memoria hoīm ab aliquo illustri uiro aut populo factum / nisi nūc suis dūtaxat uerbis atq; doctrina p uniuersum orbē diffusa/ut oīum iura gētū recte atq; hūanitas se hēant/illa ipa inquā iura que añ aduentū suum terra/fœda/imania erāt. Nō. n. iā psæ q̄ eū secuti sūt mres suas nephādīs nuptiis cognoscūt nō hūanis uescunt^r carnib⁹ Scythæ qm̄ ad eos usq; pdicatio xpi puēit/nec charissimos falsa religione ipulsi liberos iugulāt. Hæc certe ac talia pene ifinita hoīum quondā uitā uexabant. Massagetæ ac berbices ppiquos atq; affines suos q̄ senectute cōficiabant^r miserrimos putasse tradunt^r/ac ideo imolatis carēs eorū quos plurimi fecerāt epulabant^r. Tibarenī uiros seniores suos pncipitare; Hyrcanī rapaci generi auīū. Caspiū canib⁹ proiicere soliti quæ qdē cūcta religiosissime pncipiebāt/nūc uero sola euāgelica uirtute undiq; truculentissima hæc pestis explosa ē. Quod uero mīme diū putant^r aut inania & furda simulachra malefici dāmones in ipsis hitates/aut ptes mūdi quæ conspiciunt^r/aut mortuorū hoīm umbræ/aut quæcūq; aīaliū nocētissima/sed p his oibus una Saluatoris sola doctrina cūcti simul grāci ac Barbari/q̄ nō ficto aīo uerbū xpi audierūt ad tātū philosophiæ puenisse: ut solū uerū deū regē ac dñm cæli/& terræ/Solis / Stellaꝝ/ toriusq; mūdi creatorē collāt atq; sequant^r/quodq; cūctis uirib⁹ conant^r sic uiuere/ut uel oculos coerceāt/neqd cupiditate tracti turpiter uideāt: sed ab ipsa mēte oēm aī morbū depellāt. Hæc oīa quonāmodo audebit negare quispiā nō eē fœlicis uitæ? Aut uero qd nō recte parere oīno laudāt: tantū a piurio absunt /qm̄ ab ipso nō eē iurandū audierūt sed oī iureiurādo abiecto sufficere hoībus ita & nō/quodq; nec in quotidiano sermone inania uelis proferre/sed ita diligenter in omnibus te ipsum custodire/ut nec falsum nec iniuriosum/nec turpe in labiis uerbū habeas/qm̄ ille dixit. De omni ocioso uerbo rōnem dabitis in die iudicii/quā philosophorū uitā nō excedit? Ad hæc et quod simul cūcti & inūerabiles uiri & mulieres/seniores/ac pueri/serui & liberi/nobiles atq; ignobiles/docti simul atq; idocti/in oī ab ortu solis ad occasum loco ubi homīes habitant quotidie ferme ad pncipiendā dī. ciplinā xpi qua non solū a turpi facinore/uerumetiam a cogitationibus inhonestis abstinere/quæq; uentrem ac ea quæ sub uentre sunt domare docentur confluant/quod uniuersi in diuinā piæq; disciplina exercentur excelso aīo cōtumelias ferre nullā in uidiētam appetere/iram & appetitū oēm temerarium supe-

rare ac uincere/indigētibz de re sua offerre/oēm hoīem iure naturæ fratris ac pximi loco diligere: Hæc oīa siqs simul collecta cōsideret nō ne fatebit̄ maxia sola uere bona cūctis eē hoībz p̄dicatiōe xp̄i oblata/nec ab alio quā ab ip̄o potuisse unq̄ homies huius uitæ fœlicitatē recipere: Illud uero quale tibi uidet̄ qđ uniuersum genus hoīm nō eorū solū qui aliqua hūanitate p̄diti sūt/ueruētā crudelissimorū & in extremis oris terræ habitātū ab imānitate recessit/ac ad opīones uere philosophiæ iductū ē? Quis enī iā imortalē eē aiām nō credit? Quis nō speret eē apud deū cum naturæ cōcesserimus uirtuti deposita p̄mia: qbus iducti nr̄i hāc uitā oīno ita cōtēpserūt / ut priscos & illustres philosophos mulierculas putes/si ad hos cōferas/ludūq; puerorū non iniuria existimes oīa quæ de cōtēnēda morte/aut uerbis/aut exēplo p̄fici philosophi docuerūt/fœciæ apud nos atq; ifāte/uiriq; Barbari & idocti p̄hi dicerēt Saluatoris nr̄i uirtute adiuuātē imortalitatis nr̄æ opīonē re lōge magis q̄ uerbis uerū eē cōprobarūt /quā magnū ēt illud/qđ oēs gētes nō aliūde quā a doctrina nr̄i Saluatoris p̄uidentiā dei eē quæ cūcta p̄spiciat atq; gubernet didicerūt; Nec ē iam aliqs qui non accipit sic doctrinā de iustitia & iudicio dei ut nō fateat̄ caute iccirco uiuēdū ac lōge a uitis eē fugiendū. Sed caput beneficiorū oīum quæ a Saluatoris p̄dicatiōe xp̄i adepti sumus facile cognosces/si calamitosam priscæ Idolatriæ fraudē qua oēs quōdā hoīes dæmonū artibz p̄mebant̄ diligēter aiō uolueris. Verū qm̄ ita natura fieri cōpertū ē / ut hoīum genus rōnis nō expers nullā rē aggrediat̄ nisi suasiōe inductū credat sibi p̄futurā/nō temere ad nostra cōfugiētes ac maxime rudiores/qn̄ ad uerā religiōnē iroducimur/fidei remediū adhibemus/hortātes/suadetesq; ut de p̄uidentiā dei/de imortalitate animi /de bona uiuēdi norma quæ a spe atq; fide solū dependet/recte sentiāt . Nam & medico a quibus cauendū & quibus utēdū cōsulentī nisi quis credat/parē sibi peritiā ipsius conferre poterit/nec plus doctor discipulis qui nō credūt utilitatē quādā a doctrina se cōsecuturos/nec philosophiæ sectā ullā quīpiā unq̄ suscipiet nisi antea crediderit cōmodo sibi futurā/ita diuersa suasiōe ac fide ducti alius epicureorū attrahit̄ uoluptate alius cynicæ uitæ duriciē admirat̄/alius Platonē præponit/nōnulli Aristotelē/nōnulli Stoicos diligēter secuunt̄ . Sicartes quoq; alii alias quīs oēs mediæ sint meliores honestioresq; sibi utilitate p̄suasi crediderūt. Itaq; uidebitis Rei militaris ab aliis/ab aliis mercaturæ/aut ædificādi studiū esse p̄positū; Agriculturā alius exercet ac semē sulcis agrorū cōmissum & mortuū reuiuiscere posse nō desperat. Cur igit̄ admirant̄ cū sit uniuersa uita hoīum duobus his fide & spe gubernet̄ /si nostra ēt quæ sola animis cōducunt multis fide tantūmodo tradunt̄ /qui rōne altiora cōsequi nō possūt. Nōnullis ad fidē ratio quoq; ac doctrina subtilior cōiter. Nūc quoniā breuiter hæc quasi fundamēta iacta sūt/ad primā accusationē respōdendū/& qui fuimus quiq; sumus dicendū. Nunq̄ igit̄ negaturos sciāt qui hæc requirāt græcos nos esse patrios/primoq; græciæ demonū cultus tenuisse quos nūc respuimus atq; abominamur Iudaicis attēdentes scripturis/a quibus quīs plurima nostræ religiōni cōsentanea colligamus/fatemur tamē cærimonias Iudæorū uiuēdiq; morē nō imitari . Sed non uidebunt̄ hæc aliter nobis recte cōfesta quā si tā ipsa quæ a maioribus nr̄is accepimus quā Iudæorū priscas uirtutes in mediū ut oībz pateant p̄trahamus/sic enī simul & euāgelicæ doctrinæ uirtus extabit/si ante oculos oīum ponemus a quibus per ipsam erroribus sumus liberati & ad hæc qua rōne Iudæorū scripturas admirātes præsentē eorū uitā recufamus . Postremo quæ ratio euāgelii sit/quis p̄prie atq; sincere/christianissimus dicat̄ /quod nec gentiliū nec Iudæorū sed noua quædā ac uera religiō ab ip̄o Saluatoris nomine appellata. Age iam primū oīum priscas ac primas ip̄orū theologias p̄ singulas usq; in præsentiarū uer-

bis diuulgatas ac pbas sapientū philosophorū de diis de cōstitutiōe mundi opiniones pspiciamus: hinc. n. cognoscimus recte ne ipsa spreuimus an nō. Scribam aut nō mea sed eorū ipsorū qui apud eos studiosissimi rez humanarū diuinarūq; fuerūt uerba: ut ne mo a nobis cōmentam fictāq; narrari fabulam suspicari possit.

De Origine mundi secundum gentiles. Cap. III.

Iodorus igit Siculus uir apud grācos clarissimos: qppe q uniuersā historiā ad unū cōmodissime corp⁹ collegit: statim icipiēs: hęc de origine hoīum cōscripsit. De prima uero hoīum origine: ut a naturalib⁹ & historicis colligitur: binā fuerūt opiniones. Nā alii cū mūdum igenerabilē atq; icorruptibilē putauissent: genus quoq; hoīum sempiternū eē asseruerūt: ita nunq̄ initiū ipsoꝝ fuisse arbitrati sūt. Alii cōgenerabilē atq; corruptibilē putarūt: hoies quoq; apposite certis tꝑibus iccepisse affirmarūt: Vnā enī ante initiū oīum cæli & terræ cūctis simul cōfusa formā fuisse: postea dissepatis diuisisq; molibus uniuersi ordinē mūdi cōspectū: aeraq; motū habuisse cōtinuū: cuius partē qdē igneā ad supiores ascēdisse ptes fursum sua ppter leuitatē natura semp tendēte: qua ex causa solē ac stellaꝝ multitudinē nolutiōe totius circūferri: partē aut turbidā atque terrestrē una cū humidis ad ifinia ppter grauitatē loca descēdisse: quā partē cōtinue lōgo tꝑe in se ipsa cōuolutā marā ex humiditate: ex durioribus terrā lutosam ac tenerā cōcreasse: quā primū postea quā solaris calor exastuauit cōstipatā fuisse: deinde supficie calefacta plurib⁹ in locis corruptionē humidī eē secutā: ex qua (ut ēt nūc in plurib⁹ fieri solet) cū subito ad trāfactū frigus calor exarsit: animalia cōcreta fuisse: quæ noctu a circūfusa caligine alebant: & in die a calore solidiora reddebant ac postremo sufficiēs iā cremenū cōsecuta erupisse ab illa colluue uarias has aialiū formas. Quorū calidiora leuioraq; ad altiora loca exilisse uolucrū appellatio ne nuncupata / sicciora uero ac grauiora serpētibus ac terrenis cōnumerata / eodē quoq; modo humidiora in cōsentaneū sibi ipsis locū cōfluxisse aquatica nuncupata / & sic aialiū diuersa genera pducta fuisse. Terrā uero postq̄ magis sole ac uētis iduruūt nihil ex pfectiorib⁹ pducere posse / ac ideo ex mutua sexuū cōiunctiōe pfectiora generant. Hanc rē ita se habuisse tragicus ēt Euripides Anaxagore physci auditor in fabula quā Menalipen noīat his uerbis testat: una celoꝝ olim ac terræ forma: sed sepatio cūcta in lucē tulit / uolucres ac feras simul / arbores generaq; natantiū mortaliūq; genus / hęc de rerū origine prima a priscis accēpimus. Cū igit diuersis uariisq; in ptibus orbis terræ ita pducti sint hoies / nō iniuria una eadēq; ut lingua nequerūt: cū aliter alibi uocabula rebus iposita sint / & primos quidē hoies nulla re utili aut arte adhuc ad uiuēdū inuenta fert laboriose uitā ægisse nudos absq; tegmine atq; tecto / qua de re multos frigore atq; æstu / nōnulli ēt inedia periere passim. Sed paulatim expientia rerū docente ad speda hæc hyeme refugere / fruges deponere didicerūt / igne deide adinuento artes quoq; ad uiuēdū necessariā / indigētia & usu hoibus duce ac principe sunt excogitate. Hęc nobis ille scriptor Diodorus de origine mūdi & prima hoīum uita breuiter rettulit. In quibus nulla dei mētio facta casualis quædā uniuersi pductio enarrat / quibus cōgrua oēs ferme gētiliū philosophi cōscripserūt / quorū opiniones si diligēter ispexeris a uanis quibusdā fatuisq; cōiecturis pfectas inuenies / qd ut facilius facere possis a Plutarcho tractas tibi ante oculos ponā. Tu aut attēte diuersitatē eorum tecum considera.

Diuerse de substantia mundi philosophorum opiniones. Cap. V.

Thales ferūt primū oīum principiū rez aquā posuisse: ex ipsa cūcta esse ac in ipsam demū deuenire arbitrat. Post eū Anaximadrū Thaletis sodalē ipm in finitū rerū oīum generatiōis atq; corruptiōis cām dixisse. Nā ex ipso ait cælos

Anaxagoras de
Origine mundi

Thales de ori
gine mundi
que traxit Anaxi
muthanoyphosin

Thales
Anaximander

segregatos cæterosq; mûdos numero ifinitos: corruptionē uero & generationē multo pri⁹ ex ifinitis arbitrat' sæculis in seipsis reuolutis. Hic cylindri formæ eē terrā asserit tātaxq; pfunditatis ut ad latitudinē pfunditas tertia pars inueniat' / ait p̄terea spmaticas uires ex sempiterno calido ac frigido in origine hui⁹ mûdi densas fuisse/ac aliqua ex flā mea pila aere hoc circūuoluta ut testa nucleus diruta & in quosdam circulos explicata solē ac stellas cōstituisse/ad hæc hoīem primo ab aliis aīalib⁹ natū/nā alia inqt uidem⁹ cito postea quā nata sūt ad ppria pabula pfe uenire/hoīem uero diuturna egere lactatiōe. Quare nisi in primis initiis ab aliis natus alioꝝ noīe secutus fuisset / nunq̄ educari potuisset. Hæc Anaximāder. Anaximenes aut' principiū rez: aera opinat' quē genere i. finitū/qualitatib⁹ finitū ait/cuius cōdēsatiōe ac rarefactiōe cūcta gigni arbitrat' / motū uero ab æterno eē dicit/terrā ex aere cōstipato primū oīum factam latā magis/iccirco nō absq; rōne sup aerē cōtineri; Solē uero ac lunā cæterasq; stellas a terra ortū habere. Itaq; solē terrā eē ait uelocitate motus caliditate affecutū Xenophanes colophon⁹ no uum quoddā iter p̄ter p̄dictos sibi fabricatus nec generationē rez: nec corruptionē ul lā eē cōtēdit/esse nāq; simile qcquid ē; Nā si aliquid inqt gigneret' id nō fuisse antea necesse ē/quod aut' nō est id gigni nō posse. Nā neque nō ens facere aliqd/neque a nō ente fieri quicq; posse/asserit aut' sensus oēs falsos eē: rōnē quoq; una cū sensibus uidetur abiicere. Terrā uero cōtinue aquis delatā paulatim in maria lōgo tpe abituram censet: Solem atq; alias stellas a nubibus gigni. Parmenides Eleata Xenophanis auditor atq; amicus primū Xenophanē/deinde oppositā quādā uia secutus est. Sempiternū. n. atq; imobile censet eē uniuersum qd ē ens secundū ueritatē rez:/solū. n. eē simplex & itrepidū atq; igemitū. Generationē uero eoz: esse q̄ falsa æstimationē uident' eē cum nō sint. Nā sensus se mouēdos a ueritate putat: affirmat. n. siquid ē p̄ter ens id esse nō ens. Nō ens aut' nō esse in reb⁹ / & sic ens igenitū sibi relinquit'. Terrā uero densioris aeris defluxu factā arbitrat'. Democritus Abderita ifinitū dixit eē uniuersum qm̄ a nullo creatū imutabile ēt eē. Eorum uero quæ nūc gignunt' nullū habere principiū sed ex ifinito tpe cūcta simpliciter quæ sūt/quæ fuerūt/quæq; futura sūt necessitate p̄destinata fuisse. Solis ac Lunæ generationē ppriā: separatāq; ab aliis esse dicit: naturāq; ipsoꝝ nec calidā nec splēdidā fuisse/sed cōtra generatiōis suæ naturæ similit. Sed postea cū maior orbis solaris factus eēt ignē in ipso fuisse intrusum. Epicureus Neoclis Atheniēsis fili⁹ maiestati deoz: detrahere conat' / nec aliquid ex nō ente fieri asserit/ac sp̄ uniuersū sic se habuisse neq; aliqd noui fieri p̄ter id qd tpe ifinito iā factū ē / corpusq; esse uniuersum nō solū imutabile/uerūet ifinitū/sinē bonoz: uoluptatē statuit. Aristippus Cyrenaic⁹ uoluptatē bonoz: dolorē maloz: finē cōstituit. Cæteras sciētias excludit illud solū esse utile putas/ut quæras siqd domi malū aut bonū tibi cōtingit. Empedocles Agrigētinus elemēta quattuor ponit. Ignē/Aquā/Aera/terrā/quoz: cām amicitia & litē ac a prima elemētoꝝ cōplexiōe segregatū aera circūfusum fuisse cōtendit/post quē ignē erupisse/cūq; aliū locū nō repiret sursum a frigore aeris repulsum/circa terrā aut' duos circūferri dimidiatos orbis/alter ex igne totū/alter ex aere maxie ac ex igne admodū exiguo & illū diē / hunc noctē eē putat/initiū uero noctis a diē pp̄ ipetū ignis / solē natura nō eē ignē: sed ignis repulsionē ei similit quā ab aquis fieri cernimus: lunā ex relicto ab igne aere cōgelato sicut grādo cōgelat' p se factā lucē a sole recipe / mētē non in capite nec in pectore sed in sāguine disseminatā eē/ac illis partibus hoīes magis sentire quib⁹ plus mētis inest. Metrodorus Chius sempiternū eē uniuersum ait/nā si factū eēt a nō ente. Ifinitū ēt qm̄ sempiternū: cū nō habeat principiū unde icipiat nec exitū quo terminet'. Immobile quoq; asserit: qm̄ moueri nō possit qd trāseat: trālire aut' necesse est

Anaximenes

Xenophanes

Parmenides

Democritus

Epicurus

Aristippus

Empedocles

Metrodorus

aut in plenū aut in uacū quorū alterū nō ē: in alterū trāsitus fieri nō pōt. Ex æthere aut fieri nubes densatiōe/inde aquā quæ ad solē decurrēs extinguit ipm/qui rarefactus rursum accendit/solē siccitate constipatū ex aqua splēdidā stellas efficere. Diē ēt ac noctē inde fieri quod sol extinguat atq; incendatur. Eclipsim quoq; extinctiōe fieri. Diogene Apolloniata elementū aera ponit/oīa moueri dicit/mundos infinitos asserit quod factos esse arbitrat uniuersi motu quod huc atq; illuc latum ac alibi rarefactū/alibi cōstipatū/ubi forte cōstipatū fuit ibi globū factū & mundū/in quo que leuiora sunt supiora perierunt. Hæc Plutarchus/quæ oīa Socrates quoq; uir ille illustris furoris atq; infania plena putat. si quidē fide dignus Xenophon testis est/qui sic de ipso in libro de Socratis memorabilibus dictis scripsit. Nemo aut unq; Socratē impiū quiddā & irreligiosum aut facere uidit/aut dicere audiuit. Nō. n. de natura rerum neq; de altioribus sublimioribusq; rebus ut plurimū faciunt disputabat/nec considerare unq; uoluit quonā modo quaq; necessitatis serie hæc moles q̄ mundū Sophiste appellant/aut singula celestium corpora facta sunt/sed eos qui assidua cura atq; studio hæc tractant stolidos uanosq; hoīes esse ostendebat. Et paulū post hæc. Valde autē mirabat qd nō potuerūt intelligere nō posse hoīes hæc adinuenire/cuius nō paruū signū est quod qui maxime harū rerū sciētia profitent quiq; cæteris sapiētiores uidētur nō eadē sed pugnātia dicūt adinueniē. Sed hæc quidē Socrates (ut xenophon testat) quibus cōsona in libro de aīa ipsi Socrati orationē attribuēs plato conscripsit. Nā ego inqt o Cebes cū iunior essem quā mirabili exarsti cupiditate eius sapiētia quā naturalē sapiētiam appellāt. Præclarū. n. mihi uidebat causas rerū scire/cur singula quoq; mō gignātur atq; corrūpant/& cur sint atq; pmaneāt/ac sæpenumero me ipsum hunc & illuc uersabā talia diligēter cōsiderās. Num postea quā frigidū & calidū ad putredinē quādā (ut quidā aiūt) puenerint/tunc aialia cōcreant? Et urū sanguis est quo audiēdi/uidēdi/olfaciēdiq; sensus nobis pstantur/quibus quidē sensib⁹ memoria cōstat atq; opinio/ex memoria porro atq; opinioe cū trāquilatē in his acciperint originē sciētia p̄silire/rursusq; horū ipsorū corruptiōnes excogitādo sic ad hāc cōsiderationē nihil ipsi ineptior iussus sum ut nihil supra: cuius rei signū tibi sufficiēs afferā/nā ex hac cōsideratione uel ipsa quæ prius planā sciebā ut tā mihi quā cæteris uidebar dedidici/sic tarditor uel cæcus oīno factus sum. Hæc sciētias dicit apud oēs græcos clarissimus. Quare si huic tāto tāq; pstantissimo philosopho amētia uisa est dictorū de natura uirorū doctrina/iure nos quoq; impietate illorū oīum recusamus: p̄sertim cū errores de multitudine deorū sui ab his quæ de natura dixerit non sint alieni/quod loco suo ostēdemus ubi docebimus Anaxagorā primū græcorum intellectū rebus instituisse. Nunc uero ad Diodorū trāseamus/ac ipsum de priā hominum theologia scribentem audiamus.

CDiodori uerba qui prisci homines Solem & Lunam colebāt/& quod nec Idola nec dæmones nouerant.

Cap. VI.

Egyptios ferunt primos oīum oculos cū in cælū sustulissent motū/ordinem & quātitates celestium corporū admiratos Solē & Lunā deos putasse/ac Solem quidē Osirim Lunā Isim nuncupasse a proprietate quadā inditis sibi nominibus; Nā si quis ad latinā linguā uerba trāsserat multioculus Osiris dici p̄t: neq; id ab re radios. n. suos quasi multos rebus imittit oculos quibus oīa p̄spici/ut ēt poeta dicit. Sol qui terrarū flammis opera oīa lustras/quis nonnulli græcorū poetæ Dionysium esse osirim confingāt. Syrium quoq; ipsū tanq̄ nomē de noie ductū sit appellatū existimant/hinc Eumolpus in Bachicis carminibus ignioculum radiis Dionysiu nūcupat/& orpheus splēdoris auctorē Dionysiu. Isim uero latine priscā dicerē possumus; Lunæ

Dio genes.

Socratis quamitas

Osiris
Isis

Dionysius

Ignioculus

hoc noīe indito/quoniā sempiterna prīscaq; sit/cui cornua depingūt uel quia cum Alinoides sit cornuta uideat/ uel qđ bos ei apud ægyptios sit dedicata/quibus (ut porphyrius asserit in libro quē aduersus edētes carnes cōscripsit) nō sanguinē aut nidorē offerēbāt/sed fruges terræ/quas etiā ipsas quasi deos adorabant. Miserationē uero/lachrymas atq; fletū germinibus terræ deflorescētibus offerēbāt: Similiter primæ aialium ex terra generatiōi/ei etiā quæ ex cōuentu sexū est: mortū quoq; animalū eodē modo/qđ adorationis genus exanimi pfectū ignauia infirmitati eorū erat accōmodat. Sacra igitur regiōe assulo habitata ibi primū ab hoibus sacra cælestibus oblata sunt/nō myrræ nō cassiæ/aut croci primitiæ (ne hæc longē postea fuerūt inuēta) sed herbā uiridē quasi productiuarū terre uiriū primitiās manibus offerentes diis offerēbāt/arbores. n. antea q̄ aialia terra pduxit herbas aut multo priusq; arbores. Ex uerbis ergo itegras q̄sdā fumētes cū foliis/radicibus/ac fructu ptes simul concremēbāt/& hac exhalatiōe ac fumo cælestibus litabāt/ignē quoq; inextinctū in tēplis seruabāt tanq̄ cælestibus simillimū. Ab hac aut exhalatiōe quā græci thymiasin dicūt/thysia quoq; quā sacrificiū latie appellamus apud græcos antiquit⁹ dicta est/nūc uero nō recte capimus thysia illam cultū appellātes qui sanguine celebrat/& post pauca multo aut postea iniquitate hominū scēdissimus sanguis atq; hostiarū mos itroductus est crudelitatis plenus occisis aialibus & eorū sanguine aris deorū imbutis. Hæc Porphyrius. Plato aut in Cratillo sic scribit ad uerbū. Vident mihi primū græcorū eos solūmodo deos putasse quos ēt nunc multi ex Barbaris colūt/solē uidelicet atq; lunā: Tellurē: Stellas/ac Cælū. Nam cū ipsa cernerēt thein sp. hoc est currere atq; reuolui/ab hac ipsius thein natura. i. deos appellarunt. Hæc Plato. Verū quod Primū atq; antiquissimū hoium nec tēplorū molibus/nec simulachrorū dedicatiōibus operā dabāt/quippe qui neq; pingere/neq; fingere/aut cælare/sed nec ædificare: adhuc/adhuc sciebāt unusquisq; facile cogitatiōe p se ipsum assequi potest. Quod ēt nulla deorū atq; herouū Iouis Saturni: Neptuni: Appolinis Mineruæ: Iunonis: Dionysii. Hærculis mētio apud illos erat/sed nec aliorū quorū noīa modo Cræcorū ac Barbarorū aures multitudīne obtundūt. Præterea quod nec dæmon quīspīa pbus aut improbus admiratiōe habeat: sed sola cælestia ut dii nō uictimarū cædibus/sed herbarū fumis colebant/nō argumētis nostris sed suis testibus partim ex iam dictis/partim ex his que dicentur facile cōprobat/ qđ & sacre scripturæ inuolabili patet auctoritate quæ a cæteris hoibus cælestia corpora dicit deorū noīe adorata fuisse/solis uero hebræis unius ac ueri dei & creatoris oīum fidē/cultū/& pietatē attribuit/quibus oibus aperitissime liquet nō fuisse apud priscos uel græcos uel Barbaros simulachrorū dedicatiōes aut deorū dearūue genealogiā/aut dæmonū ac spirituū inuocatiōes/aut turpē heroum theologiā. Sed ad hæc oīa quoq; ipsa deorū tā mariū quā scēminarū postea inuēta hæc oīa nihil istius nugatoriæ supstitiōisq; gentes oēs occupauit antiquissimis tēpibus fuisse ostēdunt. Quare nemo dubitare potest hoium esse hos deos excogitationes & cōfictas mortaliū fabulas/imo uero improborū ac scelestorū artificia quibus cupiditates suas assequi possent/ut sacratissimus ēt sermo apud nos dicit. Initiū fornicationis Idolorū inuentio/gentiliū igitur oīum error/ quo deorū multitudinē esse falso crediderūt/a phœnicibus atq; ægyptiis incipiēs/& ab his cæteros hoīem ac ipsos quoq; græcos aggressus multis seculis. Postea orbē inuadit/ut ipsorū phœnicū testat hīstoria quā Sachoniatho uir priscus quā uel ante Troiana tēpā floruisse dicūt/phœnicū cum lingua exquisitissime cōscripsit/traduxit at in græcū philo nō hebreus/sed Bibli⁹ quos magnis laudibus Porphyrius in quarto eorū quos aduersus nos libros euomit/his uerbis decorauit. Narrat at ludæorū hīstoriā uerissime/qm̄ & locorū & uirorū no-

Alinoides

p̄stoz sacra

thysia

Simulachrorū
introductioneSachoniatho uel
Hist. scriptor
philo Bibli⁹

mina ita ponit ut ipsi Sachoniatho Berutius/qui eorū rerū oīum monumēta ab hic ro-
 mobalio dei leui asserit habuisse/quā quidē historiā Belbalo Berutiorū inscripsit regi/
 cui pp ueritatē historiæ quā gratissimus fertur fuisse. Is Sachoiatho phœnicū et histo-
 riā prim a singulariū urbū analibus/prim a libris sacris qui dedicari solebāt/ solertē col-
 legit ingenio/ q̄ nō multo post Moysem Semiramidos fuisse tēporibus scriptū est hūc
 uirū philo Biblius in græcā linguā exactissima cura traduxit. His uerbis Porphyrius
 ueritatē ac antiquitatē Sachoniathonis historiæ testatur/ in qua nō creator oīum/ nec
 cælestia corpora/ sed mortales uiri nec probi quos saltē propter uirtutē admirētur/ sed
 cælesti nefandorūque morū phœnicū ægyptiorūq; dii fuisse narrant. Isti uidelicet ipsi
 qui etiā nūc apud oēs gētes quasi dii imortales honoribus colūtur diuinis. Sed tps est
 iam illos ipsos audire Philo biblius in exordio statī totius negotiū Sachoniathonis qd
 in nouē libros partitus est. Hæc de actore suo ad uerbū dicit. Sachoniato uir peritissi-
 mus atq; curiosissim⁹ fuit. Is cū nihil oīumq; ab initio facta sūt memoratu digna igno-
 rasse uideat diligētius tñ quā cætera ea quæ sciuit/ quæ Taautus excogitauit/ nō. n. la-
 tebat ipsum quod primus oīum mortaliū Taautus litteras adinuenit/ & res memora-
 biles ausus est æternitati cōmēdare quæ ægyptiū Thoyth Alexandrenses Thoth: Græ-
 ci Mercuriū appellarūt. Paulo deide post hæc accusauit iuniores/ quod ea quæ de diis
 fabulose dici uideant/ uel allegorice ad naturā / uel tropologicē ad mores student re-
 ducere nō reducēda/ his uerbis. Iuniores sacrarū rerū interpreter res gestas rapellētes
 fabulas/ fabularūq; allegorias excogitarūt/ quas rebus naturalibus imponētes myste-
 ria cū tāta obscuritate induxerūt/ ut nemo facile ueritatē rerū possit p̄spicere. uerū p̄fici
 ac p̄cipue phœnices atq; ægyptiū quos cæteri sunt imitati/ si qui uitā aliqua re inuēta ex-
 coluerūt eos benefactores cōesq; patronos putātes quasi deos adorabāt / quibus statu-
 as ac simulachra/ tēpla quoq; statuētes naturaliū et dæorū noīa imponebāt: Naturales
 aut deos Solē ac Lunā cæteras tā erraticas stellas & elemēta una cū istis putabāt. Ita de
 os alios mortales alios imortales dicebāt. His sic expositis phœnicū deinceps theolo-
 giā secundum Sachoniathonem Biblius philo sic ad uerbum exponit.

De Phœnicum theologia. Cap. VII.

Phœnicū theologia principū rerū oīum tenebrosū ac spiritalē aerē eē affir-
 mat/ aut aeris tenebrosi spiritū/ & p̄terea chaos turbidū oī luce priuatū / hæc
 infinita esse atq; interminata. Verū qñ spiritus sua principia cōcupiuit facta ē
 cōplexio atq; cōnexus qui Cupido appellat/ quiq; creatōis rerū oīum principū est/ spi-
 ritus autem suum non nouit creationem / sed ex eius connexu factum est moth/ quod
 limū dicere latine possumus/ alii aquosæ mixturæ putredinē ex qua semina creaturarū
 oīum & generatio pdit/ ac in primis aīalia sensu arcentia ex qbus facta sunt aīalia intel-
 lectualia quæ nūcupant thophasunin idest cæli cōspectores in figurā ouī cōfirmata.
 Moth autē effulsi Sol & Luna/ stellæ ac astra magna huius mūdi origo apud eos cre-
 ditur/ qua deorū apte religio cōtemnit/ sed uideamus quō cætera mirabilis illa theolo-
 giā cōstituit. Aere igit inquit & mari igneū uenti emittētes splēdorē simul cū terra ac
 nubes facti/ & maxime de cælo effusiones: Segregatis itaq; cūctis atq; a suo loco solis
 calore depulsis rursus i aere corruētia suo cōflictu tonitrua & fulgura effecerunt/ quo
 sonitu animalia ex limo quasi ex somno p̄siluerūt eruperūtq; tā ex terra quam ex mari
 mas & foemina his addit. Hæc in libris Taauti de origine mūdi cōscripta reperim⁹/ q̄
 ille ingenio ac cura inuenit nosq; illuminauit/ deinde uentorū nominibus ordineq; an-
 te oculos posito post pauca infert. Hi primū terræ foetus qbus & ipsi & qui ante ipsos
 fuerūt & post eos uitā trahebant deos putantes adorabant & infusiones ac fumigatio

nes eis faciēbant/qui adorationis modus suæ infirmitati ac ignauia animi cōgruebat. Post hæc ait ex uēto Colpia nuncupato & muliere Baau quod noctē significare interpretatur natos fuisse sæculū ac primogenitū uiros mortales/ita nominatus/& a sæculo primū ex arboribus alimēta hominibus eē repta/ ex his uero natos genus ac generatōnē dictos phoenicē habitasse/æstu autē factō palmas ad solē sustulisse quē deum putabant Belsamē uocāte/idest cæli dominū/quē græci Iouē uocāt. Inculat deinde græcos quasi erroribus ductos his uerbis. Nō. n. temere multis hæc noibus distincta sunt/sed secundū susceptas res noia indita fuerūt/quæ genus græcorū ignorās longe aliter intellexit ambiguitate interpretatiōis cōfufum: Addit deinde a genere sæculi & Protogoni mortales filios procreatos quorū noia lux/flāma ignis/ex cōstrictiōe lignorū ignē reperisse ac usum eius docuisse/a quibus uasto corpore natos filios asserit quorū noia montibus ubi habitariūt iposita Cassio scilicet libano atq; impudico/hī quibuscūq; obuiam fierēt cōmiscabant/tabernacula excogitata refert ab istis ex cānis/foliis/ atq; papyro/ factiose quoq; aduersus fratrem Vsonē eos uixisse q; corporibus tegmina primus ex pelibus ferinis cōfecit/magna uero imbriū p̄cipitata flantibus uētis atq; coruscātibus undiq; fulguribus syluas apud Tīrū concrematas. Hūc Vsonem arboribus amputatis ambuffisq; primū cū his mare ingredi ausum fuisse/simulachraq; duo igni ac uēto exiisse que adorabat sanguine ferarū perfundēs/his oibus cū naturā cōcessissent uirgas ac statuas a posteris cōsecratas annualq; cælebritates statuas. Longe at post genus altī cælorū uenatorē & piscatorē natos/piscationē & uenationē inuenisse/ex his natos duos alios qui ferrū ferricq; usum inuenerūt/quorū alterū Chusora uocatū cātibus magicis & huiusmodi uerbis plurimū ualuisse/hī domibus porticus addiderūt & circuitus & cameras/ex his piscatores & uenatores & qui Titanes appellant fuisse/ex his et Amyntū atq; Magū q; greges fecerūt & magalia construxerūt. Ex his et Misora & Selech idest uita tenuē atq; iustū/isti salē usumq; eius inuenerūt/a Misore Taautum fuisse natū qui primus elemēta litterarū cōscripsit quē ægyptiū Thoor; Alexandrēses Thooth; Græci Mercuriū uocāt. Afedech Dioscuros natos/ aut Gabiros/aut Cīrbātes/aut Samotrachas qui primī naues cōstruxerūt/quorū nati herbarū uires & cātus ad medicinā iuenerūt. Ea tēpestate natū Eliū qui altissimus fuit cognominatus & mulierē Beruth uocitatā/hos in Biblo habitasse/hī genuerūt Terrenū aut idigenā/cui Cælus postea cognomē fuit/a cui⁹ noie mira uarietate formosissimi supremū corpus cælū fuisse appellatū/huic ab eisdē t̄pibus nata soror terra appellata cui et p̄pter formam terrā cognominis facta/hī patri altissimo a bestiis dilaniato sacra & cærimonias ut deo instituerūt. Ita patris regnū Cælus possidēs terrā sororē in m̄rimoniū duxit quæ sibi quattuor filios pepit illū quē & Saturnū dicūt: Baxilū/Dogma q; & frumētarius appellat/ac postremo Atlāta/habuit et alios liberos Cælus ex multis sibi uxorib⁹ natos/quā rē adeo ægre tulit ut Cæli diuortio uti uoluerit. Cælus tñ ab ea abstīnēs quodcūq; uolebat uī eī appropinquabat/& idignatiōe incēsus filios ab ea sibi p̄creatos neci tradere conabat⁹: qua ex re coacta terra socios sibi ac adiutores ad defendēdos natos cōciuit. Interea Saturnus cū in uirū euasisset Mercuriū maximū: q; eius scriba fuit auxilio usus ad defensionē matris patrē ulciscit⁹: Saturni deinde liberi fuerūt Proserpina & Minerua/quorū prima uirgo obiit Mineruæ aut atq; Mercuriū nouis artibus hastā & falcē ferreas Saturnus fabricatus est. Demū Mercurius artibus magicis Saturnios milites instruxit/ commissum aduersus cælū p̄ terra plū/fusis fugatisq; copiis regnū. Ea in pugna inter alios quædā Cæli cōiunx ei admodū dilecta capta fuisse fert⁹/quā Euagoni Saturn⁹ in m̄rimoniū dedit/apud quē partu leuauit uentrem/& uocauit q; peperit Demarou / his ita

b

gæstis ædes suas mœnibus Saturnus cinxit urbēq; cōdidit primā Bibliū a phœnicibus
 noiātam: Atlāti uero fratri suspecto Mercurii cōsilio in p̄fundo depulso foueā aggeris
 sup̄niecit/his corpibus Dioscuroꝝ posterī nauīgia fabricati nauīgabāt tēpestatibusq;
 ad Cassiū montē eiecti tēplū ibi cōdiderūt. Deīde nō lōgo trāfacto tpe Cælus exulans
 filiā suā Ascartem forma & uirginitate florētē cum duabus sororibus Rhæa & Dione
 quasi suspectas ad it̄ficiendū dolo Saturnū emisit/sed uariis modis allectas Saturn⁹
 matrimonio sibi sorores cōiunxit Ea re cognita Cælus fato pulchritudine aliisq; sotiis
 auctus in Saturnū insurgit/quas uidelicet fatū & pulchritudinē similiter allectas ad se
 Saturnus attraxit/recēpit aut̄ ab Ascarte Saturnus nō paucos filios quorū iunior con-
 tinuo simul atq; in lucē editus fuit in deos abiit: Clari uero fuerūt Amor atq; Cupido/
 Dago aut̄ frumēta iuenit atq; aratrū/ac ideo Iupiter aratrius nūcupatus ē; Selech autē
 .i. iusto una titanidū nupta Aesculapiū enixa ē p̄terea Saturno int̄rea tres filii nati Sa-
 turnus p̄ri cognominis: Iupiter Belus/& Apollo/tūc et̄ nati fūt pōtus Typho / Nere⁹
 Pōti pater/a pōto Neptunus p̄creatus & Sido/cuius ab ore sonora suauissimaq; uox
 p̄fluebat/hæc prima hymnos carminib⁹ cōposuit/a Demaraoōte Melchtratus qui &
 Hercules uocat⁹ natus/tūc Cælus Demaraoonte sibi socio atq; amico Pōto bellū ifert
 sed uictus a Pōto Demaroon uouit p̄ fuga uotūq; p̄soluit. Post triginta duos autē an-
 nos regni sui Saturnus insidiis Cælū p̄rem p̄p̄fontes fluētaq; i ualle q̄dā insidiis locatis
 cēpit & uirilia mēbra abrafit/unde sacer sanguis infōtes fluētaq; stillauit /qui locus ad
 hæc usq; t̄pa mōstrat: Hæc sunt Saturni gesta/hæc a gētib⁹ p̄dicata t̄pa/hæc aurea illa
 Saturnia regna/hæc beatificata illa p̄riscoꝝ fœlicitas. Sed redeamus ad nobilem istum
 theologū uideamusq; qd̄ postea factū dicit. Ascarte aut̄ iquit maxima sūmaq; ac Iupi-
 ter & Demaroon/& Adolus deoꝝ princeps Saturni iussu regnū gubernabāt: Impo-
 suit aut̄ Ascarte capiti suo regali isigne tauri caput/cūq; orbē terrarū circūiret repperit
 forte æropetē quē in Tyriā sacratā isulā adductū cōsecrauit: Saturno aut̄ quatuor ocu-
 los isigne regale cōposuit quorū duos in anteriorib⁹ duos in posteriorib⁹ partib⁹ cor-
 poris collocauit/qui uicissim cōtracti q̄escebāt: Allas quoq; in humeris quattuor fixis
 duas p̄t̄sas quasi uolaret/duas remissas quasi staret/significabat⁹ aut̄ ip̄m dormiētē: ui-
 dere & uigilantē dormire similiter quoq; Pallas quiescētē uolare & uolantē quiescere:
 Cæteris et̄ deis duas fecit allas in humeris quasi Saturno cōuolarent. Ipsi p̄terea Satur-
 no duas in capite allas locauit/unā p̄pter principatū mēt̄is/alterā p̄ sensum: Cū uero
 Saturnus austrī regiōes petiisset/uniuersam ægyptū deo Taauto largit⁹ /ip̄m ibi regē
 cōstituit hæc oīa a septem dicit Sedech filiis cabiis appellatis & ab octauo ip̄soꝝ fratre
 Aesculapio/uti eis Taautus deus p̄cepit cōscripta fuisse quæ Thaionis filius oīum pri-
 mus apud phœnicēs deoꝝ interpres allegorice ad naturā accōmodauit /tradiditq; po-
 steris quasi orgia quædā atq; mysteria/Taautus aut̄ quē ægyptiū Thoht appellant sapi-
 entia phœnicū p̄stans primus religionē deoꝝ ab ignorat̄ia uulgarī in dignitatē do-
 ct̄inæ reduxit/quē post multa t̄pa deus Surnobolus ac Thurro quæ dicta ē Chysar-
 tis secuti abdītā Taauti theologiā & allegoriis obtrusam in lucē p̄traxerūt/& post ali-
 qua dicit morē p̄riscis in magnis calamitatibus atq; piculis/fuisse ut ciuitatis aut gentis
 princeps dilectissimū ex filiū ulciscētī dæmonī quasi redēptionis p̄remiū traderet /& sic
 traditū mystice iugularet. Cū itaq; Saturnus rex regiōis quā phœnicēs Israelē uocant/
 qui postea quā hoīem exiuit ad Saturni stellā adductus ē/ab Anobreth nymp̄ha uni-
 cū haberet atq; charissimū filiū leuda re ipsa dictū/sic. n. et̄ nunc phœnicēs unicū filiū
 appellāt/quiā maximo atq; piculosissimo bello ciuitas p̄mebat⁹/regiō indutum ornatu
 sup̄ cōstructā ad hæc p̄paratq; aram imolauit. Hic iste philo Biblius uide quæ a Sa-

Secundus

choniatonis traducta elemētis de serpētibus ac feris uenenosis dicit/quæ usum ad uitā nullū/pestē uero & interitū uenenofo morsu hoibus iferūt. Scribit igit' ad uerbum sic Draconū naturā atq; serpentū ipse Taautus diuinā putauit/& post ipsum ēt phœnices atq; ægyptiī spūalissimū enī aīal oīum est & igneū; Nā spīritu absq; manuūt aut pedum & oīno alicuius organi exterioris argumēto ut cætera uidemus aīalia ferri eximīā celeritatē assequit' uariasq; figuras & formas gradiēs iuoluto reuolutoq; ad quā uult celeritatē gressu facillīme p̄stat. Lōgeuū ēt nec solū senectā cū pelle deponēs reiuuenescit / sed crescit ēt adoleſcentia reductū/cūq; determinatos adipleuerit terminos in seipsum reuolutū rursū reuīrescit quīs sp̄ minus/ita nisi p̄cussū itereat uix naturalī nece cōficiť / sed phœnices dæmonē foelicē ægyptiī uero eneth appellarūt/cuī accipitris caput apponunt p̄pter actiuitatē accipitris singularē Iccirco Epies quē sūmū deorū interpretem ægyptiī putarūt sacraꝝ litterarū scriba/cuius libros Arius in græcā linguam traduxit allegorice hoc tradēs ad uerbū ait. Diuinissimū aīal serpēs & accipitris habēs caput ualde iocundū ē/id si palpebras erigebat luce primogenitā oēm suā regionē replebat / cū uero clausos retinebat oculos tenebræ fūdebant /hinc significare uoluit Epies igneam eē naturā eius a phœnicibus pherecides quoq; principia p̄doctus diuinitus de deo quē ophonea græce uocauit latinā serpentē dicere possumus & de offionidibus mirū in modū dīseruit/de quibus alio loco dicemus: Verū ægyptiī uniuersū depingētes mūdū ac ipsa inducti sentētia iter circulū aereū igneūq; in sup̄ficiæ circūfusum serpētis accipitri formis figurā extēdunt ut theta græcæ litteræ figura cōsimilis magnitudinē mūdī ac formā p̄ circulū significātes/per serpentē uero qui in circuli medio positus est bonum dæmona conseruatorē oīum cuius uirtute mundus cōtineatur ostendentes. Sed Zoroastres quoq; mag⁹ in libro sacro in quo res p̄licas collegit hæc ad uerbū scribit. Deus caput accipitris habet: is incorruptibilium primus est sempiternus/ingenitus expers partium/sibi ipsi simillimus/bonorū oīum aurigā/munera non expectans/optim⁹ prudentissimus/pater iuris sine doctrīna iustitiā perdoctus/natura perfectus/sapiēs sacraꝝ naturæ unicus inuentor. Ideo similiter serpentibus ut cæteris diis immolant deos maximos ac principes totius arbitantes.

Eusebii Pamphili Liber Secundus.

Ed phœnicū theologiā iam p̄ auctores suos exposuimus quam oīno ut pestiferā fugiendā/& sanitatē tanræ insanīæ quarēdam salutare p̄dicat euāgeliū/quod aut nō fabulæ dictæ sunt aut poetarū figmēta altius quiddā quasi nucleū contegētia sed sapientū p̄riscorum & theologorum ut gētes dicerent uera certa quæ testimonio cūctis antiquiora poetis ide patet q; usq; ad nostrā memoriā in phœnicia isti ipsi dii sic appellati/sic nati/sic educati/ut dicti theologi tradiderunt dicunt. Quare nihil agūt cū ad naturalia quædā turpitudinem occultātes refugiūt cū res se ipsæ cærimoniæq; deorū una claraq; uoce phœnicum oīum ipsos redarguunt? Sed de phœnicū theologia satis. Nunc ad ægyptiā trāseam⁹ ut etiam hinc uideamus recte ne an cōtra gentiliū nugas contēpsimus & salutarē euāgelii doctrīnam secuti sumus/quā maxime nūc neglectis suis sanctissime colit ægyptiis Vniuersam aut ægyptiorū historiā & theologiā ipsorū seorsum in libro quē sacrum inscripsit Manetus quiddā ægyptiū lingua exquisitissime in mediū edidit: Sed Diodorus ēt Siculus uir clarus oēm ut diximus historiā gētū diligēter breuiter ac ordinate con-

b ii

Draconum natura

Manetus ægypti
historia

gregatā cōscribēs ab ægyptiorū theologia totius negocii fecit inītiū a quo potius quasi ab illustriore notioraq; grācis q̄ ab ægyptio Maneto/hæc ad uerbū scribēda duxim⁹.

CDe ægyptiorum theologia.

Cap. I.

Serūt igit̄ ægyptiū in rex̄ oīum originē hoīes primū in ægypto primū hoīes
 a p̄ductos partim p̄pter cæli tēperātiā/partim ēt p̄pter nilū & nasci & educa
 ri potuisse. Nā nec hibernis frigoribus nec æstiuū solis ardoribus regionē pre
 mi & solū irrigatiōe nili sic eē fœcundū ut alimētōrū in usu hoīum nulla terra feratior
 sit. Deos uero mortales hoīes fuisse/ sed uirtute ac beneficiis uitā cōem excoluerunt im
 mortalitatē cōsecutos/ quorū nōnulli reges fuere noīaq; habuere alii noua quædā alii a
 cælestib⁹ trāslata eē quæ maxios deos Solē Saturnū Cybelē Iouē quē hoīem nōnulli
 nūcuparūt Iunonē Vulcanū Vestā ac postremo Mercuriū: Solē aiunt primū omnīū
 apud ægyptū regnasse: soli cælesti cognominē quīs nōnulli sacerdotū Vulcanū contē
 dant primū igne inuēto regnū obtinuisse/ deinde Saturnū q̄ sorore Cybele in uxorem
 ducta Osirim & Isim genuit/ aut ut plurimi dicūt Iouē & Iunonē/ hos uniuersum orbē
 impio subiugasse ac qnq; deos p̄creasse aiunt Osirim Isim Typhona Apolinē ac Vene
 rem Osirim Dionysiū/ Isim Cererē eē autumāt quos matrimonio cōiunctos quom re
 gno successissent plurimū generi hoīum cōtulisse. Ita tractu thebaico centū portarum
 urbē cōdidisse/ quā alii Iouis urbē alii thebas appellāt. Erexisse aut̄ Osirim Iouis ac Ce
 reris parētibus cæterisq; diis aurea tēpla quorū singulis certas cærimonias statuit & sa
 cerdotes q̄ earū curā haberēt cōsecrauit. Ab hoc uitē inuētā & diuersis honorib⁹ hoīes
 distinctos ut alii colorēt alii colerēt/ musicā adeo dilectā ut secū sp̄ nō paruū musicorū
 duceret/ qbus nouē uirgines quaz̄ Apollo dux erat/ & aliis doctrinis & canēdi arte nō
 mediocriter excelluisse: Quomq; oēs gētes pp̄ eius merita q̄si deum susciperent ubiq;
 monumēta reliq̄sse. In india multas urbes cōstruxisse/ phrygiā domuisse/ ac p̄ hellepō
 ti angustias in Europā traiectū. Macedona filiū macedoniæ regem cōstituisse/ ab hoc
 Apyn & Mneuin cōsecratos & apud ægyptios loco deorū publice cultos/ qm̄ frumen
 toz̄ inuētoribus ad cōmittēda territoriis semina p̄fuisent. Isim iureiurādo null⁹ se p̄
 ter Osiridis cōplexū petiturā decreuisse/ quā ēt postq̄ hoīem exiuit imortales honores
 cōsecutā uidemus. Osiride uero insidiis laniato alia q̄dem mēbra non mediocri labore
 ab Iside inuēta diuinis honoribus sepulta/ p̄nis uero in flumen nilū a Typhone proie
 ctis cōstituto dolo sacra ac cærimonias maioris aliquāto cultus statuas fuisse hinc græ
 cos accēpisse & Dionysii orgia & dies festi cū honore hui⁹ mēbri fierēt/ cuius sim ula
 chrū in mysteriis ferētes phallū appellāt fingere aut̄ aiunt ac cōmentiri oēs qui apud
 thebas boetias ex Semele ac Ioue hunc demū natū existimāt quod Orphea primū au
 sum fuisse. Illū ægyptū petisse ac inde mysteria Osiridis doctum in grāciā retulisse. Et
 quoniā cadmeis amicus eēt genus dei magnis affectus honoribus ad ipsos nō inuitus
 trāsposuisse multitudinēq; alios ignorātia/ nōnullos quia talē deū grācū potius q̄ ægy
 ptiū dici uellēt/ cultū & mysteria eius libenter suscipisse/ at uero poetā Orpheū facile
 totā rē ea de causa uerisimiliterq; finxisse/ quoniā Cadmus ex thebis ægyptiis in boetiā
 p̄fectus Semele aliosq; liberos genuisset/ quā ab ignoto pressam septimo mense sicut
 ēt de Osiride phibent ægyptiū puerū peperisse/ hūc mortuū a Cadmo deauratū & qua
 si deū igenti cultu & sacrificiis decoratū fuisse parentē quoq; eius Iouem prædicasse ut
 Semeles stuprum leniretur/ hinc apud græcos celebratā esse fabulā q̄ Semele Cadmi
 Osirim ex Ioue cōcepisset in lucēq; edidisset/ quā poetæ adeo amplificauerunt atq; auxē
 runt ut iam resonātib⁹ theatris nemo græcorū sit qui hāc rē aliter gestā credat/ nec in
 hoc solum/ sed in aliis quoq; multis illustrib⁹ apud ægyptios uiris heroibus quoq; ac

scris Osiridis

ballus

in deaurat⁹

Secundus

deis id esse a græcis factitatum. Hercule. n. ægyptium fuisse / cuius uirtute multas ma-
 gnasq; orbis terrarū partes pdomitas hūc græcos ut suū diuinis honoribus colere q su-
 us nō sit / sed magnis t̄pibus postea ad natū ex Alcumena Herculem iniuria res gestas
 ægyptiū Herculis traductas. Persa quoq; in ægypto natū in ipsius Isidis genus ab ægy-
 pto ad argiuos trāslatum / fictis deinde fabulis Io ipsam eē quæ in bonis fuit formā mu-
 rata / cuius honore factū ut ægyptiū bouē adorēt / quīs alii antiq̄ssimis t̄pibus aīaliū effi-
 gies ab ægyptiīs ducibus atq; impatoribus galeis isculptas ferri solitas / ut proelio dicāt
 eāq; rē imp̄i signū ipsis fuisse. Parta deinde uictoria ea aīalia / quoq; imaginē uictoriosi
 duces gestarūt / quasi offensionē belli ad hostes ipsi repulissent in deos relata fuisse. Nō
 nulli usus utilitatīsq; causa multa ex aīalibus in deorū numero apud ægyptios suscepta
 cōtendūt. Bouē. n. ipsam tam partu suo q̄ arādi opera cōducere / oues autē & parere &
 regmētorū materiā præbere & lacte ac caseo alere. Canē uero una cū hoibus uenari &
 ad custodiēdos hoīes natū esse. Quapp deum qui apud eos A nubis appellat̄ caninū
 habere caput / ea. n. re ostendit̄ custodē ipsum Osiridos fuisse tā bælvas qui ip̄ortune
 obuiā factos coercentē / selē uero qm̄ ad scuta faciēda cōducatur / ichuemonā quoniā oua
 crocodilloꝝ cōterat & luto cōuolutus cū os aperiat̄ / ita in uētres eorū insilire solet / ut
 exesis intestinis eos interimat. Ex auibus ibidē quidē utilē dicunt ad serpētū locustarū /
 erucarū interitū Accipitrē uero ad scorpiones atq; cerastas necādos / & alia huiusmodi
 uenenosa aīalia / quē et nō nihil cōferre arbitrant̄ / Aquilā uero quia regia sit colunt / hir-
 cum in diuinis ea rōne dicunt susceptrum / qua priapum apud græcos pp genitalia mē-
 bra cū illud aīal ad cōiunctionē sexuum maxime oīum deferat. Membra uero genita-
 lia apud eos honorari qm̄ p ea instrumēta species aīalum conseruant̄ / quæ tñ nō apud
 ægyptios solū / uerū et apud plerasq; alias gētes / qm̄ quæ ad generationē aīalium neces-
 saria sūt apprime colunt̄. Quapp et antistites quia patribus secundū ægyptios succes-
 sione sacerdotiū acciperūt huius dei mysteriis nunciant̄. Ad hæc pæanas et atq; saty-
 ros aiunt huius rei cā cunctis hoibus esse uenerabiles / cuius signū ē / quia simulachra
 eorū in tēplis mēbris i morē hircorū / quod aīal tradit̄ prōptū sp̄ esse ad cōiunctionē ten-
 tiginē affectis statuunt̄. Soceros autē tauros Apin scilicet atq; Mneuin diuinis colū ho-
 noribus tū pp agriculturā / tum quia frugū inuētiō ad deos refert̄. Lupos quoniā cani-
 bus simillimi sunt / & quoniā Iside una cū Oro filio certamen aduersus Typhonē susce-
 ptura Osirim asserunt ab inferis filio & matri auxiliū ferentē aduenisse / eisq; in specie lu-
 pi apperuisse. Nonnulli autē dicūt lupis aduersum ægyptū irruentes æthiopes distractos
 fuisse unde regionē lupariā appellatā. Crocodillū illis honori eē aiunt / quoniā eius ter-
 rore ab arabia latrones in ægyptū nare nequeāt. Præterea quēdā de priscis regibus suo-
 rū rabiē canū fugientē ad paludē cōfugisse / qui præter opinionē hoīum a crocodillo su-
 scaptus in alteram ripam traiectus fuerit. Sed culturæ aīalium alias alii causas afferunt.
 Multitudine. n. aiunt crebro in reges magno insurgēte cōsensu diuersorū aīalium cultū
 diuersis ciuitatibus a quodā rege statutū fuisse / ut dum singuli religionē reuerent̄ suā
 & cæterorū contemnant non possent uniuersi in unum ægyptiū conspirare. Hæc aīalia
 linteamina post mortē plangētes & pectora cū gemitu cædētes in sacris sepeliunt locu-
 lis quoꝝ si quod sponte aliquis iterfecerit mortis mulctat̄ supplicio; Felem autē aut ibi-
 dē siue sponte siue inuitus quisq; necauerit morte punitur. Præterea in quacuncq; domo
 canis mortuus fuerit oēs qui eā habitant uniuerso corpore raso magno luctu afficiunt̄
 nec uino aut tritico cæterisq; ad uictū necessariis quæ in ea domo recondita fuerūt
 uti amplius licet. Alunt autem Apin quidem memphide; Mneuin in eliupoli Hircum i
 medente. Crocodillum in palude; Miridos reliquaq; feras in locis atris simila aut pultē

hercules emas
 persa
 aīalia em. de
 sp. catu.
 Aros
 Onis
 Canis
 d. umbro
 p. ho
 Johuemon
 Jbis
 Accipiter
 Aquila
 hircus
 mem. b. gemitu
 p. canis
 Satyri
 Apis
 Mneuis
 Lupus
 Crocodilg
 Ameno sup. An

lacte coctam afferentes & bellaria melle commixta & anserinas carnes tam elixas q̄ to-
stas. Cum masculis aut animalibus foeminei quoque sexus summa specie simul nutriunt
quæ pellices appellant. Cum uero Apis mortuus fuerit magnificeq; sepultus quosq; si-
milem inueniant in perpetuo luctu quem simul ac inuenerunt ad urbem nili statim ad-
ducunt/qñ solum mulieribus uidere ipsum licet/obuiam naq; factæ sublati uestibus
genitales partes ei ostendunt/nec unq̄ postea hunc deum mulieribus aspicere licet / in
quem asserunt animam Osiridos post mortem traductam fuisse. Hæc illa est ægyptio-
rum turpis impietas potius q̄ theologia aduersus quã aliquid dicere cum per se iaceat
turpe duco quam merito contempsimus atq; despuimus/a tantis malis non nisi a salu-
tari & euangelica doctrina quæ obæcatos mentis oculos per fidem illuminauit libera-
ti uerum honestiores harum nugarum & quasi naturales rationes paulopost simul cū
græcarum fabularum interpretatione facilius enodabimus. Hoc igitur modo antiquis-
simæ temerariæq; phœnicum & ægyptiorum superstitionis omnium gentium turpis
theologia plena est. Verum de græcorum quoq; theologia qui simulachris & myste-
riis simili quodam ut ægyptii pacto utuntur/modo dicamus quam qui uniuersam col-
legit historiam in tertio & quarto uolumine diligentissime conscripsit facto a Cadmi-
ætate initio Cadmum autem post Moysen fuisse ab antiquissimis gentium annalibus
loco suo demonstrabimus / ut aperte pateat Noysen maiorem natu q̄ græcorum de-
os fuisse/siquidem post Cadmum dii emerferunt/quem non paucis annis Moyses su-
perauit. Sed iam Diodori uoces audias.

De Græcorum theologia

Cap. II.

Adinum Agenoris filium ex phœnicia dicunt ad quærendã europam quæ fuit
a Ioue rapta a rege missum fuisse nec inuenientē in boetiam tandē deuenisse ac
thebas ipsi ædificasse. Cūq; Armonia Veneris filiam in uxore duxisset Seme-
lem & sorores eius ex ea genuisse; A moribus aut Semel Ioue capto ac exorato tanq̄
ad Iunonē diuino ad eam modo accedere non tulisse fulgura atq; tonitrua mulierē: sed
abortu edito puero igne ipsa flagrasse/a Ioue aut Mercuriū accepisse puerū eūq; ad spe-
lucas nises quæ iter phœnicia & nilum sita est transmisisse/hoc pacto a nymphis edu-
catum Dionysium uini & uitis usum atq; plantationem hoies docuisse/iuenisse quoq;
coctionē ex ordeo confectã quam ceruissã appellat/hunc cū exercitu nō uiroꝝ solum
sed et mulierū orbē lustrasse/injustis atq; impiis hoibꝝ atrociter punitis. Fuisse tñ hastis
thyrsu ornatis armatas mulieres/musas etiam omnes secutas fuisse uirginitate omniq;
doctrinæ genere florentes quæ tripudiis & cantu deum permulcebatur. Pædagogum
ei Silenum fuisse/cuius consiliis uirtutem fuit complexus. Mitra uero caput ei ligari p-
pter dolores qui fumante uino caput aggrediuntur. Bimatrem aut appellatū quoniam
ex uno patre & a duabus matribus procreatus fuisse uidetur. Ferulam ei in manu tra-
dunt quia cum non permixtum aqua uinum homines biberunt ac in furorem uersi al-
ter alterum baculis cæderent/unde nonnulli moriebantur/pro lignis ferula uti persua-
sit. Bacchum a bacchis uocatum fuisse. Leneum quoniam leneus græce torcular latine
appellatur. Bromium a bromo idest ignis sonitu/qui cum ab ortu ederetur insonuit.
Satyri quoq; eum dicuntur secuti fuisse/qui saltando & tragice canendo uoluptatem ei
efferebant/ab hoc primo theatrum & musicam fuisse harmoniam inuentam Hæc de
Dionysio traduntur. Musas uero Iouis Cæli & terræ filias opinatur quas plurimi uirgi-
nes fuisse fingunt/& sic appellatas quoniam Myin græce honesta bonaque doctri-
na istituere significat/de Hercule autem hæc græci asserunt. Acrisii filia Danæ Ioui Per-
sea genuit/peseo Androne Alectriona peperit / ex quo Alcumena est procreata/cui se

Iupiter triplicata nocte cōmiscuit/nō cupiditate ut plerisque aliis mulieribus/sed libero
rū pcreandorū gratia. Quāobrē cū Iuno Zelotypia exarsisset Alcumenæ quidē par
tū retardauit. Euristea uero uel ante tēpus in lucē edidit/quod fecit quia p̄dixisse. Iouē
audiuerat illo die ex perfidarū genere regē nasciturū Herculē uero Alcumenæ Iunonē
formidatis exposuit:cui Iuno Minerua suadente mamillā p̄buit:& a puero uehementi
us q̄ etas patiebat' attracta mamilla Iuno cōmotā duos ad necē pueri misit dracones/
ille autē nullo modo tertius alterū altera manu dracones ex collo app̄hensos interfe
cit Aesculapiū Apollinīs atq; Phoronidos filiū fuisse aiūt adeoque medicinæ artibus ex
celluisse/ut ab incurabili morbo multos liberaret. Ea te Iouē cōmotū fulmine ipsū in
teremisse/cuius morte irritatū Apollinē cyclopa a quibus fulmē illud Iouī constructū
fuerat interfecisse. Vnde iratus Iupiter ad seruitiū Adoneti Apollinē impulit/& hoc mo
do delicti p̄enas Apollinē perfoluisse. Hoc in quarto bibliothecæ Diodorus posuit/q̄
reliquā theologiam ab aliis gentibus gr̄cos accepisse his uerbis in tertio scribit.

De Atlantorum theologia.

Cap. III.

Rimū inquit apud eos Cælū regnasse Atlantī asserūt/is quadraginta ut dicūt
& quinq; filios habuit/quorū duos de uiginti Ops castissima quædā mulier si
bi enixa est/quā p̄pter uirtutē/in deos trāslatā terrā nomīari/filias quoq; Cæ
lum habuisse Basiliā & Cybellē quā etiā Pādorā uocāt. Basiliā quoniā quāsi mater fra
tres enutritet matrē appellatā fuisse/& post Cæli mortē hyperionī fratri nuptā binos
liberos solē atq; lunā peperisse. Cybeles autē fratres futurā formidātes Hyperiona in
teremisse. Solē ad fluuiū eridanū p̄cepitasse /hæc cū luna sic facta percepisset ab alto
seipsam loco deiecit matrē autē furore concitā crinibus solutis tympanis & cymba
lis bacchantē primo circumuagari/deinde postq̄ inueniri nullibi poterat in deos fuisse
trāslatam creditum/& aras ei ac templa fuisse cōstructa/cuius sacra cum tympanis ac
cymbalis fiunt. Solem uero atq; Lunam ad luminaria translatos fuisse.

De Phrygiū theologia.

Cap. IIII

Hryges uero Meona phrygiæ antiquissimū fuisse regē contendūt a quo natā
Cybelem fistulam quam Syringa gr̄ci uocant inuenisse/& mōtanam matrē
appellatā/cui magno & casto amore phrygius dicit' marsias cōiūctus/a quo
uenerē cognitam fuisse negant & tibiam aiunt inuentā. Cybelem autē attidī conuenien
tem cum uentre cognita res esset interfecto Attide ac sociis eius a patre cōmotam furo
re per uniuersam magnis ululatibus regionem uagatam fuisse tympanis dolorē suum
consolantem. Marsiæ uero primū cū ea errantī/deinde in musica contētione ab Apollī
ne seperatu pellem uino fuisse detractam. Ab Apollīne deinde adamatam fuisse Cybe
lem/& cum eo ad hyperboreos usq; errasse/cuius iussu & Attidos corpus sepultum &
Cybelem diuinos honores consecutam/unde ad hunc usq; diem adolescentis mortem
phryges plāgere arisq; instructis Attida Cybelemq; templo in piscino sibi phrygiæ op
pido magnificæ cōstituto ut deos colere. Post mortem autē Hyperionis Cæli filios re
gnum inter se partitos fuisse quorum clarissimi Atlas & Saturnus fuerunt. Atlantī uici
nas oceano partes contigisse/& multam astrologiæ operam datam septemq; filias na
tas quæ Atlantides appellantur/a quibus q̄plures dii & heroes nati & seniore ipsarum
Maia Iouī coniūcta Mercurium procreatum. Saturnnm quoq; Atlantis filium auari
cia & impietate p̄aditum sororem Cybelem duxisse a qua Iouem suscepit/q̄uis & ali
um Iouē Cæli fratrē & cretæ regem contendunt fuisse qui multo inferior posteriore Io
ue fuit/qui totius orbis imperium primus ac fere solus obtinuit. Cretæ autem regē de
cem filios genuisse quos curetas appellant/eius sepulchrum usq; ad hanc diem ostēdi.

Septem filij

Celi filij

Meona rex
Cybele

Marsius

Atlas Saturnus

Maia.
Saturnus

Curetes

tur. Saturnū uero in libyæ sicilia italiæq; regnasse a quo natus Iuppiter oppositā p̄ri uitā dicitur elegisse regnūq; suscepisse/alii patre cōcedēte tradiderūt/alii odio patris a populis electū/atq; ideo Saturnū cū titanibus bellū ei induxisse/quo uictō uniuersum sibi orbē subiugasse (plurimū autē & corpis robore & animi uirtutibus ualuisse tradūt) ac somnopere studuisse/ut & impiū punirent & p̄bi sūmis afficerent beneficiis. Vnde postea q̄ hoīem exiuit; qm̄ humanā uiueret uitā Iouē appellatū. De terrestribus at diis cū multa uariæq; tā historicis q̄ poetis scribātur; & inter historicos Euemerus qui historiā: Homerus: Hesiodus: Orpheusq; mōstruosa quædā finxerint breuiterq; uter quæ cōscripserūt explicare conabor. Deos igit̄ honorabāt Euemerus ait magnificētissimis sacrificiis & muneribus argēteis atq; aureis mirabili arte cōfectis/de quibus latius in superioribus cōscriptū est. Est autē in ea isula quæ deo cōsecrata est in quodā altissimo templo Iouis triphilei templū ab eo ipso quando totius orbis repugnabat cōstructū/statua etiam in eo mōte aurea est/in qua panæis litteris Cæli; Saturni/& Iouis res gestæ summam cōscripte sunt/& paulopost Cælū ait iustū & benignum uirum & astrologiæ non imperitū primū regē fuisse/a quo cælites deos sacrificiis primo cultos/unde cæli cognomen habuisse/duosq; filios Pana & Saturnū & filias similiter Rheam & Cererē ab uxore Vesta suscepisse Saturnum deinde regnasse.& a Rhea quā in uxorem duxerat iouem/iunonem/& Neptunum suscepisse. Iouem autē qui Saturno in regnū successit iunonem Cererem & Themim in uxores duxisse/& filios a prima quidem curas habuisse; ab altera Persephonem/a tertiā Mineruam. his dictis græcorum fabulas secundum Hesiodum Homerumq; subiicit.

¶ De Archanis mysteriis erroris gentilium. Cap. V.

Ed de græcorū atlantiōrū phrigūq; theologia hætenus/quibus nō absurdū est secreta mysteria & cælatos addere cultus/ut facile unusquisq; uideat possit/utrum sit aliqd in eis ueræ religionis signū/an demoniaca superstitiōe ac errore perfluxerunt omni turpitudine atque dedecore plena & lachrymis poti⁹ q̄ risu dignissima/quæ demens ille in libro quo gētilēs ad fidē adhortatur apertissime reuelauit. Vir magnarū rerū sciētia p̄ditus & usu plurimorū negotiorū prudētissim⁹ q̄ prias nugas a saluari & euangelica doctrina monitus cito cōtēpsit. Pauca igit̄ ab eo sumpta diligenter audias. Abdita inquit & iuisibilia sūt ac ideo diligētī cura/nō inquirēda barathri oramōstruorū plenissima lebes thesprotius/tripes/ciræus/æna dodonæa cælo in deserto atq; harenis honoratus & quod ibi oraculū est/hæc oīa senescētibus iā fabulis deiecta penitus relinquātur: Vltimo enī silentio castalius & colophonius fontes ceteraq; fluenta quæ diuinādī uim habere uidebant tradita extinctaq; cū suis fabulis defluerūt totiusq; uinatiōis potius q̄ diuinatiōis nefanda mysteria ceciderūt. Silet Darius: Phytius: Didimeus: Amphiareus: Apollo: Amphiloachus: tacent aurispices/augeres: somniorū interpretes/& qui farina aut ordeo uaticinabant/qui qd usq; ad hodiernū diē quasi ab inferis mortuos reducerint cū dæmonibus collouant. Perierūt ægyptiorū penetralia/tenebris tradita sunt necromantiā tyrenorū/capræ simul cū istis ad diuinatiōē p̄paratæ/& corui hoibus oracula reddetes deuolarunt. Quid dicā de Dionysio quē Menolē græce/idest latine totū furentē appellant/cui bacchæ orgia celebrāt/& crudas carnes comedētes sacro furore inicianē euan euan cōclamātes/quæ uox aspirata secundum exquisitam hebræorum linguam fœminei sexus serpentē significat. Ceres at & bona dea mysterium fuerūt/quarū mærores rapinā & luctū eleucis docet. Quare mihi uidetur si quis deriuatiōi uerborū attēdere uelit ab orge idest latine ira quā aduersus Iouē Ceres suscepit orgia/mysteria uero ad mysos quod latine scelus est. quod Dionysio acci-

Secundus

dit appellata fuisse/quod si est ab attico illo Myete qui uenado perit ut Appollodorus scripsit mysteria uocant. Non erunt certe gloriosa quaedam haec mysteria funebri quodam honore tradita/forte autem mysteria. i. mytharia quasi fabulae quaedam latine appellata sunt. Perdatur igitur quae haec primus hominibus tradidit siue Dardan⁹ qui deorum fabulas in mysteria deduxit siue Aetio quae orgia & caerimonias thracibus adinuenit/siue phrygius ille Mida qui ab Odryso illo didicit/& subditis deinde artificiosum moerorem tradidit/siue Cinyra cyprius qui mulierem quaedam capere studens turpissima Veneris orgia ex nocte in die trans ferre ausus fuit. Quidam autem aiunt Melampodem Amythaonis filium ab aegypto in graeciam luctum Cereris solenniter celebratum reportasse/quos omnes ego impiarum assero fabularum auctores/& perniciosae superstitionis inuectores extitisse. Quid enim aliud quam dedecus & apertissima turpitudine sacra haec sunt? Sed multo turpiora uidebuntur. si quis quae sequuntur addiderit. Ceres peperit/educat puella: Pherephatte nonnulli appellant/cui Iupiter qui genuit draco factus coniungitur/unde in fauasiorem mysteris draco in spirere inuolutus in sacrificiis ad factorum memoria/immo uero in testimonium tanta turpitudinis (ut ego dixerim) adhibetur: Peperit & Pherephatte tauriformem filium/unde poetae quoque nonnulli taurum laudant draconis patrem & draconem rursus tauri patrem & in montem arcana haec facta ducunt pastoralis stimulum celebrant/pastorale ut puto stimulum ferulam/quod genus ligni bacchantes ferunt appellantes nequeo latius huius Pherephattae sacra enarrare quasi lumbum/rapinam/idoneae terrae hiatus/sues eubolei/quas eodem hiatus simul & duas deas absorptas aiunt fuisse. Vnde megarenses in thesmophoriis suis immittunt/quae sacra uariis modis mulieres quoniam haec fabula uarie narratur per ciuitates graeciae celebrant thesmophoria/sciophoria/ineffabiliphoria uocantes/& multis modis Pherephatte rapinam complerantes. Dionysii uero mysteria penitus in humana quemadmodum puerum cum curetibus salientem dolo puerilibus donis titanes decipi ut & raptum dilaniauerint/ut Orpheus poeta cecinit Munera uero quibus captus dicitur pinea & aurea poma hesperidum fuerunt/quorum sacrorum symbola non est utile audire pila pinea/speculum poma uellus. Minerua uero Dionysii iam discerpti corripuisse: Pallasque a motu cordis uocari dicitur. Titanes autem Dionysii membra in libete prius elixabant/deinde ueribus fixa Vulcano torrebant. Sed Iupiter Titanes quidem fulmine mulcavit. Dionysii uero membra Apollini sepelienda tradidit/qui in parnaso ipsa deposuit. Vis & coribantium audire orgia: tertium ab his fratrem interceptum fuisse asserunt/cuius caput purpura tectum & aereo scuto cornatum ad radices olympii montis portarunt/ac sepelierunt/quibus nomina Bauboni dysaul Triptolemo/Eumolpo & euboleo fuerunt. Triptolemus bubulcus Eumolpus ouium pastor/suum uero Euboleus a quibus Eumolpides & praekonum sacrum genus descendit. Cererem uero a Baubone coribantium nobili muliere hospitio susceptam tradunt/porionemque multis confectam/quam Cycrona uocant Cereri allatam fuisse/cumque Ceres luctu oppressa potum recufaret/quasi despecta Baubo doluit/itaque sublata ueste genitalia membra deae ostendit/quae hoc spectaculo delectata Cycrona suscepit ac bibit/haec atheniensium mysteria sunt/haec summus theologorum Orpheus (ut ipsi dicunt carmine cecinit) a quo non est abire carmina quaedam testimonium loco apponere. Dixit & obscenas custas in corpore patres attolens uestem patefecit /tum dea ridens. Suscepit paruum qui forte astat ab iachum/ Ingressitque sinu uetulae baubonis/& inde pocula suscipiens tandem cycrona perhausit. nocte certe ac tenebris ista mysteria digna sunt/& magnanimo illo. Immo uero leuissimo crichthidarum populo/ aliisque graecis quos mortuos haec expectant. Quae enim spe temerarii homines nutriuntur/quibus oracula. Ephesinus eraclytus canit/Noctiuagis maleficiis bacchis iniunctis simul atque iniunctantibus/quibus ignis futura praedi-

*Excerpto autorum
Idolatrie*

est quicquid apud ceteros mysteria putant sine antistite pagunt/ex quibus oibus ficta/& inania/& deceptiois plena cuncta probant/quorum symbola (denudata. n. sacra ipsorum sunt) exta fumantia/polenta saldraco mala punica/tremetia aialium corda/ferula/hederæ/pultes/papauera/hæc ipsorum sacro sunt/themidos aut hæc sunt sacratissima symbola/origanum/lucerna/gladius/pecten mulieres sic. n. mystice membra gentilia appellant: O manifesta impudentia. Nam cum priscorum hominum petulantiam nox cogeret sacra modo nox iniciatus predicat/& facibus tenebræ uictæ petuleos sacrorum mores ostendunt. Extingue pontifex igne/ueres faces qui eas portas/hac luce turpitudine Iacchi manifestat/patere ut nocte mysteria coleretur/uenustiora uideretur in tenebris/hæc orgia nescit ignis simulare aperiendo redarguendoque omnia punit. Quis non merito impios huiusmodi appellarit/ qui deum uerum ignorantes puere a titanibus lacerati & lugentem mulierem & membra turpitudinis turpissime colunt duplici quadam impietate detenti/nam & deum uerum ignorant/& errore decæpti mortales atque turpissimos homines deos existimant. Hæc quidem Clemens.

Qui merito superstitionem gentium contemnimus. Cap. VI.

Vare non iniuria nos magna uoce ista omnia contempsisse fatemur a longissimo ac prisco errore gratia misericordia dei omnipotentis & ineffabili uirtute saluatoris nostri quasi ab incurabili morbo liberati. Ratione. n. secuti nefandum atque impium duximus sanctissima dei appellatione mortales & turpes uiros honorere/qui extremæ petulantia crudelitatis atque furoris exemplum posterioribus tradiderunt: Quam enim insaniam non superaremus si modestiam/prudentiam/iustaque laudantes petulcis ac incotinibus omni furore plenis/crudelibus quoque ac in humanis homicidio simul ac paricidio maculatis diuinos honores redderemus: Quis enim maior cumulus impietati addi poterit quam si uirosque mulierumque membra & in experte terrarum rationis naturam sanctissimam dei appellationem quæ intrudat eaque turpia deo attribuat/quæ si de hominum aliquo dicantur legibus & consuetudine ciuitatum grauissimo supplicio punietur. Cur longior sum oibus gratias simul ac barbaris lucem effuluisse predicam quæ a falsa & impropria religione ad ueram ac piam reducit. Multi enim iam quasi a sopore & profundo somno expergefacti oculis animi aliquatulum apertis fabulas poetarum religionem priscorum esse cognouerunt in quam naturæ quaedam secreta occultari multi credentes decipiuntur/quæ quis nihil ueritatis habeat/temerè exponenda nobis uidentur/ut etiam eis quæ honesta ipsi putarunt non iniuria sprete euangelicam saluatoris prædicationem prætulisse merito approbemur.

Breuis supradictorum repetitio. Cap. VII.

Vod faciemus si altius hæc primum repetierimus. Græcorum igitur popularis/ut ita dicam & fabulosior theologia & phænicum ac ægyptiorum huiusmodi esse ostenditur/ut auctoribus iam suis comprobatum est/quam non iniuria in principio præparationis euangelicæ collocamus/ut & nos in memoriam redigamus/& qui nesciunt discere possint qualis maiorum nostrorum erat religio/& quanta nos ipsi ueritatis ignoratione quasi uiolentia obruti emerisimus per euangelicam prædicationem & apparentiam saluatoris ueri dei Iesu christi / qui non in parte una orbis terrarum/nec apud gentem unam/sed ubique quasi auiuarum sol proprios lucis radios immittens a caligine & tenebris errorum ad fulgentissimam ueritatis lucem omnes homines conuocauit/apertissime namque prænominati eorum auctor mortuorum simulachra & turpissimorum hominum imagines cultas nullamque mentionem dei ueri factam illis fuisse / diuinam iustitiam contemnentibus & in omnia scelera sponte irruentibus ostendunt. Nam cum nondum uita hominum legibus & moribus instituta esset pecudum more ad nihil aliud multi quam adimplendum uentrem mentem eleuabant quos primum impietate

ratis gradū tenuisse contēderim. Nōnulli naturali quodā instinctu paulisp̄ cōmoti deū deiq; uirtutē esse mūdo putarūt/ac eū quærētes ad cælū aīos erexerūt/& caelestiū pulchritudinē corporū admiratī deos ipsa arbitratī sūt. Aliī depressi oīno in terris p̄stantiores aut corporis robore/aut prudētia/aut facultatibus/gigātes quosdā uel tyrānos uel magnos ac maleficos uīros/q; auxiliō alicuius eorū quos a diuiniore statu decidisse credimus mirāda quādā facere uidebant/uel eos q; humanā uitā aliquo modo p̄ferunt/cū uiuos tū maxime post mortē deorū honoribus coluerūt: Quare deorū etiā templa sepulchra eorū fuisse multī testant/ut Clemens in exhortatione nōnullos græcorū auctores scripsisse commemorat/quod si placet rursus audiamus.

Quod templa deorum sepulchra hominum fuerunt Cap. VIII

Vm enī inquit inanis supstitio initiū cœperit quasi malorū oīum fons multitudinē deorū cōstituit/quibus hostias imolare solēnia facere simulachra statuere & templa cōdere psuasit quæ tñ deorū sepulchra prius fuerūt/& magnificentius cōdita temploꝝ appellatiōe uocati sunt. Nā apud Larisæam ciuitatem Acrisii sepulchrum est quod modo sacrari loco uenerant/& in arce Atheniēsi/ut Anthioch⁹ in nouo historiāꝝ cōscripsit Cecropos sepulchrū fuit. In templo uero palladis/quam ciuile appellant Erichthonius iacet. Ismarus autem Eumolpi atq; Dariæ fili⁹ in eleusine unacum Celei filiabus sepultus est. Quid multa? non enim latet a gentilibus sepulchra hominum adorari. Hæc quidem Clemens.

Acrisy sepulch

*Cecropia sepulchrum
Erichthonij filij
Ismari filij*

Qualis de diis priscorum fuerit opinio. Cap. IX

Os aut rursus altius hæc repētes dicere nō dubitamus natura imo uero diuinitus oībus eē hoībus insitū nō solū utiq; qd atq; cōducibile de noīe significari/uerū etiā oīum rez creatorē sic appellari/& uerbo qdē ita oēs natura duce cōueniūt/re aut creaturas p̄ creatore coluerūt p̄ter unū aut admodum paucos ut uerissimis hebræorū libris ostēdit/quia rebus uisibilibus ad itelligibilia mēis oculos sanctæ reducētes nō creature alicui/sed ipsi rez oīum creatori cūct orūq; largitori bonorū deī appellatiōem attribuerūt: Cæteri aut oēs tenebris animi inuoluti ad tantā ipietatē ducti sunt ut pecudū more honestū ac cōducibile bonorūq; oīum extremū uoluptate corporis terminarent/& hac rōne eos qui uoluptatē adinuenerunt genera uel auxerūt atq; amplificarunt maleficos & mortales uīros ut dictum est quasi bonorū largitores saluatores & deos appellarūt/piam hui⁹ nominis notionē natura eis insitā ad eos trāferentes quos bonorū inuētores putabant/tantūq; mēis insania ualuit ut nec peccare se arbitrarent/nec erubescerent diuinis honoribus maleficos atq; potentes hoīes propter regna tūc primum constituta colere atq; admirari. Cūq; ut iam dixim⁹ mores hominum legibus stabilitū non essent/nec supplicia peccatoribus iminerent/adulteria nefanda matrimonia maribus ereptam pudicitiam/homicidia/patricidia/confecta scelere bella/quasi res pulcherrime gestas diis suis attribuebant & earū rez memoriā posterioribus quasi perutilem relinquere studebant.

Quod plato priscorū fabulas & itēpretationes fabularū contempsit. Cap. X.

Aec theologia priscorū fuit/quam iuniores naturalium rerum scientia non parum iactātes ad honestiora nature secreta interpretantur/ita nec omnino impietatem maiorum effugerūt nec tantam rerum turpitudinem ferre potuerūt sed priscorum peccata corrigere uolentes uirtutesq; corporeas quibus generantur aluntur & crescunt corpora per fabulas significari uolentes/& hinc ordine progressi non solum principia & rerum elementa/ut solem lunam stellas/præterea terrā/aquā/ignē. Verum etiam composita & affectus eorum & fructus terræ / quos cererem bonam

deam & bacchū nomināt p fabulas uiolenta quadā interpretatiōe significari uoluerūt
 Ita iuniores quidē maiorū theologiā erubescētes ac parui antiq̄tatē atq; cōsuetudinē fa-
 ciētes quasi remedia turpitudinis deorū excogitarūt. Vetustissimi autē et animalia bruta
 quæcūq; ad uitā conducere uideant in deorū numero collocare ausi sūt / & in manibus
 baluīs cærimonias statuere non erubuerūt / ipsos igit̄ audias græcos p unū q præstan-
 tissimus oīum fuerat fabulas nōnunq̄ suscipiēdas nōnunq̄ repellēdas asserere. Mirabi-
 lis. n. apud deos Plato modo sententiā suā apertius explicādo negat ea dicēda diīs esse /
 quæ ab antiq̄ssimis dicta sūt / modo de legibus scribens oportere affirmat fabulis quæ
 de diīs traditæ sunt / qm̄ nihil falsi in eis cōtineat fidē adhibere. Postremo a priscorum
 theologia suā desperās cū de cælo / sole / luna / stellis / & de uniuerso mūdo partibusque
 suis physice more suo locutus sit. Demū de priscorū genealogia deorū / quasi particula-
 riter sic in Thimæo differit / sed de aliorū dæmonū atque deorū generatiōe differere ma-
 ius est opus q̄ humeris nostris ferre possumus. Quare his q̄ hæc tradiderunt credere
 debemus q̄ cū a diīs orti sunt & parētes suos qui sint oportunæ teneāt nullo modo fal-
 lunt. Nā quis neq; necessario neq; pbabiliter dicāt / tñ quia rē suā enarrāt æquū est ut
 eis fidē adhibeamus. Quare scdm̄ priscorū instituta genealogia deorū terminet / credā-
 turq; cæli ac terræ filii oceanus & tethys fuisse / ex quibus Phorcis / Saturnus / Ops / &
 alii cōplures nati sūt. A Saturno autē & Ope Iuppiter & Iuno; hæc igit̄ Plato secundū
 ius & fas quīs nullo modo pbari possint credēda eē in Thimæo censuit. Attēdere autē
 diligēter oportet quia nihil altius in hac fabulosa genealogia cōtineri ostēdit. Alio autē
 in loco hic ipse sententiā suā apertius explicās his uerbis utit̄. Primū igit̄ ego dixi maxi-
 mū de maximis rebus mēdaciū efferre ausus ē / qui quæ Cælius fecisse ab Hesiodo dici-
 tur / quodq; a Saturno mulctatus sit / & Saturnus rursus a filio iprope finxit. Nam et si
 uera eēt tacēda oīno putarē / nec ita facile ad oēs efferēda sed maxie quidē cælenda q̄
 si necessitas quadā dicere cogere paucissimis tradēda fuisse / ardua enī sūt nec p̄dicāda
 o Adimāte in ciuitate nr̄a; Nec. n. iuueni psuadēdū est puniri parētes oportere et si iniu-
 riā inferāt. Nec autē oīno credendū est deos inter se ita dissidere ut alius alii bella & pu-
 gnā ciat; nec enī uera hæc sūt / nec nobis cōdicibilia qui si rēpublicā cōseruare uolum⁹
 itestina bella odia & simulationes turpissimas ducere debemus / nec gigantū aduersus
 deos pugnas & heroū in cognatos adolescētibus explicandas iudicio / sed si aliquo mo-
 do possemus nunq̄ ciuē ciui fuisse inimicū libēter psuaderemus / hæc. n. maxime adole-
 scētibus / hæc uiris senioribus p̄dicanda / quare poetæ cogēdi et sunt hæc carnibus suis
 edere. Saturni autē uincula & Vulcani a patre p̄iecto cū auxiliū pulsatae matri afferet /
 deorūque pugnae quas Homer⁹ cōscripsit nullo modo audiēda; Ap̄tissime igit̄ Plato
 priscorū fabulas & fabularū it̄pretatiōes cōtēpsit / quod romani it̄ligētes fabularū fig-
 mēta spreuerūt. Quod ab halicarnasseo Dionysio cognoscere poteris qui in secundo
 uetustæ romanorū historiæ res gestas Romuli enarrās sententiā / quoq; illius uiri de diīs
 his uerbis ostēdit. Nō ignorauit quia diligēter cōditæ leges & de bonis rebus cōtentio
 & militaris exercitatio optimā ciuitatē cōstituunt / quaz; rerū magnā curam adhibuit a
 cultu deorū incipiēs. Tēpla igit̄ lucos aras simulachra / formas & symbola uirtutes be-
 neficia / quæ a diīs hoibus collata sunt cærimonias ac saluberrimas solēnitates quibus
 dii culti gaudēt iustitiū & dies festos cæteraq; cōstituūt / ut optime græcorū reipublicæ
 res romana cōferri possit / fabulas autē quæ de diīs traduntur turpes atq; inutiles existi-
 mās nec solū diīs / sed neq; probis hoibus dignas cūctas eiecit ac psuasit ut optime de
 diīs romani & existimēt & loquant̄ / nullū. n. opus imorrali naturæ idignū illis attribu-
 it; Ita nec Cælus a suis filiis uirilia amputat̄ / nec a Saturno liberi sui it̄ficiunt̄ / nec lu-

piter in tartarum patrē cōicere nec bella; nec uulnera/ nec uincula/ nec seruitus deorū apud eos ulla dicitur/ sed nec solēnis unq̄ dies lugubri habitu agit/ quēadmodū dum apud græcos fletu & planctu Proserpinæ ac Dionysi passiones celebrātur/ nec inspicere apud eos aliquis poterit quīs inopes iam oīno corrupti sunt furētes & bacchātes uīros simul atq; scēminas in templis deorū pernoctare. Nec aliud quicq̄ monstrū nefandum/ sed religiose oīa quæ ad eos p̄tinēt & dicunt & agūtur/ adeo ut neque apud græcos/ neque apud barbaros usquā honestiūs ista cōstituta sint & quod ego maxime mirari soleo quāuis ex uniuerso terrarū orbe in urbē multi cōfluant qui res sacras patriis peragūt moribus/ nihil tamen alienū publice ciuitas imitata inuenit qđ multis aliis accidisse manifestū est: Verū ēt si deorū responsis alienigena quædā sacra suscepta sūt oīeiecta fabularū garulitate romanis moribus peragātur. Sicut matri deorū sacra quotānis certaminibus ex cōsuetudine romanorū fuit/ sacerdos aut utriusq; sexus uīr & scēmina ex frygia cōsecratur/ & urbē ut solēt tibiaꝝ & tympanorū sonitu plustrant. Sic pie ac religiose romana ciuitas turpitudine fabularū oīno spreta deorū cærimonias pagit. Nō aut ignoro esse nōnullas fabulas apud græcos hoībus utiles/ quarum aliæ naturæ opus p̄ mœrorē ostendūt/ aliæ cōsolandi gratia fictæ plenæ utilitatis sūt/ quæ quīs optime scienciæ tñ romanorū theologiā multo præstantiorem duco/ parua. n. est illa fabularū utilitas/ nec multis prodesse pōt/ sed illis dūtaxat qui causas rerū curiosius inuestigarunt qui certe paucissimi sunt. Multitudo aut indoctior ad peius solet huiusmodi orationē interpretari/ & in horū alterū semp̄ incurrit: Nā aut duplicabiles deos ducit/ si qđe eorū multa in magnis miseris opp̄ssi fuerūt aut nihil turpe/ aut iniquū deorū exēplis admonita putat. Quare illis solūmodo relinquēda ista sūt q̄ ph̄iæ speculatiōis insudarūt.

EVSEBII PAMPHILI LIBER TERTIVS.

De Honestiore & naturali theologia græcorum. Capitulum primum.

Anc quidē philosophorū primī & uetustissimi romanorū de græcorū theologia iudicarunt/ q̄ physiologiā fabularū aptissime reppulerūt. Nos at̄ qm̄ ad redargutionē illorū p̄ducti sumus ageiā interpretatiōes ac allegorias suas q̄ friuolæ atq; indignæ sint inspicimus nihil nostri afferētes; Sed illorū ipsorum p̄ductis auctoribus ab ipsis sublimē hāc theologiā pdiscamus. Verū cū aliter alii dixerūt/ & unusquisq; inuenta sua uera esse cōtendat/ satis erit si quæ clarioribus græcorū philosophis uisa sunt p̄posuerimus. Primus igit̄ cheronēsis adducatur

Plutarchus q̄ fabulas puertēs mysticā in eis theologiā latere cōtendit/ quā ueluti a deorū inducēs penentralibus nō mortaliū aliq̄ue ut fabulæ uolūt sed temulētīā p̄ Dionysium significare ostendere conat̄. Iunonē uero nuptialē/ uīri ac scēminæ cōiunctiōnē/ deinde quasi oblitus paulopost/ terrā p̄ Iunonē ostēdi uoluit; Latonā uero obliuionem ac noctem eē/ & rursus Latonā ac Iunonē eandem esse putat. Iupiter autem per æthera sibi uirtute accipitur. Quid hęc mihi perstringūtur cum liceat ipsum audire si cut ait in libro quem de platrēsi Dædalo inscripsit arcana pandentē theologiæ sacraria his uerbis priscæ quidē tā apud græcos q̄ apud barbaros theologia naturalis erat ratio fabulis inuoluta occulte ac mystice ueritatē doctis sub aperiēs quod carminib; Orphi/ & egyptiorū patris & frygia doctrīna cōprobat/ maxie aut̄ orgia & immolatiōes

Plutarchi Iunenti

& quæ symbolice in sacris geruntur fabularum sensum aperiunt: Nam qui Iunoni sacrificant bile in sacris non adhibent/ sed iuxta aram infodiunt. Nam quoniam uiri ac mulieres coniunctam significat uitam ea re ostenditur absque ira & odio & amaritudine matrimonium esse oportere quod significatiuum docendi genus in omnibus fabulis est. Ita cum Iunone adhuc uirginem ab euboica insula ubi educata fuit furim a Ioue ablata ferunt/ & huc deportatam opacum eis thalamum a Cithærone factum fuisse ac Macridem Iunonis nutricem ab eo scrutari prohibitam quia Iupiter in illis locis cum Latona quiesceret. Unde postea grato animo Iuno easdem aras atque templa cum Latona uoluit habere/ itaque ut et Latona nocturna appelletur apte tam rebus quam latonæ nocturnæque nominibus occultum latenus & tenebrosum diuinarum rerum significatur. Alii autem quia ibi latuit Iuno nocturnam dicunt appellatam primum fuisse/ deinde re iam aperta nuptialem. Qui autem naturæ secreta subtilius per fabulas inuestigant hoc pacto Iunonis atque Latonæ potestatem coniungunt: Iuno. n. terra est: Latona uero nox. Obliuio. n. quia uerbum hoc græcæ significat in nocte fit pro somno. Nox porro nihil aliud est quam terræ totius umbra/ quæ radios sola res eripiens atrum atque obscurum aera reddit. Quod autem non alia est Iuno quam Latona inde profecto patet/ quia Dianam Latonæ filiam omnes asserunt quæ & Lucinam appellant. Nomina igitur hæc duo sunt uni deæ imposita. Præterea Apollinem Latona Martem Iuno peperit. Apollinis autem atque Martis eandem esse uirtutem aperitissimum est. Mars. n. ares græcæ appellatur. quod a regni auxiliium pugna oppressis asferre significat. Apollo uero uocatur quod a pallatio. i. ab ægrotationibus homines soluat atque liberet quæ obræ ardentissimas et stellas solè apollini & nocte martis appellatam Marti accommodant/ nec absque causa eandem deam nuptialem & lucinam atque solis matrem putarunt Matrimonium namque finis procreatio est/ qui nihil aliud est quam a tenebris ad solis lumina progressio. Unde poeta: Cum Lucina inquit illum illum adduxit tum solis cernere qui uult fulgorè. Primum. n. a dolore partus liberati per Lucinam/ deinde solarè aspici solè qui generationis finis est ostendere uoluit. Sed non est ab re puulgatissimam quoque fabulam enarrare. Dicitur. n. Iunone irata dissidentem atque ab eo mæstus ea de causa nimium fuisse/ quæ Alalcomenes indigena docuit ut alteram ducere simularet ita consilio eius ex quercu simulachro mulieris confecto quod dadalem appellant nuptias præparare fingebat. Nymphæ igitur tritonides & uniuersa boetia confluebat quibus rebus Iunone commota a cithærone descendisse/ & platearum multitudinem mulierum sequente ad Iouem peruenisse simulationeque patefacta summa cum leticia reconciliatam fuisse. honore autem simulachro tantum fecisse ut dedala nocte ipsius die festum instituerit/ quod tamen ex zelotypia quis omnia anima expers esset cremauit/ huius fabulæ talis ratio est Iunonis ac Iouis bella & dissidia nihil aliud quam elementorum intemperie significat/ quæ nisi certis proportionibus contemperetur natura rerum soluta magnam perniciem asserunt. Si ergo Iupiter. i. calida uirtus ac ignea nimium excesserit siccitate omnia pereunt. Sin uero Iuno humida scilicet & uentosa natura Iouem aspernata superauerit. Magna uis pluuie delata diluuium cuncta uastauit/ quod illis temporibus factum boetiam maxime regionem protulit quæ multitudinem aquarum tectam fuisse dicitur. Quare quam primum tempestate transacta terræ apparuerunt/ deorum reconciliatio facta fingitur. Prima uero arborum omnium quercus effloruit/ quæ non modo piis hominibus/ ut Hesiodus ait/ uerum et diluuii reliquiis opitulata est cum glandes ramalia ferant/ est apes cum regat truncos. his Plutarchus aptissime nos docuit mirabilem et illam & mysticam græcæ theologiæ rationem nihil magni nec dignum philosophia continere. Audisti quippe per Iunonem modo matrimonium/ modo terram/ modo humidam significare substantiam. Didicisti Dionysium mihi aliud quam temulentiam esse. Latonam noctem Apollinem solem/ ipsum denique Iouem calidam uirtutem atque igneam: Turpitudini ego fabularum accessit/ ut secretior hæc & mystica theologia non ad diuinas quasdam & cælestes uirtutes/ nec ad

fabula videtur

Silvium in Boetia

Quercus pictas

Tertius

rationales & incorporales substātiās cōducant sed rursus in temulentia & nuptiarū opera & aegritudines hominū deducant & quod honestissimū in ea est ad terrā ignē solē reliquasq; huiusmodi ptes orbis terminet nec ultra hęc quicq; afferat quod ēt Plato non ignorauit qui in eo libro quē cratillū inscripsit/nihil ultra uisibiles mūdi partes priscos græcorum cognouisse & stellas dictos putasse asserit. Verba eius hęc sunt. Vetustissimos græcorum: Celum/stellas/solem & lunam/quæ nūc etiam multi barbarorum colunt deos putasse manifestum est huiusmodi quidem græca sunt.

De Mística & naturali theologia ægyptiorum. Cap. II.

Vnc ægyptiorū mysticā theologiā quæ multo uetustior fuit uideam⁹ Osirim⁹ & Isim solē & lunā esse aiūt. Iouē spiritū qui p oīa trāseat: Vulcanū ignē: Terrā cererē: Oceanū humiditatē ac nilū fluuiū asserūt/cui deorū generationē attribuant; Aerē Mineruā appellarūt/quos quādoque deos aera dico aquā ignē terrā & spiritū p uniuersū orbē trāfire cōtēdūt/& uanas formas hoīm atque aīaliū cōmutari/quorū cognomines apud se hoīes floruisse solē/saturnū: Opim Præterea Iouem: Iunonē: Vulcanū & uestā/quæ oīa Manethus latius scripsit Compēdiosus autē Diodorus his uerbis Osiris & Isis sol & lunā secundū ægyptios sunt a quibus trinis temporibus uere æstate ac hyeme inuisibili motu circūductis mundus gubernat: & omnia nascuntur aluntur augentur. Tempora quamuis inter se aduersentur mirabili tamē cōcordia annū cōficere/horum autē deorū alter ignis & spiritus/altera humidū & siccū/uterque uero aeris naturā pducere dicitur/quibus omnia & oriunt⁹ & conseruant⁹/ita totū quidem corpus naturæ oīum ex solæ ac luna originē trahere. Partes autē uniuersi quinque illas esse spiritū uidelicet/ignem siccum humidū/ægyptiorū lingua posuerūt & spiritū quidem diligentī ad latinā aera quorū singula deos putarūt/& nomina uetustissima ac prima ægyptiorum lingua posuerūt/& spiritū quidē diligentī ad latinā linguā interpretatione Iouē appellare possumus/qui cū animalib⁹ ipsius/ut ita dicā animalitatis causa sit quasi parentē aliquā rerum animam omniū esse putarūt/quibus maximus poeta quoque omnium attestatur de Iouē dicēs/pater hominūque deorūq; ignem uero uulcanum appellarūt magnū deum esse putantes/permultūq; ab generationē atq; cremētum conferre. Terram porro quasi uas aliquod atq; receptaculū eorū quæ oriunt⁹ existimātes matrē nominauerūt/cui rei Orpheus cōsentit dicens. Terra mater cunctis diuesq; ceres humidū autē oceanū dixisse dicūtur quīs uerbum expressum latine de itia-rum matrē significat. Oceanum autē nonnulli græcorū designare putarūt. Vnde poeta quoque cecinit/oceanus generatio diuum. Aegyptiū autē nilū fluuiū esse cōtendūt/cui & deorū generationē attribuant. Plures enim urbes in solo ægypto quā in reliquo terrarū orbe fuisse aiunt a priscis diis Iouē uidelicet/sole/mercurio/apollīne/pāne lucina/aliisq; q̄ pluribus cōditas aera mineruā appellarūt & filiā Iouis ac uirginē putarūt/nam & incorruptibilē aiunt esse natura & extremū uniuersi locū obtinere contendunt Quapropter a uertice Iouis fabulose nata fuisse Minerua traditur. Tritonā uero appellatam/quoniā ter in annuo spatio uere/æstate/hyeme cōmutatur/glaucopin. i. glauculam uocari cōtendunt/nō quia ut nonnulli græci putarūt glaucos habeat oculos/ quod nomē ipsum denotare uidetur/infantiūt enim qui sic putant/sed quoniā aer nīsum aīalibus præbeat/asserūt autē hos quandoq; deos totū orbē peragrare & hominibus in sacrorum animalium formis apparere/quod & poeta ab ægyptiorū sacerdotib⁹ acceptum uerū esse hiis uerbis attestatur: Peregrinis inquit dii similes uirorū urbes ingrediūtur æquitate ferentes. Equidē a caelestibus diis quorū æterna generatio est ægyptū asserunt/aliis deinde ab hominibus propter beneficia quæ cōiter omnibus cōtulerūt

c ii

Glaucopin quæ

ad immortalitatem translatos/quorum aliqui caelestibus diis cognomines fuerunt/sol scilicet; Saturnus Iupiter quem nonnulli hamone appellant. Ad haec Iunone Vulcanus; Vestam/& extremum Mercurium primoque omnium solem in aegypto regnasse haec Diodorus Plurarchus autem in libro quem de Iside inscripsit his uerbis utitur/sed quasi ab alio initio plurimorum atque rudium sententiam consideremus qui dicunt sic aegyptios Osirim/nilum fluum esse putare. Isidi terrae matrimonio coniunctum Tiphona uero mare in quod incidens Nilus submergitur/quoadmodum graeci Saturnum tempus. Iunone aera uulcani uero generationem aeris mutationem in ignem esse arbitrantur. his dictis rursus fabulas ad daemones refert/& aliter atque aliter interpretatur operae precium autem est ab his sciscitari/utrum simulachra haec & simulachrorum figurae daemones an ignis eris terrae aquae aut uiuorum & mulierum brutorumque animalium formas ostendant. Nam quoniam caelestium cognomines mortales extiterunt ut ipsi aiunt quos in numerum deorum translatos existimant caelestium ne formas in simulachris imprimunt. an quod ipse uisus ostendit mortaliu hominum: Quod si ipsi respondere recusent/res tamen per se magna uoce clamant mortales fuisse omnes quorum simulachra constituantur Plutarchus enim in libro de Isidie uel qualitate corporum describit sic dicens/aegyptiorum historia flauii corporis fuisse Typhona tradidit. Martem alibi subnigri Osirim/haec Plutarchus mortales ego dii sui fuerunt/& interpretatio fabularum perit uniuersa. Quid enim necesse fuit hominum formas elementis accommodare cum etiam absque his colere ea potuerint: utris autem haec appellationes inditae primum fuerunt. Utrum Vulcanus Minerva Iupiter Neptunus uino nomina de elementis primo/ deinde de hominibus equiuoce/an contra hominibus primum imposita ad elementa nominarentur. Praeterea hymni cantus & arcana deorum mysteria utrum elementorum aut mortaliu hominum symbolis peraguntur: errores autem/temulentiam/amores mulieres raptas/& uiros insidiis conuolutos milleque huiusmodi decora quomodo elementis accommodari potuerunt: aperte igitur ex his omnibus mirabilis & generosa physiologia nihil ueritatis habere ostendit. Sed audi quae Porphyrius etiam in epistola ad Anebum quendam aegyptium de istis scripsit. Cheremo enim inquit & alii omnes nihil aliud praeter uisibilia putant aegyptiorum rationem ad unguem secuti/qui nullos alios deos praeter erraticas stellas & signa quae orbem replent obliquum fixasque stellas quae oriri atque occidere cum his dicuntur deos existimarunt/quarum partes aliae aliis erraticis attributae sunt ascendentem quoque particulam ac dominos eius quos ualidos appellant/quorum nomina & potestates in libris almenichiacis scripta sunt ubi ortus etiam & occasus & futurorum diuinationo continetur. Vidit enim Cheromol solem ab aegyptiis ut creatorem cultum/nec ignouit omnia quae de Osiride & Iside dicuntur omnesque fabulas sacras aut ad stellas & ortus & occasus earum. Praeterea progressus atque regressus aut decrementa clementaque lunae/aut ad solarem cursum aut ad nocturnum hemispherium / aut ad diurnum/aut ad fluum uel Nilum & omnino ad res causasque naturales referri/nec ullam de incorporeis eos uiuisque substantiis facere mentionem. Unde nostra quoque omnia nescio quo insolubili uinculo a motu stellarum necessario dependere arbitrantur/quae necessitate fatum appellat. Sic omnia stellis attribuunt quos solos deos & factorum dominos existimantes sacris & simulachris reliquoque deorum cultu propitios sibi reddere conantur. Sic praeter illa quae in caelo uidentur alios deos/Porphyrio etiam teste theologia aegyptiorum non nouit creatorem uero rerum omnium non intellectum/non incorpoream quamdam substantiam/non uirtutem quamdam intellectiuam/sed uisibilem hunc solem arbitrat. Ad stellas igitur omnia refert & cuncta fati/ideest stellarum motui & aspectibus attribuit/quae opinio usque ad haec tempora ab aegyptiis tanquam uera defenditur / quae sic haec uisibilia ele-

fata

Tertius

menta mystica/ægyptiorum theologia deos putat/hæc aut̄ omnia animæ atq; rationis
 expt̄ia sunt/nec a corruptiōe oīno aliena. Attēde diligēter ad quantā turpitudinē subli-
 mis eorū theologia decidit/quæ ultra hæc nullū intellectū/nullā separatā substantiā p
 causa rerū cognouit. Verū quoniā ipsi quoq; cōcedunt ab ægyptiis in græcos thologiā
 affluisse una cū ægyptiis græci ēt redarguunt. Sed de his rebus idē Porphyrius huius-
 modi uerba eo scripsit in libro quem de abstīnēdo a carnibus aīalium edidit. Ab hac pe-
 ritia inquit ægyptiū ad cognitiōnē dei profecti cognouerūt nō ad hoīem solūmodo de-
 um peruenisse/nec in hoībus aīam solūmodo habitasse/sed eandē aīalia oīa continere.
 Quae de re tā hoīes q̄ beluas serpētia simul atq; uolātia quædā in deos susceperūt & ali-
 us apud eos deus hoīs collū/faciē aliū/aliudq; mēbrū aliūsmodi gerit/& rursus/ aliud
 caput hoīs/collū auis cæteraq; mēbra diuersorū aīalium conformia possidet/quibus si-
 gnificant deorū sententiā aīalia cōplura cum inter se/tum maxime nobiscū amice uiue-
 re. Vnde leonī particula quædā ægyptiū dedicata leonina/aliā uero quædā bouina aliā
 canina noīatur; Verū enim quæ in oībus est his aīalibus quæ a singulis deorū inuēta sūt
 colere statuerūt. Aquā uero atq; ignem apprime uenerant & in oībus sacris adhibent/
 quia maxima salutis humanæ causa hæc elemēta sunt. Quare adhuc usq; diem quom
 sanctissimū Serapidis templum aperitur uniuersus cultus igne atq; aqua peragitur/nā
 qui dicant hymnos aquam libat & ignē tunc ostendit/quando in uestibulo fixus ægy-
 ptiorū lingua deum exsuscitat. Ea uero aīalia magis colunt quæ rebus sacris magis con-
 ueniūt; Nā & hoīem apud Anabim oppidū adorāt/quare quæadmodum ab humanis
 carnibus abstīnendum est sic ab aliorum ēt animalū hac illi cum tanta sapientia & diuī-
 narum rerū consuetudine quædā animalium magis q̄ homines a diis intellexerunt ama-
 ri/quæ soli maxime consecrata putant quia natura eorū sanguine & spiritu copiosissimo
 constat/& post pauca. Scarabeū uero aīal ait rerū diuinarū indocti abominabant/quod
 ægyptiū summopere uenerant animatam solis effigiem esse putantes: Scarabeus autē
 omnis uirilem sexum habet/& spermate in stercus infuso pila deinde confecta pedib⁹
 inuoluit/ueluti sol cælum & mensem lunare expectat/sic de ariete de crocodillo de uul-
 nere cæterisq; animalibus philosophantur/ita ex sapientia & religione ad cultum aīaliū
 peruenerunt. Hæc de generosa ægyptiorum theologia locupletissimus testis Porphy-
 rius scripsit/quos aquam & ignem adorantes/ & unam rōnālium atque irrationalium
 substantiā animæ dicentes non iniuria in deorum numerum bruta ægyptios accepisse
 affirmant. Quomodo autem stultissimum non est immanes beluas/ideo ut deos ue-
 nerari quia similit̄ hominibus animam habeant; Nam si homines putant humanos ho-
 nores eis conferant/nec autem feris quas natura rōnis expertes fingit quasq; homines
 appellare non dignamur/non hominum honores sed primæ causæ & appellationem
 & gloriā attribuunt. Ad hæc quare mirabilis ægyptiorū sapientia lupos/canes/leones
 uenerantur didicimus/nec Scarabei miracula ignoramus. Non deridebimus ergo am-
 plius hos deos / miserabimur autem humanum genus / gratiasq; largitori bonorum
 Christo reddemus / qui nos a uetustissima ista cæcitate per euangelicam doctrinam
 suam liberauit. Iam. n. ipsi ēt fere oēs ægyptiū ab hoc morbo liberati uero militant deo/
 habes iam absolutam ægyptiorū græcorūq; theologiā/a quibus didicisti nihil incorru-
 ptū coluisse. Cōcedatur aut̄ eis ueram fabularū esse physiologiā/sitq; sol modo Apol-
 lo modo Osiris/& luna nunc isis nunc diana & quæcūq; alia dicere uelint. Solem ergo
 ac lunam stellas quoq; & reliquas mundi partes quasi deos adorare debemus. Ita gene-
 rosa græcorū ac ægyptiorū theologia ad sublimiora nos producere fabularū allegoriis
 pollicita ad corpora rursus deduxit nec aliud q̄ ignem & aquam & partes mundi cole-

Scarabeus

re adhortata est/quomodo igitur saluatoris nostri euāgeliū mirabile nō ē/quō solis & lunæ totiusq; mūdi creatorē dicēti fide colere/nec elemēta corpōꝝ nec uisibilia quædam/sed eū q; p hęc inuisibiliter cognoscit creatē intellectū solū admirari/solūq; adorare didicimus/q; p oīa penetrās cū sit incorporabilis solo intellectu percipit/imo uero ineffabilis & incōprehēnsibilis ē. Panditur autē atq; pspicitur p ea quæ facit/quæ producit gubernat conseruat oībus inuisibiliter assistēs nō cælestibus solū/uerū ēt terrestribus magnificētiam operum suorum per hęc ostendes quæ illi deos putarunt.

¶ Qui iuniores noua quædam per fabulas excogitarunt. Cap. III
 Erum & fabulosa & mystica illorū theologia rebus ipsis refutata tempus iam est horum etiam iuniorum cogitationes inspicere. Isti enim qui modo philosophant/quæ magno tēpore post Platonem de intelligentiis & rerum creatore recte inuenta sunt theologiæ priscorum attribuere conati maxima arrogantia fabulas laudāt quorum physiologiam his uerbis Porphyrius edidit/explanabo quibus fas est/procul hinc abestote scelesti/quos etiam uetusti cælare uolantes deum & dei uirtutes præhensibiles significarunt imagines/& ea quæ uisibilia sunt uisibilibus significantes figuris & simulachris quasi sacris litteris magna mysteria tradiderunt. Non est autem mirandum in ligna & lapides a fatuis simulachra putantur. Similiter enim etiam qui literas nesciunt librorum uolumina non aliud quā pertextum putant papyrus/hoc exordio auditores præparauit/audias igitur quæ progrediens scribit. Cum igitur deus lux sit & ignem æthereum habitet/nulloq; sensu capi possit lucida quidem materia ut crystallo parioe lapide ad compræhendendum lumen ipsius exhortatur/auro autem ignis ille immaculataq; natura intelligit. Multi uero nigris lapidibus inuisibile illius substantiæ significarunt/hominis autem formam diis attribuerunt/quoniam deus ratio est/pulchros fingunt propter immarcescibilem illam pulchritudinem/diueris præterea figuris & ætatibus & alios sedentes/alios stantes/mares alios/alias foeminas/& aut uirgines/aut matrimonio coniunctos diuerso quoq; amictu simulachra constituunt/ut diuersitas deorum non lateat. Vnde factum est ut omnia candida cælestibus diis attribuantur/pila & rotunda omnia/mundo præcipue soli & lunæ quæ nonnunquam spei atq; etiam fortunæ/circulus autem & quæ circularia sunt sæculi motui cælesti & circulis quæ in cælo esse intelliguntur. Circuli autem partes diuisis lunæ figuris/pyramides uero de obeliscos ignis substantiæ & diis olympiis hac ipsa de causa ita communi quoq; soli terræ cylindrificationi & generatione penem & propter muliebrem sexum figuram triangularem Hęc magnus ille philosophus/quod autem turpius quā obscenitatem idolorū excusaret quid amentius quā auro & lapide/huiusmodiq; materia diuinum lumen & cælestem naturam significari putare. Quod autem a iunioribus hæc cauillationes excogitatae sunt/quas prisci ne somnis quidem uiderunt/quibus ex auro & præciosa materia imagines deorum fingere turpe uidebatur/uerba Plutarchi audias. Simulachrorum autem fictio uetustissima quidem res est quæ prisci ex ligno fingebant. Si quidem lignum erat quod in delo primum ab Erisichthone Apollini fuit consecratum. Ligneū etiam Palladi ab indigenis constitutum/quod etiam nunc apud athenienses inuenitur Iunonis etiam simulachrum ex ligno apud famios erat ut Callimachus asserit. Sic enim inquit deos uetusti fingebant. Peras etiam ille qui primus argolice templum condidit & Callithiam filiam suam antistitem consecrauit/ex piri trunco simulachrum Iunonis dicitur confirmasse. Lapidem enim rem duram & inanem in deorum effigiem cælare nolebant. Aurum uero atq; argentum in foecundæ terræ atq; infelicis morbos colores esse putabant. Ebore uero propter uarietatem abusi sunt/hęc Plutarchus. Plato uero

Liber I

magnis ante eum temporibus non decere ex auro & lapidibus & ebore aliq; materia in animi deorum effigies fingere putans sic in legibus præcepit. Terra inquit & uesta sacra deorum est habitatio/ne igitur ex his cæteris diis simulachra constituat/aurū aut atq; argentum inuidiosa possessio est. Ebur aiam deposuit/ac ideo ad simulachra deoz ineptum est. Aes & ferrum belli sunt instrumenta. His aperte refutatum esse Porphyrium puto/sed tamen reliqua etiam inspiciamus. Admiranda inquit est græcorum sapientia qui louem mundi mentem arbitantes quæ in seipsa mundum continens produxit. Sic a theologia Orphei profecti de eo tradiderunt.

Iupiter altitonans ante omnia sæcula primus.
 Iupiter extremus longa est post sæcula mundi.
 Iupiter est summus uertex atq; infima planta.
 Ipsa æternum semper simul est/ac totus ubiq;.
 Terra fundus.

Sideraq; domus rex est/& Iupiter ipse
 Principium atq; ortus rerum/uis una/deusq;.
 Vnus & omnipotens/regali in corpore cuius.
 Singula ponuntur tellus/nuda igni/& aer.
 Nox simul atq; dies sapientia primaq; origo
 Ac iucundus amor/magno hæc in corpore regis

Sunt iouis excelsi/ceruicem nanq; uidebis
 Cæli suspiciens renitentia magna; tecta
 Hoc caput auricomum flauū de uertice crinis
 Stellarum erutilant radii/dehinc aurea pandit
 Cornua bina caput/capitiq; simillima tauri
 Vnum est ortus/occasus aliud;

Ast oculi fulgens ingenti lumine phœbus.
 Lunaq; purpureo phœbi redimita colore
 Præscia uenturi mens constat regius æther;

Quam strepitus nullus nec uis nec fama latere
 Arcanumue potest/penetratq; per omnia uictrix.
 Præterea inuictum corpus sine fine modoq;
 Panditur/ast humeri magni sunt pectora lata
 Est aer/alas quoq; uenti possidet ille

His ad cuncta uolans euro est uelocior ipso
 Tum sacer atiqua matre ex tellure tumescit.
 Venter/& ex altis confurgit inontibus ingens
 Quem medio pontus succingit rite sonorus

Vltima præterea terrarum lumina & ampli
 Fundamenta globi furibundaq; tartara plantas
 Esse pedum magni constat rectoris olympi
 Hic dum sub terris cælasset cuncta/deinde
 Eximis repetens in lucem protulit almam

Vniuersus igitur mundus Iupiter est aial ex aialibus deus ex diis cõstitutus. Iupiter at est inquantū intellectus est a quo uniuersa pducuntur & qui cuncta creat intelligēdo/hoc igitur modo theologis de loue sentientibus ipossibile est talē eius imaginē fingere qualē carmina descripserūt; louē igitur eē credendū est uirtutē prouidentem atq; uiuī

ficam quā pila & rotundis figuris significabantur/nois uero simulachrum ei cōstituūt: quā mens est qua cūcta seminali rōne producūt. Sedere aut fingitur ut stabulis uirtus atq; incōmutabilis exprimat. Nuda aperta q; habet superiora quā conspicuus intelligentiis & superioribus est. Inferiora uero tegunt quia occultatur inferioribus creaturis. Sceptrū leua tenet quia in his corporis partibus eorū spiritalissimū uitae domiciliū inuenitur. Creatiuus. n. intellectus rex spiritusq; uiuificans mundi est. Dextera uero aut aquilā p̄tendit aut uictoriā/alterū quia ceterorū deorū dñs quēadmodū aliarū auis aquila est/alterū quia oīa sibi subiecta sunt. Hæc Porphyrius. Nō est aut ab re diligēter cōsiderare quā Iupiter esse his carminibus affirmat. Mihi. n. nō alius uidet quā hic uisibilis mūdus qui cælo æthere aqua terra ceterisq; partibus cōstat. Aperte nāq; in ipsis dī regali in corpore cuius singula ponunt & que sint ista declarat tellus unda ignis & aer. Nox simul atq; dies sapientia primaq; origo. Ac iucundus amor. Ad hæc adiicit mentē atq; intellectū iouis æthera eē: quod stoici postea secuti substantiā igneā mentē esse mūdi & deū esse corpus nec creatorē aliud esse quā uirtutē igneā asseruerunt/hæc. n. carminibus istis eos accēpisse arbitror. Præscia uenturi men constat regius æther/his uerbis manifeste magnū quoddā mūdus esse aīal declaratur. Quod cū iouē appellauerit/ætherē quidē mentē ipsius/corpus uero reliquas partes mūdi putauit/sed huiusmodi quēdā carminū Iupiter interpretis at̄ iste carminū uniuersus mūdus inquit Iupiter est aīal ex aīalibus deus ex diis cōstitutus. Ita nullū aliū quā hūc uisibile mundū significari uoluit. Sic & ægyptiorum ratio/a quibus Orpheus ista recēpit mūdū & partes eius deus asstruebat/aliā deinde sententia se adiecit creatorē oīum deū prouidentē quēdā intellectū esse affirmans quō. n. separatū intellectū in carminibus intelligi dicemus: quē poeta ille siue Orpheus siue alius nunquā intellexit. Siue. n. a priscis græcis siue ab ægyptiis didicerat theologiā nihil intelligibile atq; incorporeū tradi ab eis poterat. Si quidē locupletissimus Plato testis est qui in cratillo clamat ut diximus priscos græcos eos dūtaxat deos putasse quos mō barbari solē lunā stellas & cælū. Sed Cheremo quoq; paulo ante a Porphyrio citatus testimoniū phibeat nō aliud quā mundū & partes mundi deos ab ægyptiis cultos/nec quicquid ipsos de intelligibilibus & uiuis substantiis intellexisse. Vnde igit̄ poeta ille deū qui super oīa est uniuersū creatorē p̄ ipsum uniuersum & partes eius mēte solūmodo cognoscibile cognoscere potuit? Rei uero icorpeæ cognitionē unde habuit? nec certe quicquid icorporeū ab eo p̄ceptū carminibus ostēdit. Creatiua. n. mens nec a pluribus est cōstitutata partibus nec cælū sibi caput dici pōt/nec ignis aqua & terra corpus ei cōficiūt/nec oculi eius sol atq; luna possunt affirmari. Quomodo at̄ humores pectora terga & mentem creatrix mēs oīm habebit? aut quō æther mēs creatoris dici aut fingi pōt? Quod igit̄ hæc cauillatur carminis huius interpretis neminē fugere potest? Ego uero in profundū impietatis incidisse arbitror eū qui partes mūdi partes dei putauit/& ausus ē mundū & deū eundē affirmare/& ad hæc quasi aīam mūdi esse intellectū quā oīa creauit. Nō. n. piū est cōiunctū mūdo creatorē & animā corpori putare. Adesse at̄ ipsū uniuerso mūdo prouidere ac gubernare scriptura diuina docet. An nō impleo inquit dñs ego cælū & terrā? rursus deus supra & in cælo & idē in terra est/& alibi in ipso uiuimus & mouemur & sumus/nō tñ ut partes nec sicut in mēte aīaq; nostra: sed si oportet similitudinē uti/sacras litteras audiamus. Cælū mihi sedes/terra uero scabellū pedū meorū clamātes. Cōsidera igitur quāto melius & expressius hæc dicta sūt. Nā qui cælū sedem appellat terrāq; scabellū & uniuersum mundū prouidentie dei subiecit:& sup oīa deum esse significauit quippe cum neq; scabellum neq; sedes corpus sedētis appellari possint: sed nec partes eius. Qui uero cælum caput dei/& mentē eius æthera & partes Mundi partes dei asserūt/nec crea

rorem nec deū cognouisse redarguuntur. Non. n. ipse se ipsum creabit nec mens ipse poterit dici/cuius æther ē. Quomodo. n. deus erit cuius terra & cætera corpa presunt res corruptibiles & abiectæ? Si uero mens Iouis nihil aliud quàm æther ē & si aer subtilissimus atque igneus appellatur æther (id. n. uocabulū idēque ipsi significare arbitrantur) suntque ambo hæc corpa aer dico & æther/aīaduerte quo mens Iouis iam cecidit/& cogita quis nō mēte captus deū appellabit eū/cui mens corpus quoddam insensatum est atque inanime. Quare merito theologia nostra negatiue oīa hæc appellat quod scilicet neque cælum neque æther/nec sol & luna/nec stellæ/fulgor/nec uniuersus ipse mūdus deus sit/sed opa manu eius. Quæ oīa parua quædam & uilia reperiuntur nō dico creatori /sed intelligibilibus creaturis cōparata/quas imortales & longe corpibus præstantiores beate apud deū uiuere arbitrantur. Probe igitur de mūdi partibus hoc modo a scriptura docentur. Videbo cælos opa digitorum tuorum lunam & stellas quas tu fundasti & opa manuū tuarum sunt cæli & rursus. Respice in altitudinē oculis uestri & cōsiderate quis oīa ista mōstrauit. Sed age iam reliqua prospiciamus. Impossibile ē inquit talē eius imaginē fingere qualem carmina descripserunt/& ideo ei simulachrum hoīs cōstituerunt/quoniā mens ē/qua cūcta seminali rōne producit/quomodo igitur si mūdi & spatium eius cæli/terræ/cæterarūque huiusmodi imaginē quā carmina descripserunt fingere impossibile est diuinæ mentis effigiē fabricati sunt? Quod. n. corpus intellectui diuino similitudinē habebit/cū nec mētis humanæ imaginē habere posse cognoscitur? humana. n. mens in corpora est atque simplex/corpus autem omne corruptibile atque cōpositū. Quare iure rōnalis atque imortalis aīa & intellectus eius imaginē & similitudinē dei habere dicitur. Immaterialis. n. & incorporea intellectualis rationalisque per essentiā est uirtutis & sapiētiae capax. Quis si humanæ aīa atque mētis formā & effigiē fingere impossibile est/quoniā nec sensu percipitur. Quis adeo stultus erit ut ligneū simulachrum ac effigiē dei creatoris oīum similitudinē habere arbitraretur? Natura. n. diuina oēm materiā & omnia quæ percipimus excedit mente solūmodo ac sanctis animis intellecta/figura uero Iouis quæ in simulachro conspicitur mortalis uiri effigies ē/quæ non totum hominem/sed peiorem eius partem imitata expressit/nullum enim uitæ atque animæ uestigium ostendit. Quomodo igitur uniuersi deus mensque omnium creatura ipse Iupiter erit/qui aut in ære aut in ebore cernitur? aut quomodo pater Herculis est qui ab Alcmena natus esse dicitur/reliquorumque heroum qui cum homines fuerint mortales suæ mortalitatis argumenta posterioribus non pauca reliquerunt? ut enim in primo probauimus uetustissimi phœnicum theologi Saturni filium mortalem ex mortali & ex phœnicia originem traxisse affirmabant/hæc eadem ægyptiū nunquam negant præter quā quod ab ægypto fuisse oriundum contendunt. Cretenses quoque suum fuisse Iouē asserentes sepulchrum eius magnifice constructum apud se ostendum. Atlantii et cæteri omnes qui apud se Iouem natū fuisse asserunt mortalem nunquam negarunt resque ipsius gestas mortales enarrant/factaque multa turpia oīs petulantiae plena conscribunt. Fabularum uero præcis quidem illis expositoribus modo calida quædam & ignea uirtus modo spiritus quidam Iupiter uidebatur. Nunc autem nescio quo modo his Iunioribus creatiua mens rerum Iupiter appellatur. Interrogandi ergo sunt quæ dicunt patrem auum atque proauum istius mentis esse/ut. n. theologia eorum prædicat Saturni filium Iupiter fuit & Orpheus in prædictis carminibus id ipsum confirmabat. Saturnū autem Cæli filium fuisse non negant. Si igitur deus oīum & intellectus qui cūcta creauit Iupiter est quænam dicent esse Saturnū patrem Iouis? & cælum rursus Saturni patrem. Quod si primus Iupiter oīum est quasi creator necesse est secūdos & post eū cæteros esse: quæ ab eo creati sunt. Saturnus. n. quem tēpora esse uolunt quoniā tēpora motu cæli conficiuntur

a cælo gemitus dicitur. Cæli autē & t̄p̄is ipsius cā est p̄fecto mens illa creatrix quā Iouē appellāt. Quare nō erit a cælo tertius Iupiter. Quomodo igit̄ tā a gyptiis & phœnici bus q̄ gr̄acis & primis oībus philosophis tertius a cælo creatiu⁹ iste it̄lectus in theologica genealogia narrat̄? Patefacta ē igit̄ huius philosophi astuta fictio. Patefiet autē ex his magis quæ subiicit dicens. Cōiugē Ioui Iunonē recte putarūt / æthereā. n. atq; aerea uirtutē Iunonē appellarūt. Nā æther ē aer subtilissimus Iouis certe mentē æthera eē carmina significarūt. Modo autē iste it̄pres diffiniēdo aera ip̄m dicit eē subtilissimū corpus autē aer/corpus igit̄ æther. Quare mens quoq; Iouis erit corpus oīum subtilissimū. Et quomodo corpus atq; mens natura diuersissima idē eē intelligent̄. Deinde ne scio quo pacto sui & carminū oblitus/q̄bus apte dicit̄ mentē Iouis æthera eē præcia īquit uēturi mens cōstat regi/& æther Iunonē æthereā & aerea uirtutē eē ait. Diuisiōe deinde utit̄ dicens uniuersi aeris uirtutē Iunonē/inferioris autē qui lunari luce illustratur latonā noīari. Latonā. n. a latendo dici & obliuionē significare/quia cū aīa lunare orbē descendēdo trāsierint diuinarū rerū obliuiscūtur/ p̄pterea et Apollinis & dianæ dicitur mater quibus noctis pellunt̄ tenebræ. Aer et̄ hic inferior cū lunæ solisq; mater sit nō iniuria p̄ latonā designat̄. Ego uero nō uideo quomodo aer solis & lunæ mater appellari possit/cum ipse magis a luminaribus fiat & trāsmutet̄ q̄ ab ipso luminaria. Paululum uero p̄gressus telluris uirtutē uestam appellat/cuius uirgiale simulachrū in foco ignis statuitur/quæ uirtus quoniā ferax ē/mulieris eā specie denotarūt. Rhea uero quā opē latinæ appellamus lapidosa atq; mōtanæ terræ uirtutē designat. Ceres feracis & planæ/ differt enī a Rhea quoniā bonā Ioui peperit deā ac ideo imago eius spicis coronat̄ & papauera quæ fertilitatis symbolū sunt circa imaginē ponunt̄/hic diligēter anīaduertere quomodo deorū ipsiusq; Iouis matrē quæ Rhea dicit̄ ad terrā & lapides detraxit/& eā de esse cereri ait quibus adiecit. Quoniā autē quædā uirtus et̄ piecti seminis in terrā ē/ quā sol in hyemali solstitio fouet. Bona quidē dea quā & persephonē uocāt uirtus feminū est. Pluto uero sol qui t̄pe hyemis remoti opem mūdī partē perlustrat/iccirco raptā ab eo Proserpinam dicunt/quam Ceres sub terra latentem quæritat. Plantarum autem omnium uirtus Dionysus nuncupatur/& bonæ quidē deæ imago germina quædam quasi sui symbola protendit. Dionysus uero cornua habet & muliebri formis est promiscuam uirtutem generationis plantarum significās. Plutonis autem raptoris galea caput tegitur/quod occulti uerticis symbolum est. Sceptrum uero breue quod tenet inferioris regni symbolum est. Canis autē eius frugum a terra partium tripartito in projectionem orationem germinationem diuidi notat. Aty porro atq; adonis ad fruges ac fructus p̄tinere uidētur. Sed atys flores maxime designat qui anteq̄ ad fructum ueniant defluunt. Quapropter pudenda ei fuisse incisa dicuntur/quoniā flores defluxi semina non p̄dixerūt. Adonis p̄fectos fructus significat. Silenus uero spiritalis motus symbolum est qui non parū uniuerso conducit/cuius caput candore fulgens cælestis motus Cæsaries uero quæ inferiorib⁹ imaginis partibus apponitur crassitudinem terrestris aeris significat. Verum quoniā uaticinandi etiam quædā uirtus est themis. i. latinæ carmēta uocitata ē/eo quod statuta unicuiq; præcinat/quibus oībus uirtus hæc inferior colitur ut uesta & uirgo sponte sua nascentiū arborū ferax ut parturiens nutrix ut Rhea lapidosa & montana ut Ceres herbosa/uaticinatrix ut themis. Vis autē seminalis quæ in terram descendit quasi priapus honorat̄/cuius quod ad siccos pertinet fructus. Bona dea/quod ad plantaria Dionysus nuncupatur/ita bona dea a plutone. i. a remotiore ac sub terra imorāte sole seminetis/t̄pe rapitur. Dionysus uero exacta hyeme quasi renouatis t̄p̄ib⁹ germinat/florēdi uirtus atyda ut diximus p̄ficiēdi adonim spiri-

Tertius

talis silenum præsidē possidet/motio aut̄ eorū & quasi quædam extensio per bacchum
 denotatur. Satyri uenerēā oēm uirtutē ostendūt/quibus oibus uniuersa terrestris uir-
 tus pficitur. Hæc necessario tibi exposui ne pulchrā horū philosophorū theologiā igno-
 rares. Cur aut̄ hæc quasi diū honorāda sūt quæ ad alimēta aialiu deus pduxit : aut cur
 nobis terrestris uirtus colēda est/quibus cælestis & imortalis aia iest pspicax si a sordi-
 bus libera est dei rex oium creatoris. Cur et̄ si motus spiritalis silenus ē/& motiuā uir-
 tutē significat tū cælestē cādore capitis/tū aereā & crassiorē plixitate ac dēsitare barbæ
 nō magno. n. honorari cultu uidemus qui oibus erat præponēdus/cū adonim atq; dīo
 nysum fruges uidelicet atq; plātas diligētissime honorari uideamus. Quis aut̄ nō mi-
 rabitur nisi insanus sit/cū turpissimi hoīum morbi quasi satyri & bacchus colant̄. Sed
 nō est opus pluribus ea cōfutare quæ spōte sua iacent/exponēda potius cætera sunt ne
 qd arcanū & sublime nos lateat. Aquarū inqt & effectiuā uirtutē oceanū/symbolū aut̄
 eius thetym appellarūt/eius uero aquæ quā bibere possumus uirtus achelous dicitur/
 marinæ neptunus quā inquātū generare pōt amphitrītē uocant & aquarū quidē dulciū
 particulares uirtutes nymphæ/maris nereides nūcupantur. Ignis uirtutē uulcanum dī-
 cunt/& in forma hoīs ei simulachrū cōstituunt/in cuius capite pileus est cæruleus cæ-
 lestis symbolū uolutionis/ubi integer sincerusq; ignis inuenit̄/nā qui a cælo in terram
 delapsus est cū imbecillior sit materiaq; indigeat claudicans fingitur/quā uirtutē in sole
 apollinem uocarunt a radioꝝ uidelicet motu/quoniā pallyæ græce mouere ē. Nouem
 aut̄ apollinē circa musæ concinunt/septem uidelicet planetarū orbes/octaua spera / &
 hæc ulīma quæ luna. Laurum ei dedicarunt quoniam hæc arbor ignea est/unde odio
 a dæmonibus maxime habetur/& quoniam si uritur plurimum sonat/quod prædīcen-
 di uirtutem designat/hunc ipsum quia ægrotatiōibus medeatur & morbos pellat/ her-
 culem uocant/& .xii. ei attribuunt certamina quoniā per duodena signa pertrāseat/cla-
 uam & leonis pellē accōmodant/alterum ut inæquabilitatem motus significant /alterū
 quoniam in leone maxime uires suas ostentat/huius salutarem uirtutem æsculapius de-
 signat/cui bacillum traditur ægrotantium sustentaculum. Serpens inuoluitur animæ
 atq; corporis signum salutare. Naturales. n. oēs cæteraq; quidem reptilia crassioris di-
 cunt & terrestrioris eē substantiæ. Serpentem uero esse spiritalissimum animal aiunt /
 quod & imbecillitatem corporis exuat/& ad medicinam perspicacissimum eē uideat̄/
 nam & acuedū uisum herbam inuenisse & reuiuiscēdi quādam herbā cognoscere tra-
 ditur. Ignea solis uirtus quæ fructus maturat dionysus nuncupat̄. Quæ uero ratione
 anni tempore circūuolutus conficit horus dicitur. Virtus aut̄ eius qua ex agricultura
 fructum percipimus quia diuitiarum largitrix est pluto esse asseritur/quæ cū uirtutem
 et̄ corriptiuam contineat una cum serapide dicit̄ habitare. Cerberum tricripitem dicit̄/
 quia superiores solis regiones tres sunt ortus/occasus/meridies. Lunam etiam dianam
 nuncuparunt/quæ quīs uirgo sit lucina tamē est quoniam nouilunū uirtus ad parien-
 dum non parum conferat. Quod autem apollo in sole est/id in luna minerua/qua pru-
 dentia designatur/rursus luna hecate dicitur ppter uarias eius corporis figuras/quas a
 distantia solis sumere uidetur. Triformis. n. uirtus eius est/nam nouilunū uirtutem cā-
 didis & aureis uestibus & ardente face significant. Cista uero cū iam media sit designat̄
 quoniā crescente lumine fruges maturat. Plenilunū aut̄ uirtutem ferrugineo colore de-
 notarūt/ramus ei laureus attribuitur/qm̄ a sole ignea fit/papauer ppter fertilitatem &
 multitudinem aiarū/quæ in ea tanq̄ in ciuitate inhabitant/ciuitatis enim symbolum pa-
 pauer est/arcū habet ut diana/qm̄ partus dolores acuti sunt. Parcæ quoq; ad uirtutes
 lunæ referunt̄/clotho ad generandū/lachesis ad nutriendū/atropos qm̄ iconuerubilis

dea est/trepin. n. uertere græcæ significat/fructuū et generatiuā uirtutē quā Cererē ap-
 pellāt/lunæ cohabitare dicunt ad exaugendā uirtutē eius. Cōtinet. n. bona dea lunari
 ptate/Dionysiū quoq; sibi accōmodāt partim ppter cornuū pductionē/partim pp nu-
 biū locū/qui lunæ subiacet. Saturni aut uirtutē quoniā tarda & frigida est tpi attribue-
 rūt quē seniorē depingūt/quiā tpe uniuersa fenescūt/ocasiōes aut curetes significāt &
 Saturni custodes sūt. Tpis. n. obseruatio quædā occasio ē. Quattuor uero āni tpa alia
 soli q̄ aeris ianuas aperire dicunt/alia cererī attribuimus cistas quæ ferūt duas/alteram
 floꝝ qua uer/alterā spicis qua æstas significat. Virtutē uero martis quoniā ignea ē atq;
 sanguinea bellis p̄fecerūt/plurimūq; obesse atq; pdesse putarūt. Venerē generādī uir-
 tutē possidere dicūt/spermatīs & cupiditatis cām ei mulierisq; formam accōmodāt pp
 generationē pulchrā fingunt quia uesper ē/quæ pulcherrima in cælo stella eē uidetur/
 cui cupido assistit pp cupiditatē. Vbera & ptes genitales tegunt/quiā spmatis & nutri-
 tiōis hæc mēbra cā sūt/& ex mari eē phibet/qd̄ elementū humidū calidūq; ē & motu
 crebro spumas eicit quæ res spmatis symbolū ē. Oronis aut & iterpretādī uirtutē mer-
 curiū appellarūt/qui p̄tensus atq; rectus fingit pp oratiōis uigore quis & Dionysi sp-
 maticas uires quæ p oia tendūt significare cōfirmat. Sed cū oratio cōposita sit aliam in
 solē ponūt & mercuriū appellāt/aliā in lunā quā nūcupant hecatē/aliā in uniuerso &
 appellāt hermopin/in oibus. n. seminalis uis ē. Mercuriū aut filiū cupidinē dicūt/quoni-
 am amādī uirtus oroni quoq; attribuit. Vniuersi symbolum pana eē affirmāt/cui cor-
 nua dederūt pp solē & lunā uariāq; p̄theræ pellē pp uarietatē cælestiū/sed hæc græco-
 rum sūt. Aegyptioꝝ aut ait deoꝝ symbola talia sūt. Creatorē iquit eneph ægyptiū appel-
 lāt/cuius imaginē in forma hoīs faciūt colore cæruleo zonā tenētē & sceptrū/cuius in
 capite pennā ponūt significātes difficilē inuētū eē creatorē & nemini cōspiciū uiuificū
 et & regē & itelligibili motu circūlatū/hic deus inqt ab ore ouū pducit a quo nascitur
 deus/quē ægyptiū phtha/græci uulcanū uocāt. Significat aut huiusmodi ouo mūdus
 huic iccirco ouis dedicata ē/quoniā prisci lactis potu degebāt/ueꝝ mūdi quoq; ipsius
 simulachrū tale finxerūt/cōplicos habet pedes/uestes uariā usq; ad talos idutū/aure-
 am pilā capite sustinet/partim quia locū nō mutat/partim ppter uariā stellaꝝ naturā/
 partim quia mūdus ipse rotūdus ē: Solis imaginē in nauī collocāt quæ crocodillo fert
 ut p nauigiū motus in humido/p crocodillū aut potabilis aqua significet/in qua solem
 ferri contendunt. Cælestis aut atq; terrestris telluris uirtutē isin appellarunt/isin. n. græ-
 ce æquale ē/unde iustitia oritur/cælestē tellurē lunā eē asserūt/terrestre uero hanc fru-
 gū procreatricē quā habitamus. Quod ergo ceres apud græcos ē/id est isis apud ægy-
 ptios/& rursus bona dea/& Dionysius apud græcos isis & osiris apud ægyptios/fru-
 ctuū enī procreatricē uirtutē osirim putant/quā fletibus placāt quoniā occasionis tpe
 in terris occultetur. Designat aut et pluuiālē nili uirtutē/ueꝝ quādoqdē tellurem terre-
 strem p osirim denotāt/fœcundā/terrā/intelligunt/qn̄ uero cælestē nilum esse aiunt.
 Hunc. n. osirim/idest nilū a cælo defluere arbitrant/quem et deflere solent lachrymis
 reuocarī uirtutē eius putantes/quæ cæteris tpiibus desinere uidet. Isis aut quæ secundū
 fabulas osiridī cōiungitur terra ægyptia ē/isidos. n. maritus osiris ē/qui & frater & fili⁹
 eius traditur. In elephantino poli aut ægyptia urbe simulachrū colit cærulei coloris ui-
 ri corpus/caput arietis habēs/arietis igit caput & facies & caprina cornua quæ habet
 cōiunctiōē solis & lunæ in ariete significant Cæruleus color ei attribuit quia lunaris
 cōiunctio humidior ē. Secūda uero lunæ lux apollinopoli urbe cōsecrata ē/cuius sym-
 bolū homo accipitris habens faciē lācea typhona iterficiens/hoc simulachrū candidi
 coloris est/qui color ab alio lunā accipere lumē significat. Accipitris uero facies a sole

id fieri denotat/unde ad spiritū attrahit. Soli. n. accipiter dedicat/ q̄ lucis & spiritus symbolū apud eos ē/ alterꝝ ppter motus uelocitatē/ alterꝝ q̄a in altiora uolat/ quæ lucidiora inferioribus sint. In mysteriis aut apud eleusina antistes q̄ rerꝝ sacrarꝝ expositor ē imaginē fert creatoris/ ille q̄ faces tenet solis qui stat in ara lunæ sacrarꝝ p̄co mercurii. Castellū aut quoddā ē ægypti/ quod anamis appellat ubi homo colit/ qui quæ sibi ad sacrificiū p̄parant comedit. Quod aut aialia deos nō arbitrant/ sed imagies & symbola deorū putāt/ inde patet quia solis & lunæ boues sacrificāt/ & in heliopolī maximꝰ bos & nigerrimus quē nineuī appellāt ad imaginē solis colit/ nā & solis ardor nigriora humana corpa reddi/ habet aut caudā ille bos & totū corpus pilis ad cōtrariā partē quā i aliis bobus iclīnatis densissimā/ qm̄ & sol cōtra totius motū mouet/ testiculos maximos habet/ qm̄ uenerea cupiditas caliditate uiget. Et sol seminarꝝ naturæ appellat. Lunæ tauꝝ dedicarūt/ quē apin nuncupāt nigrū præ cæteris & signa solis atq; lunæ habētē / habet enī ex sole & luna lumē solis symbolū ē coloris nigredo/ & qui sub lingua ē scarabeus/ lunæ uero coloris diuīso. Hæc breuiter a Porphyrii libro ne qd mystice græcorum ac ægyptiorꝝ theologia nos fugeret cōscribere placuit/ quos errores nos fugimus & transfugas nos p̄dicare nō pudet/ nō. n. terebit me arrogās illa oratio/ explicabo q̄bus fas est p̄cul hinc abestote scelesti: Nō. n. nos scelesti sumus q̄ hos errores fugimus/ sed q̄ turpes atq; obscenas has fabulas & scarabeos ac cæteras fabulas ad summā theologiæ sapiētia accipiūt q̄ iuxta uocē apostolicā cū sapiētes se dicāt fatui sunt inuēti quoniā icorruptibilis dei gloriā in similitudinē magnis corruptibilis hominis/ nec hominis solum uerum etiam uolatilium quadrupedem & serpentum commutarunt.

REFUTATIO MYSTICÆ THEOLOGIÆ.

Cap. III.

ERū qm̄ mysticā & arcanā theologiā ad icorporeas reducit uirtutes/ ne uideatur ad has uisibiles mūdi ptes diuinū cultū referre. Cōsideremus ne oīa sibi rursus labant cū una diuina uirtus nō multæ colēdæ sint/ nā quēadmodum quīs multæ partes & mēbra unius corpis sint/ nō tñ tot aīæ sed una in hoīe uno aīa ē/ sic & i uniuerso putādū unū qdē ex una materia eē mūdū plurimīs ptibus cōstantē / cuius nō multæ sed una ē creatiua uirtus ueri dei uirtus & sapiētia: Illud aut ridiculū ē quod etiā ægyptiorꝝ nugas ad icorporeas trāstulit uirtutes oblitus chæremona illū ab eo productū q̄ p̄ter hæc uisibilia nullū aliū ab ægyptiis cultū fuisse deū testabat/ & oīa in res naturales nihil in rē icorporeā illos traduxisse. Cur igit cū ipsi ægyptiū icorporeas & uias substātiās nullo se modo colere clamēt friuolas has inuētiōes excogitastis? & uniuersaliter qdē oīa sic refutant/ p̄ticularꝝ aut nō difficilis redargutio ē. Nā ut ægyptiacas nugas p̄tereā qs mētis cōpos nō diridebit has græcorꝝ physiologias? Si. n. iupiter secundū eos nō ignea illa uirtus atq; ætherea ut teste Plutarcho p̄isci putabāt/ sed supremus ipse itellectus rerꝝ oīum creator & uita ē/ quō Saturnus p̄ eius erit/ p̄ quē tps significari uoluit? Ops aut quo pacto mī/ quā iterpres iste lapidosam & mōtanā uirtutē eē asseruit? Lunonē uero aerea eē dicēs nescio quō & sororē & uxorē creatoris itellectusq; uiuifici eē affirmat. Latona rursus si quasi quædā obliuio sit quæ aīas ad inferiora hæc lapsas cōsequat/ quō hæc obliuio solis & lunæ mī erit? Apollinē qppe atq; dianā latonæ liberos ad solē & lunā traduxit. Cur aut Opē & Cererē/ idest secundū ipm lapidosæ atq; mōtanæ telluris & planæ ac æqualis symbola colēdas eē putat? Cur dionysum p̄tereā & atym & adonim generatiuā scilicet plantarꝝ uirtutē/ aut imaturæ defluētū florꝝ / aut p̄fecti fructus symbola tanq̄ dii colēdi sūt/ cū humanarꝝ genus ad usum/ cuius oīa hæc a creatore pducunt multo atq; multo illis honorabilius sit/ hoc modo & reliqua facile redargues/ & si diligētius cōsiderabis mirādā ipudentiā eorꝝ duces/ q̄ solē mō Apollinē

modo Hercule/deinde dionysum ac æsculapiū dicere nō uerent. Quomodo. n. idē pater & filius simul/ideſt æſculapius erit atq; apollo? Quomodo autē ſol hercules ē/cū alcumenæ mortalis ſceminæ filius hercules phibeat? aut quō furore ſol exagitat? & liberos icitatus iterimet ſuos/quod hercule feciſſe oēs fatent? ſed. xii. inqt certamina. xii. cæleſtia ſigna ſunt. Quis igitur Euritheus excogitabitur/qui ſoli hūc certādi laborē iūto iponatur? quō autē ad ſolē quinquaginta feſtiades & captiuarū reliqua multitudo/qbus oibus herculē cōueniſſe fabulant? reduci poterūt/pſerim cū mortales liberos ab illis herculē ſuſcepſiſſe cōfirmēt/a quibus herculē genus tractū per longa tpa ſucceſſione durauit/quē porro eē centarum dicent/cuius ſanguine cruentatā ueſtē ſolī Deianira obtulit/unde ſucceſſus furore dicitur fuiſſe/uerū nō hercule/ſed dionysum eē ſolē ponamus? Quare igitur eū genuit ſiue ſemele quādā/ſiue pſephone? quomodo autē Dionysus iſte & ſol ſimul erit/& germinādi mirāda uirtus? quā autē dicemus multitudinē mulierū fuiſſe quæ cū Dionysio militauit? quæ uero ſolis erit ariadne? Quare autē nō oīum quæ a terra naſcunt? ſed uini ſolūmodo largitor Dionysus? qui ſi æſculapius & ſol eſt quō a Ioue turpiſſimi cā quæſtus fulmine percutitur iuxta Pindarū ſic de ipſo dicentem?

Aurum illi nimium præcioſaq; munera curæ.

Horrendum inde pater diuorum concitus ira

Contorſit fulmen animamq; corpore uulſit.

Aeclepiadū uero genus quod multis ſæculis in græcia floruit undenā ortū eſt? eteris ſit ſane uerisq; ac ceris rōnibus in ſolē & lunam & reliquas ptes mūdi fabulæ trāſſerant? ergo rurfus creatore relicto falſo creaturas coluerunt. Quod ſi nō ptes mūdi/ſed inuiſibiles creatoris uirtutes/qbus oīa replet:oibus abeſt/oī gubernat & continet colere ſe dicent/quare nō pſectis fabulis ſicut impiis atq; turpiſſimis ad ipſum uerū & unū deum nō cōuertunt? hoc. n. facere debent/nō autē quaſi mētecapti uenerabilē dei appellationem creaturis aſcribere/nec in pſundis ita ſe ipſos tenebris claudere/ut intus ſe deū inuenturos cōfidere uideāt? nec in ſimulachris & inanī materia diuinas honorari uirtutes putare/nec ſanguine ac nidore quaſi res gratas creatori offerre/a quibus oīb⁹ liberatos oporteret tanq̄ ueros philoſophos magna uoce p̄dicare/nō hæc ſe uiſibilia ſed inuiſibilē ſolūmodo creatorē admirari/& inuiſibiles atq; icorporeas eius uirtutes inuiſibiliter colere nō incedēdo ignē atq; arietē aut taurū ſacrificādo nō fertis & ſimulachris/ſed pio aīo & recta de deo ſentētia & uirtute quæ ut poſſibile hoī eſt ad dei nos adducit ſimilitudinē. Sed nullus unq̄ barbarus nullus græcus ante doctrinā ſaluatoris noſtri hanc ueritatē cognouit. Saluator autē noſter ſolus oēs undiq; gētes euangelica p̄dicatiōe ad ueram religionem conuocauit. Sapiētes autē huius ſæculi oīa ſe ſcire iactātes cū deū cognouiſſent/nō ut deum glorificarunt aut gratias egerūt ſicut apoſtolus ait/ſed obtenebratum eſt ipudens eorū cor & dicētes ſe ſapiētes ſtulti inuenti creaturas non creatorē colentes qui eſt benedictus in ſæcula. Poſt. n. longā philoſophiam & myſticā/immo uero ipiā theologiā a phyſiologiā ſua deiecti multitudinī conferuntur/& multorū errores ſimulachris ſacrificando adaugent. Quare patet pudore uictos turpitudinē theologiæ ſuæ phyſiologiā cælare uoluſſe cū opere fabulas comprobent/quod mihi mirum nequaquā eſſe uideat? cum & ipſos deos uideo fabulas contemnere non poſſe. Quippe opæpretium eſt apollinem ipſum & æſculapiū audire quid de ſeipſis dicāt. Sic ergo Apollo teſte Porphyrio in libro quem de reſponſis ſcripſit de ſeipſo edidit.

Cum latona graui partus oppreſſa dolore

Commotiq; eſſent gemini intra uiſcera diui

Stabat terra/aer ſtabat fixa inſula robur

Accepit/fluctus etiam mitescere ponti
 Cœpere/arcitenens uatesq; exiuit Apollo
 Aesculapius quoq; de seipso sic edidit.
 Natus ego ex sacra trica cui tota medendi.
 Ars/cui sese omnis pariter sapientia debet;
 Quem mater peperit compressa ab Apolline magnum
 Illum aesculapium diuum numeroq; receptum.
 Mercurius autem sic de se ipso clamat.
 Sum ioue mercurius/maiaq; Atlantide natus.
 Formas etiam suas ipsi describunt ut ex hoc panos oraculo aperte monstratur.
 Exluo panis mortalis uota bicorni.
 Deliciasq; deo pariter bipedi capricuro.
 Non ergo uniuersum ipsum pan est sed daemon quispiam talis uidelicet qualem seipsum
 hoc oraculo descripsit/non.n. uniuersus mundus hæc carmina edidit. Mercurius est quo
 modo interpretatiua oratio dici potest cum maia Atlantidos filium se fuisse fateatur/& aescu-
 lapius quomodo sol erit qui se tricēsem fuisse affirmat & a mortali se muliere natum non
 inficiatur? Quomodo autem cum sit solis filius sol ipse erit? Solis autem & mortalis cuiusdam
 mulieris filium se appellans quomodo non erit ridiculus? Apollo est si sol est quo pacto in
 delo insula genitum se a latona prædicat? Hæc obicienda eis tunc maxime censeo quã
 do impudenter saluatoris nostri uirginem partum deridere audent / præsertim cum non
 a poetis ista/sed ab ipsis diis dicta sint. Cum igitur & poetæ fabulose theologiam tradide-
 rint/philosophi physiologicè fabulas intelligant. Diu uero ipsi aperte qui & unde fuerit
 oraculis suis declararint/manifestum. f. est quia diis credendum est/uel quia dii sint uel
 quia unusquisq; melius quam ceteri sua cognorit. Quod si ita est philosophorum physiolo-
 giæ falsæ oïno inueniunt. Sin uero philosophi ueritatem assequuntur ipsorum deorum de
 seipsis testimonia falsa relinquuntur. Sed illud forsan quispiam obiciet quia responsum
 Apollinis phylosophorum sententiæ conueniens hoc modo inuenitur.
 Sol & osiris item Dionysus horus apollo.
 Rex & item retinet lucis qui & noctis habenas:
 Qui uentos/qui dat imbres qui tempore mutat.
 Stellarum summus rex immortalis & ignis.
 Idem ergo dii & poetarum fabulas & phylosophorum sententiæ cōprobantes pugnãtia de
 seipsis cōfirmat. Nam si mortale sibi matrē ascribit apollo & patriam unde oriundus fuit
 sponte fatetur quomodo sol erit? quod si sol est quomodo delos insula patria & mater lato-
 na? hæc.n. uera esse ipse apollo respondit. Præterea si Apollo sol est quomodo hæc de se ipso
 cecinit? Vtrum sol de cœlo in aliquem hominem descendit & hæc de se cecinit? sed non est possi-
 bile tale tantamque substantiam homini se subiicere. An intelligentia & uirtus illa quæ in ipso est?
 Sed nec illam anima hominis unquam suscipere potuit. Eadem utemur ratione de luna quæ in potesta-
 te quæ in luna est hecatē appellantes/& malignorum spirituum originem putantes/cum ad amo-
 rum obscena inuocent ministeria concedendum eis fortassis uideatur. Quomodo autem
 & Pluto & serapis in solem referuntur cum malignorum spirituum princeps esse serapis
 prædicetur? ex quibus omnibus mystica phylosophorum theologia falsa & cauillato-
 ria uniuersa uidetur. Oraculorum autem omnium auctores daemones esse malignos quod nonnunquam
 fabulas/nonnunquam phylosophorum sententiam ratam faciunt/ut & illos derideant / &
 hos maiore arrogancia perdant quis non uiderit

Eusebii Pamphili/Liber quartus.

Is itaq; dictis iam tps est in hoc uolumine tertiã partẽ gentiliũ theologiã pcurrere quã ciuile appellant. Nã quoniã in tria genera theologiã partiunt / in fabulosum quod ẽt historicũ appellat poetis maxime attributũ; in naturale atq; mysticũ quod philosophi approbarunt / & in ciuile quod in singulis ciuitatibus consuetudine ac legibus defendat / estq; de duobus primis partib9 in superioribus libris expositũ. Tps iã est tertiã quoq; portionem q̃ ciuile appellat testimonio sp̃ ipsorũ utentes redarguere. Continent igitur in hoc tertio genere oracula/responſa curã morborũ in hoibus piis / & ecõtra eiectione uel aucti morbi in impiis / quarũ oĩum rerũ periculũ fecisse dicentes pie se deos colere / nos uero impie facere affirmant / qui tã manifestas uirtutes contẽnamus leges patrias trãsgrediẽtes / quas oportet unũquẽq; seruare / ut nemo debeat res nonas temeraria cura scrutari / præsertim cũ a legibus capitalis pœna aduersus eos decernatur / qui secundũ leges & consuetudines patriæ deos nõ uenerant / sed primũ quidẽ & fabulosum theologiã genus / & secundũ naturale scilicet ac allegoricũ unusq; sicuti placet inquit interpretetur ac reprobet: Tertium autẽ quod singularium legibus ciuitatũ comprobatur nec poeta qsq; / nec philosophus moueat nisi uelit tanq; impius iure patrio puniri. Ad hæc igit nobis dicẽdũ / ratioq; reddẽda quare saluatoris nr̃i euãgelica prædicatione oĩum gentiũ huiusmodi legibus contẽptis ad uerũ sui cultũ non reuocat.

Quod hominum artificio responſa reddi quispiam non temere diceret. Cap. I
Vales igitur eas uirtutes quæ in simulachris habitant dicere oportet? utrũ bonas & uere diuinas an ecõtra? hoc. n. modo mihi nũc placet eos interrogare / nã alius fortasse nõ ita faceret / sed nullã oĩno uirtutẽ in simulachris eẽ contenderet / & hoĩum malitiã arteq; malefica oĩa fieri pbaret. Responſa. n. ipsa ad decipiẽdos auditores ab astutis & cautis hoĩb9 abiguit ad utrũlibet euetũ eẽ acute cõposita. Miracula uero quæ in simulachris attribuunt natura rerũ fieri / multa. n. genera esse herbarũ multa lapidũ secreta quadam & multis ignota natura insita morbos quosdam pellẽtia / quosdam inducẽtia / alia. n. contrahere atq; densare / alia distrahere & rarificare tendere aut oĩno mutare & saluare nata eẽ. Quod alia breui tpe / alia longo efficiunt / & alia in longũ durant / alia cito dissoluunt / ita nõnulla cõseruantia sanitatis inueniunt / nõnulla ecõtra morbos inducunt. Multa ẽt lucẽ lunæ ita sequuntur ut simul cum ea crescant atq; decreſcãt. Alia igitur nõnulla / plantæ / lapides / aromata magnas uirtutes insita sibi natura possident / ad quæ oĩa positio quoq; locoꝝ multũ conducit / instrumenta ẽt ipsis ad huiuscemodi artẽ multo ante præparata / & ministros eis eẽ multos diceret / qui per ciuitatẽ uagantẽ inuestigãtes cuius rei quilibet egeat / ut intelligant quid petiturus a deo uenerit / p̃pterea ex adytis & penetralibus & profundissimis plerũq; spelũcis responſa ferri / ut & tenebræ ipsæ non nihil conferant / & nõnulli lateant in cauernarũ secessib9 nõ cii atq; ministri / ad quæ oĩa uidelicet non parũ superstitiõ & opinio faciat hoĩum: Præterea multitudinis inscitam & eorũ astutiã qui hæc peragũt nõ parũ posse / q uel uoluptate capiãt interrogãtes bona spe sibi p̃posita / uel si nõnulla coniectura qd euenturũ sit consequi potuerunt apte / ut in cæteris credantur mala p̃nunciant. Sin uero nihil cõiecturis inuenitur ambiguitate / ita fallantur ut redargutionẽ effugere uideant. Multa uero ẽt contingere aliis quibusdam cauillationibus adhibitis / & cantando nonnunq; p̃agere quædã uident / & inaudita quædã noĩa inuocãt ut diuini uideant. Maxime autẽ

multos decipi cū aliquo aliter docti sint/quos ipsa responsorū mirabilis compositio & uerborum elegātia & orōnis grauitas simul & ambiguitas adeo trahit/ut diuini esse facile credāt. Ex illis autē respōsis quæ ambitione dicta nō sunt/sed quadā futurorū cōiectura clarius plata multa/imo uero pene oīa falsa inuēta sunt/unde si quod ēt euētū regē cōprobatū fuerit casu potius q̄ rōne id accidisse credēdū/quæ quāuis paucissima sint/feruntur tñ in primis & lapidibus insculpta pmanent. Quæ autē falsa fuerūt pene innumerabilia eorū nullus meminit/necq̄ nihil aīo uoluit bellorū & seditionū hęc responsa deorum causam fuisse plerūq̄/nec ēt eo tpe quādo grācia florebat & dæmonū supstitio in ea uigebant/clare quid & utile facinus prædictioe deorū factū unq̄ fuisse. In calamitatib⁹. n. bellorū nihil puidēs dereliquerūt eos quos in sūma bellorū pericula responsis impulerūt/quod loco suo planius faciemus/probabimusq̄ multos ab illis i bella iniectos/ nec utiliter unq̄ responsum/sed ambiguitate qua ignoratiā suā tegebāt delusos decaptosq̄ fuisse quærētes. Multa. n. ēt tu ipse ab historiis colligere potes/quibus sæpenumero salutē & uitā ægrotātibus pmittentes/& quasi dii crediti ac diuinæ p̄dictionis magna exacta mercede/euētū ac morte languētū patefacti sunt malefici quidā uiri nō dii fuisse. Quid autē oportet dicere q̄ ciuib⁹ suis isti fatidici nunq̄ pfuerūt/& eis q̄ de longe ueniunt ignotiq̄ sunt mirabilia pmittūt? cum certe oporteret ciuib⁹ magis suis q̄ alienis deos ppitios facere/sed quia peregrinos ignorātes malitiā suā facile decipiunt/ciues at suos longi tps periculo doctos decipere nō possunt/hoc ita fit/sic uniuersam rē istam humanæ inuētiois opus fuisse q̄spiā assereret. Vnde ab oīpotētī iā deo cū tēplis & simul lachris deiecta oīno putrescit. Vbi enī est oraculū delphicū quod magna religione ab hoibus colebant? Vbi apollo pythius aut clarius/ubi dodonæus iupiter/delphicū quidē oraculū ter a thracibus cōcrematū fuisse traditur/nec unq̄ ab apolline calamitas illa prædicta/idē de capitolino ioue ptolemæorū t̄pibus fuisse audiuimus / qñ uestæ quoq̄ templum exustum fuit. Magna uero illa effigies iouis quā decus quasi uniuersæ grāciæ dicūt fuisse t̄pibus Iulii Cæsaris in olympicis certaminibus fulmiē diuinitus icta fla grauit. Antiquioribus ēt t̄pibus capitolinū arnisse tēplum fert̄/& Panthū fulmine disiectū atq̄ dirutū narratur. Serapis quoq̄ sacrariū in alexandria similiter arnisse nō ignoramus. Quæ oīa ab ipsis gentilib⁹ cōscripta tenemus. Quid igit̄ mirū ē si aliis p̄des se nō potuerūt qui ab extremis seip̄os periculis nō defenfarūt? Illud autē quod maximo argumēto est ab hoibus hęc nō ab alia uirtute fieri non prætermittā. Nā multi uatum atq̄ aruspicum non solum priscis/sed ēt nostris t̄pibus tormentis in iudicio coacti uniuersam rē suis inuētioibus fieri ediderūt/ a quibus modos quoq̄ artificii exq̄siti⁹ patefactos non ignoramus qui tanq̄ seductores & malefici uiri ultimo supplicio secūdū leges affecti sunt/quæ res adeo clare sunt ut neminē lateant. Non. n. deiecti quidam & ignobiles/sed alii generosam istam philosophiā palliā induti & superciliū eleuantes p̄fitebantur. Alii primates antiochenæ ciuitatis fuerūt/& illi maxime q̄ aduersus ueram christi religionem multa conati sunt/nec sumus nescii philosophum quoq̄ illū & uatem similia in mileto passum interiisse/q̄bus omnibus in unum collectis non dubitabit forsan aliquis dicere nec deos nec dæmones hęc oracula constituisse /sed seductorum atq̄ improborum hominum ad turpes quæstus excogitationem fuisse. Quā opinio-nem multis ēt grācis & illis maxime q̄ nominatissimi philosophi fuerūt placuisse non ignoramus. Nā peripatetici hoies cynici atq̄ epicurei sic sentiunt/quos ego iccirco sūmope admiror/quia nati & educati moribus corruptissimis & a parētibus tam deos q̄ oracula reuertī docti sua sponte potuerūt ab erroribus illis emergere/adeo ut scribere quoq̄ ausi sint nō modo falso/ueq̄ ēt inutilia & multorum detrimentorū cām oracula

d iii

esse/quoque scripta cum pene infinita sint unius te stimonium mihi si nunc sufficit/qui cum Chrysippus a praedicatione deorum fatale uim confirmare uellet sic aduersus eum describit redarguens quia male responsis deorum quae ut plurimum falsa sunt factum esse ostendat. Audias igitur quid ipse ad uerbum scribit. Ad haec alia quoque ratione in his quae de fato conscripsit Chrysippus utitur. Non enim possent inquit praedicationes uatum uerae esse ac certae nisi fato fieret uniuersa/quae ratio multo maior est quam caetera. Quasi enim uerum atque concessum esset ueritatem in responsis contineri/quasi id manifestum sit omnia fati fieri ex hoc intulit. Videmus autem omnino contrarium aperte namque patet plurima ex oraculis mendacio ac fraude composita/uerum Chrysippus ex alterutris haec comprobauit. Omnia enim fati fieri inde ostendit quia uaticinatio sit. Uaticinationem uero esse inde probat quia omnia fati fiunt/quo probationis modo nihil uanius excogitari potest. Quod si nonnulla responsa euentu rerum uera fuisse contendat/quia perpaucissima illa sunt/patet non uaticinium certitudine/sed casu sic accidisse/quod nullam esse uaticinarii artem ostendit. Nec enim arcu aut funda artificiose uti eum dicemus/qui cum saepius atque saepius telum proiecerit semel aut ad summum bis uel ter ad signum peruenerit/cum pene infinitis longissime a signo abfuerit/nec ille certe medicinam tenet qui cum multos interemerit uix tandem unum a morbo liberauit. Nulla enim scientia uel ars dicitur/que omnia uel saltem plurima ad debitum finem non deducat. Quod autem omnia fere falso uates isti praedicant/uniuersa uita hominum testis est/& isti ipsi maxime qui uaticinandi artem profitentur/quos manifeste uidemus cum sibi aliquid agendum utile imminet sententia & consilio eorum uti diligenter qui rerum peritiam habere putantur. Verum quod uaticinatio nulla sit in aliis plenius aprobabimus ea est afferentes quae hac de re epicurus conscripsit. Nunc autem illud quod diximus confirmandum non esse scilicet artis/sed casus ueritatem oraculorum. Cum enim non semper neque plerumque/sed rarissime aliquid assequimur nec scientia nec arte/sed casu & fortuna id factum dicimus si uocabulorum potestates recte rebus accommodamus.

Inutilem esse diuinationem. Cap. II.

D haec etiam si concederetur uera esse responsa/uaticinandi quoque artem non fictam fatata quidem esse omnia probe sequeretur/utilem uero esse diuinationem hominibus nullo modo hinc demonstraretur. Summopere namque uaticinationes Chrysippus laudat tanquam humanae uitae peruitiles. Sed quaenam utilitas sequeretur si futura omnino mala praediscas cum nullo modo cauere possis? Nam quae fatata sunt nemo euitare potest/nulla igitur utilitas immo uero & dolor inde sequitur. Mceror enim propter futura mala hominum animos perturbat. Nec uero econtra tanta ex predictione bonorum letitia homines afficiuntur; Non enim tantum solent homines expectatione bonorum gaudere quantum timore malorum exagitari praeterea mala nobis imminere nisi audiamus nullo modo cogitamus/bona uero humanum genus expectare solet propter naturae mirabilem ad ea inclinationem. Ita fit ut bonorum nunciatione non magnopere augeatur letitia/immo autem nonnunquam etiam minuatur si maiora sponte sperauimus quam uaticinio praedicuntur. Malorum autem praedictione quoniam praeter spem saepenumero annunciantur uehementer turbemur uerum etiam si haec ita non se haberent/neminem tamen lateret nullam esse in diuinatione utilitatem. Quod si quis dicat ideo ipsam conferre hominibus quia futura mala praedicit nisi caueamus/is fatorum uim abstulit siquidem nostrarum uirium est cauere & non cauere/que si necessario id quoque fieri quispiam contendat ut fati necessitas uniuersa complectetur/sic diuinationis comoditas nulla erit. Fiet enim omnino quod fatatum est etiam si omnibus oraculis praediceretur/cedipoda quidem & alexandrum priami filium ipse quoque Chrysippus asserit

non potuisse a parentibus interimī quī sūm opere id facere studuissent/ut malū quod ab aliis sibi futurū erat effugerent/sic nec diuīnatio nec studiū eis suum pfuit ppter fatore necessitatē. Hæc ille. Tu aut̄ illud semp probe teneas peripateticos ut diximus cynicos atq; et̄ epicureos græcos hoīes atq; philosophos & græcie morib⁹ a pueritia educatos/& inq̄sitiōi ueritatis maxime deditos oraculoꝝ respōsa/oīa tanq̄ inania cōtēpsisse quod certe nequaquā illi fecissent/nisi aptissime rē falsam oīno uiderēt. Plurima huiusce modi colligere in aīo nō est. Nā quī magna istorū copia sit/nō tñ hoc pacto quia scilicet hoīum inuētiōe acuta excogitatiōe oracula penitus cōstent. Sed sicut incapi aliqua uirtute fieri hæc nō inficiās respōdere cōstitui. Nō. n. pag. huius loci refutatio euāgelio cōducit. Nā si oēs simul græci atq; barbari ante aduētū saluatoris nrī deū uerū ignorasse & a malignis dæmonibus in morē cæcorū fuisse dicti ostēdent / quō nō magis euāgelicæ dispēsatiōis mysteriū admirabimur/quo undiq; a seductiōe & oppressiōe dæmonū liberati sumus. ex illo. n. tpe ad hūc usq; diē cū ipsis simulachris atq; tēplis cūcta ubi q; oracula iacent/ac pro eis orādī & hymnis efferēdi ueꝝ deū & saluatorē nostrū ecclesiæ in mediis urbibus euāgelicæ doctrinæ uirtute in toto orbe cōditæ sunt/ubi aīs piis & cultu uirtutis fulgētib⁹ secundū salutarīa & diuīna præcepta quotidie ab oibus gētib⁹/hoīstia quæ solæ deo placent/deo saluatori nostro offerunt. Quibus cū simul et̄ illud ostenditur/non temere nos uti multī putant superstitionem a parētib⁹ traditam contēpsisse/sed uero certoq; iudicio ueritatē euāgelicam amplecti sed de his hæcenus. Tempus. n. est iam ut propositum negociū capiamus.

C Diuersæ gentium theologiæ.

Cap. III.

Nū quattuor igit̄ genera exquisitissimi facultatis theologi nō theologiæ modū quēdā ut in superioribus/sed quasi subiectū ipsius partiunt. In primis. n. deū patre oīum atq; regē locandū putāt/deinde aliorū deorū multitudinē seq̄ cōtēdūt tertio loco dæmones/quarto heroas ponūt/quos oēs lucē eē & appellari autumnant / ppter malignos dæmones q̄ tenebræ appellant. Dæmones. n. alios bonos / alios prauos arbitrant / & hos ita primū locū in malis optinere quēadmodū de⁹ in bonis/ita reb⁹ diuisis de diis quidē cælestia & usq; ad lunā habitacula tribuerunt. Dæmonibus p̄cipiunt cælestes/quos & æthereos deos appellāt sūma esse religione colēdos / post eos bonos dæmones/tertio heroū aīas/extremo prauos dæmones placādos aiūt. Hæc uerbis partietes opere malignas dæmonū uirtutes solūmodo colere inueniunt. Cōsideret. n. unusq; quales iam putari oporteat eas uirtutes quæ idolis colunt / deos ne an dæmones / & utrū bonos dæmones an pteruos/quod facile facere poterit si diligēter his libris attendet. Ignorare aut̄ nō oportet nullū dæmonē a diuīna scriptura bonū appellari / neq; deū aliū esse uere atq; pprie pter unū q̄ oīa creauit. Virtutes aut̄ bonas quæ creaturis connumerant̄ nec deos nec dæmones/sed dei angelos & spirítales ministros p̄tates diuinas/archangelos/aliiq; noibus pulchre accōmodatis nūcupat. Dæmones aut̄ si nominis potestatem dicere licet/non quia dæmones sint quod latine scientes dicere possumus/sed quia dīmānim soleant pulcherrime appellauit. Id autem latine tum timere tū terrere significat. Absurdum certe oīno est bonas & malas uirtutes quæ nullam operationis similitudinē habeant eadem appellatione confundere.

C Porphyrius de philosophia responforum.

Cap. III.

Ideamus igit̄ quænam uirtutes oraculis & respōsis p̄sunt/ut impietas gētilitatis oibus pateat/nec a me ipso quicq; afferre in animo est/ne crimandi ansas p̄beam inimicis/sed testimoniis/quod adhuc feci eorū ipsorum in medium pro ductis totam rem peragam. Cum aut̄ innumerabiles sint & philosophi & historici illū

idoneū magis pposito meo iudico/ q̄ & dæmonib⁹ maxie amicus fuit/ & multa nr̄is tē
 porib⁹ aduersus nos mēdosissime cōscripsit. Hic. n. gētiliū pene oīum deor̄ ac dæmo-
 nū naturā maxie iuestigasse & sūmope falsitatē defēdisse uidet̄. Hic igit̄ in libris quos
 d̄ respōsor̄ philosophia cōscripsit/ Apollinis ac reliquor̄ deor̄ & bonor̄ dæmonū illa
 respōsa collegit/ q̄bus putauit & uirtutē suor̄ dæmonū oñdere/ & ceteros hoīes ad ue-
 rū ut ipse dicit dæmonū cultū ipellere posse. Ex istis igit̄ respōsis quæ ab ipis electa sūt
 quæq; quasi ueriora memoriæ tradita opapreciū est totā hāc rē cōsiderare atq; cogno-
 scere quales nā sint eor̄ auctor es. Sed primū illud uideamus /quō in exordio librorū
 iureiurando affirmat nihil se falsa allaturū/ cōstātibus inqt atq; firmis hoibus q̄ a boni-
 tate deor̄ atq; dmonū spem salutis hauriūt nihil addēs nihil auferēs hāc tradere oportet.
 Nā & ego deos ipsos testor nihil ad respōsor̄ sensū aut addidisse aut detraxisse/ nisi
 forsan uerbū aliqd̄ correxerim/ magisq; ipietatē tūmū q̄ futurā sacrilegii p̄cēnā. Colle-
 gemus aut̄ in his libris multa quæ ad ueritatē dogmatū p̄inēt/ & diuinatiōis negociū nō
 oīno cōtēnemus. Nā & ad speculationē hāc rerū cōducit/ & ad bñ uiuendū hortatur.
 Quā aut̄ utilitatē hic labor afferet nr̄ ille maxime cognoscēt/ q̄ cū ueritatem magno la-
 bore quæsissent uota sæpius fācerūt/ orarūtq; ut auctoritate docentiū deor̄ uisione di-
 gnati possent a dubitatiōis uexatiōe liberari huiusmodi usus exordiis obestāt postea
 ne ad multos libri efferant̄ his uerbis. Tu uero caueas ne lucri aut inanis gloriæ gratia
 scelestis & idignis hoibus hāc tradas/ non. n. paruū tam tibi q̄ edes q̄ mihi q̄ tibi credi-
 di periculū imminet. His aut̄ solūmodo hāc cōmunicanda sunt q̄ uitā ad aiæ salutē di-
 rexerunt. Nā & ipsi dii nō aperte/ sed enigmatice hoibus ista tradiderūt. Respōsa dein-
 de apollinis colligit q̄bus non solū dæmonibus & infernis uirtutibus / uerū ēt cælesti-
 bus aiālia eē sacrificanda præcepit apollo. Cū idem ipse in aliis dæmones nō deos esse
 affirmet/ q̄bus gentiles cæde animalium sacrificabāt/ non enim fas esse animalia deorū
 gratia interficere. Sed primū apollinem ipsum audiamus / qui de cultu & sacrificiis
 deorum sic per respōsa homines instituit.

Hæc age qui nutu duorum ingressus amice es

Huius iter uitæ/ mactanda est hostia cunctis.

Multa deis/ seu qui terram/ seu qui mare uastum:

Aera seu qui habitant/ latum seu qui æthera/ seu qui

Alta colunt cæli/ seu qui infima regna barathri:

Quæ quibus obseruanda modis sint singula dicam

Tu memori conscripta animo mea dicta teneto

Terna quidem diuis cælestibus hostia/ & ipsa

Candida mactanda est/ terra & terrestribus atq;

Atra eadem gaudent porro & capiuntur apertis

Terrestres aris foueas cum numina contra

Exposcant atro imbutas inferna cruore:

Nec placeat nisi quæ terræ mandetur humata

Hostia/ mel uero nymphæ atq; liquentia uina

Offerrī lætantur/ at ignem accendier aris.

Quæ circūuolitant terram sibi numina quærunt:

Imponiq; atrum corpus/ tum thura simulq;

Iniciet salvas fruges & dulcia liba.

Hæc facito/ uerum quibus est data cura profundi.

His ipso semper fer sacra in littore/ totum

Quartus

Proiiceq; in fluctus animal caelestibus autem

Extremas reddes partes atq; igne cremabis:

Quod superest propone tibi/dapibusq; reserua

Sudet odoratis crassiq; uaporibus aer

Deinde hoc appolinis oraculum exponit dicens/cum igitur & terrestres & inferii dii sint oibus istis atras quadrupedes offerendas iubet. Modus aut differt/nam terrestribus quidem super aras/infernis aut in foueis mactandas esse hostias precipit. Aeris autem uolatilia dicit offerenda corporibus holocaustis & sanguine ad aram circumducto/uolatilia etiam marinis sed uina in fluctus proicere mandat/ita omnibus diis praeter quam terrestribus uolatilia imolari possunt. Sed marinis solummodo nigri coloris uolatilia/quare caeteris alba offerenda sunt. Caelestibus uero & aereis bestiarum quas albas esse uult extremitates ait conseruandas reliquas autem ptes comedendas. Ex his. n. solummodo comedere oportet/ex aliis uero minime/ita quadrupedes & terrestres terrestribus sacrificanda sunt/similinaq; simile gaudet. Ouis porro terrestre aial e & iccirco cereri grauisimum/atra uero qa & terra naturaliter tenebrosa. Tres aut simul qm terrestris corporis tria sunt symbola & sup aras terrestribus qm super terra uersantur. Caeteris uero diis iccirco uolatilia sut offerenda /qm uniuersi mouet/in motu eni semp maris aqua est/cuius atrae sut hostiae/quonia & caeruleus color aquae. Alba uero aeris/lucis eni receptiuus aer e. Caelestibus autem atq; aereis extremitates dat consecrandas quonia leuiores reliquo corpore sunt/quorum sacrificiis comunicare oportet/quia cum alii dii arcere mala soleant/caelestes bona nobis largiuntur. Hac mirabilis ille philosophus in libris responsorum conscripsit.

Redargutio praedictorum ipsius Porphyrii. Capitulum Quintum.

Ge iam uideamus quemadmodum contraria omnino in eo libro posuit: quae de abstinendo a carnibus animalium conscripsit. Ibi enim primum nihil sacrificandum. neq; incendendum censet/deinde opiniones aliorum reprobat asserens non esse deos illos qui caede animalium gaudent. Scelestissimam enim esse brutorum etiam animalium caedem & abominabile non solum deo primo/uerum etiam caelestibus & diuinis uirtutibus. Ita apollinem suum redarguit. qui etiam caelestibus animalia esse offerenda responsionis suis iussit. Theophrasti quoq; auctoritate utitur/cui placuisse ostendit non diis sed daemonebus dumtaxat esse sacrificandum. Quare si quis Theophrasti & huius ratione acquiescit appollo etiam ipse non deus erit/sed daemones caeteriq; omnes quos deos gentilitas ducit/quibus ubiq; animalia immolantur/daemones erunt & daemones perniciosissimi. Nam si caedes & immolatio haec animalium sceleris & abominationis secundum ipsum plenissima est/quomodo erunt boni qui hac re summopere gaudent? Quod si non solum animalia/uerum etiam crudelitatis cumulo homines etiam mactari offerriq; sibi cupiunt/quomodo apertissime scelesti & inhumani non erunt/nihilq; aliud qm pniciosissimi daemones? aut quomodo iur nos accusabimur/qui omnino impium esse putamus sanctissimum dei appellationem atq; uenerationem immundis spiritibus attribuere? Solum enim creatorem illum omnium deum adorare didicimus nihil terrenum & mortuum/sed integritatem animi & castimoniam corporis rectam scientiam & ardentissimam fidem afferentes/quam ad extremum usq; spiritu intemeratam auxilio saluatoris seruabimus. Sed uideamus quibus ostedit rationibus nec deo nec diuinis uirtutibus terrenum aliquid offerendum aut incendendum esse. Aliena enim haec ait ab omni sunt pietate/nihil enim materiale inueniri potest quod in materiali deo non sit obscenum/iccirco neq; oratio ei qua uoce ppherae conuenit/sed nec iterior oratio si aie uitio contaminatur. Silentio aut sancto & cogitatione integra ab oiq; mor-

bo remota eū colimus/sic illi & cōiungimur & similes ut possibile hominī ē efficiimur/
mundissimā ueritatē quasi sacrā hostiā ei offerētes/ita hymnis deū laudamus/ita salutē
ac impossibilitatē animi requirimus. Sacrificiū. n. deo est aliena ab oī uitio mentis spe-
culatio/uirutibus autē quæ circa ipsum sunt diisq; intelligibilibus hymnos oratiōe of-
ferre possumus. Primitias. n. offerre oēs solēt earū rerū quas accaperūt & quibus aliis
& cōtinetur substantia nostra. Quemadmodū igitur agricola fructū primitias offert/
sic hoies oportet mundæ inuentionem mentis intelligentiis offerre gratias agētes quia
hæc nobis tribuerint/& quia nos mentēq; nostrā speculatione sua cōtineāt atq; nutri-
ant iuuantes/cōsulentes/& salutē nos nostrā reducētes. Hæc Porphyrius quibus simi-
lia in libro de sacrificiis de primo ac magno deo Thyaneus ille apollini⁹ cōscripsit. Sic
ergo inquit maxime decentem aliquis curā de rebus diuinis suscipiet propitiūq; habe-
bit deū si deo primo qui unus est & ab aliis oibus separatus post quē longo interuallo
reliqui cognoscuntur/nullo modo sacrificet nec ignē incēdat nec sensibiliū ei aliquid of-
ferat/nullius ei rei eget nō dico a nobis/sed ab intelligentiis ipsis. Nō est aut in terris nec
in aere quicq; cui nō insit aliqua obscenitas. Meliorē igitur ac superiorē rationē atq; ora-
tionem ei offerre debemus. Sic aut appello eā quæ nō ore pfertur quæ illi offerenda ē.
Nam ab optimo atq; pulcherrimo rerū omniū peroptimū similiter atq; pulcherrimū
omniū bonorū nostrorū. Intellectus uero hic est organo nō indigēs bona nobis petē-
da sūt Sic Apollinus: Sed Porphyriū rursus Theophrasti testimonio utētē audiam⁹.
Gliscente paulisper inquit iniquitate animalīū crudelis immolatio suscepta est/a deoq;
creuit ut ad cacumen iam maledictionis peruentū sit iugulatis hominibus & sanguine
aris humano cruentatis Ita dæmones cōcitati iustas penas sumpserūt. Alii nāq; homi-
num omnino impiū facti sunt nullos deos colētes. alii malos deos uenerātur/quos hu-
mana meliores natura nō putant. Nō ergo animalia imolanda sunt/sed illa. que imola-
ta nihil omnino ulli officiūt. Innocens. n. imolatio atq; sancta penitus esse debet. Si ue-
ro quispiā obiciet ita usui nostro animalia diuinitus esse cōcessa quēadmodū & fruges
terræ sciat animalibus cæsis nō nihil noxæ cōmitti. Priuant⁹. n. aia uiolēter nō ego sacri-
ficanda præsertim cum ut ipso nomine ostenditur res sacra sit facer autē homo est qui
ex alieno gratias refert. Nec enim fruges si aliunde p uim accæperis offerre fas est. Nō
enim aliorū iniuria deus placat⁹ q; si ablata fruges offerendæ nō sunt/multo minus ani-
malia ui aia inde ablata offerēda sunt præsertim cū aia multo nobilior frugibus sit/qua
qui aialia priuat magnopere peccat. Præterea si primitias quasdā ex animalibus diis of-
ferimus cuius rei gratia id facimus? utæ honoris? quisnā honor hic potest esse qui ab
iniuria originē trahit? an potius dedecoris & uituperationis? Nō possumus quippe ne-
gare nō iniuste agere eū animalia nihil iniuriatā interficimus. Sed neq; hac uia gratiæ
diis referendæ sunt. Qui enim beneficiū gratiam retribuit non maleficio id peragit. Nō
enim magis retribuere uidebitur q; si rē a uicinis raptā in gratiā & honorē retribuere
sed neq; gratia impetrandi cuiusdam boni. Nam qui alterū lædendo exorare deum pu-
rat/is ingratum se futurum ostendit. Quare nec spe futuri beneficiū animalia immolan-
da sunt præsertim cum non sit possibile ita hæc agere ut deum lateant. Si ergo re alicu-
ius causa immolandum est/nullius autem rei gratia id faciendum ostēditur. Relinqui-
tur profecto nequaquam immolandum esse/& maxime cum nulla redii indigeant/sed ani-
mum hominis respiciant illudq; sibi sanctissimum sacrificium sit rectam de his ipsis &
de reliquis rebus habere sentētiā. Mens igitur sancta & anima omnis passionis expers
optimæ primitiæ deo sunt. Aperte igitur omnibus his iuxta summos græcorū philoso-
phos patet nullo animantium litari posse/iniustumq; ac obscenum esse cedere animalīū

Quartus

deū credere fore ppitiū. Quare nō deus nec dæmon quidē bonus sed seductor & mē
dax fuit/q nidorē carniū & libationē sanguinis petiit/& in eodē libro ipse Porphyri⁹ n̄
ignorat iqt cui curæ pietas ē nihil aiātū diis offerri sed dæmōib⁹ aut boīs aut malignis.

¶ Quod omnes dæmones mali sunt. Cap. VI.

¶ Vnōiā igitur alios bonos alios malos dæmōes putat age iam uideamus/cer
tisq; rationibus approbemus malignos esse omnes dæmones quīs gentilitas
loco deorum eos ueneretur. Quod quidē hoc mō demonstrare conabimur.
Omne quod bonū est non prodesse nō pōt/& econtra quod malum est Dæmones at
& diū gentiliū Saturnus: Iupiter Iuno/minerua & similes ac inuisibiles uirtutes quæ in
simulachris & per simulachra operantur nō solum brutorum immolationibus anima
lium/quod iniūstum & abominabile Theophrasto & Porphyrio eē uidetur. Verum
etiam cæde ac sanguine hominum summopere gaudent. quomodo igitur boni dæmo
nes isti erunt & non scelesti atq; perniciosi spiritus.

¶ Quod hoies sacrificabatur dæmonibus usq; ad tēpora saluatoris. Cap. VII.

¶ Ncipiamus igitur latius ostendere quantus error quātaq; impietatis putredo
humanū genus ante saluatoris nostri tpa detinēbat/quæ postq̄ incapit euan
gelium in orbe terrarū prædicari minui sic cœpit ut adriani tpi⁹ bns in morē so
lis euangelica iam coruscate doctrina aptissime dissoluta sit. Gentiliū ergo ipsorū ut ad
huc fecimus uocibus ad declarandū priscorū tēporū pestē utemur/quæ adeo aios ho
minū inuaserat/ut quasi dæmoniaci & a pnciosis pfecto spiritibus agitati liberorū san
guine scelestas placarent uirtutes. Ita pater unicū filiū dilecta mater filiā dæmoni tanq̄
ouē sacrificabāt. Ita genus hoium quod humanū esse natura cognoscitur ad furiosam
immanemq; crudelitātē a dæmōibus ipellebatur quæ ita se habere nō modo apud bar
baros/uerū ēt apud græcos oīs hīstoria plena ē. Nam & rhodii hoīem Saturno sacrifi
cabant/quā rē magis tpi⁹ bus postea mitigare uolētes mortis supplicio aliqūē damnatū
ad saturnia usq; cōseruabāt/quē in ipso festo uīno grauato imolabāt. In salamine uero
insula/quā antiquissimis tpi⁹ bus corroneā uocabāt usq; ad Diomedis tēpora agraulæ
cecropis filiæ hō cædebat. Postea uero i templo palladis agraulæ ac Diomedis (unū
n. triū fuit) Diomedī homo immolabat/qui ab adolescentibus ter circū aram ductus
tandē a sacerdote hasta percussus & in rogo impositus cremabat/quā rē diphilus rex
cypri Seleuci tpi⁹ bus abominatus nō hoīem sed bouē Diomedī sacrificari statuit. Dæ
mon autē ille quicunq; fuerit nō inuitus bouē pro homine suscipiebat. Ita nō multum
interesse inter immolationem hominis atq; bestię uidetur. Manethus autē hystoricus
apud agyptios in heliopolī hoies imolatos fuisse in libris de pietate testatur/quē morē
amosis improbauit. Sacrificabantur uero Iunoni tres die/quos inquirebāt si mundi es
sent quēadmodum postea uituli. Cereos autē offerri pro illis tres amosis iussi. Diony
so ēt omaido apud chios appellato homo crudeliter discerptus sacrificabatur. Lacedæ
monios etiam apollidorus scribit hoīem marti sacrificare solitos/& phœnices bellorū
aut pestilentię calamitatibus amicissimos. Saturno solebant immolare/ quod omnes
qui eorum hīstoriā scripserunt testantur/maxime autem Sachuniatho a Philone bi
blio in græcam linguam ut in superioribus dictū est traductus. Histrus quoq; qui cre
tensem hīstoriā collegit Curetas scribit saturno antiquus pueros sacrificasse. Sed pal
las qui optime omnium mītræ mysteria edidit sic hac de re scripsit. Immolationes autē
hoium imperatoris Adriani tēporibus ubiq; fere cessarūt. Immolabatur. n. prius in lao
dicea syriæ palladi uirgo/nunc aut cerua/& arabes singulis ānis puerū immolātes sub
lara sepeliebant/oēsq; græci cōiter anteq̄ in bella exirent ut Philarchus hīstoricus tra

didit hoïem imolabāt. Prætereo thracas & scytas cæteraq; præca. Verū ēt nūc q̄s igno-
 rat in magna urbe latini Iouis solēnitate hominē imolari: & usq; ad hūc diē nō in arca-
 dia solū Panī liceo; nec in carthagine. Saturno / sed oēs cōmuniter hoïes cū dies statut⁹
 aduenerit quo sacrificare hoïem solebāt aram sanguine hominis spargūt. Philo ēt qui
 phoenicū hīstoriā cōscripsit his uerbis in priō uitē libro morē inquit præcis in magnis
 calamitatibus atq; periculis fuisse ut ciuitatis aut gētis princeps dilectissimū ex liberis
 ulciscenti dæmōi quasi redēptiōis præmiū traderet & sic traditū mystice iugularet. Sic
 igitur Saturnus rex regiōis quē phoenices israelem uocant: qui postea q̄ hoïem exiuit
 ad saturni stellā adductus est / cū ab Anobret nymp̄ha unicū haberet atq; carissimum
 filiū Ieud a re ipsa dictū (sic. n. etiā nūc phoenices unicū appellāt) quia maximo atq; pi-
 culosissimo bello ciuitas premebatur regio indutū ornatu super cōstructā ad hæc p̄pa-
 rataq; arā imolauit. Nō iniuria ergo eximiū dicemus illū Clementē in libro quo ad ue-
 ritatē gētiles adhortat⁹ his uerbis ista deplorasse. Crudeles imanesq; hominū hostes
 dii uestri sunt / qui nō solū amētia lætant⁹ nostra / uerū etiā modo p cōtentionē certami-
 nis modo p cupiditatē uictoriæ animis uestris cōcitat⁹ ad uoluptatē suam imolatiōes
 hoïum postulat⁹ / qui multis nōnunq̄ ciuitatibus atq; gentibus tanq̄ cōmunes pestes &
 fulmina incidētes nō cessarūt atrociter hoïes uexare / quousq; sanguine hoïum placati
 sūt. Aristomenes. n. meseni⁹ ioui quē illi appellāt Ithometē trecetos simul sacrificauit /
 in quibus Theopōpus etiā lacedæmoniorū rex fuit nobilis scilicet ac regia hostia tau-
 ro Scythæ autē quoscunq; aduenas ceperint (capiūt autē multos qui fluctibus & tem-
 pestate ad eos depellūtur) diane statim imolare solēt / quæ sacrificia tragice i scena Eu-
 ripides decantauit. Mouimus uero in libro miraculorū collectiōis in pellæ ciuitate thes-
 falica hominē achiuū Peleo & chironi singulis annis imolatum fuisse narrat. Lyctii ēt
 Cretenfes autem isti sunt ioui hoïem imolabant / ut Anticlidēs scripsit Lesbī quoq; Dio-
 nyso / & phocenses dianæ / alteros Phitocules hīstoricī hoïem immolare solitos cōscri-
 pserūt. Herechtheus uero atticus & Macharius romanus filias suas alter proserpinæ
 ut demaratus in primo tradidit / alter defensori dæmōni ut Dorotheus in quarto itali-
 carū rerū exposuit immolare non dubitarunt per humanos uero dæmones. Quomo-
 do. n. non scelestissimi sunt / & illi qui tanq̄ saluatores inuocantur / & isti qui salutem ab
 insidiatoribus petunt / litareq; putāt deis hominū iugulo: nec enim homicidiū crimē
 effugiunt etiā si Ioui hominem offerant. Cur igitur o prudentissimi bæluas fugimus
 & si forte ursam aut leonem aut serpētem uidimus statim resiliimus ut poeta omnium
 maximus ait. Retroq; pedem cum uoce repressit.

Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem

Pressit humi nitens trepidusq; repente refugit

Attollentem iras & cærule colla tumentem

Perniciosos autē dæmonas fraudulentos & pestes hominum manifeste uidentes / a qui-
 bus liberi etiā uestri ad cædem petūtur nō fugitis hæc ille. Ego autem etiam Dionysiū
 halicarnasseum uirum romanæ hīstoriæ ac italicæ peritissimum huius sceleris testē ad-
 ducam: qui in primo de antiquitate italica iouem & apollinē quoniam decima homi-
 num immolata nō fuerat magnas italīs calamitates induxisse his uerbis scribit. Nullus
 in arboribus fructis inquit ad maturitatem usq; permāsit / sed immaturi omnes deflue-
 bant / nec spicæ semine replebantur / nec herbæ pecori sufficiētes germinabant / fontes
 quoq; ipsi alii bibi non poterant / alii æstatis tempore deficiebant / & aut mulieres ab or-
 tum patiebantur / aut nati pueri manci & discerpti erant. Cætera quoq; hominum mul-
 tudo ægrotatione ac morte crebrius q̄ solebant uexabantur / sciscitāibusq; ipsis quid

in deos cōmiserūt quidq; facturi ut ab his pestibus liberarentur / responſū fuerat quia cū impetrassent quæ petierāt nō reddiderūt oīa quæ uouerūt. Sed maiora adhuc debēt / q̄ si reddiderint cōquiescent. Pelasgi enim & ab originēs nihil sibi terra producente uouerunt Ioui atq; Apollini ex nascituris decimā se partē imolatuos. Cessauit igitur postea talis calamitas & illi fecundissimo rerū usi prouentu decimā nascentiū oīum partē sacrificabant. Hæc Mirsinus Lesbicus nō pelasgos aut ab originēs / sed thyrrenos passos fuisse narrat. Responsum igitur recitatum magna omnes ambiguitate tenebant. Senior deinde quidā aliarū rerū primitias dixit recte diis cōsecratas fuisse nullam aut ex hominibus partē / quā dii maxime diligunt esse imolatā. Quare calamitatibus semper inquit uexabimur / nisi ut cæterorū animalīū sic hominū primitias sacrificabimus. Hanc senis orationem cū alii probarent alii plenam insidiarū putarent / sciscitari rursus per oracula placuit / si hominum decimā sacrificare diis gratū esset. Deo autē annuēte magna seditione uexati sum / & tunc primū primates ciuitatū & reliqua multitudo atroci suspectione ne dolo ista primates facerent cōmota scissi atq; diuisi sunt / migrabātq; multi immo uero quasi amētia furentes pellebantur & pellebant / multeq; ciuitates destitutæ pene fuerunt. Sequebantur enim fugiētes filios qui gnauerūt & fratres cognati / & ppinqui propinquos / ita ex talia fugiētes graciā & barbariā repleuerūt / quod malū non paucis anis italiā uexauit. Nā & ciuitatū principes tum seditionē timētes / tū religioni satisfaciendū putātes ab adoleſcētibus q̄ ad iuuentā in annos pueniebāt primitias deligebāt. Et paulo post / asserūt aut Saturno in italiā priscis temporibus ita sacrificatū fuisse quē admodum apud carthaginēses ante q̄ urbs eorū dirueretur. Celti uero ad hæc usq; tempora & occidentaliores fere oēs homicidio sacrificant. Hercules autē fertur primus in saturnino ara ædificata intemeratas hostias imolasse / ac legē qua hoīes sacrificabantur reuocasse / & ne quasi patrio ritu neglecto superstitione inani incolæ turbarentur / simulachra pro uiuis hominibus / quos in fluenta tyberī proiicebāt hostiarū orna modo in tyberim immittere docuit / quæ res a romanis t̄pibus quoq; nostris idibus maiis diligēter fieri solet. Ea enī die pontifices animalibus primo secundū leges imolatis uirginēsq; uestales prætores aliiq; ciues quos sacris adesse fas est. xxx. simulachra hoīum quæ argiuos appellant a ponte sacro in tyberim demittūt. Hæc Dionysus. Diodorus uero consentanea istis in uigesimo historiæ uolumine carthaginēsis ac Agathode tyranno sic ciliæ post mortē Alexandri magni primi Ptolemæi t̄pibus obsessis his uerbis cōscripsit. Dicebant aut Saturnū illis iratū fuisse / qm̄ prius ipsi excellentiores ex filiis suis sacrificabant. Postea uero clā emptis infantibus atq; educatis liberorū loco imolabant. Cūq; diligenti facta inquisitione multi ex suppositis inuenirētur sacrificari facile animis induxerunt / ut crederēt ad obsessionē urbis hostes iccirco diuinitus missos fuisse / qm̄ priscos deorū honores nō seruarēt. Itaq; deos placare studentes ducētos ex nobilissimis adoleſcentibus publice sacrificarunt. Tercenti uero alii qm̄ suspectos se esse uidebāt spōte se tradiderūt. Erat aut apud eos ænea Saturni statua magnitudine mirabilis / cuius manus in terrā extensæ ita erant in gyrū ut qui ad eū puenire adoleſcētes cogebantur in gētem foueā ignis repletā incidere. Iure igitur hebreorū scriptura reprehendit. eos qui moribus patriis contēptis hæc immitati sunt dicēs imolabātq; filios atq; filias suas dæmonibus / interfectaq; terra est in sanguinibus & contaminata in operibus eorū. Arbitror iam p̄ ea quæ dicta sunt satis patere nō bonorū dæmoniū inuentionē fuisse priscam illā & primam simulachrorū institutionē & uniuersam religiōem gentiliū / sed perniciosorum omnino atq; scelestorum. Itaq; uerus profecto inuenitur propheticus ille sermo. Omnes dii gentiū dæmonia Apostolicū ēt illud quo dicitur / quia quæ gētes sacrificāt

dæmonibus non deo sacrificāt. Et certe si quid boni in deis gentiliū esset amatores profecto iusticiæ salutare & benefactores hoibus essent/nec humano sanguine gauderēt. Sed responsis & omnibus modis a cæde humanum genus repellerent.

Quod mali dæmões ad oia flagitia & facinora hoies ipellebāt. Cap. VIII.
 Quid uero maligni ab ista dæmones humanū genus intruserūt quis p se ipsū pateat/tamen inde quoq; apertius uidebis si adulteria & fornicationes getiliū quæ usq; ad hunc diē in heliopoli phœnice multisq; aliis in locis peragunt in mentem tibi/ueniant/quasi enim primitias quasdā diis debitas turpissimas huiusmodi operationes in templis offerūt. Nā si nec homines quidē modesti ac mites cædibus & stupris lætantur/quāto magis dii aut boni dæmones ab his rebus erunt alieni? Si uero quispiā obiicit malignos quidē esse dæmones eos qui hæc petūt/alios aut illos bonos/quos maxime tanq̄ saluatores uenerant/quarēdū ubi nā isti saluatores sui quos colūt sint/& non possunt malorū uim ab huiusmodi facinoribus at flagitiis auertere. Quomodo autē boni sunt si malos dæmones nō depellūt/ si cultorib; non auxiliantur? Aut cur humanū piūq; hominū genus atrocitate malorū dæmonū uexari permittunt? Cur etiā nō admouerūt homines nō ut deū honorare/ sed ut perniciosum dæmonē odisse illum/cui hæc iniqua & turpia placerent? Quomodo ego uerū isti deum colūt/qui nec rodiis nec salaminiis/nec heliopolitanis fugiedos esse paruos dæmones significauit? nec malignū iunōis spiritū/cui tris quotidie hoies sacrificari solitū ab historia didicimus cōtemnendū esse unq̄ dixit? Nec chios docuit? nec mebratim crudelissime discertū hominem Dionysio imolarēt nec teneidos similiter? nec phibuit Mauorti hoiem ubiq; offerri? Cur igitur eū colūt qui uel in liberos prauis dæmonib; iugulātes nequaq; defendit/nec dixit in laodicea syriæ ubi singulis annis uirgine litabat perniciosum dæmonē habitare nec in libya atq; arabia ubi adolescentē sacrificantes sub ara sepeliebant. Hæc oia uerus deus quē colūt quō non admonuit faciūda nō esse. Incestus ē & adulteria uerus ille ac bonus deus quomodo nō docuit uero deo & bonis dæmonib; placere nō posse quod nullus unq̄ præter q̄ uerus profecto deus noster qui solus deus est fecisse inuenitur. Is enim per Moysen uniuersos premonuit hoies nō esse colēda dæmonia/ ecōtra uero repellēda cōtemnēdaq; tanq̄ perniciosissimos spiritus tēplaq; ipsoꝝ ac carimonias quibus honorātur sic esse delēda ut nulla eorū extet memoria/qui adeo maleficiose humanū genus inuaserunt tantamq; uictoriā amentia hominum cōsecuti sunt/ut si colligere in unum quæ ab historicis suis dicuntur uolueris uniuersum istis scelestib; orbem spiritibus subiectū fuisse inuenies graciā/affricā/thraciā scythiā/prudentissimorū atheniensū gentē ipsam quoq; magnā urbē/siquidē etiā dīalibus hoies iugulabātur. Rhodū præterea/salamina/insulas oēs/chium/tenedum/archadiā/lacedæmona/ægyptū/phœniciā/syriam/arabiā/ubiq; usq; ad tēpora saluatoris nostri tam animalū q̄ hominū cæde & turpissimis pollutionibus perniciosissimos dæmones placabant/neq; prius uitā hoium hæc mala reliquerūt q̄ saluatoris nostri doctrinæ fulgor orbem illustrauerit/historicos. n. suos iam audiūmus ad Adriam usq; tēpora facinora & flagitia illa fuisse protensa. Eius uero imperatoris temporibus turpitudinē hanc omnē intellētam atq; contemptam fuisse. Illo uero maxime tempore salutaris euangeliū prædicatio per orbem in modorū fulguris coruscabat. Mentiunt autē qn̄ rebus uicti prauis se dæmonibus sacrificasse negant. Illos. n. adorabāt/illis hoies cædebāt/ad honorē illorum turpissima admittebāt flagitia/quos deos maximos & putabāt & appellabāt. Saturnū n. Iouē Martem dionysum Iunonē Mineruā Venerem & sapientissimū atq; pulcherimū Apollinem optimos & maximos deos ac deniq; saluatores esse p̄dicant. Isti ergo

pniciosissimi illi dæmones sunt. Nā si huiusmodi sunt q̄ cæde hoīum gaudēt (gaudēt at̄ isti qb̄ nisi hoīes imolent̄ ferre nō possunt) scelestissimi certe sp̄ritus eē cōiucunt̄ siue ipsi talibus gaudeāt quod dubitari nō pōt̄/siue aliis hæc offerri pmittant. Cur. n. si boni sunt spiritus his sceleribus malignos placari dæmones iubent̄? cur adeo errare homies patiunt̄ ut ad colēdos prauos dæmones ignorātia deductos despiciant̄? Cur huiuscemodī humanū genus seruire sp̄ritibus nō dedignant̄/cū oporteat si boni dii sunt lōgīfime/ab hoibus oēm falsam religionē diuina sua uirtute p̄dicationeq̄ itēgra pellere? An pater bonus nō negliget filiū a prauis hoibus circūuentū/nec humanus dñs seruū/nec dux bellī ad captiuitatē suos milites duci patiet̄ si aliquo eis poterit modo p̄uidere/nec pastor lupis pecudes tradet. Dii aut̄ boni qui mīseros ut dicunt hoīes tutant̄ / q̄ pastores & saluatores reges p̄res & dñi nuncupant̄ inimicis dæmonibus quasi atrocissimis beluis hoīes a q̄bus pie colunt̄ crudeliter trucidandos tradēt/nec ppugnabūt & protegēt imbecillū genus hoīum/nec hostes & prauos sp̄s tanq̄ imanes bestias lōge a grege hoīum fugabūt/nec docebūt hoīes q̄ se rēq̄ suā illis cōmendant nō colēdos sed fugiēdos eē prauos sp̄s? Q̄ uādo igit̄ hoc nec faciūt nec unq̄ fecerūt/imo uero econtra oraculis atq̄ respōsis suis hoīes imolari sibi petebāt & turpissima flagitia in tēplis offerri/re ipsa patet pessimos & iniquissimos eē natura. Ad hæc quō deus aut bonus aliq̄s dæmon a gentibus unq̄ adorabit̄/si bonū malo nunq̄ conuenire pōt̄/nisi lucē ac tenebras ad idē cōcurrere posse cōtendat. Quomodo aut̄ dii sūt aut oīno boni dæmones q̄ bonitate ab hoibus superant̄. Iniquū. n. Porphyrius scripsit/nō dico hoīes solum/sed et̄ q̄ multo minus est aīalia bruta occidere. Quare imolatiōes huiuscemodī modesto atq̄ prudētī uiro fugiēdas nec placādos sp̄s sanguine/sed animi uirtute repellēdos consulebat. Mundum enim animum non inuadunt quoniam eis dissimilis est.

Quod omnibus contemptis deo inhærendum est. Cap. IX.

I uero ciuitatibus necesse ē/hos et̄ placare nihil ad nos. Ciuitates. n. et̄ res externas ut diuitias/& oīa quæ corporis sunt ut formā bona eē cōfirmat/& horū cōtraria mala. Pauci. n. sunt in ipsis q̄ aīa curā habeāt Nos aut̄ quantū nobis possibile est istis nō idigemus/sed oī studio atq̄ opa deo similes fieri conamur. Quod fieri solet p̄fectiore uirtute & uera de rebus opinione. Ecōtra uero prauis tam dæmonibus q̄ hoibus & oibus qui caducis atq̄ materialibus rebus gaudent dissimiles eē studem⁹? Nō iniuria igitur philosophus & dæmones cōtemnere debet & diuinationes negligere. Ea. n. quæ hoīes uaticinationibus petūt negligit. Nō ergo de matrimonio nō de mercibus nō de seruo nō de furto nō de aliis inanibus rebus/quas falsa opinione hoīes cupiūt/ab extis aīalium quæret/sed ipse per seipsum deo accedēs æternā solūmodo uitam quæret quā toto aīo desiderat. His uerbis Porphyrius auguria & auspiciatus & uniuersam diuinationē quā multi admirant̄ falsa opinione hoīum cōstare aperte ostēdit/qui- bus philosophum nullo modo idigere dicit. Si ergo modestus prudēsq̄ uir ea fugit q̄bus dæmones placant̄ quæ sunt gentiliū sacra sanguine aīalium cōfecta. Nemo priscore prudens ac modestus inuenit̄. Omnes. n. ut diximus ante saluatoris nr̄i aduentum uel hoīum sanguinē dæmonibus offerebant. Nemo ergo secundū Porphyriū prudēs modestusq̄ gentiliū fuit. Præterea ipse rōnem sequēs sacra dæmonū refutat & mundo aīo esse hortat̄/quē dæmones inuadere nequeunt quoniā dissimiles sunt. Apollo uero de⁹ suis rursus enī hominī cōparatus inferior reperietur perniciosissimo dæmonī/qua uidelicet ei amicus sit/pnicioso enī perniciosus amicus est/sacrificandū cōsulit/quod ipse in libro de respōsis cōscripsit. Cū. n. uates festinaret quod quærebat inspicere Apollo ei respondit munera prius dæmonī offerēda esse dicēs. Ratio aut̄ humana duce natura his

contraria faciēda probat mundiciā scilicet animæ adhibendā / & sacrificandū non esse dæmonibus quoniā purę mundūq; aggredi nō possunt cū dū similes sint / q; si prudens & modestus uir est qui dæmonibus non sacrificat / qui suis responsis sacrificandum cōsulit qualisnam sit per te ipsum considera. Pessimī ergo atq; perniciosissimi sunt qui cæde ac sanguine hominum gaudent / quem morem si quis laudat is omnes homines qui modo uiuunt uituperat / q; si prudenter nostra tempore huiuscemodi rem contempserunt prisci omnes stultissime id faciebant.

Quod omnibus contemptis deo inhærendum est. Cap. X.

h Is oibus hac luce clarius patet non dū nō boni dæmones / sed lōge ab oī bonitate remoti hostes ueri dēi pniciosi atq; impiū gentiliū eē deos / a quibus nemo præter dñm nostrum Iesum xp̄m humanū genus eripuit q; euāgelio suo uniuersis barbaris simul & græcis huic morbo medet' & a durissima antiq; seruitute liberat ac ad uerā cōuocat libertatē / ad quā curriculo tēdere magna uoce oibus p̄dicat clamās. Spiritus dñi sup me / ppter quod misit me euāgelizare paupibus / misit me sanare cōtritos corde p̄dicare captiuis remissionē & cæcis uisum. Et rursus educere ligatos e uinculis / & e domo carceris sedētes in tenebris. Hæc. n. ab antiq; t̄pibus uera hebræorū oracula redemptionē nostram & cæcæ mentis illuminationē prædicentia cōfirmabāt futurā / unde nos saluatoris nostri gratia & patrociniō cōfirmati a flagitiis ad modestiā & ad prudētiā ex amentia liberi iam a dæmonū seruitute nec sacrificabimus unq; nec seruiemus diis gentiliū / a quibus (proh dolor) oppressi tenebamur / nunc quia liberati euangelica doctrina ad saluatorē nostrum dñm & benefactorē creatorem & regem uniuersi adducti sumus / quēpiē adoramus non ut dæmonibus uideatur / sed ut ab euangelica doctrina didicimus qua nutriti prauos dæmones atq; pniciosos facile fūdemus. Nā castitate & bonis moribus nixi / eāq; uitæ mundiciā adhibentes / quā nobis saluator tradidit nequaq; illos timebimus qui mundū aggredi aiūm quoniā dissimiles sūt nequeūt ut philosophus cōcedebat. Sed neq; diuinationis indigebimus / neq; aruspices i terrogabimus nec quicq; penitus dæmoniacū perscrutabimur. Quorū. n. gratia hæc petunt ea nos contemnere xp̄s docuit / illaq; solūmodo desiderare iussit / de quibus nemo aruspex nullius hostiæ exta significare aliquid poterunt / quæ solus saluator noster uerbum dēi quod semp cū deo patre est oibus significauit / qui animū atq; mentē suam domiciliū illi cōstituerunt / de qbus ipse dicit / habitabo in ipsis & ero sibi deus & ipsi erūt mihi populus. Hæc de prauitate dæmonum quos & deos appellant dicta sufficiant.

De transmutatione prauorum dæmonum & operatione. Cap. XI.

n Vnc uideamus quēadmodū cū esum carniū Porphyrius exterminet aptissimi me prauos istos dæmones in multas figuras & formas ut hoies se ducāt transmutari / bonorūq; ut cupiditatū inflāmatione multitudinem alliciant / persuadeantq; deos eē cū non sint effigiā assumere confirmet / quos tantū ait potuisse ut sapientissimos poetas & philosophos cōplures decæperint / quorū eloquentia multitudinem euerterūt. Præterea oēs maleficas artes ab ipsis dæmonibus inuētas fuisse / ad uoluptatēq; homines impulsos ut titillatiōe obcæcati primū eorū spiritū summū deum putarēt. Sed uerba eius ascribamus. Quæcūq; inquit animæ uitis subiectæ appetitu ferunt iræ concupiscentiæq; seruiētes in naturam dæmonū conuertuntur / ac perniciosæ sicut illi fiunt. Sunt autē sicut & dæmones inuisibiles atq; insensibiles humano sensu. Non enim habent corpus quod soliditate sua sentiri possit / nec formā omnes unā / sed multis atq; uariis transmutatæ figuris modo apparēt modo inuisibiles sunt. Spiritus autē quia quidem corporalis & passibilis est / quia uero animæ colligatus est lōgo t̄pis spacio perdu-

rat. Aeternus aut esse non potest/ quoniam mutatur & defluit. Proportionati aut sunt bonorum spiritus sicut & corpora fuerunt/ malorum aut improportionati. Daemones igitur uitiis dediti quicquid male excogitare ac efficere possunt libenter aggrediuntur/ uiolenti. n. omnino atque simulatores cum sint/ priuatique luce meliore insidiosae aggrediuntur/ nunc occulte adulantes modo manifestus cogentes. Et paulo post haec inquit ac similia faciunt a uera opinione de cultu deorum ad seipsum transferre cupientes/ omnibus. n. gaudent malis & deorum assumpta persona temeritate nostra fruuntur. Alliciunt. n. multitudinem ardore cupiditatum/ diuitiarum potentiae uoluptatum/ inanis praeterea gloriae appetitione/ unde seditiones/ rixae bellaque nascuntur/ quodque omnium pessimum est deos et ipsos & primum uniuersum deum similibus seruire uitiis persuadent/ ita omnia sursum deorsumque perturbant. Credunt enim eis non solum uulgus/ sed multi etiam philosophorum alteri alteris causam praebentes. Quia. n. philosophi communes opiniones non contempserunt ad impietatem uulgi delapsi sunt/ multitudo etiam uicissim consentanea impietatis suae a philosophis uerba percipiens in falsa de diis opinione confirmata est. Nam poesis quoniam in uerbis sonantibus & compositione magnifica utitur persuasit/ imo uero inflamauit homines ad impietatem/ ita seducti non possunt perspicere nec bonitatem nocere nec prauitatem iuuare unquam posse. Nam ut non potest caliditas ut Plato ait frigiditatem inducere nec frigiditas caliditatem/ sic nec iustitia nocere potest: Iustissimus aut omnium deus est/ non esset. n. deus nisi esset iustus. Quare alia quaedam est uirtus bonorum demouum/ alia malorum. Quia. n. ad nocendum nati sunt & istud omnibus peragunt uiribus bonis contrarii sunt// contraria uero in eodem esse non possunt. Ab istis aut maleficae quoque artes constituta sunt/ hos. n. summo opere & praesidentem istorum malefici omnes uenerantur. Hi pleni sunt omni falsa phantasticaque uisione qua facile decipiunt monstra quaedam & prodigia sensui & imaginationi praeponebant/ unde amatoria & incetiuua libidinum praeparantur/ quibus omnis luxuria & diuitiarum copia/ & inanis gloriae cumulus comparari atque acquiri creditur/ hac falsitate homines decipiunt. Diis. n. esse uolunt cum nidore carnium & fumis gaudeant. His. n. uaporibus confirmari & roborari uidentur/ haec omnia eius sunt qui exactissime ista sciebat Praenomatus. n. philosophus qui maxime omnium ista scrutatus est prauos daemones omnes qui sanguine gaudent appellauit & multitudinem a poetis & nonnullis philosophis persuasisse falso bonos uideri asseruit.

¶ Qui sunt principes daemonum secundum Porphyrium. Cap. XII
 Dem declarat malignorum daemonum principes Serapim & proserpinam esse/ diuina uero scriptura belzeub prauitatis principem appellat. Sunt aut uerba eius haec in libro responsorum conscripta malignos omnes daemones non temere Serapidi subicimus. Non. n. sacrorum eius symbolis solummodo persuasi sumus/ uerum etiam quia quaecumque alliciunt & quaecumque repellunt. Plutoni attribuuntur/ ut in primo libro monstrauimus. Serapis autem apud aegyptios id deus est qui apud graecos Pluto nuncupatur/ ideo prauis daemonibus iste princeps est. Nam iste symbola quoque dedit hominibus quibus daemones expelluntur/ iste supplices docuit quomodo brutorum assumpta figura daemones hominibus insiliunt. Unde apud aegyptios & ceteros omnes qui prudentes in agendis caerimoniis deorum esse uidentur/ corrigiae in templis irrumpunt & aialia ante inuocationem deorum expulsa multitudine caduntur/ ita domo ceteris rebus uacua & munda spiritu & sanguine aialium deus inuocatur. Sunt aut corpora hominum istis plena & maxime illorum qui delicatis cibis uiuunt. Comedentibus. n. nobis adueniunt & inhaerent corpori/ ideo ieiunium & castitas maxime laudantur/ non quia principaliter deus bonus istis placetur/ sed ut recedat illi qui sanguine & immunditia gaudentes ut his fruantur in uten-

tium corpora ingrediunt: Certū. n. est quia uehementēs caducū rerū cupiditas & appeti-
tū spūs impetus nō aliunde q̄ ex præsentiā istorū maxime crescit. Quare cū appetitio
nīmiū inflāmata est/ & uoluptatis ardor aīum ita exagitat/ ut oīs cogitatio ad exteriora
uagetur/ tūc huiusmodi dæmonū præsentiā esse cognoscas/ quorū præsentiā facit ut ap-
petitus spūs in corpore nostro multiplicetur. Et paulo est nunq̄d ait isti sunt illi dæmo-
nes quorū princeps Serapis est? Symbolum. n. ēt horum triceps canis est ille scilicet q̄
in aqua terra & aere tribus his elemētis uersatur perniciosissimus dæmon. Is enim cate-
ros dæmones tanq̄ princeps expellit/ sed Proserpina etiā dæmonum princeps est / q̄a
in tribus his elementis plurimum potest. Et post pauca unum inq̄t Proserpinae respon-
sum si apposuerō uolumen istud concludam.

Naturæ triplicis ego sum lucina puella.

Taurea itemq̄ triceps missa e cælo aurea phœbe

Quam multæ uariant formæq̄ trinaq̄ signa

Quæ terna & simulachra ferro terræ aeris ignis

Quippe meis atris terrarum est cura molosis

CEusebii Pamphili Liber quintus.

Quod potentia dæmonum per aduentum saluatoris est adiecta. Cap. I.

Einde quānam sint canes atrī clare interpretat̄ dicens pñciosos
dæmonas sic appellari. Verū & si satis a superioribus pateat non
bonos sed pñciosos dæmonas quasi deos a gētilibus cultos/ nō
tñ erit ab re qm̄ multi adhuc imbecillitate quadā animi seducun-
tur religionē patrū laudantes cumulatiuē eandē rē ostendere/ a
qua nō ab alio q̄ a prædicatione Christi liberati sumus. Ipsi. n. fa-
tentur tpibus saluatoris nostri oracula suā cessasse/ & mortē nō
nulloꝝ dæmonum accidisse/ & ad hæc ut in superioribus patuit
post euāgelicā doctrinā diis offerri hoīes improbatū esse. Adūiciēdū at̄ est nō solū sup-
stitutionē dæmonū ruisse/ uerū ēt multos atq̄ uarios principatus cessasse. Fere. n. p̄ oēs ci-
uitates & castella reges & tyrānī antiquitus erāt ita ut nō pauciores principatus essent
q̄ ciuitates/ facileq̄ a dæmonibus impulsi alteri in alteros insurgēbant. Sic depopulatio-
nes regionū obsidiones urbū & seruitus maxīma uigebat in morē iūmētorū captiuis
seruientibus. Vnde facile cōsideratū est q̄ ingēs ante saluatoris nostri tēpora humanū
genus calamitas præmeret. Quæ oīa diligēter in unū collecta si nō ante cessasse cōside-
rantur/ nec successiōem unū post alterū defecisse/ sed oīa simul quasi terræmotu facto
post dñi nostri resurrectionē ruerūt/ quomodo nō oportebit euāgelicæ ac ueræ saluta-
ris doctrinæ mysteriū admirari/ cuius prædicationē factū est ut creatori & soli uero deo
per uniuersum orbem ædes constitutæ sint/ ubi tam uetus q̄ noua scriptura ita publice
legitur ut ab oībus audiatur: Vnde audiētes discunt summa uirute & uera pietate ac re-
ligione uiri simul & mulieres uiuere. Perierunt aut̄ responsa dæmonum & auguria &
aruspicia hoīum nec quis adeo nunc insanuit/ ut postea q̄ nomen christi in orbe claru-
it audeat clarissimorum sanguine aut cæde hoīs immanissimos dæmonas placare / quā
rem prius non rudes aut priuati solūmodo/ uerū ēt sapiētes & reges factitabāt. Quod
aut̄ post tēpora saluatoris nostri potentia dæmonū fracta iaceat ipse Porphyrius chri-
stiani nominis hostis in libro quē aduersus religionē nostrā conscripsit hoc modo te-

stat. Nūc uero mirantē inq̄t si tam multis annis peste ciuitas uexat̄ / quū & Aesculapius & alii dīi lōge absint ab ea. Postea. n. q̄ Iesus colit̄ nihil utilitatis a dīs cōsequi possimus. Hæc uerba illius sunt. Quod si dīi sunt o Porphyri quare uiribus suis Iesu uirtutē nō deprimūt? Siquidē ut uos dicitis mortalis hō Iesus & seductor fuit / dæmones uero uestri & dīi & saluatores / cur igitur oēs simul cū æsculapio terga uerterunt? uniuersumq; humanū genus fusi atq; fugati Iesu tradiderūt? q̄ et post mortē apud oēs gentes in dies crescit manifestissima uiuere signa & infinitas ut deus uires habere oibus ostendens / q̄ aliquātisper uolūt aduertere / tantū unus solus & ipse mortuus pōt ut innumeros deos expulerit / & honoribus eorū destructis cultū ad se transtulerit. Illi autē & multī & uiui ut dicitis nec apparēt usq̄ iā nec operant̄. Cur igit̄ ita fit? quia nō dīi sed prauī dæmones dīi uestri sunt. Iesus autē & qui eū misit pater deus uerus ē / ac ideo gloria sua crescit in dies / & humanū genus ad maiorē quotidie uirtutē p̄gredit̄. Cūq; oporteret si dīi essent & humanarū rerū curā haberent religionē xp̄i deponere / & cultū suum corroborare nihil efficiunt / sed conati quidē sapius sunt & reges ac principes uniuersūq; romanorū imperiū aduersus saluatoris nostri euangeliū cōcitarunt / iacent tamē superati nec totius orbis uires quīs ipsorū suggestionibus cōspirassent contra paulos homīes ac pauperrimos euangeliū nuncios quicq; efficere potuerunt. Iesu. n. mortuī diuinæ uires pulsīs dæmonibus ac falsis deīs / qui terrestrem hunc aerem & cauernas terræ habitare condemnati in sepulchris hominum / omniq; immunda materia uagantur sanguine ac uaporibus gaudentes ad ueram humanum genus pietatem attraxerunt.

¶ Quibus rationibus homines dæmonibus decepti sunt. Cap. II.
 Principes certe dæmonum siue aeri siue inferni postq̄ uiderunt ab hominibus nonnullos mortales quasi deos sanguine ac nitore sibi gratissimis honorari motibus quibusdam simulachrorum quæ homīes in memoriā mortuorum fecerunt / facile amentes decipiebant. Præterea diuinationibus quas dæmonica opatione prædicare uidebātur & uoluptate corporis oēs alliciebant adeo ut modo cælestes uirtutes ac dei modo heroum animas quæ post mortem in cælum ascendissent ab hominibus crederentur. Vnde opinio de multitudine deorum cum a simulachris ad inuisibiles spiritus qui per simulachra operabantur / & in eis habitabant cogitatio raperetur quasi uera uehementer creuit / ita terrestres & aerei dæmones malignitatis spiritus dīi inaximi putati sunt. Priscorum etiam heroum qui maxime colebantur memoria in maius errorem extollebat / quorum figuras per singulas ciuitates imaginibus atq; statuīs exprimere conabantur / animas uero prodigiose aut incorporeas uirtutes statuīs plerūq; adesse dæmones simulabant / sic maleficis artibus & inuocatione animarum omnia perturbabant. Isti ergo terrestres dæmones aerei atq; inferni spiritus / quos huius mundi principes diuinæ litteræ nuncupant modo bonos se dæmonas / modo deos cælestes / & nunc heroum animas / nunc alios atq; alios fingentes in uarios humanum genus errores iniecerunt / ut alii deos / alii heroas / alii dæmonas esse contenderent / & hos alii bonos alii malos / quos tamen ne noceant placandos sacrificiis censebant. Ita factum ē ut multitudo / immo uero innumerabilitas deorum credita sit.

¶ Quomodo multitudo deorum credita. Cap. III.
 Rimum enim fulgētia in cælo corpora / tum p̄pter perpetuū motū / tum quā cuncta hæc inferiora perspiciant atq; moueant deos appellarunt. Deinde quā heros uitæ hoīum communiter profuerunt in deorum numero accepti sunt / quorum turpissima facta theologiæ suæ partem putantes fabulosam appellarunt / quā postea detestati quīs & uera & prisca sit / ad naturalia tñ reducetes fabulas negant / nec

finē hic fecerūt/sed propriis quoq; passionibus adorabile nomē dei attribuerūt/ quod theologiæ genus ita p se ipsum iacet/ut oratione cōfutoria nō egeat. Quid. n. turpi⁹ q̄ uenerē/cupidinē/& priapū deos nūcupare? Res quoq; humanas deos fecerūt. Orationis. n. uim Mercuriū/excogitatiois Palladē noīarunt. Ad hęc opa & artes alias Marti & Mineruæ ut bellicas/alias Vulcano ut oēs quæ pignē fiunt accōmodarūt. Extremo malignos quosdam dæmones uarios certe atq; multiplicēs quos mō deos/mō animas mortuorū esse credunt/in theologiā suā suscipiunt. Hęc cū ita se habeāt/cæteris quia manifeste friuola sunt prætermisissis/de operatione dæmonū quīs in superioribus dictum sit/tamen quia fere omnes occuparunt nunc quoq; dicamus.

Quod dæmones quos inter hominum deorumq; naturam collocabant responsa dare credebantur.

Cap. III.

Rimū autē Plutarchi uerba in testimoniū adducā quæ in eo libro q̄ inscribitur quod oracula defecerūt conscripta sunt. Probe inquit asserūt multi cū a Platone quod qualitibus subiicit elementū inuentū sit/quā materiā uocāt a multis magnisq; dubitationibus philosophos esse liberatos. Mihi aut uidentur pluribus atq; maioribus satisfecisse dubitationibus/qui genus dæmonū inter deos & hoīes posuerūt. Modū. n. excogitarūt/quo humanū genus diuino cōiungitur; Laudandus ergo est qui primo iuenit siue Zoroaster ut dicitur/siue Orpheus/siue quidā Phryx aut ægyptius ut ab utrorūq; cærimoniis conuicere possumus. E græcis aut Homerus p̄m̄icue his nominibus uti uidetur/eosdē modo deos modo dæmonas nuncupans. Hesiodus primus hoīum distinctius quattuor genera rationalis naturæ ordine posuit/deos primū/deinde dæmonas/postea heroas postremo hoīes/e quibus mutationē atq; progressum in melius facere uidetur. Aurei quidē genus hoīes in bonos dæmonas transferēs/semideos aut uiros in heroas reducēs/nec necesse est de spacio t̄pis cū Demetrio cōtendere. Nam siue longo quodā tpe/siue breui/siue certo/siue incerto dæmonis aīa & herois uita cōmutetur nihil ad rē/cū prischorū hominū atq; sapientū testimoniū pateat naturas esse quasdam inter deos & hoīes quæ suscipiūt mortaliū passioēs/quos dæmonas appellātes & honorantes leges patrias cōseruabimus. Et post pauca recte mihi dici uidentur nō deos q̄ longe a terris semoti sunt/sed dæmonas deorū ministros/oraculis p̄esse. Qui uero his dæmonibus peccata & errores attribuūt scdm Empedocle/ & ad hęc mortē atq; luctū/hī mihi parū prudētes solēt uideri. Et paulo post/ē. n. ut in hoīb⁹ uirtutis diuersitas/& appetitiue atq; irrationalis partis. sic in ipsis quoq; dæmonibus/sed in aliis irrationalis hęc pars tenuis est atq; imbecilla/in aliis uehēmēs atq; ipetiosa/cuius rei uestigia testimoniaq; sūt sacra & cærimoniæ fabulosæ multis ad hūc usq; diē in locis peracta. Nefastos. n. dies & tristes in quibus ieiunia & planctus in sacris adhibentur ad pellēdos prauos dæmonas cōstitutos esse crediderim/cuius rei argumentū est/quæ antiquus fiebat hoīum imolatio/quā de diuinitus itroductā fuisse credēdū est/nec reges/neq; principes temere carissimos sibi liberos iugulasse/sed p̄ncipiorū dæmonū irā & ipetū retrudētes fecisse. Nā dæmones cū nō possint aut nolint animæ p corpus coniungi quēadmodū Hercules cethaliā amore uirginis cōmotus obsidebat/sic aīam hoīs corpe detentā petentes bella/pestes/aliasq; calamitates urbibus inuexerūt/nec ante cessarūt q̄ habuerint quod cupiebant. His aptissime Plutarchus præcipuus apud gētiles philosophus ostēdit p̄ncipiosissimis dæmonibus hoīes imolatos fuisse. Quorum si aliqui boni sūt cur ita prauis placabantur cū possent facile boni exorari ut prauos pellerēt? Nunc aut cum nunq̄ id fecerint/sed turpissima semp uita & obscenis uerbis & sanguine brutorū atq; hoīum malignos dæmones placarint/quomodo hęc faciētes quæ prauis gratissima sunt deo & bo

nis uirtutibus placere putabāt/Neminē. n. fugit nō posse bonorū esse amicū eū qui sic uiuit ut malis gratissimus sit. Nō ergo deos sed neq; bonos dæmones gētiles sed perniciosos solūmodo uenerant. Quā rē magis idē Plutarchus cōfirmat/dicens /fabulosas de diis rōnes res quas dā significare a dæmonibus antiquissimis gestis tēpibus/& ea quæ dīgātibus ac de titanibus decātant dæmonū fuisse opatiōes. Vnde mihi suspicio nōnū q̄ icidit/ne ista illa sint quæ ante diluuiū a gīgātibus facta diuina scriptura tetigit/de quibus dicitur. Cū autē uidissent angeli dei filias hominū quia essent speciosæ elegerunt sibi ex illis uxores. ex quibus procreati sunt famosissimi gigantes a sæculo. Suspiciabatur. n. fortasse quispiā illos & illorū spiritus esse qui ab hoibus postea dū putati sunt/pugnabq; illorū tumultus & bella eē quæ fabulose de diis cōscribebant. Plutarchus ē in libro de typhone osiride & iside cōscripsit his uerbis utitur. Multo melius at dicūt q̄ quæ calamitates affirmant fuisse/quos et Plato: Pythagoras: Xenocrates/& Chrysipp⁹ primos secuti theologos excellētiōres q̄ homines fuisse affirmāt. Sed naturā suā quīs hominē superiorē/aīa tñ & corpore cōiunctā dixerūt. Quare uoluptate quoq; atq; dolore alios magis/alios minus affici/ut. n. in hoibus ita et in dæmonib⁹ uirtutis & uitii diuersitas inuenitur. Nā quæ de gīgātibus & titanibus græci decantāt/& Apollinis aduersus Phythonem bella Dionysi præterea fuga & Cereris peregrinatio nihil ab illis differūt/quæ de osiride & typhone apud ægyptios narrant. Empedocles at pœnas etiam dare dæmonas peccatorū cōfirmat. Aeter. n. eos inquit & pont⁹ expellit/terra nullo modo suscipit. Sic ab alio in aliud elementū depulsi atrociter uexant quousq; purgati primū ad locū redeant. Similia uero de typhone ferūt ægyptiū/quē aiūt inuidia cōmotū terra simul atq; mare turbasse/deinde graues pœnas persoluisse/his similia idē Plutarchus in libro quoq; de casu oraculorū explicuit. Ille inquit dæmonibus diuinationē attribuens multa de delphis & de Dionyso dicebat/nec erat nescius eorū factorū quæ apud græcos celebrant /sed dicebat eis magnas istorū dæmonum fuisse calamitates significari. Apolliniq; cū typhonē interfecerisset nō annorū nouē/neq; ad tēpus fugere necessariū fuisse/sed in aliū mūdū impulsio post nouē magnos ānos pœnis purgato cōtigisse ut ad oraculū quod interim themis custodiebat rediret. Sic se habuerūt quæ de typhone & de titanibus narrant. Dæmonum enī aduersus dæmonas pugna fuerūt/& exilia eorū qui uicti fuerāt atq; supplicia/qualia typhon quoniā in osirim & saturnus quoniā in cælū peccauit passus est. Quorū honores aut oīno apud nos defecerūt aut minores sunt/cū in alio ipsi exulent mūdo. Audio enim etiā solymos liciorū uicinos. Saturnum maxime ueneratos fuisse/sed postq̄ archalū & arithon & tosin principes suos interfecit fugisse inde ipsum testant/ac ideo neglectū fuisse/his autē similia multa possumus a fabulis accipere. Si uero nominibus deorū nōnullos dæmones appellamus minime nū rū uideri debet. Cui enī deorū unusquisq; subiicitur cuius uirtute sustentat/eius nomie solet nuncupari. Nam & nostrum alius iouialis/alius martialis/alius mercurialis est/& multi forte ita nuncupati sunt/ut nomine rem ostendant/multi contrarias etiam denominationes habuerunt. Hæc Plutarchus.

CDe Operatione bonorum dæmonum secundū Porphyrium. Cap. V.

Vnc rursus de bonorū dæmonum uirtute atq; operatione a Porphyrio non nulla colligamus. Iure nanq; testimonio ipsius crebrius utimur/qui & nostræ religionis maxime hostis fuit & exactissime theologiam gētilium sciuisse putatur. Is igitur in libro de responsis pana Dionysi famulū enarrat fuisse/quem cum in numero bonorum dæmonum collocet agricolis quibusdam aparuisse cōfirmat quos

& repente postea mortuos asserit sic dicēs. Pana dionysi famulum fuisse apollo isto re-
spōso significauit. Nam cū nouem simul hoies in quodam brāchidarum agro mortuū
essent interrogantibus quānam necis eorum causā fuerat sic Apollo respondit.

Toruus Dionysi famulus pan auriq; cornis

Per remota obscura gradiens/montesq; per altos

Pinum una atq; alia resonam syringa tenebat.

Gestabatq; manu/multos is corpore uasto

Prostrauit/mortiq; uiros dedit horridus ille.

Audis homicidia: uides figurā: Perspicis res gestas panos quos apollo exposuit? Quo
modo igitur bonus ē dāmon q̄ talia faciebat? Sed considera ēt aliorū magnifica facta /
quorū gratia cælo relicto in terra conuersantur. Non. n. modestiam aut iusticiam exem-
plo docuerunt/sed alii obscenis uoluptatibus/alii pugnis/alii uenatiōibus gaudent. Cū
enim ab aquilone quæreretur si iurandum est sic responsuū fuisse ait.

Sunt calami matris diuum/sunt tympana curæ

Eœmineiq; chori/dura atq; horrentia bella

Pallas amat/nemora & saltus uenatibus apti

Dianam capiunt iunoniq; humidus aer

Debetur/cereriq; seges perquirat osirim

In latis nili ripis fidelissima coniunx

Si ergo fistulæ atq; tympana talesq; sonitus & turba muliebris mri deorū gratissima sūt
oī uirtute neglecta hæc adhibēda eē uidēt: Mineruæ quoque pugnæ atq; bella nō pax
nec quies hoium/& Dianæ uariæ canes tanq̄ uenatrici nimiuū placent. Cur igit̄ relictis
cæteris quæ ad beatam uitam conducunt hæc quæ grata diis sunt non amplectuntur.

¶ Quod dæmones coguntur ab hominibus. Cap. VI.

Agnā uero naturā dæmonū ea quæ istis subiecit maxie ostēdūt. Recte inqt a
Pythagora dictū ē nō spōte iuocatos deos/sed necessitate q̄dā ipulso accede-
re/quis alios maiore/alios minore ipelli necessitate nō ignoram? Nonnulli aut̄
quadā accedēdi cōsuetudine/& maxie si natura boni sūt facilius accedūt. Nonnulli cū in
uocati aduenerit nocere conent̄. Præserti si negligētius q̄spiā in ea re se habuerit. Hæc
enī oīa uerā esse ac necessitate oēs inuocatos uenire a respōsis eorū discere possum? nō
aut̄ simpliciter dicta necessitate sed/persuasiōe quadam perfusa coguntur.

Exorata tuis ueni sermonibus istuc

Mortales quos consilio inuenere deorum. Et in alio multo clarius

De cælis hecate cur huc compulsa uenire es? Et paulo post respondetur

Victa hominum præcibus cælestia numina terram

Coguntur petere/& casus aperire futuros

Apollo quoq; inquit cogi se hoc responso declarauit

Carmimbus domitus phœbus fulgor ab alto

Defluxit tacitus/purumq; per aera uectus

Afflatu spirans labensq; in corda sonoro

Et subiit mentem innocuam/sanctiq; capacem

Numinis/& peperit mortali ex gutture uocem.

Istis ipsis subiicit dicens/nihil his clarius/nihil diuinius / nihil uerius excogitari potest.
Spiritus. n. a cælesti defluxus uirtute animatum & organicum corp⁹ ingreditur/& aia
tanq̄ basi usus per instrumenta/corporis uocem reddit. Hinc igitur patet coactos ac-
cedere/ab his autē quæ sequentur nec posse quidem cum uelint recedere perdiscemus.

Cessa nunc tandem & uerbis iam parce/uito
 Da requiem soluens priscas cædensq; figuras
 Et remoue a membris ac lintea dura resolue. Et in alio.

Soluite ferta pedes/liquidis & spargite lymphis

Eq; manu ramum laurus auferte uirentis.

Linea sitq; omnis delata/omnisq; character.

Quibus addit philosophus/lineas ergo dicit delēdas ut recedere possit. Ista. n. & habitus corpis atq; uetustus/qm̄ iuocatorū habēt deorū effigiē ne recedat facile faciūt. Quā ergo diuinitatē habēt/q ad tantā miserā deiecti sūt ut ab hoibus detineant/ neq; uirtute aut sapiētia cogant. Sed arte quadā malefica ipellant? Nec ergo Pythagoras nec tu Porphyrī nec quicūq; illos appellat recte unq̄ dicere poterit/ sed nec bonos qdē appellare dæmones/ licet eos q a mortalibus: Præsertim maleficis atq; magis ita illigant/ neq; recedere qdē possint cū uelint. Nā si diuina ipassibilis oīno natura ē/ quō dii erunt q uelitu lineis figuris coronis herbarū floribus & uerbis qbusdam iēptis ac barbaris quasi uinculis ab hoibus uinciunt? Quō aut boni saltē dæmones erunt q coacti hoibus ad sūt: Nā si ad benefaciēdū uocant/ oportet certe si boni sūt spōte absq; ulla illata necessitate accede. Sin aut ad malefaciēdū quō boni erūt q mala pagūt? & quō adoratiōe atq; cultu digni sūt/ q maleficis hoibus feruūt/ & mala coacti & pter uolūtātē suscipiunt nō uirtutis aut alicuius boni grā/ sed pnciosissimo magorū artificio: quod idē Porphyrīus in epistola ad Anebonū ægyptiū latius exposuit/ petiūtq; ab eo tanq̄ in ea re pfectissimo/ quare tantā illud artificiū uim habeat pdoceri. Sic. n. dubitādo interrogat. Magnā uere mihi dubitationē illud affert q̄ ut meliores rogāt/ & ut peioribus iperant. Deinde cur cū ipsi dii iubeāt cæteros eē iustos/ iussi multa iniqua cōmittunt? Nā cū nullo modo uelint exaudire hoīem q multis se diebus ab opatiōe uenerea nō abstīnuīt/ ipsi uocati ad iniustā uenerē multos ipellunt. Præterea nolunt ab esu carniū ad inuocandū uatē accedere/ ne scilicet aialium cæde inquinentur/ ipsi uero nidore ac sanguine maxime ducuntur. Ad hæc qui mortuū tetigit ei ad uisionē accedere non licet mortuis aut & cadaueribus animalium omnes feræ diuinæ res peraguntur. Illud autem nullam mihi rationem habere uidetur quod non dico dæmoni aut animæ/ sed ipsi regi atq; reginæ soli dico ac lunæ aut alicui cælestiū deorū famuli nonnunq̄ & scelesti hoies terrorem inferūt/ & multa falso dicentes ad manifestandam ueritatem illos compellunt. Falsa enim profecto dicūt atq; impossibilia/ cum cœlum se scissuros/ & arcana isidos edicturos/ & mēbra osiridos typhoni tradituros minantur nisi dii respondeant. Quomodo enim deiecti atque formidolosi non sunt/ qui ficto huiuscemodi terrore tanq̄ infantes mouent? Moneri autem eos istis Charemon etiam sacer scriba testatur/ & hæc illa dicit esse quibus maxime dæmones coguntur. Ipse uero quibus utuntur rationes ac preces qua ratione ualeant non uideo. Tu uero inquit qui e limo emerlisti/ qui sedes in loco/ q nauigio nauigas/ qui singulis horis formam cōmuta/ & in singulis zodiaci signis cōmutaris. His enim orationibus atq; hymnis uisui hominis dicunt deum se subiicere nescientes/ quia imaginationis suæ passionem illi attribuunt. Si uero hæc symbolice dicuntur/ quia uirtutum signa suarum sunt/ expositionem nobis horum signorum afferant. Non enim passio certe solaris aliquo modo credi potest. Nam si solis eēt quēadmodum eclipsis sic ab uniuersis hominibus uideretur. Barbara uero uerba & quæ nihil significant quod sibi uolunt? Nam si ad uerborū significationem deus respicit quacūq; uoce eadem res significatur mouebitur/ non enim ægyptius erat deus/ si autem ægyptius fuit/ sed tamen nō ægyptia lingua/ immo uero nec humana omnino uitur. Quare aut magorū

malignitate hæc omnia sunt excogitata/qui nostras passiones deo attribuere ausi sunt/ aut aliter homines de deo cogitant q̄ rei ueritas habeat. Et post pauca Falsum ergo omnino esse uidetur/quomodo necessitas deo possit inferri/nec enim permulcetur nec cogitur deus. Ita frustra per hanc ut ipsi dicunt sapientiam de inueniendo fugitiuo seruo/de prædiis emendis/de uxore ducenda diuinum intellectum perturbant. Hæc ab epistola Porphyrii sumpta sufficiant.

¶ Quod dii gentium magicas artes docuerunt. Cap. VII

Agicæ aut artis ipsi dii gentiliū & inuentores & doctores fuerunt. Vnde nāq̄ hōies quibus dæmones coguntur q̄ ab ipsis dæmonibus discere potuissent?

Neq̄ putes id ita a nobis dici. Nihil. n. nos hæc res scimus nec scire uolumus.

Sed ad redarguendū errorē gentiliū & ad defensionē nostrā idē ipse Porphyrius testis citetur/qui in libro de responsis his uerbis utitur/nō aut solū scelicem conuersationem suam/uerū et quibus rebus gaudeant/& quibus illigentur dii hoibus significarunt. Et ad hæc quibus rebus cogantur & quæ sibi offerenda sint/& quos dies uitare oporteat figuras quoq̄ ipsas simulachrorū quales esse debeant & in quibus locis ipsi uersentur & omnino nihil est quod ab ipsis diis homines non didicerint. Quam rem cū multis approbare possumus/paucis tamen erimus contenti. Primum. n. proserpinæ responsa de simulachris quō & ex qua materia facienda sint his uerbis hecate declarat.

Quale mihi facias simulachrum aduerte docebo.

Siluestri cape nata loco atq̄ absinthia circum

Ponito/tum totum cælato & pingito mures

Qui soleant habitare domos/pulcherrime sunt

Hæc ornamenta/atq̄ animo gratissima nostro:

Tum myrrham/thus/styracem/ipsorumq̄ cruorem

Conterito pariter murum/sacra desuper inde

Verba cane/tot uero adhibe muresq̄ repone:

Quod mihi tu esse uides formas/tum sumito laurum

Exque eius trunco uaginam aptato/piasq̄

Tunc effunde preces simulachro & debita solue

Vota/hæc si facies per somnum meq̄ uidebis

His aliisq̄ huiusmodi magnus apud gentes philosophus theologusq̄ mirabilis secreta deorum mysteria sublimia atq̄ arcana ostendit/quibus dæmonū uirtus & malignitas profecto manifestatur. Quid enim profunt maleficæ istæ artes/aut quā utilitatē inanimata nobis simulachra afferunt? Quid autē oportet magicas artes insequi si uirtus & philosophia ad sclicitatem sufficiat? Sed uideamus qualia sint quæ subiecit/characteras & inquit figuras non parum a deis diligi. Proserpina his uerbis significauit.

Quisnam hominum formas æris neglexerit unq̄:

Aut auri flaua/aut argenti candida dona?

Quis non miratur? qui non hæc ipsa deorum?

Non aut solum figuras a diis per amari/ sed ipsos etiam conscribi docuit. Contineri. n. eos ait in consecrata imagine quasi in sacra quadam terra. Sacra. n. est terra quæ dei habet imaginem/qua sublata illud statim soluitur/quo deus cōtinetur/ his oibus optime astruitur terrestres atq̄ passibiles dæmones a gentibus coli/quos nō iniuria nos penitus contempsimus. Vides. n. a theologis eorū & ab illis ipsis cōcedi figuris & characteribus eos detineri/cū oporteret nō alibi q̄ in aëre nec in oī aëre/ sed ab oī macula remotissimo & oī uirtute p̄dito eos habitare. Meror. n. certe ad talē aërem diuinus aduenit sp̄i-

tus nec nobis uirtute ac pietate pparatis ad suspiciendū deū magicis artibus opus erit. Sed de his satis.

Quod oracula defecerunt. Cap. VIII.

Nunc autem audias quæ responsa deorum de deficientibus oraculis in eodem libro Porphyrius recitat.

Ablata est pythii uox haud reuocabilis ulli

Temporibus longis / etenim iam cessit apollo:

Clauibus oclusus silet/ergo rite peractis

Discedas patria/& redeas ad lumina sacris

Opportune istis adiiciam illa quæ Plutarchus de deficientibus cōscripsit oraculis. Cum igitur ait Amonius tacuisset/tūc ergo ad Cleumbrotū dixi. Narra nobis o amice si placet de oraculis/de quibus apud uos præclara dicebant nūc autē omnia extincta esse uidentur. Hæc ego. Tacete autē Cleumbroto & quasi rubore confuso ac in terram respiciente. Quid oportet inquit Demetrius de illis quærere/cū omnia fere hic præter unū uel ad summū alterum defecisse pspiciamus. Quare cōmuniter inter nos cōsideremus quanam de causa oracula deorū sic debilitata immo uero extincta sunt. Non.n. ignoramus boetiam multiuocā propter multitudinē oraculorū appellatā fuisse/quæ oia quasi aquarū fluentia deficcata sunt. Nullibi.n. nunc q̄ in lebadia boetiæ oraculū in illis partibus inuenitur. Cætera uera uniūersa uel silent uel penitus desolata ruerunt.

Quod gentiliū dæmones mortales sunt. Cap. IX.

Dhæc alia quoq̄ subiicit Plutarchus/quib⁹ gentiliū dæmonas mortales esse ostēdit/nō.n. inqt male mihi dici uidet nō deos sed ministros deorū dæmonas oraculis præesse. His autē dæmonibus errores & calamitates attribuere ac deniq̄ mortales eē opinari barbarice dictū arbitror. Interrogauit igit̄ Cleumbrotus philippū q̄s & unde adolescēs eēt/cūq̄ audiuisset/neq̄ nos ignoramus inquit o Eracleo i absurda uerba nos incidisse. Sed nō possumus cū de magnis rebus dicat̄ audacter magis q̄ uere subiectis principiis recte ad ulteriora procedere nec credo te fugere datū eē abs te quod negaueras. Cōcedis.n. dæmonas eē ministros deorū. Quid aut̄ inter hos & deos interierit si utrisq̄ incorruptibilitas & ipassibilitas essentialiter inest? Ad hæc cū Eracleo silētio cogitaret malos quidē dæmonas esse ait Philippus nō solū Empedocles uerū et̄ plato & Xenocrates & Chrisippus scripserūt. Democritus autē cū deprecet̄ bona sibi apparere dæmonia ostēdit non ignorasse pterua quædā et̄ esse pfecto. De morte uero dæmonū audiui ego ab Aemiliano rherore uiro prudente simul atq̄ modesto quē credo multos uestrū cognouisse/q̄ cū in italiā p̄ suus nauigaret circa isulas quas echinadas appellat̄ flatu uetorū deficiente noctu ppe paxas deuenisse. Cūq̄ oēs pene q̄ simul nauigabāt attētiōres uigilarēt repēte a paxis isula uocē magnā auditā fuisse/ qua Thramnus qdā uocabatur/quæ uox nouitate rei oēs magno ptulit miraculo. Thramnus enī ille qui uocabat̄ homo erat ægyptius eius ipsius nauis gubernator/quibus uocatus nihil respondit/tertio uero uocatus morem gessit uocanti atq̄ respondit. Illū uero multo maiore uoce sic exclamasse/quando iuxta plaudem fueris annucia tunc pana magnū mortuū esse. Quare audita magno dicebat Epitherses (sic enī Aemiliani p̄r apellebatur) omnes terrore percussos fuisse. Cūq̄ dubitarēt utrū obtēperandū esset illi an nō/hoc Thamnī gubernatoris cōsiliū ab omnibus cōprobatū fuisse. Si secundi quidem spirarēt uentū nihil esse dicendū. Sin uero tranquillitas maris esset & uetorū flatus cum in eo loco essent oīno deficerent nō esse retinēda quæ audiuerē. Cum igitur iuxta plaudē essent quia nullus erat flatus uentorū/tunc Thamnū in mare pronū respiciēt

f

magna uoce dixisse quæ audiuit. Magnus pan mortu⁹ est/qua re nūciata magnus mul-
torū gemitus/imo uero innumerabiliū miraculo quodā cōmixto subito audit⁹ fuerat/
& quoniā multi fuerant qui ea in nauī nauigabāt cito ac facile cū romā uenissent huius
modi rei rumores uniuersam urbē repleuerūt/& a Tyberio cæsare qui nūc governa-
cula reipublicæ gerebat Tamnū accersitū fuisse/cui rei tantā fidem Tyberius p̄buit ut
philosophis q̄ tūc romæ repti erāt accitis diligēter quīsnā esset ille pan ac curiosē scruta-
retur Oēs at̄ illos quibusdā in idē cōuenisse cōiecturis/ac dixisse de illo sibi uideri nun-
ciatū fuisse qui a mercurio & Penelope natus fuit. Cū hæc Philippus dixisset nonnulli
eorū qui adderāt eadē ipsa ab A emiliano sene audisse restabant. Tunc Demetrius ul-
tra bittanniā inquit multas esse isulas desolatas/quarū aliquæ dæmonibus ac heroib⁹
sunt dedicatæ. Nauigauit autem ipse inquit auxilio regis uidendi gratia ad proximam
britanniæ isulā/ubi pauci quidē incolæ/oēs uero sacrosancti a britannis habētur. Cūq;
ibi essem magna tēpestas in aere cōmota nimbis & fulminibus oēs exteruit: Q uā rē
incidisse infulares dicebant/quia ex dæmonibus uel heroibus aliq; defecerit. Sicut enī
lucerna dū ardeat nemini noceat/extincta uero multis/sic magnas animas aiebant pro-
pitias esse dum uiuūt/dum uero extinguitur aut corrūpunt aut nimbis & grādine ut
modo aut pestifero cuncta replēt ueneno esseq; ibi narrabāt infulā ubi Saturnus som-
no uinctus a briareo custodiretur. Somnū enim quasi nexum ipsi eē iniectū/multosq;
cū ipso esse dæmones cultores atq; ministros. Hæc Plutarchus. animaduertendū autē
arbitor diligēter quo tēpore dæmonis mortē fuisse dicit. Q uippe Tyberii tempore sal-
uator & dominus noster cū hominib⁹ cōuersatus omne dæmonū genus ab humana
depulit uita. Habes igitur etiā a summis apud gētiles uiros nō alio tēpore unq; q̄ tem-
poribus saluatoris nostri dæmonas extinctos fuisse.

De uetustorum fallacitate oraculorum ex tenemio Cap. X.

Uerum qm̄ hæc cūctis nota sunt ad ea trāsgredi animus ē/quæ neminē e studio
sis fugere possunt. Vetusissima. n. deorū responsa oēs græcorū populi/& uni-
uersa solēt gymnasia decātare. Ea responsis delphici Apollinis delusus Oeno-
maus uir apud græcos tam philosophiā quā eloquētiā nobilis curiosē collegit & refuta-
uit. Vtar igit̄ uerbis eius ut uideas gentiū deos ab ipsorū gentiū philosophis derisos/
oraculaq; deorū figmēta hoīum putata fuisse. Sic igitur Oenomaus in libro de falsitate
oraculorū cōscripsit: Cū fame inqt athenienses p̄pter Andriogei cadē agitarent/ & ad
auxilia deorū cōfugerēt/nō ut iustitia & humanitate aut saltē p̄nitētiā mētis quæ cōtri-
tione placādos deos Apollo respōdit/ sed mortē morti/pestē pesti/ crudelitātē crudeli-
tati addidit. Iussit. n. singulis annis septē matres totidēq; foeminas in cretā sacrificandos
mitterēt/cuius rei memoria/imo quædā uestigia uel usq; ad tēpora Socratis quingētis
annis postea durauere. Id quippe fuit quo mors socratis remorata fuisse dicitur.

Deligite ex omni septem uos corpora sexu

Atq; ea minoi regi mandate quotānis

Per mala sic hæc uestra dei placabitis iram

Cur aut̄ o deorū optime si iustissimū fuisse Minoas sciebas/q̄ primus leges sanxisse fert̄
& apud iferos iudex eē p̄pter iustitiā credit̄ cōstitutus tantā ad eū moriturā iuuentutē
destinasti? an ut fame illius officeres? Interfectores. n. Androgei nō inocētes si iustus il-
le fuit petiisset. Cur aut̄ si deus es ambiguus hoies oraculis in p̄niciē decaptos /crudeli-
ter & iniq; intrudis? Cræsus. n. iperiū. Lidix a maioribus successiōe susceptū pietate i
deos maiores suos statuēs supare/ut eorū patrociniō tutior esset/te Apollo maxime co-
luit templūq; tuū delphice auro atq; argento ita ornauit ut ditissimum templorū oīum

& sit & uideatur. Vnde iure tua beniuolentia fretus aduersus perlas arma mouere stauit/neq; id absq; consilio tuo. Tu enim ea de re interroganti si respondisti.

Intrepidus si creesus alym transmiserit annem.

Imperium perdet magnum regumq; superbum

Hac respōsi ambiguitate tui numinis cultorē/q te suis opib⁹ dirauit euertisti/ & regnū

lidia quod lōgissima successiōis serie in eū deuenerat in p̄sas/trāstulisti/nō spōte op̄ior.

Nō.n.tā piū religiosūq; regē & prācipue tui amicū decipere unq̄ uoluisses/sed futuro-

rū ignorātia id factū arbitror.Nā si tanq̄ deus futura cognosceres/nō latuisset te nō in-

tellecturū oraculi ambigua Creesum.Miser igit' tu q delphos habitās inde ad uniuersū

orbē inania fūdis responsa.Insani aut' oes hoies q ad te quasi ad uericū deū accurrūt/

nec me ipsum insanū fuisse ificior/q & bis ambiguitate ne ignorātia tua dicā deceptus

tertio ēt nō diuitiis aut uana re quapiā.Sed quō facilius atq; tutius philosophari posse

abs te quasiui.Sed mea omittenda forsan sunt alienaq; simul quæ tpibus nostris effici-

ens oīa confundis.Antiquissima uero quæ uniuersis patent oīno prādicanda Magno

Xerxes terrestribus copiis atq; naualibus in grāciam impetu ferebat'. Quare atheniē-

ses quibus maxime infensus erat turbati cum nulla salutis spes sibi aliunde restaret ad

te delphice confugerunt. Quid aut' tu num amicos atq; cultores tuos defendisti mini-

me/sed ligneo muro munitos derelicta urbe fugere consuluisti.

Effugite / extremas mundi & penetrate sub oras

Ne miseri tardate/feret fuga sola salutem.

Non saluum caput illius non pesue/manusue

Vlla nec reliquo pars deniq; corpore salua

Curribus ecce furit uectus de gente syrorum

Mitis erit nulli/rapiet ferus omnia mauors.

Non templis diuum parcat/non mœnibus urbis:

Cuncta igni consumet/an ipsa exterita magno

Sudore aspicitis superum simulachra maderē'

Hæc ne diuinatio est? Nemo profecto conditionem illorum temporū perspiciens hoc

ignorasset.Sed quid deinde sequitur.

Post multas tandem prostratas iupiter urbes

Ligneā mœnia dat pallas quam condidit urbi:

Vnde optata salus scelix & palma sequetur :

Si tantum pugnam non expectarit equestrem.

Tu uero salamis uel cum successerit æstas

Vel cum tristis hyems propriis priuabere gnatis

Quo pacto si Apollo futura quasi pntia prauiderē pōt amissurā sciebat filios salamina

utrū uero hyemē quādo cerealīa semina iaciunt' an æstate quādo metunt' ignorabat?

quā uidelicet certū erat nō potuisse illos ingēti perlas exercitū resistere/quo aut' tēpo-

re aggredere' maleficus ille qui hæc oīa responsa fingebat minime scire poterat.Simi-

li ratione ruīnam urbis atheniēsiū prauiderat/ac ideo fugere illis nauibus quasi ligneo

munitos muro consulebat/quod ēt Themistocles humani uiribus ingenii prauiderat

Sed ante q̄ tu auctoritate tua populum mouisses persuadere non poterat. Nunc quid

hac de re quærentibus lacedæmoniis responsū fuit uideamus.

Qui spartam antiquam colitis uel mœnia uestra

Asperlis deuicta cadent/uel regis adempti

Herculidis mortem grauius plangetis amaram.

Hæc certe si quæto tpe cecinisses oibus friuola uisa fuissent / sed terrore factū est ut ignorantia tua lateret. Nō. n. solū uaticinia / uerū ēt aruspicia / & auū uolatus atq; cantus in talibus solent tpius facile credi. Cōsiderasti. n. urbe pstrata regē quoq; nō euasurū . Sin aut rex egrederet casurū illū nemo dubitasset / & multitudinē hostiū & uirtutem lacedæmoniorum nō ignoraret. Ita fieri posse cōiecisti ut pterrīti hostes admiratiq; animos hoīum consiliū aggreddæ urbis relinquerēt / quā si tñ capissent ac diruissent / rex etiā euadere nō poterat. Rege interēpto posse urbē euadere sperasti / ac ideo ita ex ignorantia disiuixisti / ut quoq; res se uerteret ueridicus uidereris. Prætereo multa quorū ambiguitate magnas urbes plerūq; scimus euersas fuisse. Nihil. n. unq; hoibus hæc deorū responsa contulerunt / offuerūt uero sapius alios in alios cupiditate ac spe uictoriæ Apollinis auctoritate concitantia. Sed audiamus quid Lycurgo respondit.

Care iouī magno qui templa ad nostra lycurge

Venisti / care & cunctis dilecteq; diuis

Tene hominem apellem ne deum? sed quando sacrarum

Cura tibi tanta est documenta exquirere legum

Te potius natum cælesti ex stirpe putarim:

Has autem concedo libens cognoscere binas

Prima uias opus est / bina & uestigia uitæ

Humanæ / quarum una fouet lætaq; fouetur

Libertate homines semper contra altera tristi

Seruitio & turpi premit hanc ignauia uecors

Seditioq; parit / pax illam dulcis amorq;

Hanc igitur fugiet / illam sed quisq; sequetur.

Quæris an deus sit / & deū poti⁹ fore putas / ēt ne conuiciēs illū ppter uirtutē futurū memoriam? Leges aut illi eas cōcedis / quas aniculæ quoq; mediussidius & mācipia nō ignorāt. Quis. n. uirtute atq; cōcordia ciuitates crescere / cōtrariis libertatē amitū ambigeret Sed doce quō fortes / quō cōcordes ciues erūt / nec mortales hoies uelis hæc uiderē quæ tu nescias. Nō aut de rebus publicis atq; gradib⁹ solū / sed priuatis ēt ac leuiorib⁹ iutilia dabāt respōsa. Deducēda. n. uxore itrorogatus respondit. Arguā eligito puellā / de filiis aut neue labdacides uxor pariet tibi perniciosum / demigratione ad aureos migrate uiros / de inani gloria.

Excellit cunctas exculta pelagica tellus:

Thracæ equis præstant / uirtus sed maior eorum

Est hominum / qui pulchre arethusa e gurgite potant.

Nō uidetis certe o Apollo aruspicius & augurib⁹ melior. Multo. n. te Socrates pstantior / q cū ab eo qdā quæreret duceret ne uxore utrū facies inqt pœnitebit. Illi uero q filios desiderabat dixisse fert nō recte ipm facere q de habēdis cogitet liberis / cū potius cogitādū sit quō si dabunt debēt gubernari. Ei uero q patriā deserere uolebat qm ifeliciter in ea degeret / non pba ipm agitare respōdit cōsilia / patriā. n. relinquebat . Sed suā morositatē quæ faciet ut apud alios quoq; nō psperere uiuat secū afferebat. Tu autem o Apollo nō modo uocatus / sed ēt spōre nōnullis cōsuluisti. Nā atheniēsisibus nihil petētib⁹ uiginti ante uigintiq; post caniculares dies opaca in domo Dionysio uti medico cōsuluisti / nec præclarq; qd sed quod uel mediocriter penitus medicus sciret ptulisti. Qd uero senī cuidā si liberos procreare uellet iuniozem ducēdam uxore respondisti / quilibet id qui naturæ uires ac ætatum considerauit non peius te ipso uideret.

Quod malefici uates partem quæstus petebant.

Cap. XI.

U^r autem ei sapientissime deorum Charilao ac Archelao lacedæmoniorū re-
gibus multo utilius fore respondisti/si agrī quem bello acquisuerint mediam
Apollini partem attribuerunt cui porro alteri Apollini tribuerent? Non enim
tibi petebas/neq; ita ego te impudentem audeo dicere Sint hæc.

Quod poetæ responsis laudabantur quasi diuini.

Cap. XII.

Archilochū aut poetā oīum poetarū petulātissimū/q de mulieribus ea scripsit/
quæ nemo frugī æquo aīo audiret/& Euripidē a socratica philosophia improba-
tū & Homerū/quē Plato tanq̄ inutile a ciuitate sua reppulit laudibus ad astra
tulisti. Archilochi. n. patri de filio quærenti dixisti p̄clarus hic iter hoīes erit o Thelesi-
cles. Similiter fere de Euripide. Nasceſt tibi filius Mnesarchide optimus atq; gloriosus.
Homerū aut & foelicissimū quasi deū & miserū quoniā in agēda uita nō paruos tulit la-
bores p̄nūciasti. Quid igit̄ erat quo immortalitatis tibi Archilochus dignus uidebatur?
Dic quæso absq; iuidiā ut mirabilē eius uirtutē et nos imitati ad cœlū similiter conscen-
damus. An uituperādas oēs mulieres putas/quæ nobis nubere nolint ut Archilochus
fecit? Sed p̄pter carmina uidelicet tibi placuit. Diū. n. & uiri diuini carmine utūt̄/nec do-
mus nec ciuitas aliqua nec nationes sine carmine probe gubernant̄. Quare q̄ eū occi-
dit Archias a tēplo quasi scelestus exire abs te iussus est/musarū. n. occidit amicū. Qua
uero uirtute diū Euripidē admirati sūt nescio nisi coronas ac plaudētia theatra soleāt ad
mirari/an quia publice in arce atheniēsium cœnaret? an quia macedonū populi eū lau-
dabant cœlo dignū iudicasti? Homerū uero cur deū / cur foelicem fore putabas? cui de
morte interrogati respōdisti / patriā quære. Nā hāc mater tibi nō p̄r dedit. Sed non p̄-
cula Minois tellure insula ē/in qua tibi erūt ultima fata/cū adolescentiū abditum sermo-
nē audies. Graue nāq; o sapiētissimi uiroꝝ/deoꝝ uolui dicere/graue inquā ē si neq; ubi
natus ē/neq; ubi moriet̄ sciet̄ Homerus. Simileq; mihi uidet̄ ac si scarabeus uehemen-
tia uētoꝝ a stercore ubi natus est ad alia stercora latus delphicū Apollinē interrogaret/
quonā e stercore natus esset/& in quo deniq; moreret̄. Sed de poetis hæcenus.

Quod Athletæ diuinis honoribus auctoritate Apollinis afficiebantur. Cap. XIII.

U^{er}o nō poetas solūmodo/sed pugiles et atq; athletas in deoꝝ tuis oraculis
hones cōduxisti. Vtinā cū mare metiri possis/& harenarū numeꝝ nō igno-
res/surdos itelligas/& mutos audias/hæc oīa nescires & illud probe teneres /
q̄ pugiles a calcitrātibus nihil differūt. Sic. n. aut asinos quoq; deos putares /aut Dio-
medem pugilē nō quasi deū honorares. Vltimus heroum Diomedes quē uenerator sa-
cris. Cur. n. o græcoꝝ iterpres ut Plato dicit ad cœlū illū hoīem rapuisti? An quia uno
ictu in olympico certamine aduersariū deiecit/apuſq; pectoribus eius manu pulmonē
abstraxit? O rē mirabilē an quia quatuor talētis dānatis nō tulit sed mœrore ac ira com-
motus colūnam qua domus sustentabatur ubi iudicū filii docebant̄ subtraxit / misera-
q; oēs morte cōfecit? Sed illud forsā admiraris quia in loculū psequētes fugiens sacrū
ingressus tegmen loculi sic apposuit atq; tenuit ut inde non potuerit abstrahi. Ideo ergo
deus & nō mortalis ideo uirtutē eius diū admirati in cœlū ipsum sicut Ganymedem ra-
puerūt. Sed illū pulchritudine psuasi/hūc robore corporis/& q̄ uiribus bene usus est.
Cur nō ad asinis quoq; bene calcitrantibus ut de pugilibus oracula reddis? Precipuus
deoꝝ filuester asinus nō Diomedes quē uenerator sacris. Quippe & Diomedē & mul-
tos alios si calcibus secū certaret oīno suparet/ipsū et pugilē thasiū & baratrū de cœ-
lo calcibus facile deiceret. Credamus. n. deo q̄ et thasius ambrosia nectare deoꝝ in cœ-
lo utatur. Nūc demū intelligo diuinū quod esse cælestibꝝ uti. Quod si philosophi oēs
intellexissent omni uirtutis genere spreto Thasiū pugilē imitati fuissent/cui immortalita-

f iii

rem quidē ut Diomedī dīi nō concesserūt. Sic autē honorarūt ut cū aenea statua ei⁹ qua-
 si animata sup pulsantē hostē ceciderit. Cūq; Thasiū quasi diuinā reꝝ ignari scelus illud
 putassent in mareq; statuā iccirco piecerint dīi cōmoti ingēti annonā penuria eos ue-
 xabant. Tu autē Apollo quasi deorū humanissimus ambiguū ut soles auxiliū eis præbui-
 sti sic dicens. Reductis in patriā exulibus cererē meteris; Thasiū uero quasi maiori quæ
 curā deorū humanitatī exules q̄ statue forēt restituerūt eos in patriā / & nullā utilitatem
 cōsecuti sūt / donec quidā uidelicet sapiēs pugilis demersam statuā itelligi p̄ oraculū ex-
 posuerit / q̄ restituta foecūditas agroꝝ thasiis restituta ē. Simile qd̄ loris accidisse fert̄ / q̄
 cū Eutyculē quasi proditiōis cōsciū in carcerem instruxissent & post mortē eius statu-
 as dehonestarunt / fame laborātes oraculū acceperunt ut dehonestatum honorarent si
 agros nō frustra uellent arare. Non minus igitur athletas dīi uidentur diligere q̄ boues
 saginati ab hominibus diliguntur / quibus sacrificatis tu Apollo placari soles.

¶ Quod etiā titannis Apollo adularatur. Cap. XIII.

Vid autem dicam q̄ crudelissimis etiā tyrannis sic adularis ut summos uiros
 q̄ putare uidearis: Quid. n. ais de Cypselo foelix hic uir Cypselus æacida. Quo
 modo autē si Cypselus foelix phalaridē cuius ille similis fuit beatū fuisse negabi-
 mus / imo uero non uideo qua rōne phalaris ēt tibi ac Ioui placuit. Sic enī ipsi quoque
 respondisti Apollo Iupiter que pater uitam Phalaridī prorogauit / quia Caritona & Me-
 nalippum humanissime tractauit. Nam cum illos insidiantes sibi capisset patientiā quā
 dum torquerentur ostenderunt admiratus dimisit.

¶ Quod ligna & lapides adorandos apollo consulebat. Cap. XV.

Ethymnensibus autē peruile fore asseruisti si ligneū Dionysi caput colerēt / co-
 m lunt. n. certe methymnenses ligneū Dionysi caput tibi hortanti psuasi / aliū uero
 lapideis / aliū æneis / nōnulli aureis / multi argēteis simulachris sacrificāt. Trigin-
 ta deorū milia in terra esse censet Hesiodus. Ego autē multo plures lapideos atq; ligneos
 hominum creatores ac dominos esse uideo. Sed tibi o Apollo mirabile uisum est quod
 ligneum humani capitis simulachrum dum iactum traherent methymnenses extraxe-
 runt / colendūq; illud diuinis honoribus esse respondisti. O rem mirabilem ex profūdo
 maris ita repente reibus annexū Dionysi caput profiliuit. Hac Oenomans.

Eusebii Pamphili Liber sextus.

Vnc in hoc sexto euangelicæ præparationis uolumine falsitatē
 oraculorum a falsa de fati opinione profluxisse / neq; aliunde q̄
 cælestium motu corporum diuinationem illorum coniectura
 collectam fuisse ostendemus.

¶ Quod quæcūq; dīi gentium præuidebant cælestium mo-
 tu præuidebant. Cap. I.

a Dicit ergo rursus magnus apud gentes Porphyrius / q̄
 in libro de oraculis manifeste hoc his uerbis apit. Quæ
 cūq; inquit dīi fatata prædicunt stellarum motu ita futura significant / quod omnes &
 maxime Apollo multis responsis aperuit. Cū. n. ab eo quæreret̄ marē ne an foeminam
 in utero habens mulier pareret / foeminam respondit / idq; a cōceptionis tpe pcepisse de-
 clarat dicens / non sperato marem phoebe cum arares cyprīæ radiis tenebatur. Aegrota-
 tiones etiā stellarum cursu prædicabant. Malis enim pulmonē agitari humoribus re-
 spondit / quia salebris Saturnus premeretur / & in alio respōso / fatat̄ tibi adest dies quē

Saturnus maiorq; simul statuerunt. His abunde intellectum puto non diuina quadam uirtute sed caelestium motus obseruatione ac ratione mathematica gentium deos futura cognouisse. Ita nihil diuinius q̄ homines afferebant.

¶ Quod uoluntates hominum satis agi arbitrabantur liberum negantes arbitrum idq; deorum consiliis persuasi.

Cap. II.

Vare modo attente considera/q; non solum exteriora/& quæ in potestate nostra non sunt/uerū ēt uoluntates hominum fatatas arbitrabantur. Sic. n. ipse Apollo cum de milite quodam interrogatus eēt quare tam periculosa rei studeret respondit dicens. Mars eum genethliacus concitat/adeo aut generosi quidem illi dii fatatum extulerunt ut nec templa sua defendere se posse a fulminibus confiterentur. Quia igitur spe uota illis redduntur? aut cur pie colendi adorandiq; sunt/qui sibi ipsis sufficere nequeunt? Quæ omnia oraculo suo his uerbis edito apollo confirmauit.

Vos ab erichonii generati sanguine magni
 Qui quando structura cadet pulcherrima templi.
 Percupidi scire hæc oracula nostra petistis
 Cum ualidi magno uenti cum frigore surgent
 Compressus cum fulminibus ruet undiq; crebris
 Exilietq; æther/quæ templa excelsa deorum
 Sub mediisq; undis naues multasq; cremabunt
 Atq; altos ferient montes/ipsosq; fugabunt
 Pastores trepidos/spelæaq; poscere cogent
 Tunc quoq; terrifico percussus hoc fulmine templum
 Ardebit/sic stat fatorum immobilis ordo
 Ferre autem longe præstat quodcunq; seueræ
 Et fixa & stabili statuerunt longe sorores.
 Esse etenim certum stabile inuiolabile semper
 Quicquid nent fusis parca rex iussit olympi.
 Si ergo nec templa sua defendere dii possunt/sed uenire necesse est quæ parcarum fusis sunt euoluta/quid oportet deos aut colere/aut de futuris interrogare/si tam bonorum q̄ contrariorum causa necessitas erit fatalis? Erit igitur hæc necessitas diis omnibus sprete sola ueneranda/q; si parcarum dominus iupiter est/qui quodcunq; fusis parca conuoluent immobile fore statuit/cur non cæteris omnibus relictis solum illum deum & solum bonorum largitorem magna prædicas uoce? præsertim cum ipse solus cōsilia parcarum ut alibi dicis mutare facile possit. Vera igitur ratio illum esse deum/illum sequendum atq; colendum solummodo astruit.

¶ Quod facta magica uis solui posse Apollo respondit. Cap. III.

Ontra uero Pithius Apollo maleficis artibus fata solui contendit. Cum enim quaereret quidam cur ineptus ad rem quampiam ab Apolline iudicatus esset quid faciendum esset/ut quasi aptus susceperetur/fatorum impediri uis eum respondit/quam magicis artibus effugere poterat: Vnde aperte patet magicam diuinatorem artem hominibus concessam ut aliquo modo fatum repperent. Hæc Porphyrii non mea sunt/qui autem re magica fata hominibus soluenda consuluit quomodo ipse qui deus est fatatum templi non reppulit incendium? Nobis autem illud etiam considerandum est q̄ dignus dei appellatione ille sit qui non ad philosophiam / sed ad malas artes homines hortatur.

¶ Quod Apollo nonnunq; mentiri se fatebatur. Cap. IIII.

Orphirius mentiri quoque deos fatetur exquisita futurorum cognitione dicentes non
 hoibus solū sed multis etiā deorum incōprehensibile esse/unde interrogati nō spō-
 te mentiūtur inquit. Quare prædicere solēt nō posse uera se respōdere/homi-
 nes autē ex amētia perseverātius cogūt/ut respōdeāt. Apollo igitur delphicus cū huius
 modi cæli ac cōtinētis affectio esset/ut uerū præuidere non posset retine dicebat p uatē
 uim istam/& potētia uerba hæc nō pferas / falsa dicā si coges. Et in alio responso nihil
 hodie inquit stellarū mihi uia dicendū præstat. Deinde cōcludens ait/manifestū iam fe-
 cimus unde falsitas ad deorū oracula subrepat. Hæc Porphyrius. Nos autem dicimus
 hinc patere nihil in deorū oraculis diuinū fuisse. Quomodo. n. deus qui natura ueritas
 est mētietur? aut quomodo boni dæmones falsitate quærētes fraudabunt? quomodo
 etiā homine superior erit qui stellarū motu impeditur? Sed mortalem quidem homi-
 nem cui aliqua cura uirtutis sit nulla ratione cogi posse ut mētietur nō dubitamus. Nā
 etiā uerbera & cædem minaberis/non dubitabit exclamare ense acue/ignē afferas
 corpus meum incidas/totū cremato stellæ in terrā ante descendēt & terra in cælū ascē-
 det/ḡ falsum a me quicḡ audias. Deum autem aut bonos dæmonas ad cōtinētis cæli
 necessitatem ignorantiam suam referētes credemus? minime.

Quod falsa est opinio de facto. Cap. V.

Non enim dii aut boni/sed perniciosi nequam dæmones sunt/ qui libertatē no-
 strā destruxerūt/& stellis nō exteriora solū uerū etiā uoluntates nostras cogi
 nobis psuaserūt. Quod si esset/iaceret omnis philosophia/iaceret pietas/nul-
 la esset laus uirtutis nullus fructus laborū/nec puniēdi essent improbi/nec admirandi-
 studiosi/si nō libera uoluntate & nostra sponte susceptis laboribus sed necessitate fato-
 rum hæc fierēt. Ita uniuersam hoīm uitā hæc euertit opinio. Na si euētura oīno sunt p-
 spera uel aduersa unicuique hominū/estque necesse hæc me agere & te illa/ḡd oportet cu-
 ra laboreque cōfici? Nam si qui militiam ire cupit non sponte sed fati coactis id cupit/&
 latrones similiter ac adulteri ceterique nequissimi homines & ecōtra modesti & iusti fa-
 tis cōpelluntur. Quomodo igitur hoc dogmate imbutus quisque mouenti ac præcipien-
 ti mentem adhibebitur? aut quomodo non exclamabit/nō sunt potestatis hæc mæe o-
 doctor? Ac ideo quid oportet sollicitum esse nisi sollicitudo etiā fati hæc mihi sollici-
 tudo destinata sit? Quod si docendi præcipiendique tibi necessitas instat frustra tamen
 doces ac præcipis. Faciam enim si fata uolunt/immo uero laborandū mihi nō est. Ade-
 rit enim mihi necessario quod fatatū est/& pfecto qui ortatur & docet qui peccātes ca-
 stigat & probos cōmendat/is re ipsa liberū nobis arbitriū inesse ostendens solo fatorū
 utitur nomine/similiterque facit ut si quis bonitatē naturæ qua uniuersa gubernant neq-
 tiæ appellet uocabulo/eodē. n. certo pacto cū manifeste oēs nō aliunde sed a libera no-
 stra uoluntate admonēdos filios castigandosque seruos inducamur/& sponte nos aliud
 uelle aliud nolle cognoscamus. Vehemēter erat qui hæc necessitate fatorū fieri cōten-
 dit/& studia hominū retrudit. Exhortatione nāque atque doctrina bene uitam agi huma-
 nam uidemus/quæ oīa una cum legibus hæc opinio si sibi cōstet radicitus euellit non
 enim erit opus aut peccātes castigare/siquidem coacti fecerūt/aut honores p bis uiris
 retribuere/quæ utraq; profecto uidemus magnā uim altere ad improbitatē reprehēde-
 dam/alterum ad probitatē amplexandā retinere. Pietas enī in deū nōne funditus euer-
 titur / si nec ipse deus nobis nec piæ orationes & cultus eius necessitate iunctis homi-
 nibus prodesse? Quomodo autē sentiamus nostra nos appetitiōe moueri nō omnino
 amētissimū erit ab exteriorē quadā uī quasi animi expertes moueri nos credere? Sic. n.
 libera uolūtate alia fugimus alia sequimur/ut quemadmodum dolere gaudere uidere

audire nō ratiocinādo sed re ipsa cōprehēdimus/ita a nostrū ip̄sorum cōsilio ad fugien-
 dum aut sequendum moueri nos profecto sentimus. Quas ob res rationalis naturæ
 libertas iure negari non potest. Si autem multa præter uolūtatem eueniunt/quibus nō
 nulli turbantur/distingueda res elegantius est/considerandumq; diligentius qua ratio
 ne fiant/uidebimus enim non factorum sed alia quadam atq; sublimiori prouidentie ra-
 tione ita fieri. Age igitur altius rem consideremus. Vniuersa igitur diuina prouidentia
 existere ac gubernari uera pietatis p̄dicant iura/propria uero ratione singula secūdam
 formas suas/quædam habitu/quædam natura quædā sensu alia ratione ac iudicio & uo-
 luntate mouentur/& alia quidem antecedente ratione facta/alia uero cōsequente ad ea
 quæ per antecedentem producta sunt/uariū totius atq; diuersum cōstituunt ornatum
 cunq; singula rerū genera propriā naturæ determinatāq; fabricam a priua causa cōse-
 cuta sint/hinc libertatis quis naturæ rationem facile perspiciet? cum enim non simplex
 quædam res homo existat/sed a duobus contrariis animo atq; corpore constet/cunq;
 corpus ex cōsequenti ut organum animo attributum sit/anima uero de intellectus sub-
 stantia prædicente sit ratione creata/& illud quidē irrationale ac mortale/hæc autē irra-
 tionalis incorporea atq; immortalis/cūq; corpore bæluis aīo rationali immortalisq; na-
 turæ cōiungamur. Iure ita cōpositum hoc animal cum simplex natura sit/dupliciter di-
 uersaq; uia uiuendi rationem complectitur. Nam & naturæ corporis seruit & diuino-
 rem partem si se ipsū cognouit nō sp̄nit libertatis suæ cupidū/ita idē & seruit & libe-
 rum est talem enim a deo corporis atq; animæ quibus ipse sciuit rationibus coniuñctio-
 nem homo cōsecutus est. Si ergo quispiā quæ corporis aut animi naturæ sūt fati uoca-
 bulo abusus necessitati subiicit uehementer errat/si enim necessitas quæ impediri non
 potest fatum esse intelligitur/multa uero animæ & corporis naturam consequentia im-
 pediuntur/infinitaq; forinsecus præter naturam & animæ & corpori accidunt quo-
 modo fatum & natura idem atq; unum erit? fiunt enim in nobis multa uoluntate/
 quæ in nobis est/cuiusmodi sunt quæ secundum naturam animæ appetimus multa
 etiā corporis natura fiunt/alia istis animo dico & corpori accidunt/quæ aliis natu-
 ra conueniunt sed neq; animi libertatem/neq; corporis naturam/neq; quæcunq; forin-
 secus accidūt iure q̄spiam a causa subtrahat. Causa uero oīum & quæ libertatis nostræ
 sunt & quæ naturæ corporis sunt/& que accidūt extrinsecus deus est/a quo uniuersa q̄
 sunt p̄ducunt. De omnibus omniū quæ sūt scriptura id dicit quoniā ipse dixit & facta
 sunt ipse mādauit/& creata sunt. Si ergo cū alia uolumus/alia p̄ter opinionē accidūt no-
 stram meminisse tūc debemus cōiunctionis huius nostræ quæ corpore atq; animo cō-
 stat/unde irrationalis atq; intellectiua aīa in infantis corpe p̄ter naturā suā irrōnalis esse
 uidet/& intellectus ægrotatiōe corpis uersus insanit/& senectute instrumētis omnib;
 intellectis intellectiux aīæ uirtus hebetat/dolores rursus p̄ter naturā uehementius cor-
 pus urgentes libertatē animi deiciūt/quæ doloribus uicta corpus cōsequit. Ita patet i-
 uentabilia quædā uincula libertati aīæ p̄tīm a natura corpis/partim ab exterioribus imi-
 nere/sed uolūtas hoīs ad tantū uirtutis interdū peruenit/ut & naturæ corporis & exte-
 rioribus cunctis resistat. Corpus enī plerūq; ad uenerē fertur/& anima habens utens
 rationis subigit corporis impetū atq; domat. fame siti ac frigore corpus cōficitur/& re-
 media quæritat/at uoluntas econtra/ea ipsa nonnunq̄ eligit/ieiunio ceterisq; laboribus
 appetitū carnis frænāt/præterea natura corporis titillatione gaudet uoluptatum/& uo-
 luntas laborem plerūq; amat. Multi autem peiora secuti naturalem usum ad eum qui
 præter naturam est conuertunt/masculi & masculos turpitudinem operantes. Ita non
 in omnibus ratio uincitur/sed interdum ipsa ducit interdum autem ducitur/adeo ut nō

nunq̄ mori melius q̄ uiuere iudicauerit/propriis homo manib⁹ se ipsum interimat. Si ergo solū modo ad corpus uniuersa sibi esset cōcertatio/nō magna beneuiuēdi esset difficultas. Nunc cū hanc uitā deus inter multa constituerit/inter homines iter baluas inter ignē etiā atq; aquā cōtinentēq; aera nō est sibi solūmodo pugnādū aduersus cōiunctā corporis naturā/uerū ēt ad infinita pene exteriora. Crebro.n. etiā ciboꝝ & cōtinentis temperies aut ecōtra frigora æstus aliaq; huiusmodi cōplura natura quidē facta/nobis autē per accidēs ingruēta nō parū ppter corpis naturā quæ facile potest exteriores sufferre uoluntatē hominis prurbāt/ad hæc illi qbus cū uiuimus uoluntatē plerūq; nostrā rōnibus aut quouis alio modo ad suā cōuertunt/& alias meliōrē/alias peiōrē efficiunt. Solet.n. cōuersatio praua nocere/sicut ecōtra bona pdesse/bonos quippe mores cōuersatio mala corrūpit/ueluti ēt prauī mores pba cōuersatiōe corrigunt/sic igitur rationalis aiā uirtus huc atq; illuc ab exterioribus fertur. Rursus autē uiribus suis diuinis aliqñ superat cūcta & inuictō robore philosophat. Quid dicā q; quibusdā sæculis excelso magnoq; animo hoies & robustissimis corporibus abūdarūt/nonnullis ecōtra? quæ oīa gubernationi totius aptissime cōgruentia q̄ maximū ornatū uarietate rerū faciunt. Omnibus aut simpliciter tā his quorū nos sumus causa/q̄ his quæ ut natura fiūt/aut extrinsecus accidūt una omnipotēs atq; oīa penetrās puidentia dei p̄sident/quæ uniuersa ineffabilibus gubernās rationibus multa ēt eorū quæ natura fiūt cōmutat/auxiliūmq; affert/ut ea quorū nos sumus causa & eligamus & operemur/his oibus tripartito ut diximus diuisis in ea quæ in nobis sunt/in ea quæ secundum naturā/& in ea quæ p accidēs fiunt oibusq; istis ad uoluptatē dei reductis/nullū locū fatorum possidet ratio/hinc etiā unde malorū scaturiat fons aperitur/qui nullū locū habet in his quæ secundū naturā aut corpore aut aīo/fiunt/sed nec in his quæ forinsecus accidūt. Solūmodo aut in libro animi motū/qñ nō secundum naturā neq; recte mouetur/sed a regia exiens uia sponte (dominus.n. sibi ipsi animus est) prater naturā fertur/cūq; præcipuū honorē a deo acceperit ut liber sit & sui motus iudex diuina quædam lex iniūcta sibi naturaliter est/que in ipso anteriore recessu exclamat uia regia p̄ficiscaris / noli ad dexterā aut sinistra declinare/uia uero regia recta est/quæ unicuiq; aiā quasi natura insitā legē auxiliatricē ad opus creator nobis instituit. Sic p legē rectā ostēdit uia p potestātē uero liberā effecit/ut in ipsa essent uirtutis præmia sine uī aliqua eligere cū possit ēt cōtraria male. Ita si pprio motu naturalē despexerit legē fons uitiōrū sponte nō aliūde neq; ulla necessitate/sed libera uolūtate atq; iuditiō facta est. Eligētis igitur culpa est/deus uero inculpabilis est/nec cū prauā deus aut naturā aut substantiā aiā creauit. Cui.n. ipse bonus sit/bona sunt oīa quæ ab eo creata sūt. Bona igitur sunt oīa/quæ natura insunt. Vnicuiq; rationali animæ liberū arbitriū natura inest. Bonū ergo est id ad eligēda bona creatū/ideo quādo male agit nō est natura culpanda/nō enim natura sed prater naturā malū agitur/cum sit electionis deprauatæ nō naturæ opus. Cū enim uirtus ad eligēda bona inest/si ea nō elegit sed sponte melioribus spretis mala imitatus sequitur/quis potest eū dicere morbī sui causam nō fuisse præsertim cum insitam atq; salutarem legem uolens contempserit. Qui ergo istis omnibus reiectis a necessitate motuq; stellarū omnia deprehendere putat/nec nobis sed uirtuti qua omnia mouentur peccandi causam tribuit/is quomodo nō impius atq; amens erit. Nam si fortuna & casu absq; aliqua prouidentia ferri omnia opinatur/impietatis crimine reus mentecaptus quoq; uidebitur/ quoniam pulcherrimum rerum omnium ordinem non perspiciat/sin uero prouidentia dei & optima ratione cuncta gubernari fatetur/quoniam tamen non peccare uī fatorum delinquentes cōcedat necesse est/causamq; delictorum diuine attribuat prouidentia/mu

Sextus

tato uocabulo necessitatem & fatum ipsam appellans/impudens profecto iudicabitur/immo uero pessimus oium/qa creatore uniuersi alios ad adulteria/alios ad rapinas / alios ad alia uitia ipelli arbitretur. Vnde sequitur aut haec peccata non esse/aut peccandi causam in creatore referri. Nam siue cum uniuersa creaturaeque adsit peccare homines cogit/siue stellarum motuum cogendi concessit. Ipse certe aut per seipsum aut per orbem caelestes quasi per organum nolentes homines ad uitia immittit. Quare non iure homo sed creator eius peccator erit / quo dogmate nihil scelestius excogitari potest. Ita qui fatorum necessitatem esse credit/is apte deum & prudentiam negat ueluti contra/qui deum uniuersis praeesse putat uim fatorum oino destruit: Aut. n. idem est deus quod fatum/aut diuersum/idem certe non erit. Nam si serie causarum inuitabilem caelestium motu effectum fatum esse opinantur/quo elementa corporea unde caelestia etiam constant priora fato non erunt? & quo quod elementis & caelo posterius est/idem erit quod prima causa? Quod si elementa/& rationis & animae expertia sunt/deus aut incorporeus & uita & sapientia est rebus omnibus & ut sint & ut bene sint bonitate sua largiens/non erit profecto unum ac idem deus & fatum/quod cum caelestia corpora consequantur eorum accidens est. Si ergo diuersum querendum utrum melius deo est an non. Sed nihil deo melius/nihil potestius excogitari potest. Vnicuique ergo deus superabit exterminabitque oino fatum/aut si patietur ipsum extare cum possit uim eius malignam contempescere/ipse ad seipsum malignitatis causam attrahet. Immo uero siquidem creator omnium deus est/fatum quoque ab ipso productum est. Ita nullae uidebitur sibi curae uniuersum esse. Cum tamen ab ordine rerum & alterius ad alteram affectionem & ab his quae a libera potestate animi sunt a parte prudentiae pateant effectus Nam & si nullae quaedam partim corporis partim externarum rerum animum plerumque a uirtute repellat/ad omnia tamen resistit & inuicta diuino auxilio libertas humana euadit quae res certamine martyrum qui pro euangelica doctrina cuncta libere subierunt pericula comprobatur. Infiniti pene homines non solum graeci & barbari/uerum etiam mulieres teneraque puellae intrepidae cruciatu omni superato libenter a corpore abierunt. Nec quisquam poterit fatorum necessitati haec accommodare. Quando. n. alia talia caelestium motus effectum certamina? aut quando uita hominum ante saluatoris nostri doctrinam tales luctationes proposuit? Vbi autem doctrina huiusmodi unquam fuit/quae prauam superstitionem deiceret/& cognitionem ueri dei omnibus immitteret? Quis autem sapiens unquam potuit doctrinam suam ad uniuersum orbem dispergere/& deus uel ab omnibus uel a pluribus credit? Quod si haec nunquam fuerunt/non est certe causarum series & fatalis necessitas omnium horum causa. Nam si esset profecto alius quoque eandem aut similem stellarum necessitatem nascens habuisset. Quibus porro fatis saluator noster de ueritate per uniuersum orbem praedicatur/& qui apud graecos uel apud barbaros dii putabantur/non alia re quam praedicatione nostri saluatoris deiciuntur. Quod uero fatum uniuersum creatorem ipsum esse confirmauit/qui nullam esse fatorum uim docuit atque docet quomodo igitur ipsum fatum non esse seipsum praedicat? Qui autem praedicationis euangelicae gratia uel certarunt iam multis annis/uel etiam nunc certant/quo ad unam uoluntatem & fidem & ad eandem uirtutem animi uiuendique rationem diuersis temporibus & tam multi nostra memoria compulsi sunt? Quis mentis compos credere unquam poterit iuuenes simul ac senes uiros & foeminas seruos & liberos doctos atque indoctos non in uno climate orbis neque in eadem hora natos/sed ubique terrarum & diuersis temporibus factis coactos unam & eandem nouam atque inauditam doctrinam & quidem cum periculo mortis patriis ritibus anteposuisse/& uere philosophiae dogmata duricieque uiuendi quam delicias maluissent: Caeus profecto de his ut trito proverbio dicitur recte iudicaret non necessitate sed libero haec fieri arbitrio.

CIpsoꝝ gentiliũ philosophoꝝ uerba contra eos qui fatũ esse opinantur. Cap. VI
 Lura dicere possem/sed qm̄ suis testibus gentes nõ argumentis nostris confũ
 dere instituiumus: Oenomaũ rursus audiamus/qui magno aĩo in libro de ma-
 leficis artificibus his aduersus Apollinẽ uerbis utit. Sed eas igit̄ in delphis tu/
 neq; possis tacere cũ uelis/sic Iouis filius Apollo uult modo/nõ quia uult/sed qa neces-
 sitas uelle ipsũ compellit. Videtur aut̄ mihi qm̄ in hũc sermonẽ deductus sum de po-
 testate nostra quã fundamentũ humanæ uitæ multi appellat̄ diligẽtius quære / hanc
 ptatẽ nos libertatẽ nũcupamus. Democritus aut̄ si bene memini atq; Chrysippus al-
 ter seruã alter semiseruã pulcherrimã oĩum humanoꝝ rẽ conatur ostẽdere / de quibus
 tamẽ nõ multũ curandũ est. Quid si deus ẽt aduersus nos est quid faciemus? Sed nõ
 ẽt æquũ uel Apollinẽ repugnãte ueritatẽ prodere. Christo. n. Chironis sic respõdit/pa-
 tria relicta Euboeam pete/ubi fatatũ tibi est urbẽ ædificare. Quid ais o Apollo? An nõ
 est ptãuis meæ patriã relinquere? q; si mihi fatatũ est ibi urbẽ ædificare/siue tu consulas
 siue nõ & siue ipse uelim siue nolim oĩno faciã/eritq; mihi necesse ẽt si nolim. Sed forte
 melius est tibi q̄ rõnibus credere. Aliud igit̄ afferas/nuncia pariis o thesides in aeriã ur-
 bem sibi condendã fore. Nunciãre inquã ẽt si tu nõ præciperes quoniã fatatum ẽ. Ae-
 riã aut̄ thasum insulam archilochus thesides filius prius appellatã fuisse docuit / &
 pariis coloniã illo mittere psuasit/q̄ uidelicet nunq̄ id fecisset nisi tu iussisses. Cur igit̄ fa-
 tatũ erat? Sed quoniã ociosi sumus age nũc mihi respõde: Sumus ne ego ac tu aliqd?
 Sumus certe respõdebis. Quare ratione id ita iudicabis? Nõ aliũde uidelicet q̄ sensu/pce-
 ptioneq; quadam nostra: Quid porro quõ cognouimus aĩalia nos & ex aĩalibus? Ut
 ego quidem dico homines ex hominibus alter maleficus alter malefici redargutor. Ut
 uero tu diceres alter homo alter deus/& alter diuinator alter sycophãta. Quid tibi fa-
 cile cõcedã/si rõnibus ita mihi eẽ ostẽdes. Quid ais. An nõ recte iudicauimus sensu ac
 perceptione nostra illud intellexisse? Nam si nõ ita se habeat quõ aliquis ad delphicum
 oraculũ ueniat/nisi sentiat intelligatq; alicuius se indigere? Quõ aut̄ Chrysippus qui se
 in seruitutẽ induxit id quod dicebat intelligebat? aut quomodo uel cũ præsentẽ Arcesi-
 lao disputat uel absentẽ epicuro respondet/si nec quid sit Arcesilaus / nec quid sit epicu-
 rus oĩno percepit / nec percipere põt/imo uero nec quid ipse sit? Si hæc aduersus uos
 quispiã diceret nullo modo ferre possētis. Quare o Democrite & o Chrysippe & tu o
 cælestis diuinator si molestum uobis uidetur/cũ quis intelligentiã atq; sensum eripere
 a nobis conatur/non ne nos quoq; moleste ferre debemus si magni sensum & mẽtem
 uestram putatis/nobis aut̄ fati necessitatem nescio quã incuciatis / quã alius uestrum a
 deo esse asserit/aliud ab atonis deorsum latis ac inde sursum repercussis/quæ modo cõ-
 iunguntur modo resoluuntur fieri contẽdit? Cũ aperte eo sensu ac mente quo nos ali-
 quid percipimus/nec fugit nos quantũ interest inter ambulare ac fieri/aut inter uelle at
 q; cogi. Quorsum hæc? quia hæc nescire uidearis o Apollo quænam domini sumus /
 quæ a nostra uoluntate dependēt. Hæc certe uoluntas nostra non paucarum rer̄ prin-
 cipium est. Tu aut̄ cum oĩa scias hoc principium ita te latet /ut quæ hinc sequũt̄ nullo
 modo scire iudicaris. Non ne igit̄ imprudens es qui Laio respõdisti quia interimĩ eũ
 a filio fatatum esset. Ignorasti quippe quia uoluntatis suæ dominus nasciturus filius fo-
 ret. Illud porro ridiculum est coniunctionẽ nescio quã esse causarum & seriem. Vtunt̄
 aut̄ sapientiores ratione quadã Euripidis. Laium. n. aiunt dominum sui fuisse / siue uel-
 let filium procreare siue nollet. filio uero nato necesse fuisse ab eo interfici/quare potuĩt
 se id recte Apollinis prouidentia percipi/uerũ filius quoq; sicuti & pater suæ uoluntatis
 erat. Et quẽadmodum ille dare operã liberis & non dare/sic iste interficere & nõ interfi-

cere poterat huiusmodi sunt omnia responsa Apollinis/qui est apud Euripidem ad La-
ium dicit uniuersa tua sanguine corruet domus. Series igitur causarum quanam fuit? Cædes
patris antecessit/& enigmati solutioe matris nuptias consecutus est filius. Ad hæc alter ne
potu regnum rapuit/alter profugus Adrausti filiam in uxorem duxit. Vnde septem duces ridi-
culose mouentur quæ series ista conglutinauit? Nã si Oedipus regnare uoluisset/aut Io-
castes nuptias reppulisset/quõ maledictione illã Euripidã in filios edixisset? Preterea si
Oedipodis filii couenissent simul uel uicissim regnare/uel si qui profugit non ad agros/
sed in extremas terrarum horas abiisset/uel si cū in agros uenisset Adraustus ei filiam non de-
didisset/uel si uxore ducta in patriã reduci non curasset/aut si cupet quidẽ ipse: Adraustus
uero & cæteri duces cõtēpissent/aut si cū parati ad pugnam thebas petiissent timore per-
cussus frater cū fratre couenisset/quõ uniuersa domus corruisset? Sed facta omnia sũt
ista dices fateor. Nõ. n. rem ad seriem istã rerum necessariã pernego / quãcunq; n. rẽ mihi
optuleris simili quodã pacto eã incidere potero/ac ita ostendã nullã esse in rebus neces-
sariã seriẽ. Quippe cū singula principia & causas rerum agitabiliũ libere homines mutare
possint/an non intelligis quia & asinus & canis & pulex proprio appetitu mouentur?
Quæ oĩa tu nullo modo sentire uideris Apollo tibi Iupiter dedit Locro respõdisti da-
bitq; mala/nõ recte o Apollo/nõ iniuriantẽ hoĩem tã male dii tractant. Cur. n. Iupiter
huius necessitatis auctor nos ac seipsum nõ punit. Ipse quippe necessitate agẽdi nobis im-
posuit. Cur ergo nos plectimur/q; huic seriei resistere nullo modo possumus? Tu quo-
q; ipse uaticinãdi inanẽ artẽ depone. Erit. n. quod fatatum est et si nõ prædixeris. Lycur-
gum autẽ illũ qua rone laudasti o Apollo? Nã si bonus erat nõ illi hoc sed fatis tribuen-
dũ. Si. n. omnia necessitate agimus ut tu prædicas/nõ sponte sed uĩ bonus erat. Quasi qd
piã mēte captus formosos laudet/& deformes uitupet. Iure nãq; neq; hoĩes dicere pos-
sunt/noluisti nos o Iupiter bonos esse/imo uero et coegisti prauitate amplecti. Tibi at
o Chrysippe atq; Cleantes nulla laus attribuẽda est si boni fuistis/ita uirtutẽ quidẽ lauda-
bo/uos autẽ minime. Quare Epicureum quoq; nõ dignum fuisse assero/quem obpro-
briis peteres mollẽ atq; iniustum appellas eum o Chrysippe qui iuris sui non fuit hæc
quomodo dicebas si sponte im peccare non credebas? Hæc Oenomaus/qui tibi si nõ
satisfacit reliquos philosophos perlegere non graueris. Multi. n. atq; insignes aduersus
huiuscemodi dogma scripserunt. Inde igitur aliqua quoniam multi tam docti q̃ indo-
cti falsa opinione tenentur sumere statui.

Cap. VII.

Rimum igitur Diogenianum aduersus Chrysippum audias. Chrysippus eni
p & nos causam esse agibilem & omnia fieri fato contendens Homeri testimo-
nio utebatur/quod parum fuisse ab eo intellectum Diogenianus ostendit. Sed
Chrysippi quædam prius ponemus/qui in primo de fati libro necessitate omnia fieri
auctoritate multorum arguit/& demum Homerum inducit dicentem.

Quæ data sorte mihi est nato fors me inuidia pressit.

Quæ nato inuoluit filis sibi parca seueris.

Quum mater peperit illum. Et alibi.

Non est qui fixas parcarum auertere leges

Effugere aut possit.

Non recordabar enim inquit contraria istis alibi Homerum cecinisse / quibus & ipse
Chrysippus in secundo libro tunc usus fuit cum multa etiam a nobis fieri ostendere uo-
lebat/quid enim clarius atq; acrius illis? Ut caderent tribuit sua certe amentia causam.
Et rursus;

Quam falso accusant superos stultiq; queruntur
 Mortales: etenim nostrorum causa malorum
 Nos sumus & sua quęq; magis uecordia lædit.
 His enim & horum similibus non esse cuncta necessario & fatis faciunda nobis proba-
 tur/quis etiam ab illis carminibus parum ab Homero Chryssippi dogma confirmatur.
 Non enim omnia sed nonnulla fato fieri uerbis suis Homerus significat. Cū enim dicit.
 Quæ data forte mihi est nato fors me inuidia pressit.
 Non oia profecto sed mortē fati ac necessario euenire ostēdit/hoc ipsum ē illud uult.
 Quæ nato inuoluit filis sibi parca seueris
 Non enim omnia sed quædam fato destinata necessario sibi euentura confirmat.
 Illud quoq; ab Homero optime dictum est.
 Non est qui fixas parcarum auertere leges
 Effugere aut possit.
 Quis.n.pōt quæ necessario impēdent effugere? Nō ergo suffragat̃ Homerus Chry-
 sippo/uerū ē refragat̃. Ille nāq; aptissime a nobis multa fieri p̃dicat/necessario aut̃ cun-
 cta fieri nūq; ab eo dictū est. Chryssippus uero necessitate fatore cūcta fieri conat̃ osten-
 dere. Et ille quidē cū poeta si nō pollicet̃ ueritatē rer̃ docere/sed uarias hoīum opinio-
 nes plarūq; ponit/unde nō est alienū ab eo contraria nōnunq; dicere. Philosophis aut̃
 & cōtradicere sibiip̃s turpe ē/& poetaꝝ uti testimonio magis q̃ rōne turpissimum. Pu-
 tat aut̃ insolubilibus uti argumētis expositioe noīum. Fatū.n.dicit̃ dictū quoddā deter-
 minatūq; diuinitus eē. Parcas aut̃ ecōtrario qm̃ nemini parcāt. Sortes qa ita sortitū uni-
 cuiq; sit/ac ideo tres esse parcas arbitrant̃/qa tria sūt tpa in qbus oia inuoluunt̃. Lache-
 simq; dictā esse qa lanchanīm græce euenire p̃ sortē designat. Atropon qa uertī nō pos-
 sit. Clothon qm̃ cōtorta & coordinata oia teneat/hoc.n.noīa ip̃a græca lingua ostēdūt.
 His nugis fatalē putauit necessitatē demōstrasse. Ego aut̃ satis mirari non possum quō
 nihil se penitus afferre nō sensit. Significent.n.noīa quēadmodū exposuit/positaq; ab
 hoibus sint ea de causa. Cur igitur o Chryssippe uulgares ubiq; opiniones sequeris? An
 fortes quia oēs uulgo ueritatis perspicaces tibi uident̃? Quō igit̃ scripsisti neminē esse
 hoīem qui nō æque ac Orestes & Alemeon insaniat. Præter solū sapientē? Deinde ad-
 dit̃is unū uel duos aut̃ admodū paucos sapientes fuisse/opinionesq; multor̃ de gloria de
 diuitiis/de regno/de uoluptate quæ oēs pene bona arbitrant̃ tanq̃ uulgares refutādas
 ducis? Aut̃ quō oēs pene leges male positas a rebus publicis putas? Cur aut̃ tā multos
 ē libro conscripsisti? Non.n.docēdi sunt qui falsas opiniones nō habēt nisi forte recte
 tūc oēs opinari dicas quādo tecū cōueniunt/cū uero diuersa q̃ tu putant/tunc furiosos
 appelles. Nā cū te sapientē nō noīes nō erit nobis argumēto recte illos sapere qui tecū
 cōueniunt. Deinde quare oēs furere dixisti/cū laudare quasi sapientes quia te sequuntur
 debuisses? Ad hæc ēt si nō fuere illos ego asseram cū tamē a sapiētia lōge absint/ridicu-
 losum est p̃pter positionē noīum eor̃ uti testimonio quos nō præstāiores teip̃so neq;
 sapiētiores arbitrar̃is/nisi forte eos q̃ ab initio hæc noīa excogitarūt sapiētes fuisse con-
 tēdas/quod ostendere nullo modo poteris. Sed sit ita quō ergo noibus significatur oia
 simpliciter fatis fieri/& nō ea solū quæ fatata sūt? Nā & parcar̃ numerus & noīa ipsar̃
 & fusus & glomeratū in eo filiū cæteraq; huiuscemodī ineuirabilem a sæculo determi-
 nationē causar̃ ostendūt. Quare tamē necessitas ear̃ rer̃ solūmodo est/ quæ necessa-
 rio euentura sunt/quæ aliter accidere nō possunt. Quæ uero non quas infinitas eē sci-
 mus ear̃ alias diis hoies attribuerūt/alias uolūtati nostræ subiecerunt/aliis natura præ-
 est/alias fortuna/quā mutabilē atq; instabilē esse uolētes prisci hoies significare in pila

sedētem depingūt. An hoc oibus ita eē nō uident? Ita quæcūq; fato aut fortuna fiūt oīa diuinitus fieri arbitrant / quæcūq; aut nos agimus nostræ uolūtati attribuūt. Quare uides nō attestari tibi uulgare hōiū opinionē / sed potius repugnare. Paulopost deinde ait. Sed in primo quidē libro huiusmodi demōstratiōibus utiē Chrysippus / in secundo uero repugnātia opinioni suæ soluere conat / quæ nos incipiētes cōscripsimus / utputa studia hōiū retūdunt / nec laus aut uituperatio mouere hōiem poterit. Quare in secūdo libro ait manifestū esse multa fieri a nobis / quæ tamē ad gubernationē totius referant ea fatata esse. Vitur aut huiusmodi exēplis. Non inqt simpliciter fatatū fuit uestē te nō posse amittere / sed si eā diligēter custodieris / ab hostibus quoq; non capi te fatatū est si hostes caueris / liberos quoq; habere fatatū si uxore uolueris cognoscere. Nā ut si quis diceret milonē inqt pugilē intactū fato certamine abiturū nō recte arbitraretis si lutaturū eū putares / sic & in aliis res se habet. Multa. n. sunt quæ fieri nō possunt nisi nos quoq; studiū cōferamus. Ita. n. fatata sunt si nos uoluerimus. Mirāda pfecto ē huius leu monis incōstātia. Nā quæadmodū dulce amaro & nigrū albo & calidū frigidū cōtrariū est / sic & fatū libertati nostræ contrariū. Nā quæ fatata sunt siue nolis siue uelis omnino fiūt. Quæ uero in nostra ptate sunt ea sicut uolumus diligētia nostra disponunt. Si ergo diligētī obseruatiōe in ea factū est ne uestē amiserim & liberi nati quæ uxorem cognoscere uolui / nec captus ab hostibus quia fugi / & intactus e gymnasio recessi quæ certare nolui / quō fatata hæc erant? Nā si fatata erāt nihil uolūtas mea cōtulit / & si cōtulit non fatata. Nō possunt. n. hæc simul conuenire. Fatata inqt hæc sunt / nā uoluntas nostra fatatis continetur. Quō in quā fatata sunt / si meæ ptatis est pugnare & non pugnare? Sed nō cōtineri fatis uolūtate nostrā uerbis quoq; suis aperit. Habebis. n. filios inqt si uxorem cognoscere uolueris / si noluerō igitur non habebō / hæc ita dicere in rebus fatatis non possumus. Non. n. morituros omnes homines aut non morituros si hoc uel illud fecerint / sed simpliciter morituros dicimus / susceptibiles doloris esse simpliciter dicimus siue uelint siue non. Quare patet quando aliquid fit quia nos operam dederimus a nulla causā contineri / sed nostræ id esse potestatis / quod si ita est nulla serie causarum a sæculo cōtinebat / nisi forsā ipsum quoq; uelle ac nolle fatatū in nobis sit / ut necesse sit uelle aut nolle uxore cognoscere: Nulla igit in nobis potestas esset nisi diligētia mea uestis saluaret / & si amitteret omnis ego culpæ pfecto expers: quæadmodum nulla dignus laude si saluaret. Hæc Diogenianus. Nūc Aphrodisium audiamus Alexandrum præclarū in philosophia uirū / qu in libro quē de fato ad Antoniū edidit his uerbis. Chrysippi dogma refutat: Omnium quæ fiunt inqt quatuor sunt causæ ut diuinus Aristoteles demōstrauit. Causarū. n. quædā efficientes / quædā a materia reducunt / quædam ad formam / quædā finales sunt. Finalē aut causam dicimus cuius gratia / quōis. n. nō oīa quæ fiunt quatuor his causis egeant / nulla tamē res quaternariū causarū numerū excedit / uerū ut res apertior fiat in re aliqua ista cōsideremus. Statuæ igit causa efficiēs artifex ē / quæ statuariū appellamus. Aes uero aut lapis ut materia. Species uero aut forma quæ huic subiecto ab artifice imponit et causa est. Nec istæ tres solūmodo causæ sunt / uerū etiā nō minus finis cuius gratia facta statua est / ut uerbi gratia ad quēdam hōiem honorandū. Nā absq; aliqua huiusmodi causa nō esset facta / pfecto statua. Cū igitur istæ causæ rerū sint ac inter se manifestissime differāt / quōis in nōnullis concidere uideant / fatū ad efficientē causam non iniuria reducimus. Nā ad ea quæ fato fiūt / ita se habent sicut ars ad statuā. Quare si aperte uidere uolumus utrū cūcta an quædā fatata sint efficiens nobis causa diligētius ē considerāda. Omnia igit quæ fiunt quædā alicuius gratia fiūt / cū efficiens ad finē aliquē tendēs ea faciat / quædā nullus ut barbæ tactus manus nōnū.

q̄ extensio & similia/ quæ quoniã sine aliqua intēione temere fiūt oīno relinquēda sunt.
 Quæ aut̄ alicuius gratia fiūt alia natura alia rōne fiūt. Nā & natura certo quodã ordi-
 ne ad finē puenit nisi impedita fuerit. Cum aut̄ finē cōsecuta sit cessat motus ratio etiã
 nihil frustra facit sed ad determinatū semper mouet finem. Rōne aut̄ fieri dicimus q̄n
 qui facit cogitatione quæ facturū est prosequitur quæ sunt quæ artificio & quæ uolū-
 tate fiunt. Inter hæc & ea natura producent̄ id̄ interest/ quod naturalia in seipsis princi-
 pium atq; causas generationis habēt/ & fiunt quidē ordine/ sed natura faciens nulla uti-
 tur ratiocinatione Quæ uero arte ac uoluntate fiunt foris habent motus principium/
 & facientem causam non ipsis productioniq; suæ facientis præest cogitatio. Fortunam
 aut̄ & casum ad ea reducimus quæ alicuius gratia fiunt. Differunt aut̄ ab his quæ præ-
 cedēt̄ alicuius gratia sunt/ quoniã in illis quæ finem antecedunt ipsius finis gratia fiūt
 In casu aut̄ atq; fortuna quæ ante finem sunt alterius gratia fiunt. Accidit aut̄ eis cū alte-
 rius gratia fiūt quasi finis qđ a casu & fortuna factū est. Hæc cū ita se habeant confide-
 randum est ad quasnam efficientes causas cōnumerare fatum debemus an ad eas redu-
 cendum est quæ nullius gratia sed fatum ad finem aliquem tendere oēs dicimus / quã-
 obrem in his quæ alicuius gratia fiunt collocandū est. Hæc cum primum ita partiū sit
 Alexāder/ multis deinde argumētis ostendit nihil aliud esse fatum aut fatatū quã quod
 natura sit. Nullo. n. modo inquit ad rōnem & uoluntatem nostram reduci fata possunt
 Præter naturam et̄ fieri nonnulla ostendit/ cum interdum accidat impedimento quodã
 naturam detineri. Si ergo præter naturam quædam fiunt/ profecto si natura fieri est fa-
 to fieri/ fient et̄ præter fatum. Videmus. n. inquit corpora humana ægrotationib; aliis
 aliud secundum particularem eorum naturam esse subiecta nec sumus nesciū huiusmo-
 di naturalem corporis dispositionem diligentī norma uiuendi & medicor; arte & deorū
 consilio in melius uertū/ quod similiter animo quoq; accidit. Nam præter naturalem in-
 clinationem eius quã complexione corporis habet exercitio atq; doctrina melior saepe
 fit. Vnde cū phisogonomo Zopyrus turpia quædam de Socrate & a uirtute ipsi; alie-
 na dixisset/ ac a multis iccirco derideretur. Nō erat Socrates respondit Zopyrus/ huius-
 modi. n. natura essem nisi naturam philosophia superassem. Huiusmodi ergo ait eē qui-
 bus natura præest/ quæ naturalia nihil a fatis differre ostēdit. A fortuna uero ei fieri ait/
 quæ nullomodo intenduntur quãdo alterius gratia quædam fiūt/ & aliud accidit quod
 ab initio nec sperabatur quidem/ ut si quis fodiens thesaurum inuenerit cum huius gra-
 tia non federet/ & equus casu saluus quando non huius gratia sed alimentū cupiditate
 hostes fugiens domum redierit/ quæ omnia fato non fiunt. Sunt aut̄ inquit causæ quæ-
 dam hominibus penitus ignotæ. Nonnulla. n. suspensa morbos aliquos curare dicuntur
 in quibus nullam certam habemus causam incantationes et̄ maleficæq; artes q̄ causam
 habeant incertū est; Sed præter hæc sunt quædam quæ ad utrūlibet contingentiã dicun-
 tur/ quæ fato fieri oīno negamus/ ut mouere pedē læuare supercilia tacere loqui cætera
 que huiusmodi innumerabilia/ quæ fatis fieri nullo modo dici possunt. Non. n. quod fa-
 tatum est contrarium suscipit. Præterea consiliū hominis frustra non est / esset aut̄ fru-
 stra si homo necessario ageret quæ agit. Apte aut̄ id præter animalia cætera homo pos-
 sidet ut non similiter illis phantasia sequatur/ sed rōnem habeat qua faciunda uidet/
 cuius quidem usu ea quæ in phantasia inciderunt examinans siquidem examinabo p-
 bat concedit phantasiæ/ & ad agendū mouetur. Sin uero improbat eicit expellitq; ipsa
 rōni obtemperans/ unde solūmodo de his quæ agere possumus deliberare solemus. Et
 si aliquando nimia cupiditate non maturo quicq; cōsilio agerimus temeritatis atq; spre-
 ti consilii crimine postea nos ipsos accusamus omnes temere aliquid agentes uitupera

mus hortamurq; consilio uti quasi agendi potestas in nobis sit. Quod aut opinio quæ de fato habetur falsa penitus est/inde patet/quia et eius opinionis auctores & docent & hortantur & discunt & consulunt. Increpant et castigant quæ suos quasi propria uoluntate peccantes/plurima quoque conscribunt quibus ad rectos iuuenes adhortant mores/ueniaque dignum putant si quis inuitus peccat/sponte aut delinquentes puniendos non negant. Quare uel secundum ipsos hæc necessitas fati nulla penitus est/ libertas igitur nostra natura inest omnibus. Plura tamen non esse nostræ potestatis concedimus/ut omnia quæ natura uel fortuna fiunt/quæ nullus fati subiecta dicere audebit his ita nobis compediöse a summis philosophorum sumptis quæ diuinis nostrisq; scripturis astipulantur/opinionem uero de fato simpliciter redarguunt/non est alienum aduersus etiam malignam chaldeorum astrologiam quam ueluti disciplinam aliquam perfitentur non nihil afferre.

Bardefanes de eodem.

Cap. VIII.

Icamus igitur non mea sed ea quæ Bardefanes uir genere quidem syrus/doctrina uero caelestium corporum omnium chaldeorum excellentissimus in dialogo quæ sciscitantibus amicis coposuisse ait hoc modo scribit. Natura homo nascitur inquit alitur crescit comedit bibit dormit senescit moritur/quæ omnia sibi cum cæteris animalibus communia sunt. Sed bruta quidem cum animalia sint coniunctione precreata natura omnino feruntur. Leo carnes est/saluti suæ propugnat si quis iniuriam infert/Oues scenum edunt carnes non tangunt/nec ab iniuria se defendunt. Scorpio aggerem comedit & pestifero non iniuriantes stimulo petit/formica natura duce hyemem suspicatur ideo summis laboribus futura sibi alimenta in æstate recondit. Apes mel operantur & melle nutriuntur. Plura mirabilia quoque possem narrare/sed hæc sufficere arbitror ad intelligendum natura ferri experientia rationis animalia & secundum eam iucunde uiuere. Soli aut homines cum & natura ducantur ut dictum est / mentem et orationem quæ a mente profert quasi precipuum quoddam donum possidet/quod non natura ferunt. Non enim unus cibus omnibus est/sed alii sicut leones nutriunt/alii sicut oues/non est unus uniuersis uestitus/non mos/non lex/non unus uiuendi modus/non simplex regis cupiditas/singuli enim hominum propria uoluntate uitam sibi eligunt / nec uicinos nisi quantum uolunt imitantur/libertas enim hominis seruituti subiecta non est. Nam et si sponte seruiat libertatis suæ id quoque est ut possit cum uelit seruire. Multi hominum ac maxime alaneorum gentis quasi atroces bestiarum carnibus aluntur/panem non comedunt non quia non habent/sed quia nolunt/nonnulli carnes omnino fastidiunt alii pisces solummodo edunt/nonnulli et si fame morerentur pisces non essent alii aquam/alii uinum/alii ceruisiam bibunt. Adeo multiplex atque diuersa cibi & potus in hominibus est differentia/ut in oleis quoque comedendis conuenire non uideantur. Sunt et qui ueluti scorpiones aut aspidem non læsi iniuriantur/& qui non iniuriantur quidem/sed læsi propulsant iniuriam nonnulli tanquam lupi rapiunt & sicut catæ furant/alii tanquam oues sic omnia ferunt/ut iniuria uexati perpetiant: Vnde alios iustos alios iniustos appellamus. His rebus aptum est non natura in omnibus hominem ferri. Vnde enim in omnibus natura est/hæc uero diuersa/sed in quibusdam natura/in quibusdam uoluntate. Quare in his laudem uel uituperationem meretur / in illis aut iure inculpabilis est. Post pauca deinde subiicit diuersas hominibus leges scriptas & non scriptas in diuersis regionibus latas esse/e quibus inquit narrabo quanto melius possum. Apud feras lex est/nec occidere/nec fornicari/nec furari/nec adorare simulachra. Vnde in illa regione nullum templum conspicitur/nulla mulier meretrix/nulla adultera/nemo fur/nemo homicida/nec uoluntatem alicuius illorum ardentissima stella martis in medio cæli constituta ad cædem hominis cogit/nec Venus Marti coniuncta ut alienam quispiam

g iii

sollicitaret uxorem potuit efficere. Atqui singulis et apud eos diebus in medium caeli martem peruenire necesse est & in tanta regione singulis horis nasci homines negandum. Apud indos autem & bactros multa milia hominum sunt qui brachmanes appellantur / hi tam traditione patrum quam legibus / nec simulachra colunt / nec animatum aliquid comedunt / uinum aut ceruissiam nunquam bibunt / ab omni demum malignitate absunt soli deo attendentes. At uero caeteri omnes indii in eadem ipsa regione adulteriis caede temulantia simulachrorum cultu inuoluuntur / inueniunturque ibi nonnulli / imo uero gens quaedam indorum est in eodem climate habitans qui homines uenantes atque sacrificantes deuorant / nec ulli planetarum quos foelices ac bonos appellant a caede ac sceleribus istis prohibent / nec maligni brachmanas pellere ad malefaciendum potuerunt. Apud persas lex erat filias sorores matres quoque ipsas in matrimonium ducere / nec in perfide solum uerum etiam quicumque persarum ad alia climata orbis e patria exiuerunt / nefanda haec diligenter matrimonia celebrarunt / quos aliae gentes hoc scelus abominatae magusseos appellant suntque usque ad hodiernum diem in media aegypto phrygia gallatiaque plurimi magusseii successione patrum eiusdem sceleribus contaminati / nec dicere possumus in terminis & domo Saturni cum saturno in ipso in natiuitatibus omnium Marte aspiciente uenerem fuisse; Apud getulos lex est a mulieribus agros coli / aedes aedificari / huiusmodique caetera opera fieri / & ad haec ut quibuscumque uelint conueniant / nec a maritis accusantur / nec adulterae appellantur cum passim omnibus misceantur / ac praecipue aduenis; Aspernant quoque apud eos foeminae uniuersos odores / nec tinctis uestibus induuntur / & nudis omnes pedibus degunt / cum uiri apud eos econtra & uestibus & odoribus & coloribus uariis gaudeant / nec id mollicie faciunt. Fortes enim & bellicosissimi propter caeteras gentes sunt. Nec omnes apud eos natae foeminae in capricorno aut aquario male affectam uenerem habuerunt / nec uiri omnes in ariete una cum Marte constituta uenere nati sunt / quod fortes simul & delicatos efficere uiros chaldeorum nugae conclamant; Mulieres in bactris praestanti ornatu atque unguentis utuntur / & ab ancillis & seruis multo magis quam earum mariti cultae singulari quadam popa equitantes exeunt auro atque lapidibus phaleris equorum ornatis / nec castae uiuunt / sed tam seruis quam conuenis permiscentur / nec a uiris accusantur / quippe cum eorum dominari uideantur / nec bactrinarum omnium natiuitas uenerem cum Ioue ac Marte in medio caeli & terminis ueneris habuit. Apud arabes adulterae omnes interimuntur / & suspectae solummodo puniuntur. In parthia uero atque armenia interdum a iudicibus interdum occisi a cognatis homicidae necantur. Qui autem uxorem aut filium aut filiam aut caelibem fratrem aut innuptam sororem interfecerit nec accusatur quidem / lege namque ita sancitum est cum apud graecos & romanos uideamus maiori supplicio paricidia expiari. In atriis qui aliquid uel minimum furatus est lapidibus obruitur. In bactris qui pauca furatur sputis dedecoratur. Romanorum legibus uulneribus caeditur / ab euphrate fluuio usque ad orientalem oceanum cui cedet uel furtum obicitur non magno moerore torquetur. Qui uero pudorem masculi eripuit si res in lucem uenerit magnitudine ignomine se ipsum interficere cogitur. Graecorum etiam sapientes speciosos sequi pueros non uerentur. In eadem orientis plaga parentes atque cognati si cognouerint filios aut agnatos turpitudini se subiecisse & interficiunt & sepulturae tradere non dignantur. Apud gallos autem pueri publice nubunt / nulloque dedecore propter legem notantur / nec est profecto possibile omnes qui apud gallos produnt flore aetatis uenerem & mercurium in domo saturni martis termino occidentes habere. Multi uiri apud britannos unam uxorem habent apud parthos econtra multae foeminae unum maritum / casteque omnes uiuunt legibus obtemperantes. Amazones uiros non habent / sed tempore ueris fines suos egredientes cum uicinis conueniunt. Vnde

oēs naturali lege eodē tempore pariunt/masculisq; interfectis solas foeminas alunt bellicosasq; oēs similiter sunt magnā exercitationis bellicae curam gerentes: Mercurius in domo sua cum uenere a chaldaeis efficere dicitur hoies numularios & qui fingere atq; pingere sciunt/in domo uero ueneris unguentarios uocē exercētes histriones actoresq; fabularum. At apud Saracenos & mauros in superiore quoq; libya & exteriorē germania & apud Sarmatas & scythas caeterasq; gētes quae septentrionales pontū partes habitant in Alania quoq; atq; in Albania Othene Saunia atq; aurea nullus numularius nullus pictor nō architectus nō geometra nemo exercens uocē nemo fabularū actor inuenitur/sed inanis omnino in tot tātisq; orbis terrarū partibus mercuriū atq; ueneris huiusmodi cōiunctio inuenitur/oēs medi canes nō parua alūt cura/quibus morientes homines adhuc spirantes proiciūt/necq; omnes in natiuitate diurna lunā cū marte sub terra in cancro habuerūt Indi mortuos cremāt/quibus cū sponte uxores cōcremātur/nec oēs qui sponte rogū mariti ascendunt mulieres natiuitate nocturna solē cum marte in termino martis in leone habuerūt. Plurimi germanorū laqueo gulam frāgūt/nec est possibile oēs ita se suspēdit interceptā a Saturno atq; Marte lunam habuisse. Quid plura singulis horis apud oēs gētes hoies nascunt. Vbiq; autē leges atq; mores ppter liberā hominis ptātem praualere uidemus nec natiuitas aliqua nolētes. Seras ab homicidium cōpellit/aut brachinanas ad esum carnū/nec psā a sceleratis nuptiis remouent nec indi a rogo/nec medi a canibus/nec parthi ne multas ducant uxores/nec a castitate mesopotamiēses foeminae nec graeci a gymnasiis ubi nudis corporibus exercent/nec romani ab impando/nec galli ne muliebria patiant/nec gentes oēs quas barbaras appellamus musarū cognitionē approbandā ducunt. Singulae nāq; gētes ut uolunt & qñ nolunt libertate sua utuntur legibus moribusq; obediētes/naturā quoq; ipsam quae corpus homini tribuit sequētes interdum sponte/saepius ēt coacti suntq; ubiq; diuites atq; paupes principes & subditi sani & agroti/nemoq; iporū necessaria natiuitatis sorte hāc cōsecutus est. Hāc o Bardesane quis satis nos mouēt astrologi tamē terrarū orbē in septem climata patiunt/& alius in alio climate plantarū dñari dicit/diversasq; leges hoim a principibus positas quos nō aliena a legibus quas tulerūt loca stellarū habuisse nō est impossibile. Non ē o Philippe uera inquam hāc ratio. Nam & si terrarū orbis septē partibus diuidatur/in singulis tamē partibus multas nec. vii. solūmodo. vii. planetarū instar nec. xii. ad. xii. numerum signorum/nec facierum numero. xxx. &. vi. sed innumerabiles legum differentias inuenimus. Repetere igitē debetis uobiscū cræbro quae dixi. In uno enim indorū climate atq; regione sunt qui a carnibus oīno abstinent / & qui uel humanas carnes deuorant & magusseī nō in perside solū sed ubicūq; habitant filiabus matronū me iure connectuntur/multaq; barbare gentes/aliae meridiē /aliae occasum/aliae ortum/aliae septētrionales partes diuisas & regiones & climata habitantes nulla mercuiali scientia participant/quot sapientes putatis malas leges sanxisse? quot leges necessitate solutas? quot uictores leges uictis dedisse? nec tamen stellarum aliqua propriū clima mutauit/nostri memoria in Arabia Romani uincentes irruerunt/& barbarorū expulsis legibus suas seruari iusserunt. Sed exponam uobis quod oēs facile ad hanc ueritatem adducere pōt. Omnes iudaei mosaica lege in octaua die pueros circūcidunt/ nec alicuius stellae uī cogunt nec regionis tpe impelluntur/nec alienis moribus ut aliter faciant inducuntur. Nam siue apud Syros/siue apud Galatas/siue in Italia/siue in graecia siue in Parthia ubicūq; sint legem suam seruant/quod necessitate natiuitatis fieri nullo pacto pōt. Non. n. possibile est eandem habere natiuitatē omnes iudaeos/praterea unā semper. vii. dierum ubicūq; fuerint ab omni opere cessant/nec iter agunt/nec igne utū.

tur/nec genethliaca quædã ratio coerces Iudæũ ædificare uel diruere domum/uenere aut emere illo die/atqui multi eorũ eo die nascuntur/multi ægrotant aut sanantur/multi de niq; eo die moriuntur:hæc.n.liberi arbitriũ nõ sũt.In syria & osroene sũt et galli & phrygia mari deorũ multi abscidebantur.Deinde rex Abgarus oĩum quoq; manus q; id agebant abscindi iussit ne qsq; postea in Osroene uirilia sibi amputauit.Quod aut dicemus de xpianorũ secta/qui in oĩ parte orbis/imo uero in oĩ ciuitate inueniuntur? nec multas paru christiani ducunt uxores/nec canibus mortuos obiciũt.Medi/nec Persæ filias ducunt/nec bactriani & galli matrimonia corrumpũt/nec ægyptiũ Apin aut canẽ aut hircum aut felem colunt sed ubicũq; sunt alienis legibus & moribus uiuere/nec cogi possunt/nec genethliaca rone aut sua aut principis alicuius impelluntur unq; ut quæ nefanda magister eorũ duxit facienda putent.Sed paupertatẽ labores ignominẽ cruciatu intolerabiles sufferunt.Nã quẽadmodum libertas nostra cogi nõ potest / sic corpus nostrũ non facile potest picula effugere/& certe si oĩa ptatis essent nostræ nõ essemus uniuersam sui uero nihil possemus aliorũ essemus organa nihil nostra uoluntate pducentes. Deo aut uiolente nihil impediri potest/illius.n.potestati cuncta subiiciuntur/qui unicuiq; naturæ præcipuum aliquid largitus est.Homini aut illud dedit eximium ut libertate uoluntatis atq; iudiciũ uteretur.Hæc Syrus ille.

De eodem per auctoritatem scripturæ ab origine. Cap.IX.

u Erum quoniam ab exterioribus multa iam ad hanc rem collegimus nõ erit ab re nõ nihil a sacris afferre lris/ut undique falsitate obruta ueritas facilius emergat.Sed qm nudas intelligere sacras uoces perfectorũ est ab excellẽti earũ interprete expositionẽ petamus.Audisti qppe quãtus fuit ille Origenes quẽ nõ negauerim laborib9 suis persuasus ineffabili æternæ gloriæ uti gaudio/quẽ exteriores et ppter mirabilem in omni genere rerũ doctrinã minime ignorat.Audi ergo quid de pposita quæstione sentit/& quomodo totam hanc rem in cõmentariis super genesim cõplexus est Valde nec necessariũ est inquit diligentius exponere in signa facta esse luminaria solẽ scilicet atq; lunam & reliquas stellas.Non.n.solũ geniles stellarũ coniũctione atq; aspectu quæ in terris sũt necessario accidere credũt/quã uim fatũ appellant/ueq; etiam multi ex fidelibus conturbant impossibile aliter fieri credentes q; stellarum cursus effecerit Vnde sequitur nullam in nobis esse libertatem / nullam operationem nostram laudari aut uituperari iure posse/ita prædictũ a scripturis dei iudiciũ quo alii ad æterna supplicia alii ad æternam beatitudinẽ destinantur falso fore prædicaretur.Quid plura? Ipsa quoq; fides & saluatoris nostri aduentus & omnis prophetarũ labor ac apostolorum in cõstituendis ecclesiis prædicatio inanis erit nisi forte Christum quoq; quis audeat dicere cælestium corporum uĩ coactũ fecisse quæ fecit passumq; fuisse quæ passus est/nec suæ deitatis sed stellarum cuncta uirtute euenisse/his impiis uerbis etiam illud conficitur ut si deles fato ducti in christum credant/quos libenter interrogabimus quamobrẽ deus huiusmodi mundũ produxit.An ut in eo alii absq; ulla culpa muliebria paterentur/alii imanes bestias crudelitate uincerent homicidio & rapina gaudentes? Quid oportet hæc innumerabilia dicere? in quibus non hominibus sed deo culpam attribuunt/quem nullo modo iustum esse ostendere poterunt.Quomodo enim qui tot tantaq; mala produxit iustus esse dicetur?Præterea interrogandi sũt/utrum etiam ipsi qui hæc dicunt stellis subiecti sunt / an soli miseriam effugerunt / si primum manifestum est /quia a stellis etiam hanc opinionem cõsecuti sũt/quæ si uera est cur oĩbus insita similiter nõ est. Sin alterũ cur non oēs simpliciter ab huiusmodi necessitate liberamur?Ad hæc si fato res humanæ aguntur/cur orantur?cur uouentur?cur temere aliqd a deo petunt? Quid plura?abunde nãq;

his paucis patet temere suscepta a multis opinionem fato/quare aut cum illud considerare
 sint in signa luminaria in hunc sermonem incidimus nunc explicemus. Qui uera ali-
 cuius scientiam ab aliis acceperunt aut ab his qui interfuerunt passique sunt/aut ab his qui ui-
 derunt/aut ab his qui nullomodo interfuerunt/sed auditu didicerunt docentur. Si ergo ab alio
 quis audit factum esse aut futurum aliquid/cuius tamen ille nec fuit nec erit causa/si hic ideo quoniam
 ab illo didicerit causam ipsius fuisse illum uel futurum esse arbitratur/non parum profecto errat/
 ueluti si quis prophetam librum euoluat in quo de proditioe Iudae scribitur/ & cum iam pa-
 ratam rem uideat quoniam a libro futurum id didicit librum causam putet/aut si non librum ipsum auctorem
 libri uel hunc quidem minime sed deum qui inspirauit. Nam quemadmodum prophetiae de Iuda di-
 ligentius uerba examinata non fuisse deum causam proditiois ostendunt/sed solum significasse quod
 prouiderat ex malignitate illius futurum. Sic si quis altius uoluerit praescientiae dei uniuersa-
 liter rationem scrutari/ & quod in quibusdam futura non impressit/nec eum qui praesciuit omnium quae
 praesciuit/nec eas res quibus praescita impressa sunt causam esse profecto intelliget. Deum igitur
 oia futura praescire quae etiam per communem de deo conceptum clarissimum sit/tamen & a scri-
 ptura non nihil afferamus Susannam ergo audiamus dicentem. Deus aeternae qui abscondi-
 torum es cognitor qui nosti oia antequam fiant/tu scis quod falsum testimonium tulerunt aduersum
 me. Dilucide autem in tertio regnum non solum res gestae/sed ipsum quoque nomen regis com-
 plures annos propheticè sic describuntur. Et constituit Hieroboam diem solennem in me-
 se octauo quintodecimo die mensis in similitudinem solennitatis quae celebrabatur in terra
 Iudae & ascendit in altare quod erat in bethel ut immolaret uitulis quos fabricatus fuerat.
 Et post pauca & ecce uir dei uenit de Iuda in sermone domini in bethel Hieroboam stans
 super altare & thus iacente/ & exclamauit contra altare in sermone domini & ait. Altare alta-
 re haec dicit dominus. ecce filius nascetur domui. Dauid Iosias nomine/ & immolabit in te facer-
 dotes excelsorum/ qui nunc in te thura succedunt/ & ossa hominum incedet super te/deditque in
 die illa signum dicens hoc erit signum quod locutus est dominus. Ecce altare scindet/ & effundetur
 pinguedo quae in eo est. Deinde significatur repente altare scissum ac effusam pingue-
 dinem fuisse secundum signum quod homo dei dederat in uerbo domini/apud Esaiam autem qui mul-
 to ante captiuitatis tempora fuerat notatim de Cyro mentio fit/ qui captiuitati finem at-
 tulit. Haec dicit dominus deus Christo meo Cyro/ cuius apprehendi dexteram ut subiiciam an-
 te faciem eius gentes & uires regum fundam/aperiam ante eum ianuas & urbes non claudentur.
 Ego ante ibo & montes humiliabo/portas aereas conterram/ & uectes ferreas confrin-
 gam/ & dabo tibi thesauros absconditos/ ut scias quia ego dominus qui uoco nomen tuum deus
 Israel propter seruum meum Iacob & Israel electum meum/ quibus dilucide significat propter
 beneficia quae populo contulit multarum sibi gentium regna diuinitus fuisse concessa. Apud
 Danielem quoque Nabuchodonosor per imaginem futura regna conspexit. Aurum namque as-
 syriorum argentum persarum aes macedonum ferrum Romanorum imperium praetendebat. In eo-
 dem propheta de Darío ac Alexandro & de quattuor Alexandri successoribus/de Pro-
 lemæo quoque rege aegyptii qui cognominatus est Lagus his uerbis scribitur. Ecce autem hircus
 caprarum ueniebat ab occidente super faciem totius terrae/ & habebat cornu inter ocu-
 los suos/ & euenit usque ad arietem illum cornutum quem uideram statem coram uobis/ & cucur-
 rit ad eum in impetu fortitudinis suae/ cumque appropinquasset prope arietem efferat est in eum
 & percussit arietem/ & contriuit duo cornua eius/nec poterat aries resistere ei/ cumque misisset
 eum in terram conculcauit/ & nemo quibat liberare arietem de manu eius: Hircus autem
 caprarum magnus factus est nimis/cumque creuisset factum est cornu eius/ & orta sunt
 quattuor cornua subter illud per quattuor uentos caeli: De uno autem ex his egressum
 est cornu unum/ & factum est magnum contra meridiem. De Christo uero etiam mi-

nutissima p̄dicta fuisse nō ignoramus/locū ubi natus ubi educatus est recessum in egyptum/miracula etiā quæ fecit/& quomodo Iudas eū tradidit. Hæc enim oīa argumento sunt deū ab æterno cuncta præscire. Ipse quoq; saluator euersionē hierosymorū p̄dixit. Quorsum hæc ut facilius enodare possimus quomodo, stellæ in signa factæ sūt. Sic igitur sitas esse in cælo stellas nō ignoramus/ut & cōtrario motu quin uniuersū & alias tardius alias uelocius ferant. ut hoc modo per uarios earū aspectus atq; cōiunctiones tam uniuersa q̄ singula nō quidē hoīes (excedit enim oīno exquisitissima motus stellarū ratio mentē hominū) sed uirtutes quibus ut postea ostēdemus hæc scire necesse est p̄cipiant. Cum autē hoīes aut quibusdā obseruatiōibus/aut aliquorū sp̄rituū & doctrina qui ordinē suū trāsgressi multa hominibus suggererūt/nōnulla stellarū motu confusus præuiderint putarūt eas a quibus capiunt causas earū esse rerū quas non efficiunt sed significant de quibus oībus breuiter ac exquisite secundum uires nostras dicemus. Proponatur igitur hæc ordine cōsideranda/quo pacto cū a sæculo futura deus oīa præsciat libero nos arbitrio fruamur/& quō stellæ nō sunt humanarū rerū causa/sed solūmodo signa/& quod hoīes exactam de his cognitionē habere nequeant/sed uirtutibus quæ superiore hoīe sunt hæc signa diuinitus depicta sunt. Postremo quænam cā fuerit ut deus signa futurorū ad cognitionē uirtutū expresserit. Primum igitur aggrediamur quod gentiliū sapiētes in magnos intrusit errores. Cū.n. præscire deū uniuersa minime negarent/necessario nos agere quicquid agimus crediderūt: Nā si ab æterno iniquum in iustum aliquid futurū deus præuidit nec sciētia diuina falli potest erit oīno ille iniustus/nec possibile est iniustū eū nō fore cū nō possit aliter agere q̄ deus præsciat/ex quo ad sequētia ēt nōnulli descendētes frustra culpari iniustos cōtendūt/similiterq; de cæteris delictis & de uirtutibus opinātur. Vnde sequitur liberā non esse hoīs uoluntatē si deus frustra præsciat/aduersus quos dicēdū q̄ oīa deus ab æterno uideat antecedētia sequētia causas rerū atq; effectus. Nec tñ oīum ipse causa est/nā quēadmodū si quis temeritatem hoīs alicuius perspexerit quia ignorantē eum cognouerit/& propter temeritatē eius nō dubitet periculosa eū ac lubrica aggressum itinera in quibus lapsus misere iacebit nō effecit hūc ipse temerariū illi homini lapsum/sic deus cum uniuscuiusq; uoluntatem præuideat hunc perperā illum recte acturū nō ignorat. Nō præcognitio futuroꝝ causa/nec.n.ullo pacto ad peccandū deus quēq; impellit aut mouet/sed ecōtra (dicam enim etiā si absurdū multis forsan uideatur id quod futurū est causa est ut deus euenturum illud præuideat/non ergo ideo fit quia præscitur/sed quia futurum erat præscitur. Distinctiōe autē hæc res indiget. Nam si quis quādo futurū aliquid dicimus sic accipit quasi necesse sit oīno fore minime id ei dabim⁹. Nō enim dicimus quia proditor Iudas præsciebatur/necesse fuisse ipsum prodere. Si sic enim esset nō uituperaretur ab his qui proditurū præuiderūt/uituperatur autē nimīū quoniā potuisset ēt prodere. Audi quid propheta de ipso dicit/nec sit qui misereatur pupillis eius pro eo q̄ nō est recordatus facere misericordiam & persecutus est hominem inopem & mendicum & cōpunctū corde mortificare/& dilexit maledictionē & uenit ei/noluit benedictionem & elongabitur ab eo. Si quis autem ita futurum accipit quasi euenturum sit/posset autem etiam aliter fieri / hoc ipsum est quod dicimus/præscientiam.n. dei ueram nō esse impossibile simpliciter est. Quæ ero cōtingētia sunt/quæq; accidere & nō accidere possunt/ea uel euentura uel nō euentura deus certe præuidit. Sed liquidus forsan hoc modo dicetur si cōtinget Iudam prodere præsciuit hoc deus/si nō continget similiter deus præsciuit/cū ergo duo hæc contingentia sint/& potestas in Iuda sit/deus præsciētia sua præuidit qd a Iuda eligetur nec præscientia dei ex cōtingenti necessaria fiet proditio. Si enim pona-

mus deū secum loqui possibile est Iudam proditorē fore. Sed contrarium quoq; possi-
 bile est/quis ergo cōtingens utrūq; sit/ego tamē uideo proditurū. Non enim similiter
 istud accipiendum est/quēadmodū si diceres prauiderē deum hunc hominē nunq; uo-
 laturum/nulla enim uolandi potentia inest hoī/sed delinquēdi & nō delinquēdi poten-
 tia inest. Cum ergo utrūq; possibile sit/qui rōni obtemperat is peiora sequitur. Qui ue-
 ro rōne cuncta iccirco inquirat ut rationi parcat/is uirtuti adheret. Ille uoluptate delin-
 tus nihil de honestate curat/hic cōmuni cōceptioni persuasus rationē antepōnit. Sic al-
 ter uoluptati resistere nō potest qui laborē sufferre nollit/alter spernit atq; repellit uolu-
 ptatē omnē/quia dedecus eius formidat. Quod uero præsiciētia dei nullā necessitatem
 nobis imponit/inde quoq; affirmari potest quia sapius in scriptura pœnitētiā per pro-
 phetas mandasse inuenitur/nec cognouisse simulatur utrū cōuerterētur delinquentes
 an nō/ut apud Hieremiā scribitur/Forſan audient & agent pœnitētiā/sed æqualiter
 utrunq; a dictis esse ostēdit ne præsiciētia sua palā facta audientes deiiciat quasi necessa-
 rio aliquit eorū futurum/sit nec in delinquētibus cōuerſi & nō cōuerſi potestas inſit/&
 hæc res peccandi causa foret & ecōtra si cōuerſionē eorum oīno futurā prædixisset hu-
 iuscemodī prædictio dissolutionis cā fuisset/faceretq; ne uiriliter in uoluptate iſurgerēt/
 quasi emendatio uelint nolintue futura sit; Sic. n. prædicto ipedimento futuri boni esse
 uidetur. Cum igitur utiliter deus mundū gubernet merito futura cælaui; quorum co-
 gnitio minime hoibus cōducit. Si. n. malos futuros se prauiderent desperatiōe sui bo-
 nos dissolutione ac eneruatiōe distraherētur. Cuius rei gratia dictum esse in exodo ar-
 bitror quis fecit surdastrū & surdū & uidentē ac cæcū/an nō ego dñs deus? Eūdē. n. cæ-
 cū atq; uidentē fecit alterū ad præsentia alterū ad futura. De surdaſtro uero ac surdo di-
 cere alienū ab hoc proposito est. Nō aut ambigimus ea quæ in nobis nō sunt causam
 esse interdū eorū quæ in nobis sunt. Facimus. n. aliqua plerūq; libenter aut nō facimus
 quia nōnulla quæ uolūtatis humanæ nō sunt p̄ceſſerūt. Si uero quispiā absolutam esse
 nostrā uoluntatē putat ut nulla re præcedēte uoluntas nostra hoc aut illud amplecta-
 tur/is mundi se particulā esse cōtineriq; ab uniuerso oblitus est. Sed de præsiciētia diuī-
 na q; nullā necessitatē agēdi hoib; afferat breuiter ita dictū sit. Nūc ostēdam; nihil hu-
 manarū rerū a stellis effici/sed tantūmodo significari. Primū igitur illud patet si quid a
 stellarū sextili ponamus aspectu qui hodie fiat efficeret/nullo posse illud pacto p̄teritū
 esse/prius. n. efficiēs effectū est. Nō ignoramus at eos qui hanc scientiā p̄fitent; multa
 præterita hodierna stellarū p̄positiōe prædicere. Nam cū positionē Zodiaci diligenter
 in duodenas sedes diuiserint/gradusq; ac minuta singulis cōuenientia domibus p̄spex-
 rint/ac erraticas stellas cæteraq; ut solent apte collocauerint/& ortus atq; occasus aspe-
 ctus & cōiunctiōes cōsiderauerint nō solū futura uerum et ea quæ natiuitatem hoīs &
 cōceptiōem præceſſerunt dicere conātur. Patris. n. fortunas & corporis eius p̄ſperas
 aut ecōtra dispositiōes similiter matris atq; fratrum ab hodierna positionē percipi posse
 putant. Verum de gradibus domorū aliisq; huiusmodi postea dicemus. Nunc quasi ex
 quisitissime oīa possint inuenire interrogētur/si res humanas necessitate agi stellarum
 putatis quomodo talis hodiernus aspectus ea quæ præceſſerūt potuit efficere? Quod
 si hoc ipossibile simpliciter est/inuenitur autē uere dixisse astrologus de præteritis/pa-
 tet nō a stellis illud effectum fuisse. Si quis igitur nō nihil ueri eā rē putat cōtinere certe
 necesse est ut cōcedat nō fecisse id stellas/sed solummodo significasse. Quod si quispiā
 obiciet præterita quidē significari/futura uero a stellis effici differentiā ostēdat causam
 discriminis afferat. Quare que ad patrem matrē fratresq; ptinēt præteritaque sunt hæc
 positio significat/futura uero quasi efficiens causa producit. Sed nullam huius rei cau-

sam afferre unq̄ uerisimilē poterūt. Quare nisi p̄tinaces sint nihil humanarū rerū a stel-
 lis effici sed forsā significari cōcedent/tanq̄ si nō a stellis tam prāterita q̄ futura/sed ab
 ipso deo p̄ prophetica m orationē quādā quispiā p̄ciperet. Nā quemadmodū potestas
 humana ut diximus minime tollitur quīs deus quacūq; facturū sumus prāuideat/sic
 etiā signa quā ad significandū diuinitus ordinata sunt libertati nostrā nequaq; officiūt
 sed est uniuersum cælū quasi liber quidā apertus omnia futura in se cōscripta cōtinens.
 Iccirco in oratione Ioseph quod a Iacob dicitur sic itelligi potest. Legi. n. inquit in tabu-
 lis cæli quecūq; cōtingēt uobis & filiis uestris. Forsan at̄ etiā illud cōplicabunt cæli/ut
 liber significatiuas futurorū rationes cōsumatas & ut ita dixerim adimpletas fore ostē-
 dit/sicut prophetias ēt adimpletas dicimus/cum iam euenerint hoc modo insigna secū-
 dū scripturæ uocē stellas factas arbitramur. Hieremias aut̄ ut hoīes ad se ipsum cōuer-
 tat/utq; formidīnē quā a signis impendet auferat/ac ut oēm forsā huiusmodi opinio-
 nē ab hoīum animo eiciat. A signis inquit cæli nō timeatis. Sed rursus alia rōne nō effi-
 cientes stellas esse ostēdamus. Concedētes igitur interim posse ab hoībus hāc scientiā
 cōprāhēdi quærimus quō a multis natiuitatibus eandē rē contineri cōtendūt. Nam si
 patibulo moriturū aliquē dixerint nō natiuitate sua id solūmodo/uerū ēt fratrū filiorū
 aliorūq; attinentiū/imo uero ēt interfectorum posse itelligi credūt. Stultum mihi cer-
 te uidetur in unaquaq; tam multarū natiuitatū mortē unius esse cōtentā. Nescio autem
 quomodo respondere poterūt si quis eos interroget. In una ne uniuersi positioe iudai
 oēs in lucē eduntur/ut necesse sit in octauo die oēs circūcidi/& statim in hāc uitam in-
 gressi male uulneribus affecti medico egeant? Ismaelitas aut̄ qui in arabia degūt trede-
 cēnes cunctos circūcidi? Ita enim de ip̄s traditū est/quomodo. n. hāc in quibusdam
 gentibus stellæ perpetuo faciunt/in quibusdam nunquā/& nulla profecto ratio uerifi-
 milis ut mihi quidem uidetur afferri potest. Verum cū multæ prouidēdi uia ab homi-
 nibus excogitatae sint ut augurium aruspiciū somniorū interpretatio/nescio cur alias
 omnes uias significare tātum genethlialogiā uero efficere putarūt. Si. n. futura cogno-
 sci possunt ut hoc sibi gratis cōcedamus. siūt aut̄ inde unde cognoscunt. Quare a stel-
 lis potius quā ab extis aut auibus aut somniis aut fulguribus & tonitruis p̄ducuntur?
 His satis demonstratū esse puto stellas nō esse causas humanarū rerū. In præsentiariū p̄-
 scrutemur an uerū sit exq̄site loca stellarū & domorū posse ab hoīb⁹ inueniri. qd̄ sup̄⁹
 (nihil. n. oberat) dedimus. Afferunt igitur Genethlialogici planetarū loco exactissime
 inueniēda/ut & gradus & minuta & minorū minuta nō ignorent/similiter nō signū
 solūmodo/uerū etiā gradū & gradus minuta primæ domus quam ascendentem appel-
 lant recte teneri oportere. Quomodo igitur cum una hora largo modo mediam signi
 occupet partem ascendētis minutū inuenies/cum tam minutā diuisionē temporis ha-
 bere nequeas? Opus enim esset scire quota hora & minutis minorūq; minutis ex ute-
 ro puer effusus sit. Alia. n. atq; alia posse significari uolunt minimo t̄pis discrimine habi-
 to. In piscibus uero atq; ariete per obliquā istorum ascensionem signorum (hora. n. &
 tertia horæ parte ascendere pene uidentur) minimā temporis ptem magnā mutationē
 facere nō ignoramus/ut uel uigesima hora unius pars gradum ascendētis imutet. Sed
 hoc etiā eis concedatur. Demonstratū aut̄ esse scimus quēadmodū erraticæ ab occa-
 su ad ortum feruntur/sic & fixas centū annis uno gradu moueri/& in hoc spacio tem-
 poris positionem signorum mutari/cum aliud sit itelligibile illud signū aliud quod qua-
 si figura quædam est. At nō ad figuram se ad itelligibile aiunt omnia signum esse refe-
 renda/quod nescio quomodo comprāhendere queant. Sed hoc etiā sibi cōdonemus/
 ut aut itelligibile signum comprāhendere / aut a sensibili ueritas haberi possit. Que

autem commixtione compositione ac cum temperie diuersorum aspectu uim fieri asserunt præfecto cōcedent nullo modo sciri posse. Quomodo n. quātum dimīnuat a læsione maligni ppter inspectionē benigni percipies? Et utrū auferat malignū quod a benigno cōceditur qm̄ locū eius aspexerit aut mutet aut imīnuat/aut mīxtura quædam inde fiat quis percipiet? Quæ oīa si qs̄ altius inspiciat facile credat nō posse ista humano igenio penitus p̄cipi. Vnde si qs̄ hæc res periculū fecerit uidebit in pluribus errare q̄ ueritatē cōsequi genethliologicos. Quāobrē Esaias ēt quasi hæc oibus ipossibilia sint ad filiam chaldeorū q̄ maxime ista profitent̄ ait: Ad sint & saluā te faciāt astrologi cœli annūcient tibi qd̄ tibi accidat: His. n. uerbis docemur uel diligētissimos ī hac re chaldæos nō posse prædicere quæ uelit unicuiq̄ gēti deus attribuere. Hæc Origenes. Demōstratū iā eē puto/nec deos/nec bonos dæmonas gentiliū deos esse. Sed ecōtra seductores quosdā atq̄ maleficos nulli magis rei studēs q̄ ueritatis euersiōi. Ita cū magnos in genere hominū errores p̄spexerūt/fatorū ēt necessitate falsa oēs pene gētes deceperūt/a qb̄ erroribus nemo a sæculo q̄ dominus & saluator nr̄ Iesus xp̄s liberauit. Quæ oīa iccirco in hac euāgelica p̄paratione priora collocamus/ut rebus ip̄sis uideas qua fraude maiores nostri opprimebant/& unde nos p̄ solam euangelii doctrinam emerisimus.

☩ Eusebii Pamphili Liber septimus.

☩ Repetitio gentilium theologiæ.

Cap. I.

Is ergo ita dictis atq̄ dispositis iā t̄ps est de philosophia hebræorum ac pietate uitæq̄ moribus differere. Nā quoniā falsam religionē gentiū nō absq̄ rōne spreuisse iā demōstrauimus /reddēda modo ratio est/quare sapientiā hebræicæ scripturæ delegim̄? Quod aut̄ nulla sit culpa a barbaris ueritatem uelle cognoscere alio tpe oēm philosophiā oēmq̄ disciplinā a barbaris græcos accepisse ostēdemus. Nūc uero aperire p̄posuimus ab hebræis solūmodo ueræ pietatis fundamēta iacta fuisse. Cæteri. n. hoīes cæteræq̄ gētes uniuersæ p̄ter hebræos nihil fere īmortalitate animi sentientes/nec aliquid p̄ter hæc uisibilia cogitātes corporū uoluptate fœlicitatē terminarunt/adeo ut quasi maxima deorū uoluptas ab eis coleret̄/ac p̄pter uoluptatē uitā optabile ducerent. Quare alii solē & lunā & reliquas stellas a qb̄us hanc uitā dari putabāt. Alii terræ fruges & reliquas mūdi partes unde nō paruā se uoluptatē capere uidebāt deos & auctores oīum rerū esse prædicarūt. Alii nō ueriti sunt titillationē sensuū cupidinē & uenerē nō sibi solum/uerū ēt cæteris diis proposuisse. Alii principes ac tyrānos qui eis uoluptati fuerūt & uiuos adorarūt/& post mortē in cœlū ascēdisse crediderūt. Alii malignos quosdā spiritus qui cupiditates eorū incēdebāt & culti uoluptatibus explebant uenerati sunt. Alii huius religionis falsitatē perspiciētes non esse deos oīno arbitrati sunt. Alii multo impudentius cæteris summū bonorū oīum summāq̄ beatitudinē ipsam uoluptatē esse crediderūt/cui quasi supræmæ deæ seruire perpetuo nō erubescerāt. Nam & eorū mulieres ut sacer apostolus dicit mutarūt naturalē fœminæ usum in eū qui est p̄ter naturā. Matres aut̄ ēt similiter spreto naturali usu alter in alterū exarserunt/masculi in masculos turpitudinē operantes/& erroris eorū mercedē in se ip̄s capiētes. Ita græci simul & barbari docti omnes atq̄ indocti laudibus & hymnis tam in deorū solēnitatibus q̄ in publicis spectaculis uoluptatē efferebant. Fornicatiōis. n. uitium est idolorum exquisitio. Tāto

h

enim errore impliciti mala malis addebant. In nefandis nuptiis parētes cū liberis ac ma-
res cū maribus sceleratissime uitā trahētes/ac ipas immanes bestias turpitudinis cumu-
lo lōge superātes. Quae oīa a philosophis & historicis suis cōfirmata sunt.

Quod solum hebræorum genus ueram sequebatur pietatem. Cap. II.
Solum autē hebræorū genus inter tot tantasq; errores ab uno uoluptatis collo-
tanq; hydra in diuersa capita p̄fufos uerā pietatē secutū ē. Hebræi. n. soli pia s̄a
etq; cōsideratione primū elemēta & quae ab elemētis cōposita sunt solē simili-
ter & lunā & ceteras stellas & cœlū ipsum nō solū deos nō esse/uerū et aīa penitus ex-
pertia iudicarūt. Deinde qm̄ neq; a lapidibus casu unq; sine artifice domus aedificari /ne
pannus absq; texente fieri/nec nauis sine gubernatore nauigare pōt/cū aīalibus rōnali-
bus atq; irrōnalibus & substantiis aīatis atq; inanimatis plenū hunc mundū uiderent/
non sapientia dei hęc oīa facta putātes a magnitudine atq; pulchritudine creaturarum
puritate mētis creatorē oīum immortalē ipsum atq; inuisibile cognouerūt. Cū autē non
contēnendā totius partē hoīem esse uiderent partē eius prācipuā aīam uidelicet uerū
hoīem corpus uero quasi hoīs indumentū esse affirmarunt. Quare maiorē curā cultui
aīa afferre nō dubitarūt creatori hoc deo placere arbitantes qui a genere hoīum non
corporis robore sed animi rōne oīa quae in terris sūt gubernari constituit. His sūdame-
tis iactis corpus quidē & quae corporis suauia sūt nō maioris q̄ reliqua pecora fecerūt.
Aīum autē qui rōnalis atq; intellectiuus est/quiq; ad similitudinē dei creatus est summo
studio excoluerūt/nec quicq; uerū bonū prāter bonorū oīum largitorē deum credētes
extremū finem summāq; beatitudinē in cognitione atq; coniūctioe dei posuerūt/qui so-
lus humanae uitae rerūq; oīum causa est. Quare illū solū deū cognoscere/illi se soli uitae
puritate cōiūgere studuerūt/ac pietate ueraq; in deū religione altissimi sacerdotes gen⁹
electum atq; regiū/& gens sancta aliisq; similibus appellationibus digni uisi sunt. Cur
igitur reprahēdendū nos sumus/qui hęc græcorū ægyptiorū phoenicū ceterarūq; gen-
tiū nugis p̄posuimus? In tantū autē uirtutis multi ex genere ipsoꝝ peruenerūt/ut ange-
lorū uisione diuinisq; oraculis nō syllogismis neq; cōiecturis instituerent /ut quae futu-
ra erāt plarūq; gratia dei repleti quasi p̄ntia uiderent. Hęc anteq; græcorū nomen esset
imo uero et ante Moysen & ante Iudæorum genus priscis hebræis innotuerunt. Post
enim Moysen a Iudæis appellati sunt. Hebræi uero ab hebere/a quo Habraā ori-
ginē traxit multis ante Moysen s̄culis absq; lege aliqua scripta pie sancteq; uiuebant/
absq; doctrina legū oraculis ueritatē diuinis & mētis acumine magnitudineq; animi cō-
secuti. Primus uero apud eos eximius ille theologus Moyses scripta reliq; /qui diuini⁹
anteq; leges poneret maiorū uitas animis hoīum ipræssit. Ita bonorū p̄miis & impiorum
supplicis ad amplexandā uirtutē & fugiendā impietatē exhortatus leges tandē in mediū
proposuit. Iudicauit et ne forte difficilima legis p̄cepta iudæi ducerēt atq; ab illis resilie-
rent priscorū exēpla esse proponenda/ut oibus pateret absq; legum mandatis sola rōne
nixos optime maiores iudæorū uixisse/atq; ideo non esse sibi difficile uitas illoꝝ imitari/
si paria diuinitus consequi præmia desiderarent.

Compendiose nonnullorum hebræorum uitae narrantur. Cap. III.
Non est autē ab re compēdio uitas illoꝝ a mosaica scriptura exceptas pcurrere.
Nam quēadmodū ab ægyptiis ægyptiam a phoenicibus phoeniciā theologīā
& a græcis græcā/sic & ea quae ab hebræis dicuntur ab illis ipsi petēda sunt. Nō
.n. aliūde q̄ a philosophis opinioes philosophorū narrant nec medicina ab aliis q̄ a me-
dicis perdiscenda est/ut igitē hebræorū scriptura docet ante diluuiū post primam origi-
nem hoīum multū iusti deoq; amici hoīs fuerūt/quorū primus nomē dñi dei sperauit

inuocare/quibus uerbis ostenditur q̄ nihil aliud ille q̄ creatorē dñm & deum secut⁹ fu-
it quem credebatur non solū uirtute sua a non simpliciter ante cūcta p̄duxisse/uerū etiam
tanq̄ magnæ ciuitatis dñm uniuersa regere atq; gubernare atq; ideo ceteris oibus con-
tempis sperauit inuocare nomē dñi dei. His duabus appellationibus creatoris atq; gu-
bernatoris totius uirtutē amplexus. Quare primus homo uerus apud hebræos cōscri-
bitur. Enos. n. uocatus est quod latine uerus homo interpretatur. Neminem. n. putant
uerum esse hominem p̄ter eū qui uerum deū & cognoscit & pie colit/alios uero nihil a
pecoribus differre arbitrant̄/quia uidelicet ueluti bestię ad terram proni uentri & ue-
neri obediāt/quorū alios lupos/alios canes/alios porcos/alios serpētes uaria quadā ui-
tiorum similitudine scriptura iudæorū appellare consueuit. Quēadmodum si quādo cō-
muniter genus hoīum appellandū est cōmodissima similiter uoce appellatione Adam
significauit quo noīe a terra natus designatur. Primus igitur iustorū Enos qui prim⁹ no-
mē dñi dei sperauit inuocare/& certe semper atq; continue domini dei nomen inuoca-
re/id profecto est sūma extremaq; beatitudo. Illum nos mirū non fallaces gentiliū he-
roas imitandū arbitantes optamus/illud nobis auxilio saluatoris nostri contingere ut
nomen eius firma spe p̄petuoq; inuocare queamus. Post istū quidam alius ambulabat
cum deo & nō inueniebat̄/qa p̄pter uirtutē eius transposuit eū deus. Is certe p̄fectus
homo in deo est qui piculosa multorū colloquia fugit. Si. n. forum curiā theatraq; ali-
quis sequitur in ipso malignitatis profundo submergit̄. Is aut̄ hoībus inuisibilis est ne-
q; ab ipsis facile inuenitur/qui deo charitate coniūctus ab eo solo cognoscitur/hūc he-
bræi Enoch appellant/quod nomē latine gr̄am dei significat/cuius solius mutationem
diuinitus mihi concedi magis opto q̄ oīum simul qui uirtutis cultores apud gētes nar-
rant̄ fuisse. Tertius uir iustitia eximius in sæculo suo Noe fuisse perhibet̄/cuius quāta
fuit uirtus & pietas hinc cognoscitur/ nefanda malignitas uniuersum genus hoīm / tūc
occupauit. Nā & gigantes illi qui p̄ ora oīum uolitant impiis factis quod adhuc usq; p̄-
dicatur deo pugna. i. uirtuti & pietati non erubuerūt inferre. Et qui eos produxerūt si-
ue immortales quidam siue mortales maleficia quædam artificia & magicam prauitatē
primi excogitasse dicuntur. Quas ob res cum deus eodē omnes diluuiō perdere statue-
rit unus cum suis in illo genere hominū Noe iustus repertus est qui omnibus ui aqua-
rum submersis cum filiis suis simul ac nuribus mirabili quodam modo quasi semē hu-
mani generis cōseruatus est/quē utinam quasi uiuam quandam imaginem imitari no-
bis cōtingat/& hi quidem ante diluuiū fuerūt post diluuiū autem alii quorū unus
altissimi dei sacerdos iustitiæ ac pietatis miraculo rex iustus lingua hebræorū appellat⁹
est/apud quos nec circūcisionis nec mosaicæ legis ulla mētio erat. Quare nec iudæos
(posteris enim hoc nomē fuit) neq; gentiles/quoniam nō ut gentes pluralitatem deo-
rum inducebāt/sed hebræos proprie nominamus aut ab Hebere ut dictū est/aut quia
id nomen transitiuos significat. Soli quippe a creaturis naturali ratiōe & lege innata nō
scripta ad cognitionem ueri dei transire/& uoluptate corporis cōtempa ad rectam ui-
tam peruenisse scribunt̄/cum quibus omnibus præclarus ille totius generis origo Ha-
braam numerāndus est/cui scriptura mirabilē iustitiā quam nō a mosaica lege (septima
enim post Habraam generatiōe Moyse nascitur) sed naturali fuit ratione consecutus
sūma cū laude attestatur credidit. n. Habraā deo & reputatū est ei in iusticiam. Quare
multarum quoq; gentium patrem diuina oracula futurum/ac in ipso benedicēdas oēs
gentes hoc uidelicet ipsum quod iam nos uidemus aperte prædictū est cuius ille iusti-
tiæ perfectionem non mosaica lege sed fide cōsecutus est/qui post multas dei uisiones
legittimum genuit filiū/quem primū oīum diuino persuasus oraculo circūcidit/& cæ-

h ū

teris qui ab eo nasceretur tradidit/uel ad manifestum multitudinis eorū futuræ signū/
 uel ut hoc quasi paternæ uirtutis insigne filiū retinētes maiores suos imitari conaretur/
 aut quibuscūq; aliis de causis. Non. n. id scrutandū nobis modo est: Post Habraam fili
 us eius Isaac in pietate successit/foelice hac hæreditate a parētibus accepta/qui unī uxo
 ri coniunctus cū geminos genuisset castitatis amore ab uxore postea dicitur abstīnuis
 se. Ab isto natus est Iacob qui pp̄ cumulatū uirtutis prouentum Israel ēt appellatus est
 duobus nominibus p̄pter duplicē uirtutis usum Iacob. n. athletā & exercentē se latine
 dicere possumus/quā appellationē primū habuit/cū practīcis operatiōibus multos p̄
 pietate labores ferebat. Cum aut̄ iam uictor luctando euasit/& speculatiōis fruebatur
 bonis/tunc Israelē ipse deus appellauit æterna præmia beatudinēq; ultimā quæ in uisio
 ne dei cōsistit ei largiens/hoiēm. n. qui deum uideat Israel nomē significat: Ab hoc. xii.
 iudæorū tribus profectæ sunt. Innumerabilia de uita istorū uirorū fortitudine pruden
 tia pietateq; didici possunt/quorū alia secundū scripturæ uerba historice cōsiderantur/
 alia tropologicē ac allegorice it̄p̄tant̄/de quibus multi cōscripserūt/& nos in libro quē
 inscripsimus de doctrina priscoꝝ uirorū. Præter hos Iob iustū uerū piū innocuū ab oī
 q; malignitate alienū fuisse inuenimus/qui quīs iudæo generi nō fuit affinis/pietatis tū
 laude uel ip̄imis effert̄. Verū Iacob liberī religiōe ac pietate cōmuniti hebræorū famā
 facile ad maius a deo produxerūt/ut totius ægyptiī principatus ab uno eorū Ioseph de
 pendet/qui castimonix præmiis cornatus gubernatione tot tatarūq; ciuitatū suscipita
 uirtutē hebræorū manifestauit. Is suorū insidiis ad seruitutē redactus tanto cumulo uir
 tutis refulsit/ut nemo possit rē oratiōe assequi: Aderat. n. ei libertas animi maxie robur
 in uictū pudor eximius iustitia modestia prudētia sūma/sed pietate in uerū deū maxie
 præstabat/cūq; domini sui uxor (erat. n. mirabili corporis p̄ditus formositate/qua ado
 lescētia uirtutibus ornata insignis uidebat̄) furore cupidinis acta uerbis ac p̄cibus per
 suadere nō potuisset/manusq; iniustū iniicere nō dubitasset/præcepta parentū nō obli
 tus req; ipsa hebræū se esse ostēdēs mulierē quidē magna ui repulit/ quasi aut̄ a rabida
 fera euaserit fuga salutē quæsiuit / cogitabat. n. atq; dicebat si dñs meus domui suæ me
 p̄posuit quō ergo huiuscemodi rē turpissimā corā deo faciā: his ille uirtutibus ad ægy
 pti gubernacula diuinitus puenit/quē utinā ceterosq; oēs de quibus diximus imitari pos
 simus. Fuit aut̄ etiā hic hebræus nō iudeus/nondū. n. iudæi fuerint in multitudine dein
 de magnā genus creuit/paulatimq; diligētissima norma uiuēdi labebat̄ /& parentū pie
 tas obtundebatur. Ita post aliqua sæcula ægyptiorū conuersatione deprauati adeo fue
 rūt ut nihil ab ægyptiis differre uideretur. Tunc deus patrū suorū moysē ad eos mit
 tit/ac p̄ eum in auditis factis miraculis cōuenientē iudæorū moribus legē imposuit. Nā
 cum iā corrupti uirtutē mutare nō possent/alia manifeste mandauit/alia occultius fug
 gessit/symbola umbramq; nō nudam ueritatē cōseruare ipsis præcipiens hoc pacto iu
 dæorum disciplīna a temporibus moysi ccepta usq; ad saluatoris nostri aduentū secun
 dum uoces prophetarū durauit. Sic enim a Moysē aliisq; prophetis dictum inuenitur
 mosaicam legem usq; ad Christi tempora duraturam.

De Iudæorum theologia. Cap. III.

u Erum quoniam breuī hebræorū qui ante Moysē fuerūt uitas tetigimus &
 pietatis eorū ad umbrationem edidimus/nūc thelogica eorū dogmata a Moy
 se aliisq; prophetis fundata consideremus. Primus igit̄ oīum eximus ille theo
 logus qui diuinas leges conscripsit cum pietati conuenientem disciplīnā tradere uoluisset
 non cōmunibus atq; tritis exordiis usus est/sed nihil potius ducens q̄ priscorum ge
 neris sui thelogiam ac recte uiuēdi normam pertinere a deo secundū hebræorū theo

logiã inceperit/nec ut egyptiũ aut phœnicẽs aut certe oẽs gẽtes multitudinẽ deorũ falso induxit sed a prima uisibiliũ oĩum atq; inuisibiliũ causa exorsus illũ docet creatorẽ esse uniuersũ regẽ atq; dñm nõ solũ quas ipse scripturus erat legũ/uerũ etiam naturã ipsius cuius solo nutu a nõ ente simpliciter cuncta fuisse producta ostendit cuius uirtute oĩa quæ pducta sũt gubernari docet; Primũq; oĩum cælũ uerbo dei fuisse firmatũ/& p̄odus soliditatemq; terræ præter naturam suã super aquas suspẽsam asserit/uerbo etiam dei solis stellarumq; motu diem ac noctem sibi uicissim succedere/legeq; diuina uicissitudines mutationesq; temporum anniq; uolutiones fieri lege dei atq; instituto in locis suis fluctuantia reuolui maria minime statutos audientia terminos p̄transire. Instituto similiter diuino innumerabilia plantarũ atq; arborum genera e terris germinare / ac ut breuiter dicam naturam oĩum matrẽ istituto dei seruientẽ diuinæ legi semper parere. Nõ.n.casu aut fortuna neq; irrationali latrone orbem circũuolui/neq; temere mũdum tantã rãq; pulcherrimã rẽ esse p̄ductũ/sed dei esse creaturã & ab eo gubernari/ita legibus hoĩum naturæ leges anteposuit maxime deo uocare exhortatus. Nam si uniuersus mũdus cælũ sol luna stellæ oẽs terra & quecũq; in ipsa sunt cũcta naturæ opera natura q; ipsa cræatori deo seruit. q̄to magis hoĩes ratioẽ ac libero decoratos arbitrio obtẽperari creatori decet? Germinet terra uirentẽ herbã & lignũ pomiferũ faciẽs fructum & habes unũ quodq; sementẽ secundũ speciẽ suã & statim nõ modo tũc sed usq; ad hũc diẽ paruĩt terra/parebitq; semp in posterũ. Producãt aquæ reptilia anime uiuẽtis & uolantia sub firmamẽto cæli. & una cũ uerbo nutuq; diuino opus effectũ est/& eo instituto semp ita factitatur. Sint sol & luna cæteræq; stellæ in signa & tẽpora in dies & annos/neq; unq; hoc præceptũ stellæ neglexerunt/sed incessabili mirabiliq; suo cursu dies & noctes tempora & annos cõficiunt. Quam igitur ueniam homines cõsequẽtur diuina negligentes mãdata? hæc illius theologia nos capĩt. Nihil enim huiusmodi apud cæteras gentes inuenire potuimus sed post hanc primã theologiam ad eam quæ secunda est ordine procedĩt/deoq; cognĩto necessariũ putauit homini esse cognoscere se ipsum. Quare deinceps quid homo sit quidq; ipsum in cognitiõẽ & pietatẽ dei adducat/& qualis principaliter hoĩs uita esse debeat docet. In aĩam.n. & corpus hoĩem diuidit/uerũq; hominem aĩa terminat quæ in corpore intellectualisq; substantiã est tanq; ad imaginẽ dei creata/corpus uero terrenũ & idumentũ aĩe esse confirmat/quibus tertiam partẽ addidit spiritũ scilicet uitæ/qui uirtus quædã est/qua terrenũ corpus & quæ ad imaginẽ dei creata est aĩa coniungũtur atq; uniuntur. Nunc hoĩem a deo creatũ in scelicissimo paradisi loco bonis immortalib; pleno cõstitutũ legeq; dei munitũ affirmat transgressiõẽ at diuini præcepti ad hanc miserã uitã peruenisse. Hac ille philosophiã ueritate anteq; ponendarũ seriem legũ aggrederetur auditores instruit. Non.n.fas est imaginẽ dei unde immortalitatẽ consecuti sumus uitiose uiuendo despĩcere. Primitiua uero ueraq; dei imago uerbũ suũ est sapientiã uita lux & ueritas per se ipsum existens/cuius imaginis mens humana imago ẽ/propter quã ad imaginẽ dei facti esse dicimur. Ita necessarium duxit hæc legibus esse prægustanda. Recordari.n.profecto debemus quid nostri a terra sumptum in terram reuerteretur/& quid melius deoq; simile ut cognoscamus qd sumus/nec uitis eã partẽ nrĩ maculemus quæ ad imaginẽ dei facta est utq; a perpetuo desiderio primæ illius beatitudinis pendeamus/& redire oĩbus uirib;/diligenter conemur/præparemusq; nos ad iter quo illuc peruenitur unde diuini mãdati negligentia decidimus. Ad hæc rerũ diuinarũ atq; humanarũ ille nõ humana doctri-na sed dei uisiõẽ peritissimus nequam quẽdam dæmonẽ inuidũ atq; uersutum unicuiq; hoĩum inhærere docet/quem serpentem uenenĩ plenum atrũ tenebrorumq; appellat/

qui salutis nostræ inuidus ad hunc usq; diem multos insidiis suis decapit cuius fraude
 parentes quoq; nostri beatitudinē illā amiserūt. Quare uigilandū est semperq; aduer-
 sus malitiam eius insurgendū. Sed quid oportet hæc ita cōscribere cū ipsū audire lice
 at nō syllogismis neq; hominū callidis argumentis/sed spīritus sancti gratia cū magna
 uenustate atq; grauitate cūcta scribentē? In principio inquit fecit deus cælū & terram.
 & dixit deus: Fiat lux/& facta est lux: Et rursus dixit deus. Fiat firmamētū/& factū est:
 Et paulo post dixit deus: Germīnet terra/& germinauit/& iterū dixit deus. Fiant lumi-
 naria in firmamēto cæli & diuidāt diē & noctē & sint in signa & tēpora & dies & ānos
 & luceant super terrā. Præterea dixit deus: Producāt aquæ reptilia & uolatilia/& factū
 est. Itē producat terra quadrupedes & reptilia & bestias terræ secundū species suas/&
 factū est ita. In his igitur oibus cū a scriptura dixisse deū dicitur nutū & uoluntatē diuī
 nam nō uocē syllabis prolatā ostendere uoluit/deinde uniuersum hūc repetēs sermo-
 nē hic inquit liber cæli & terræ/qua diē fecit deus cælū & terrā & oīa quæ in ipsis sunt/
 huiusmodi hebræorū theologia est quæ uerbo dei creante uniuersa esse producta uerif-
 sime sola docuit/& hæc nō esse relictū mundū a deo gubernatione illius priuatū sed p
 uidētia eius rei asserit. Non. n. solū creauit cuncta uerū etiā saluator rex dux oibus præ-
 sidens oīa disponēs dicitur oīa eū uidere oibus adesse. Vniuersa inde gubernari docet.
 Similiter & qui post eū fuerūt pphetæ nonnunq̄ a psona ipsius dei exclamāt. Deus ap-
 propinquans ego sum dicit dñs & deus de longe. Quid faciet occulte homo quod nō
 cognoscam: nōne cælū & terrā ego impleo. Nonūq̄ a se ipsis hoc pacto interrogātes/
 quis aquā mēsurauit? quis montes pondere ac ualles iugo firmauit? quis cognouit mē-
 tem dominī? aut qs cōsiliarius eius fuit? Et rursus quis cōstituit cælū & extēdit tanq̄
 scānā. Et alibi eleuare oculos uestros ad alta & uidef quis ostēdit hæc oīa. Et deinceps
 dñs deus qui fecit cælū & fixit illud/qui firmauit terrā & quæ in ea sunt/qui dat spīracu-
 lum populis qui degunt in ipsa & spīritū eis qui calcant ipsam. Et rursus. Ego dñs deus
 solus extēdi cælū & firmaui terrā nō est alius præter me. Et alibi sic dicitis ipsis/dii qui
 cælū & terrā nō fecerunt pdant a facie terræ dñs q̄ fecit terram infortitudine sua erexit
 habitabile in sapientia sua & in prudētia sua extēdit cælū & adduxit nubes ab extremis
 terrarū fulgura fecit in pluuia/& aduxit uētos ex thesauris suis. Et rursus quo ibo a spī-
 ritu tuo & ubi a facie tura me occultabo. Si ascēdero in cælū tu illic es/si descendero ad
 infernū ades. Si sumpsero pennas meas diluculo & habitauero in extremis maris/ete-
 nim illuc manus tua deducet me. Hæc posteriores cōuenientia priscis diuinitus prædi-
 cabant. Sed eos ēt audias qui ante Moysen fuerunt. Dixit autē Habraā ad regē Sodo-
 morū. Extēdam manū meā ad altissimū deū/qui fecit cælū & terrā. Melchisedech quo-
 q; dei sacerdos Habraā his uerbis benedixit. Benedictus Habraā deo altissimo & be-
 nedictus deus qui fecit cælū & terrā. Et habraam rursus pone manū tuam sub femore
 meo. & adiuře te per dñm deū cæli. & subúicit dñs deus cæli & deus terræ qui caput me
 a domo patris mei/& a terra in qua natus sum. Postremo in ipsa uisione. Moysi deus in-
 terrogatus qs esset diuino respōdet oraculo: Ego sum qui sum sic dices filiis Israel/qui
 est misit me ad uos/hæc breuiter ab innumerabilibus excerpta sunt. Est ne igitur dignū
 gentiū theologiā imo uero impietatē cū istis ullo modo cōferre. quorū alii nullum esse
 deū alii cælestia corpora crediderūt. Et stellas ignē in cælo fixas dicētes aut ignē uia &
 arte circūlatū loco dei adorarunt/alii nulla dei prouidētia mundū sed irrationali quādā
 natura gubernari alii cælestia solū modo diuinitus regi/nō autē etiam terrestria/mūdū-
 q; sine ortu/neq; ullo modo a deo productum/sed casu & fortuna cōstitutum esse/nō
 nulli ex atomis & inanimatorū corpusculis esse conglutinatum asseruerunt.

De Verbo.

Cap. V.

h Is ita dicitis alterā quoq; psonā a prima psona genitā non creatā hebræorū scri-
 pturæ significant quā uerbū sapiētiā uirtutē dei appellant/unde inquit. Iob:
 Inuēta est sapiētia: Quis at̄ locus eius est? Nemo mortalis uia eius nouit. Et
 Dauid in psalmis: Verbo dñi cæli firmati sunt. & Salomon ex psona ipsius sapiētiæ.
 Ego inquit sapiētia cōsiliū & cogitationē cōstitui. & dñs possedit me in initio uiarū sua-
 rū ad opera sua. In principio anteq̄ terra facta est anteq̄ abyssi producti anteq̄ montes
 firmati ante oēs colles genuit me. Et alibi. Quid at̄ est sapiētia & unde nata sit dicā &
 nō occultabo. Spiritus ipsa est intellectualis sanctus unigenitus oīpotēs oīa penetrās/
 uapor. n. est uirtutis diuinæ & fluxus glorie oīpotētis uerissimus fulgor æterni luminis
 & imaculatū speculū uirtutis diuinæ ac bonitatis ei⁹ imago ab extremo ad extremum
 oīa transiens ac oīa recte gubernās quod quidē diuinū uerbū a patre ad hoīum salutē
 missum scriptura cōfirmat. Quod deū & dñm. i. creatorē & gubernatorē a Moyse p-
 phetisq; appellari cōspicim⁹. Venit aut̄ ad hoīes hoīe assumpto a p̄re missum pp salutē
 nostrā. Misit. n. uerbū suū inquit & sanauit eos. Vnde doctrina ēt euangelica propheti-
 cam & paternā hebræorū renouans theologiā hoc pacto incipit: In principio erat uer-
 bum & uerbū erat apud deū & deus erat uerbū/hoc erat in principio apud deū oīa p
 ipsum facta sūt & sine ipso factū est nihil. Quod factū est in ipso uita erat & uita erat
 lux hominū. Merito igitur eodē spiritu Moyses plenus facto cælo & terra quasi cū filio
 suo uerba cōferentē sic deū patrē introduxit dicētē: Et dixit deus: Faciamus hoīem ad
 imaginē & similitudinē nostrā. Quod psalmasti ēt occultus significauit dicens. Ipse di-
 xit & facta sunt/ipse mandauit & creata sunt. Aperte nāq; patris ad filiū ordinē atq; mā-
 datū more humāo (nec. n. aliter poterat) expressit. Nemo. n. negabit oēm qui aliqd̄ di-
 cit ad aliū dicere/& qui mandat ac præcipit aliū p̄ter ipm̄ mādare atq; præcipere. Mani-
 festius aut̄ Moyses duorū dñorum patris uidelicet atq; filiū mentionē fecit dicens. Pluit
 dñs a deo sulphur & ignem/& Dauid similiter. Dixit dñs dño meo sede a dextris meis.
 Donec ponā inimicos tuos scabellū pedū tuorū. Et paula post æternā illā & ineffabilē
 generationē uerbi designare desiderās ait. Ex utero ante luciferum genui te. Hæc ita se
 habere nō solū uetus scriptura occultius (nō. n. oēs tunc ferre poterant) uerū ēt noua
 ipsis quoq; solaribus radiis dilucidus predicat/quāuis nōnulli iudeorū sancti gratia spi-
 ritus carentes aliter interpretati sunt/a quibus nōnulla ponā iccirco nō inutilia quoniā
 nō effusum in aera uerbū dicūt nec spiritū nō subsistentē sed diuersas psonas probe si-
 cut & nos/male at̄ quia diuersas quoq; naturas opinātur. Philonē ergo audias scripu-
 ræ uoces interpretatiōe sua explicantē quā orbē inquit quasi de altero deo dicit̄ in ima-
 gine dei feci hominē: Per pulchre id diuinit⁹ scriptori fuit inspiratū. Nullū. n. mortale
 ad supremū patrē tanq̄ imago cōferri potest/sed cōfertur ad secundū deum qui primū
 uerbū est. Neesse enim erat rōnalē uim a deo uerbo aīa hominis iprimi. Deus. n. qui
 supra uerbū est ita supremus est ut nulla rationalis natura similitudinē eius possit reci-
 pere. Hæc in primo questionū libro Philonis dicta sūt/qui in prio de agricultura uer-
 bum dei filiū quoq; dei appellare his uerbis non dubitauit. Hæc uniuersa pastor ille
 & rex deus iure gubernat. legēq; statuit. rectū ei⁹ uerbū & primogenitū filiū qui curā
 totius gregis quasi maximi regis lux diligenter suscepit. Idem in secundo qui dubitādī
 ruborem effugere uelit/audacter dicat nulla re materiali machinam mūdi conseruari/
 sed uerbo æterni dei sempiterno qd̄ a mediis ad extrema/& ab extremis ad media pro-
 tensum inuictū naturæ sustinet cursum fouēs ipsum atq; cōseruās/quasi uinculū quod
 dam pater qui genuit ipsum cōstituit. Merito igitur nec terra unq̄ aquis summergetur/

nec ignis extinguetur/nec cætera peribunt/cũ uerbũ dei uocale inter muta elemēta cõstitutũ oĩa conferuet. Hæc Philo. Nõne igit̃ uera hæc nostra sũt q̃ uerbo a sapiētia dei oĩa producta esse prædicamus/falsa uero illa quæ nec uerisimilitudinẽ ullã habēt/ & inter se cõtraria sunt. Tales. n. milesius aquã originẽ rerũ dicit Anaximenes aerẽ Heraclitus ignẽ/Pythagoras numeros Epicurus atq; Democritus indiuidua quædam corpuscula. Empedocles quatuor elemēte/hoc dei uerbũ magni cõsiliũ angelũ lucẽ uerã iustitiæ solẽ et nominant. Tertio spūs additur sanctus a scriptura quẽ sicuti patrẽ & uerbũ suũ eadem dignitate atq; honore honorari percipit. Tertius igit̃ a patre spūs esse ostēditur tanq̃ a patre p̃ sapiētiã elucens/post hæc æternam dei substãtiã rōnales uirtutes/nec numero/nec specie nobis notas/sed solũ uisibiliũ proportiõē (alia. n. gloria solis est alia luna/alia stellæ scriptura iudæorũ nõ ut deos sed ut ministras honorãdas oñdit. Et mortali quidẽ naturæ stellæ numerus oĩno ignotus est. Deus uero multitudinem etiã intelligentiæ & nomina non ignorat. Scribitur. n. qui stellæ multitudinem numerat/ & oĩbus ipsiis noĩa imponit/innumerabilia enĩ genera profecto & itelligentiæ & stellarũ sunt/deo aut̃ oĩa numerata sunt/de ipso. n. dicitur mille milia ministrabant ei & decies milies centena milia corã eo assistebant. Cum. n. numex uideatur aliquẽ noiare nũeratas illas ostendit eẽ uirtutes adeo. Cũ uero tantã numeri quãtitatẽ dixerit ignotũ nobis illũ numex p̃pter innumerabilitatẽ suã esse ostēdit. Sed de substãtia earum sic psalmista scriptũ reliquit. Domine deus meus q̃ uehemēter magnificat̃ es confessionẽ & decorem uidiisti amictus lumine sicut uestimēto extēdens cœlum sicut pellẽ / qui facis angelos tuos spūs & ministros tuos ignis flammam. Noli credere de hoc corruptibili igni dicere nec de irrōnali aere atq; spũ/sed altius quidam atq; sublimius / necesse enim est cum a sensu nostro uerba prodeant trãslatiue non proprie de intellectualibus dici/ unde ipsum quoq; deũ spiritum & ignẽ & lucẽ & huiusmodi nominibus significamus. Virtutes aut̃ illas angelos archangelos spūs cælestẽ exercitũ principatus prætes tronos dñatiõesq; nũcupamus. Quarũ oĩum iustitiæ solẽ & sanctũ spũm ei annexũ una cum deo ac p̃re creatorẽ atq; gubernatorẽ scriptura cõfirmat/quẽ unũ deũ ab uniuersis sicuti patrẽ ac dñm hymnis glorificandũ p̃pheta præcipit dicens. Laudate dñm de cœlis / laudate eum in excelsis. Laudate eũ oēs angelis eius/laudate eũ oēs uirtutes eius. Laudate eũ sol & luna/laudate eũ oēs stellæ & lumẽ. Laudate eũ cœli cœlorũ & aquæ quæ super cœlũ sunt laudent nomẽ domini. Quia ipse dixit & facta sunt / ipse mandauit & creata sunt. Statuit ea in æternũ & in sæculũ sæculi præceptum posuit & non p̃teribit. Hæc hebreorũ dogmata merito erroribus gentiũ sp̃etis cõplectimur uirtutes cœlorũ ut dei ministros honorantes. Solum aut̃ deum & uerbũ ac spũm eius qui cœlum & terram ac oĩa quæ in ipsis sunt creauit & a nihilo simpliciter produxit ut hebræorum doctrina occultius & euangelica expressius p̃cipit colimus atq; adoramus.

De contraria.

Cap. VI.

Vnc cõsequens esse uidetur ut qualẽ hebræi de contraria uirtute doctrinam tradiderũt perspiciamus. Virtutes igitur ministrantes & spiritus qui ad ministerium mittuntur propter eos qui æterne cõsecuturi uitæ sunt hereditatẽ sanctos dico angelos dei diuina luce frui ac iccirco luminaribus cæli conferrĩ docti a scriptura credidimus. a quibus peruersi quidam spiritus cum sua nequitia diuinã lucem suscipere nequiuerint tenebræ factæ sunt. Quorum primũ qui et aliis defectiõis causa fuit qm̃ penitus propter impietatem suã in terrã decidit/quiq; totius uenenosæ prauitatis auctor est sponte a lumine ad tenebras lapsus draconẽ serpentemq; latiferi ueneni p̃ductorem atrocẽ bæluam & leonẽ humanis carnibus uiuentem ac deniq; basilicum

scriptura solet appellare. Causa uero qua lapsus est furor mētis & arrogātia hoc pacto dicit fuisse quō decidit de cœlo lucifer q̄ mane oritur cōtritus est in terram/q̄ mittit ad oēs gentes/tu aut̄ dixisti in mēte tua in cœlū ascendā/super astra ponā sedē meā/& ero altissimo similis. Et rursus hęc dicit dñs qm̄ exaltatū est cor tuū/dixisti deus ego sum & domicilium dei habito. Et iterū in monte dei natus es iter igneos lapides imaculatus in diebus tuis/ex quo die creatus es donec iniustitiā inuētā in te sunt. Exaltatū est cor tuū in pulchritudine tua/corrupta est scientia tua cū pulchritudine tua ppter multitudinē delictorū tuorū in terrā deieci te: His uerbis aptissime cū superioribus illū uirtutibus conuersatū fuisse docemur. Et quoniā ceruices extulit ppter arrogantiam decidisse /sub quo innumerabiles qdam sūt spūs simili impietatis errore pro lucida diuina regia beata b̄ habitatione ad cōuenientia sibi ac oibus impiis loca tartari sentētia dei depulsi. Quæ loca abyssum diuina scriptura & tenebras/nō has/sed quas diuina uerba itelligunt solet appellare/ex numero quorū multi exercitationis hoīum grā in terra & regione quæ sublima est derelicti erroris humani & impietatis gentiū cōcausa simul fruerūt/ quib⁹ interdū noīa indit scriptura malignos spiritus & dæmonas potestates & principatus mūdi huius appellās interdū symbolice cum piū atq; religiosum uirū ne multitudinē dæmonū formidet hortet. Sup aspidē. n. ait ambulabis & cōculcabis leonē & draconē. Signum aut̄ est deum ab ipsis odio haberi eiusq; uoluntati repugnare/qm̄ se ipsos deos putari cupiunt/& dei cultū in se transferre conant̄ diuinationibus atq; oraculis tāq; incētiuis stultos alliciētes quos adeo rapientes ad profundū impietatis detrudūt. Solis autē hebræis malicia illoꝝ a priscis fuit intellecta t̄pibus apertissime damnantibus oēs deos gentium dæmonas eē. Nunc aut̄ dei gratia per saluatoris nostri euangelicā doctrinam uniuersis orbis uinculis dæmonum solutus deum uerum glorificat.

C De hominum natura.

Cap. VII.

Ed phœnicū quidē ac ægyptioꝝ theologia casu hoīum cæterorūq; aīalium pductionē factā e terra dicebat/nullū inter rōnalē aīam & irrōnalē substantiā discrimen arbitrata/qbus abiectis hebræos laudamus q̄ pulcherrime ac sapiētissime ac ideo uerissime de prima hoīum pductiōe docuerūt duplici quadā natura cōstitutū eē hoīem asserētes/cuius altera pars cū icorporea/& imortalis sit/uerus homo existit ad imaginem & similitudinē dei/non fortuna & casu/sed a deo ipso creatus. Voluit enī suprema oīum causa nō carere rōnabilibus terrā aīalibus/ut nō solū a scælestibus/uerū et a degentibus in terra maiestas sua laudaretur. Itaq; dixisse deū scriptura testat̄. Faciamus hoīem ad imaginē & similitudinē nostrā/& fecit deus hoīem ad imaginem & similitudinē suam fecit eum. Et rursus: Formauit igitur deus hoīem de limo terræ/& inspirauit in faciē eius spiraculū uitæ/& factus homo in aīam uiuentē/quem textū iudeus Phylo exponens his uerbis utitur. Cæteri quidem ab ætherea natura mentē nostrā constare dicentes ætheri affinē esse hominem uoluerunt. Moyses aut̄ ille nulli creaturam rōnalem animam similit̄/sed nomisma dei uerbo suo insignitum esse uoluit. Inspira uit. n. deus inquit in faciē eius spiraculū uitæ/& factus est homo in aīam uiuentē. Et quoniam necesse est mittenti missum similem esse/iccirco ad imaginem dei hō/ non ad imaginem creaturarum alicui factus esse asserit̄. Anima igitur hominis uerbo dei designata/necesse fuit corpus quoq; ad fulgētissimas ptes mundi uisum erigere. Hęc Phylo. Non ergo absq; cā cætera quidem animalia nutu diuino uel a terra uel aquis prorupisse. Solutus autem homo ad imaginem & similitudinē dei factus asseritur. Quare solus omnium quæ sunt in terra rationis participes principari ac regere leges ferre artesq; inuenire potest. Sola enim hominis intellectualis anima ac rationalis est/reliqua omni-

no mortalia ad seruiendū hoī facta sunt. Præest. n. uniuersis quasi dominus atque dux homo rōnis uiribus rubustiora corpore domans/iccirco prudētia iustitiæ aliarūq; uirtutū capax est/& ad cælestia seipsum extollens stellaꝝ cursum orbiumq; uolutiones ita quærit/ut cælestē se esse argumētū præbeat. Quod autē sibi circūiacet terrenū corpus opus & ipsum dei est de terra sui ptū & in terrā reuertens. Quapropter oportet sicut pecoris cuiusdā ita corporis hoīem curā habere/alereq; colere ipsum seruū ut ad huius uitaē ministeriū perutilē/dominū uero interiorē/quasi dei affīnē uehemētius amare ac honorare/qm̄ & a prima causa honoratus est/homīni igīt sic diuinitus ornato idoneū deus largitus domiciliū fuit. Ipse autē sua spē diuini contemptu præcepti in domiciliū mortale decidit/propterea pietatem esse adhibendam censemus/& uirtuti dādā operam/ut delictum nostrum deleamus/& ad primum redeamus statum. Non. n. in terris finem homīni esse constitutū/sed illic unde resiliit restitutione imaginis quā deprauauimus/huiusmodi sunt quæ de natura hoīs hebræoz; doctrīna antea q̄ græci oīno essent philosophata est. Græci uero heri uel nudius tertius nati nonnulla e barbaris multa ab hebreis ut progredientes monstrabimus furati sunt.

¶ Quod natura non est genita. Cap. VIII.

u Erum quoniā hebræoz; ueritas unum creatorē oīum deū cognoscit/ipsi quoque subiectæ corporibus substantiæ quā hylem appellare solent. Innumerabiles uero tā barbari q̄ græci contra opinant̄: Alii malignitatis fontē esse hylem nec genitā nec corruptibilem/alii natura sui absq; qualitate funguraq; asserētes uirtute diuina mundū ab ipsa formata asserunt. Rōnibus demonstrandū est solā hebræoz; opinione non falsam esse. Vtar autē ut soleo non meis sed alienis. Dionysius igīt in primo aduersus Sabelum hæc de proposita quæstione reliquit. Nō sunt absq; scelere illi qui materiā primā ad fictionem totius deo subiecerūt/quā dicunt cū passibilis mutabilisq; natura sit diuinitus ad generationē oīum alterari. Sed ostendant nobis unde similitudo materiæ primæ ad deum est/necesse. n. est si positionē sanū uolunt sustentare superiorem quendam deo excogitare/quod nefandissimum est præterea cum non genitum esse similiter de utroq; dicat̄ & aliud alterum ab altero sit/unde id ipsis aduenit? Nā si nō genitus deus per se est & ipsum non genitum esse ut quispiam diceret substantia sua ē non erit nō genita hyle. Non enim idem est deus & hyle/quod si utriq; est quodcunq; est. i. deus q̄ dem deus/materia uero prima materia. Inest autem utrisq; non genitum esse/patet aliud esse ab utroq; & utrisq; prius atq; superius. Ad hæc causam reddi postulabim⁹/ quā obrem cum utrunq; non genitum sit deus quidem impassibilis immutabilis immobilis atque actiuus est/materia uero prima contra passibilis mutabilis mobilis omnis alterationis receptiua. Quomodo autem etiā apte conuenerunt? utrum ad materiæ primæ naturam adaptauit se deus cum ab ea mundum fabricatus est an contra? Sed hoc ultimum impossibile. Non enim potest res insensibilis accommodare se ad artificem. Primum autem penitus nefandū si quis putet sicut artificem ad materiæ aptitudinem primam cām se accommodasse. Relinquitur ergo ut a dei sapiētia uaria & ut ita dicā multiformis formarū scilicet omnium receptiua hyle producta sit. Multa dici possunt / sed modo non est nobis hæc quæstio proposita/meliores tamen sunt qui hæc dicunt q̄ q̄ innumerabiles deos alium aliud creasse contendunt. Hæc a Dionysio sumpta sufficiāt/nunc Origenem audias. Si quis autem putat non posse deum absq; subiecta inquit materia quicq; efficere quoniā nec statuarius absq; lapide statuam nec lignarius faber sine lignis regēdus est si arbitratur deum posse quicquid uelit. Eo enim pacto quo sicuti uult ad totius ornatum ineffabili uirtute absq; sapiētia qualitates non entes producit/

quod oēs qui prouidentia fatent cōcedūt/substantiā quoq; quanq̄ uult producere potest: Mihi autē uidetur qui hęc dicūt fortunā quoq; deo annectere/qui nisi materiā primā forte repperisset nō esset auctor nec pater nec creator & dominus uniuersi/præterea unde factū est ut sufficiens ad uniuersa fingenda nec superfluens aut deficiens materia subiecta sit/sequit̄ enim necessario a prouidentia quadā deo superiore ne scilicet ars dei perderet̄ si non haberet materiā artificii suscipibilem deo materiā esse subiectā. Unde aut̄ oīum quæ deus uult receptiua materia esse nisi eā deus talē qualē uoluit produxisset. Sed nō genitā esse materiā supponētes sic aduersus eos insurgemus/si nulla prouidentia deo materiā nō subiecit/quæ tñ ei subiecta est quasi p̄ prouidentia esset subiecta. Quid præstātius factū est q̄ ea quæ casu fiunt? Quod si nō est a deo p̄ducta materia cur mundū ab eo formatū dicūt: an quia tantā mundi fabricā nisi a sapientissimo artifice nō potuisse fieri credūt/Sed materiā quoque tantā atq; talē ut corporalium rerum formas omnes possit suscipere nō nisi ab omnipotēte sapienteque artifice fuisse credendum. Cum autem obiciāt neminē posse artificē absque materia quicq̄ facere sciāt/se multo dissimilia dicere. Prouidentia enī semp̄ hominū artibus materiā subiecit. Hęc aduersus illos dicta sufficiant/qui quoniā inuisibilis terra informisq; dicitur/iccirco materiā primā nō genitā existimarūt. Hęc Origenes. Philo autē iudæus de hac quæstione sic scripsit. De quāitate autē substantiæ utrū facta sit dicendū est ad formationē uniuersi tantā materiā deū creasse ut nec superflueret nec deficeret/absurdū. n. est hunc uel illum artificem diligentissime de quantitate materie sufficientis præcipue in preciofa materia prouidere/deum uero qui numeros & mensurā omnīū nouit minime de hoc prouidisse. Ausim igitur exclamare nec pluri nec pauciori materia ad creationem mundi opus fuisse. Non. n. integer ex omnibus partibus mundus esset si nō a sufficienti materia esset formatus. Sed cum prudentis proprium artificis sit antea q̄ incepit sufficientiam materiæ prospicere/homo quidem mortalis errare potest/ut nōnunq̄ deficienti materiæ additamenta quærat/nōnunq̄ ablationē a superfluente. Deus uero cui nihil deest quicq; oīa potest ad unguē sufficientem produxit hylē. Sed qui cauillari uolūt argumenta multiplicant/qui uero philosophari ueritate rerū contētī sunt. Hęc etiam Philo. Maximo uero insigni apud christianos uiro liber quidam de materia scriptus est/unde nō nulla mihi sumenda esse uideo ad exquisitam quæstionis decisionē. Credo inquit te quoq; ipsum uidere duo nō genita simul esse nō posse/q̄uis illud addidisti alterq; ex duobus necessarium uideri aut seperatum esse deum a materia aut coniunctū. Si igitur coniunctum esse quidam uoluerit dicere/unum nō genitū dicet. Nam si coniuncta simul sunt duo non genita esse non possunt. Sed sicut consequenter dicimus unam rem genitam hominem esse multis partibus constitutum/sic necesse est si nō est separatus a materia deus/unum nō genitū dicere sin uero separatū quis dicet/necesse erit aliquod inter eos esse discrimen quo dissepantur/non. n. potest aliud ab alio distare/nisi tertium quoddam sit quo distare dicuntur. Istud autem ulterius progreditur. Nam si tria dabūtur in gentia/similiter de ipsis quæram/& si coniuncta quis dicet/superiorē referā rōnem sin uero separata/quartum necessario introducet: quæ separatio efficitur. Sed illud forsan quispiā cogitabit/nec separatū esse deum a materia/nec rursus cōiunctum/sed esse in materia uelut in loco & materiā in deo tanq̄ cōtinens. Erit ergo a materia circūscriptus deus/cūq; ipsa in stabilitate sua huc atq; illuc ferat̄ ipse quoq; mutabilis erit. Præterea si materia informis fuit/ornata uero formis ad melius a deo mutata/deus quoq; erit in re locoq; informis. Ad hęc iterrogādū est utrū deus replebat materiā an in pte aliq̄ materiæ fuit/nā si in pte fuit minor multo q̄ materia ē/si totā replebat quō eā trāsmutādo for-

mauit: necesse. n. est aut cōtractū illud formasse/quod sui contractione uacuum fuit reli-
ctum/aut se quoq; ipsum una cū materia transformasse. Quod si materiam esse in deo
quispiam dicat similiter quærendū & utrū quasi separata ut uolucres in aere an ut in lo-
co. Si. n. seperatā ut uolucres in aere dixerit partibus ergo deus/imo re ipsa scissus/scin-
di. n. disseparariq; necesse est ad recæptionē aliorū. Sin uero ut in loco cū de formis ma-
teria per se sit nec a prauitate aliena erit deus deformitatis & prauitatis locus/quod co-
gitare nefandissimū est. Ita cum hylem ingenitam putes ne malorū causa deus esse ui-
deatur/malignitatis recæptaculum deum dicere cogaris.

¶ Quod materia non est causa malorum. Cap. IX.

I ergo materiā nō genitā principaliter diceris multis rōnibus impossibile id esse
demonstrare/uerū qm̄ malorū ipsam cām esse opinaris/& ex hoc ēt induceris
ut nō genitā credas/ad hoc uertēda mihi oratio est. Si enim adaperiā quo pa-
cto mala fiant ostendāq; nō esse possibile quin malorū auctor deus sit si materia ei aliū
de ad creandū subiicitur opinio/hæc funditus euertitur: Sine qualitatibus ergo coæter-
nā deo fuisse materiā/unde mundū istū creauit opinaris; Sic prorsus. Si ergo sine qua-
litatibus materia fuit/sunt at mūdo qualitates/quia a materia diuinitus factus est/quali-
tatū profecto deus pductor est. Ita mihi uidetur: Qualitates porro nō a subiectis qua-
litatibus factas esse/& aliud a substātiis dicis. Ita opinor. Si ergo nec a subiectis qualita-
tibus eductæ a deo qualitates/nec a substātiis quoniā substātiæ nō erāt/a non ente sim-
pliciter creatas diuinitus fateri necesse est. falso ergo abste in superioribus dicebat im-
possibile esse a nō ente/simpliciter fieri quicq; a deo qd̄ tātō absurdus uidebitur/quāto
si diligētius quispiā cōsideret/uel hoies q; maxie ex aliquo facere uidetur a nō ente quæ-
dā pducere. Architectus. n. urbē facit ex nō urbe/& tēpla ex nō tēplis. Quod si q̄a sub-
stantia subiecta est architecto/iccirco ex ente ipsū facere opinaris/nō parū erras/nō est
enī substātia quæ urbē facit/aut tēpla/sed ars quæ circa substātiā est/hæc at̄ quis ex ar-
te fiat quæ in hoie est/nō est tñ in lapidibus/sed forsan dices ideo nō esse ex nō ente ar-
tē qua urbs cōstat/qa sit ab artificio quod in artifice est. Ego uero tibi respondeo artē
illā quæ in hoie est nō ab alia quadā arte sed a non ente in hoie fieri. Accidētia. n. oīa in
substātiis & fiūt & sunt. Homo. n. sine ullo artificio existit/ars uero nulla erit nisi prius
hoiem esse intelligamus. Quare ars a nō ente in hoie facta necessario est/q; si hoibus
hoc modo se habet/quomodo nō oportebit deū nō solū qualitates/uerū ēt substātiās
a nō ente simpliciter arbitrari posse creare? Si. n. aliqd ex nō ente simpliciter posse fieri
a deo fateris/substātiās enī a nō ente simpliciter ab eo posse fieri concedas necesse est.
Verū quoniā apprime audire desideras unde mala oriātur/quæro abste utrū substāti-
as aut qualitates substātiarū mala opinaris? Qualitates substantiarū arbitror. Materiā
autē absq; qualitate ac deformē fateris? Dictū memini. Si ergo substantiarū qualitates
mala sūt/& materia sine qualitate est/deusq; oīum qualitatū creator cōceditur/erit ma-
lorū oīum auctor deus. Quare si abste materia nō genita ponebat/ut malorū causam
deum dicere nō cogeres/cogaris autē hoc facere/multo magis materiam ei ad crean-
dum subiicens frustra id certe opinaris hæc sufficere mihi uident/ nisi tu aliquid habe-
as/ego si cōtentionis nō ueritas cupiditate uerba hæc faceremus/nihil amplius quære-
rem. Verū quoniā charitas est quæ nos mouet & utilitatis proximi causa disputamus/
altius de his differendū arbitror/& quoniā nihil aliud q̄ ueritas quæritur quoquo mo-
do putas facilius atq; dillucidius id fieri posse. Sic oratione utaris ut nō tibi solum uerū
ēt mihi magnū conferas fructum. Sed quoniam qualitates esse mala superius diximus
nunc substantias potius quasdam mala esse arbitror. Quid tu substantiam dicis? non

ne illam quæ ita p se existit ut nullo modo indigeat ut existat? Sic omnino. Malum autē actum alicuius esse opinaris? an quomodo? Actum profecto. Nonne igitur actus agentis est? Est profusus. Cum autem nihil agens sit/putas tu actum esse posse? minime. Si ergo substantia nulla re alia indiget ut existat: mala uero actus sūt: & omnes actus cum aliquis sint agente aliquo sunt/ & non agente nō sunt/nō erunt profecto mala substantiæ/ quod si ea quæ agunt substantiam/putas uerè id quidem est/ut homicida ea ratiōe qua homo est substantia est. Cædes autem ipsa non est substantia sed substantiæ opus/ac iō interdum bonum hominem interdum malum uocamus dicunturq; ambo hæc nomia de hoie propter bonos & malos actus/qui sunt accidentia. Cædes enim nō est substantia/sed nec liberalitas/nam quemadmodū grāmatica grammaticus a medicina medicus dī cum substantia nec medicina nec grammatica sit/sed ab his accidētibus appellationē accipiat/similiter a malis malus homo dī/ & a bonis bonus cū neutrum eorū sit. Quare si quem alium præter hoies causam esse malorū putas/simili mō inquātum hoibus suggerit mala ab actu suo ipse quoq; malus erit. Sic enī & homo malus dī quia mala agit. Quæ autem agūtur mala nō est ipse qui agit/sed actus eius a quibus appellationem accipit. Nam si agentem ea dicemus quæ agit/agit autem cædem/erit homo cædes: Et sic quoniam quæ aguntur cum aguntur solūmodo sunt/facta uero esse desinunt: erunt homines cum agunt/ & cum nō agunt nō erunt. Quæ falsa atq; impossibilia sunt. Sūt ergo mala hois actus: appellaturq; homo malus nō ex eo quod substantia est/sed ex eo quod mala agit. Malum. n. dici ab accidentibus substantiæ quæ non sunt substantia ideo concessimus ut a grammatica grammaticus dī. Quod si quæ aguntur tunc incipiunt quando actus incipitur certe is etiam qui male agit tunc incipit malus esse quando male agere cœpit. Non est ergo malum absq; p̄cipio: nec nō genita mala sūt: sed ab eo genita atq; p̄fecta a quo agūtur. Recte o amice e præsuppositis. n. probe itulisti. Nam si absq; qualitatibus materia prima est/estq; qualitātū auctor deus: mala uero qualitates sunt: mala essent a deo: Sed contra rōnem istam hæc quæ dixisti sufficiūt/mihi uero in mētem nūc uenit falso absq; qualitatibus hylen affirmari. Nulla. n. substantia uere absq; qualitatibus dī/cum enim absq; qualitatibus dī qualitas ei⁹ profecto significatur. Qualis. n. quædam materia certe prima dī/cum huiusmodi esse dicatur/ut aliquid i se nō possideat: quæ res certe qualitatis quædam spēs est. Ad hanc igit rōnem oro respondeas. Nam cū nō genita hyle mihi uideatur/qualitates esset inatas habere uidetur/ & sic ab ea defluere omnia quæ mala sunt. Ita deus malorum causa nō erit. Magna te puto laude dignum quod absq; ulla p̄tinatia ueritatē quæras/causamq; nobis præbeas/ut aut a uerbis tuis facilius tibi psuadeamus/aut rōnibus acquiescētes ueritatem discamus. Sed si inatas habet materia qualitates cuius rei auctor erit deus? cum neq; substantias nec qualitates p̄duxerit/q̄pe cum tam substantia quā accidens serui hmōi rōnis uim a p̄cipio fuerint. Dic igitur quæso quo pacto deum creatorem appellas. Vtrum quæ substantias in alias substantias mutauit/an quia substantias quidem nō mutauit/qualitates autem earū mutauit. Absurdum mihi uidet̄ mutata fuisse substantiam dicere. Qualitatum igitur mutatione creatorem appellari deum assero. Nā quæadmodum cum e lapidibus domus fit/non est dicendum lapides in domum esse mutatos: Sed quali quadam deorū compositione domū factam esse/cum qualitas ista compositionis lapidum alia sit ab ea quam pri⁹ habebāt. Sic mihi uidetur permanente substantia qualitatum mutatione hunc mūdum factum esse diuinitus. Quoniam ergo qualitates quodāmodo quasdam a deo factas ais respōdere mihi non dedigneris mala substantiarum ne qualitates sunt/ & qualitates inhæret materiæ semp an impressæ fuerunt: In se dico absq; p̄cipio. hac igitur qualitates a deo

mutatas fuisse asseris. Ita profus. Vtrū igitur ad melius aut ad peius? Ad melius scilicet. Si ergo qualitates in materia inhaerent quae in melius mutatae sunt quaerendum adhuc restat unde mala orta sunt/aut. n. non praeserunt qualitates illae malae natura ut erant/aut si permanserunt malae malignitate earum in melius deus non conuertit/& sic malorum causa ad deum rursus refert: aut forsan malas qualitates/materiae mutatas esse non dicis. Earum uero mutatione quae indifferentes erant uniuersa diuinitus constructa operariis hoc modo certe. Cur igitur malas qualitates reliquit? utrum quia euellere noluit/an quia non potuit? Nam si noluit/& potuit/necesse tibi erit causam malorum deo attribuere/quae mutatione mundum creatis non destruxit/neque mutauit in melius mala cum potuerit. Nec poteris si ita operariis deum non culpares quae malignitatem materiae non abstulit cum posset/sed ad praecipuum craturarum reliquit. Praeterea maxima quaedam iniuria ipsi quoque materiae illata est/peius. n. modo se habet quam antequam formaretur: tunc. n. in se sibi esse mala nequaquam sentiebat/nunc uero multae partes eius accerrimum malorum sensum percipiunt: quod exempli gratia in homine uideamus. Materia. n. hominis antequam formaretur & creatoris artificio in aial commutaretur/nihil percipiebat postea uero quae in hominem uersa est/acutum habet malorum sensum/ita quod diuinitus materiae ad beneficium ipsius euenisse asseris peius ille fuisse inuenitur. Sin uero non potuisse deum in se materiae mala tollere contendis/impotentem deum esse asseris/qui autem impotens est aut natura imbecillus est aut superioris cuiusdam terroris ac formidine premitur. Si imbecillum arbitraris & firmus in hoc proposito consistis/actum est de salute tua: Sin autem a maiore quodam premitur/erunt mala deo efficaciora quam uires eius retundunt/quod dictum nefas de deo est. Ad haec quare malum potius deus non est/si quidem illum esse deum dicimus cuius uires super omnia sunt? Sed responde mihi quaeso de materia ipsa rursus querenti utrum simplex quaedam erat an composita? Nam si unica fuit atque simplex quomodo mundus qui ex ea est compositus uere dicitur? cum illud compositum sit quod a multis uariisque constitutum est? Quod si compositam fuisse respondebis/erant ergo a simplicibus quibusdam composita/quare absque principio non genita aeternaque materia esse non potest/non. n. erat antequam simplicia ex quibus componitur conuenissent/deinde non duo sed multa tibi erunt non genita. Simplicia. n. ex quibus hyle tibi componitur multa ac uaria esse necesse est. Praeterea uideat ne tibi quicquam sibi ipsi repugnare atque opponi? Nihil omnino. Quid porro aquae ignem opponi negas? nullo modo luci aut tenebras/frigidum calidum/siccum humidum? nonne similiter opponitur? Similiter non inficior. Si ergo nihil sibi ipsi opponitur non erit materia una nec ex materia una/simile huic illud est/quod modo quarum uidetur tibi alicuius totius partes aliae aliarum destructiuae? Nequaquam. Ignem autem aut aquam caeteraque huiusmodi materiae partes putas? Sunt certe materiae partes: Ignis porro nonne aquae destructiuus/& econtra tibi uidetur? Scilicet. Si ergo partes totius aliae aliarum destructiuae non sunt/ignis autem & aqua caeteraque huiusmodi alterum alterius destructiuum est/non erunt partes unius materiae/nec ipsa erunt materia/quoniam nihil sui ipsius destructiuum est/nihil. n. sibi ipsi opponitur aut repugnat/aliquid certe alii opponitur ut album non opponitur albo/sed nigro & tenebrae non tenebris/sed luci. Si ergo una quaedam esset materia nulla oppositio in rebus inueniretur. Cum autem aliae rerum aliis opinantur non eadem esse uidentur materia omnium. Haec Maximus. Sed huius uoluminis iam modus sit/in quo praescriptorum sanctorumque hebraeorum uitas qui multo ante Moysen fuerant breuiter perstrinximus/quos omnes admirati diuinis laudibus persequimur & prosequemur. Imitationem illorum tantum nobis facimus: ut eam nobis recte concedi diuinitus deprecemur.

Eusebii Pamphili Liber octauus incipit.

De Traductione scripturæ/repetitio gentilium theologiæ. Cap. I.

Vnc ordie p̄grediētes ad Moyſi diſciplinā quæ ſecūdū gradum tenuit/ & ſolis iudæis nō aliis gētibus data eſt trāſitum faciā. Quod aut nulli alii gēti ſed iudæis ſolūmodo Moſaica diſciplinā data eſt/ nec idonea uel poſſibilis aliis fuit tēpo re ſuo p̄babim⁹/ ſed quēadmodū ægyptiorū doctrinā ipſorū ægyptiorū uocibus exponebā cæterarūq; gētū theologiā ſuorū teſtimonio auctorū explicabā ita nunc quoq; faciendū eſt a iudæis ipſis & ab illis maxie q̄ doctiſſimi habent ante oculos oīa ponā ſi prius quo in linguā gręcā & q̄ta diligentiā libri iudæici traducti ſunt expoſuero. Cōmodiſſimū. n. id mihi ad euangelicā doctrinā cuius præparationē modo ſcribimus fore arbitror. Cum. n. iā ſaluatoris nr̄i t̄pa uiderent̄ p̄priis aduenire cōducebatq; maxie ſalutē oīum gentiū quæcunq; a p̄phetis ſcripta fuerāt itelligere p̄ linguam gręcā quā fere oēs gētes itelligūt iudaicam ſcripturā uniuerſis p̄poſuit: Aut. n. poſt ſaluatoris nr̄i t̄pa nō habuiſſemus iudæis ex inuidiā occultantib⁹ aut corruptiores nobis dediſſent aut ſi recte haberi potuiſſent in ſuſpitionem traductores facile uocarent̄. Saluator ergo noſter q̄ ut deus oīa præuidebat optima diſpoſitione uſus Ptolemæo ægyptiorū regi traducendorū librorū cupiditatem iniecit. Quā rē Ariſtæus uir doctus utpote qui rebus aderat diligēter cōſcripſit. Fuit aut traductio facta tēporibus ſecūdi ptolemæi qui Philadelphus uocatus eſt. Sed Ariſtæi uerba op̄preciū eſt audire. Demetri⁹ inq; Phalereus in regia bibliotheca cōſtitutus grādem a rege pecuniā accēpit/ ut undiq; ad bibliothecam regis uel emendo uel trāſcribendo libros congregaret/ neminiq; it̄rogatum me p̄nte a rege quotnā libri iam in bibliothecis eēt dixiſſe plures q̄ ducēta milia/ ſed breui tpe nō erūt forſan pauciores q̄ngētis milibus ſi nō ab uniuerſa grācia ſolū quod feci/ uerū etiā ab aliis gētibus ac p̄cipue a iudeis quorū doctrina perutilis mihi eſſe d̄r̄ q̄ plurima poſſumus uolumina congregamus. Et quænam rex inq; cauſa detinuit ne iudæorū libros quæ regio nobis affinis eſt aut emeris iam aut tranſcripſeris p̄ſertim cū ad hāc rem tāta tibi p̄ſtetur pecuniā quantā pecieris. Tum Demetrius traductioe opus eſt inq; p̄pria. n. lingua & diuerſis utūtur q̄ ægyptiū litteris. Multi eos ſyrica & lingua & litteris uti cēſent/ quod ita eē nō iuenio. Poſt hæc rex p̄cepit. Demetrio ſcribere ad ſe de iudaicorū librorū traductioe. Omnia. n. tanta diligentiā faciebat/ ut uel res minimas petitionibus atque mandatis exactiſſime ſcriptis ageret. Quare ipſe quoque cuncta ut geſta ſunt conſcripſi. Hanc igitur epiſtolam Demetri⁹ philadelpho miſit. Regi magno Demetrius. Quoniam p̄cepisti o rex ut undecūq; poſſim in bibliothecam tuam libros utiles congeram/ maieltati tuæ refero iudeorum diſciplinam & leges litteris & lingua ſua conſcriptas perutilis mihi uideri. Ferūtur enim abiecte nonnulla tranſlata tantæ certe admirationis/ ut & it̄gra & diuīa ſola legū ſanctio iudaica uideatur. Sic. n. etiā Hecataus abderita propter ſanctioem legis nec a poetis gentium tactam arbitrat̄ nec diligēter ab hiſtoricis expoſitam. Si ergo tibi uidetur o rex ſcribatur ad pontificem iudeorum ut de ſingulis tribubus ſeniores uiros legiliſperitos & probos ſex mittat ut diligenti examine id eligamus in quo plures conuenient traductores. Iſta q̄ppe res digna mihi maieltate tua uidetur: ſœlix ſis perpetuo. Tunc rex ad Eleazarum ſcribi iuſſit quod captiuos iudeorum remiſerit/ & auri q̄nquaginta talenta argenti centum/ & lapides non paucos ad crateras/ phialas & menſam cæteraq; uafa & ſacrificia faciunda deo iudeorū obtulit/ cuius epiſtola hæc eſt. Rex Ptolemæus Elea-

zaro pontifici salutem. Non ignoras multos iudeorum in regione habitare nostra qui ab hierosolymis profarum in tpe quo illi regnabāt abstracti fuerūt quorū multi cum p̄re nostro in ægyptum igressi maiori mercede in legiōibus conscripti sūt: cūq; fideles inuenisset in p̄sidiis collocauit: ut eorū formidine aīos ægyptiorū cōprimeret. Nos etiā postq̄ regni habenas suscepimus humanius tuos tractātes plures q̄ cētū milia captiuos redemimus ac liberauimus cōuenienti mercede dñis deposita/ & si qd impetu multitudinis p̄peram gestū est totum correximus. Putauimus. n. id maxio deo gratum fore. q̄ tātum regnū cum pace ac gloria nobis cōmēdauit. De tuis ēt florētes ætate uolentesq; militare cum dignitate aliqua in exercitu cōstituiimus & apud nos nonnullos admisimus. Quia igitur uolumus & tibi & iudæis tam p̄sentibus q̄ futuris gratissimū facere/ decreuimus ut lex uestra lr̄is gr̄acis ab hebraica lingua traducatur: ut uestra quoq; uolumina cum aliis regiis libris in bibliotheca nostra iueniantur/ recte igitur facies & nostro studio cōdigne/ si uiros p̄bos & seniores peritos legis linguæ gr̄acæ nō ignaros sex ab unaquaq; tribu elegeris. Oportet. n. qm̄ res q̄ maxima est illud eligatur in quo plures conueniant traductores/ hac re gesta non paruam nos gloriā cōsecuturos arbitramur. De his reb⁹ latius tecū loquentur Andreas de intūmis cubiculariis/ & Aristo qui & primitias ad uasa & sacrificia in templum portant argenti atq; auri pondus nō contemnēdū. Scribe tu quoq; ad nos de quibuscūq; uolueris. Gratum. n. id nobis erit & amicitia nostra dignū & q̄ primum fieri curabimus quod petieris. Vale Ad hæc Eleazarus sic rescripsit. Eleazarus pōtifex amico uero Ptolemæo salutē. Si tu & Arisnoe regia & soror & filii uestri ualetis bene est: & ut uolumus fit/ ipsi quoq; ualemus. Magno gaudio affecti sumus cū p̄ litteras tuas bonam erga iudeos uoluntatem tuā cognouerimus. Itaq; uocato populo publice tuā epistolam legimus ut scirent quantā in deum nostrū habes pietatem: ostendimusq; uiginti aureas phialas quas misisti & argēteas triginta/ & crateras quiq; & mēsam argenteam ad sacrificandū & ad alia faciunda q̄bus templum ægeret argenti talenta cētum/ quæ Andreas & Aristo uiri probi & docti & te digni abs te nobis tradiderūt quibus latius diximus quæ uisa sunt. Oīa. n. quæ tibi cōferūt ēt si p̄ter naturam essent tui petentis gr̄a efficere parati sumus. Plurima. n. ac maxima/ & quæ obliuisci nunq̄ poterimus nostro generi beneficia contulisti. Quare illico pro te & regia & filiis & amicis tuis sacrificia optulim⁹ deo/ & orauit uniuersus populus ut cūcta tibi sicuti uis succedāt/ regnumq; tibi cum gloria dñs oīum deus conseruet. Præterea ut diuina legis cōmode ac secure fiat traductio: sex ab unaquaq; tribu seniores elegi quos ad te cum libris destinaui. Recte igitur facies rex obrime exquisitissime traducta scriptura curare ut ad nos uiri redeant. Vale. Multis deinde hac de re dictis post iam traductā scripturā hæc subiūgit Lectitata igitur examinataq; traductioe seniores iterpretū ac sacerdotes & multi ægyptiorū p̄cipes coram rege cōgregati p̄positis in medio libris magna uoce dixerūt quoniā p̄be ac sancte diuina scriptura traducta est/ decens mō est rex iustissime ut caueant ne q̄s puertere aliqd audeat/ quod cum oēs uoce approbassent iussit rex secundū morem suū maledicere. Maledixerunt ergo ut solent si quis addiderit aut subtraxerit aut mutauerit aliqd rectissime id agentes ut p̄petuo inuolata scriptura serualet: His ita gestis mirabili rex fuit affectus gaudio: a iudaica Lecta uero uniuersa sibi fuerant & admiratus legis laudis prudentiā dixit Demetrio quō nēo poetarū neq; historicorū de tot tātisq; rebus gestis nullā mētionē fecit: Cui Demetrius diuina hæc lex est: & a deo data ut uides ac ideo si qui tetigerūt deo percussi resiliērūt. Affirmauitq; audisse a Theopompo quod cœperāt nonnulla a iudaica scriptura trāslata gr̄aca orōne ornare/ & illico turbatioe quadam mētis & animi percussus magno studio deū orasse: cuius rei gr̄a id sibi accideret. Audiuisseq;

per somnium quia res diuinas lenocinio inquinatis hoibus aderet. Ego quoque ipse inquit a Theodoto tragicediarum poeta accipit/quod cum nonnulla e iudaica scriptura ad fabulam quandam transferre uellet luminibus captus fuerit: qui quoniam credidit hac de causa id sibi euenisse magno tpe poenitentiam egit/& tandem sibi uisus fuerat restitutus. Tunc rex magna cum diligentia sancte scripturam iudaicam iussit referuari.

De Vita & disciplina mosayca.

Cap. II.

Vnc disciplinam Mosaycam ut doctissimi iudeorum scripserunt exponam. Philo igitur de iudeorum ab aegypto egressu in primo libro quos de hypotheticis inscripsit ubi pro iudeis quasi aduersus eorum accusatores his uerbis utitur. Populus inquit iste qui a Chaldeo pariete traxit originem a syria in aegyptum translatus post multos annos/quoniam multitudinem eorum aegyptus non capiebat & magnitudine animorum/ac simul quia somniis ac uisionibus exitus ei diuinitus significabat magno pere in eam terram unde maiores sui in aegyptum profecti fuerant redire cupierunt. Quo facto a deo creuerunt ut ad hanc usque tempora iudaeorum genus durauerit. Et paulopost ducebat autem eos uir unus quem si uis nihilo praestantiorum ceteris putato. Petunt. n. multi eum obprobriis arte quadam malefica & lenocinio uerborum oia illi confecta fuisse dicentes: Sit sane/sed artificium tamen illud maleficum & uersutia hois non modo uniuersum populum a siti fame ceterisque periculis quae quotidie locorum asperitate & solitudine accidebant liberauit ac uelut in copia rerum oium aliud/uerum est longe ab omni seditione & sibi obtemperantes obtinuit. Nec breui tempore ista sed tanto seruata sunt/ quanto nec domus una in pace atque concordia conseruari facile potest. Itaque non sitis non fames non calamitas aliqua non futurorum formido non ignoratio euentuum aduersus maleficum illum uirum seductos populos incitauit. Quam igitur uis artem aut uerborum lenocinia aut prudentiam aduersus tot tantaque accidetia quotidie mala suffecisse? Aut. n. subditus illi populus natura obtemperans/humilis: & peritia futurorum munitus libenter eum sequebatur/aut si illi mala fuerant deus dura oia eis mitigabat/ & tam praesentium quam futurorum notitiam Moyse concedens effecit: ut tandem ab omni periculo populus suus euaserit. Vtrum. n. isto tum concesseris magna laude Moysem certe affeceris posteaque in terram istam uenerunt & si quo pacto eam consecuti sunt diuinae litterae significant/malo tamen ego probabili coniectura quam ueritate historica uti? Vtrum. n. quispian uoluerit ipse concedam aut multitudie aut armorum peritia syrios & phoenices prius propugnantes uicisse/aut uir quidem nihil fecisse/sed a dantibus sponte regionem accipisse/ac non multo post pie & sancte uiuendi omnem disciplinam constituisse. Alterum enim fortissimos eos uiros alterum a deo sic amatos significat/ut est inimicis suis uenerabiles uiderentur/ quippe hostes atque inimici erant eorum a quibus regionem ubi & ipsi & maiores sui nati educati que fuerant repente auferre uoluerunt. Quomodo igitur non est mirabile atque diuinum si quasi melioribus sine ulla uir sponte hostibus cessisse fatearis: post haec nescio quid primo quid secundo collocabo/probitatem ne legis/an obedienciam sanctitatem iustitiam & pietatem illorum qui uirum illum a quo legem acciperunt sic admirati sunt/ut quicquid ille uellet/hoc deum uelle putarent. Nam siue prudentia illius haec agebantur/ siue a superiore quadam uirtute doctus faciebat/ad auctorem deum omnia reducuntur. Mirabile nempe mihi uidetur duobus annorum milibus immo maiore tempore iam fere transacto/non enim exquisitissime annorum possum dicere numerum nec uerbum unum in lege illius esse immutatum/sed centies unusquisque iudaeorum morietur: quae legi mosayca derogabit. His dictis compendio transcurrit disciplinam ciuilem: quam iudaei lege mosayca tenuerunt deinceps. Nihil inquit huiusmodi apud iudaeos est non forum & iudici

i iii

cia/nō postergationes & moræ/nō lites & accusationes/sed oīa uera simplicia & cōstan-
 tia. Si adulteratus es/si uim intulisti/si fornicatus/si aliquid horū feceris morte punieris/
 si seruum si licerū uituperaueris/si uinculis premis/si abductū uendideris/si priuata si sa-
 cra sublegeris si impietate usus fueris/nō opere solū uerū etiā uerbo/propitiū autē no-
 bis sit deus qui hęc cogitauim⁹ si in patrē si in matrē aut in benefactorē tuū morte mo-
 rieris nō cōmunī/sed lapidibus obrutus/præterea mulieres uiris seruire oportere nō ad
 cōtumeliā/sed ad obedientiā parētes in filios ad salutē eorū habere imperiū/ unūquēq;
 suorū esse dominū/nisi deo ea obtulerit. Nam si uerbo solū deo dedicauerit/tāgere am-
 pliū nō licet deī oblata neminē rapere nec aliena oīno furari/uerū etiā si uerbum emise-
 rit quo sua oīa deo oblata esse uideantur/ac demum pænitiā ductus tangere audeat/
 aut ad aliū sensum prolata sibi uerba interpretetur/animam amittat. Sed longū esset
 omnia dicere. Innumerabilia præterea sunt moribus de consuetudine sine scripto serua-
 ta/quæ quis odit nō faciat/quæ nō locauit non tollat/nec a prato nec a torculari nec ab
 area magnū aut paruū aliquid auferat: Ignem potētī dare aquarū fluentia nō includere/
 in opibus & mancis opem petētibus stīpem propter deū esse cōcedendam/mortuis se-
 pulchri locū nō esse negandū/mortuorū sepulchra nō mouere nihil malī cuiq; inferre/
 nō obtundere aut eiicere sperma/nulla uī fœcunditatem muliere retardare nō aliter uti
 animalibus q̄ deus & lex uoluit/semīna nō dispergere/iugum nō imponere iniuste nō
 habere modū præter mensurā/nec nūmum adulteratū/amici arcana inimicitias lapsus
 nō patefacias/nō superes liberos a parētibus etiā si captiuos habeas nō uxore a uiro
 etiā si argēto tuo emeris/hęc maiora pulchrioraq; sunt illa parua multis uident nō de-
 struere domi nidū. Nullius aīalis preces cū ad te lamentanti simile refugiat cōtemnere
 uelis. Sed lex quæ ista iussit magna cura seruanda esse cōstituit maledicunturq; qui nō
 seruant/& deus ipse qui omnia perspicit ultor inuocatur. Et paulo post nō semel sed se-
 pius immo uero singulis diebus septimis propter malos hęc repetuntur/ maledicuntur
 q; qui nō seruant. Ita nō solum ad agendū exercitatos/uerū etiā legū peritos legislator
 singulos effecit/septimus enim diebus in diē congregari uoluit/ut cōsidentes scripturā
 audiant/ne quis se quis se ignoratione possit excusare. Ita cōueniūt semp & sedentes ma-
 gno cuncti utuntur silētio/nisi ad laudē dictorū uerbum aliquod cōmuniter emisierint.
 Sacerdos autē aut de senioribus unus legem recitat & exponit/sitq; p totū id diem septi-
 mum usq; ad uespertinū crepusculū/deinde abeunt & sacrarū legū peritiores & pietate
 multo munitiores. Num ociosi septimū peragere diem iudæi tibi uidentur/an hęc quæ
 faciunt cæteris oibus necessaria magis ducis/hac enim re sit ne a iure cōsultis quid faci-
 undum sit querirēt/nec per ignorantia fallāt? Sed unusquisq; facile de legibus atq; mo-
 ribus iterrogatus respondeat/& uir uxori:pater liberis:dñs seruis legis p̄cepta tradat.
 Facile de septimo quoq; anno quī non similiter dicere possumus/non.n. ipsi ab operi-
 bus sicut septimis diebus cessant/sed agros ipsos cessare patiuntur/ut uires ad futura su-
 scipiant. Multo.n. fœcundiores redduntur/si eum cessauerint/in noualia rursus prosci-
 duntur/quod ēt corporib⁹ hoīum accidit/semper enim eūdem ferre laborem & ualitu-
 dini obest:& robur animi atq; corporis deicit. Sed si qs iudæo polliceatur fœcundio-
 rem in septimo āno agrum futurum si eum coluerit:nequaquē id facere patietur/nam &
 ipsi a laboribus accipere se uolunt/& agros aliquādo q̄scere:ut & ipsi latiores & agri
 fœcundiores alio initio laborum sumpto efficiant. Magnæ autem humanitatis eorum
 illud præcipue signum est. In septimo anno quoq; ipsi ab agriculturæ laboribus absti-
 nent/si quid sponte agri protulerint non colligunt neq; deponunt/sed quia nullo suo la-
 bore productum est/communiter cuiūq; uolenti omittitur. Quare autem septimum

numerum ita lex honorauit/nemo a me quæret/qui a medicis atq; philosophis de uir-
 tute quam ad oia maxieq; ad naturam humanam possidet audiuit. Hæc Philo/Similia
 uero ipsi & Iosephus in secūdo de antiq̄tate iudaica hoc pacto cōscripsit ab ipsis rebꝫ.
 Si q̄s cæterarum gentium leges nostris conferret;diligenter uideret;licet q̄snam maxi-
 me tam iustissimas leges q̄ pietatem in deum ueram hostibꝫ tradiderit. Nam cum ifini-
 ti gubernandarum ciuitatum modi in hos paucos generaliter reducuntur;ac alii p̄ci-
 patu unius alii paucorum potentia;alii totius populi iudicio gubernentur: nostræ legis
 conditor hæc oia despexit/& soli deo(dicam.n.ēt si durum uideatur)gubernationem
 iudæorum attribuit/ad illum.n.tanq̄ oium bonorum causam respiciendum solummo-
 do cēfuit;quem nec factum ullum nec cogitatum fugere potest/q̄ cum immortalis æter-
 nusq; sit/oia potest/nec alia nobis rōne quā creaturis suis cognoscitur. Hæc.n. de deo
 op̄ari oportere sapientissimi ēt græcorum p̄cipiis ab illo sumptis testantur. Nam &
 Pythagoras & Anaxagoras & Plato multiq; alii hæc ipsa sensisse uidentur. Sed paucis
 hac ueritate tradita in multos efferre ausi non sunt. Nostræ autem legislator quoniam
 opera legibus consona effecit/non solum sui temporis iudæos sed omnes usq; ad hunc
 diem in ueram creatoris pietatē reduxit/atq; reducit;cuius rei causa est;quoniam & le-
 ges ipsas utilissimas oium tulit.Non.n.uirtutis partem pietatem esse docuit;sed omnes
 uirtutes pietatis esse partes declarauit/& ipsas uirtutes iustitiā dico/modestiam/forti-
 tudinem/ciuium iter se cōcordiam altius oibus impressit. Omnes.n.opationes nostras
 oia uerba & cogitationes ad eū referendas esse uoluit/nec aliqd horum icastigatū reli-
 quit.Duplex.n.disciplina morū est. Nam cum & doctrina qd faciendum sit discimus;
 & exercitatione faciliores ad agendum scimus/alii quidem legum latores altera solum
 modo rōne usi sūt. Nam Lacedæmonii atq; Cretenses non uerbis sed re atq; consuetu-
 dine istituebant. Athenienses autem & cæteri pene græci omnes quæ faciēda essent uel
 non;legibus iuebant. Re aut atq; opera ad consuetudinem bene uiuēdi reducere ho-
 mines neglexerūt. At uero Moyses diligenter hæc utraq; coniūxit/nec rectam uiuēdi
 consuetudinem doctrina priuauit nec doctrinā procul ab exercitatōe iacere passus est;
 sed a primis statim alimentis incipiens domesticum uiuēdi usum ita complexus est; ut
 nihil adeo paruum sit;quod uoluntati utentis prætermiserit;sed quæ comedēda sūt; &
 a quibus abstinendum/ac de oibus quæ simul uiuunt;de diligentia p̄terea in agendo;ac
 de rege a laboribus legem quasi regulam posuit;sub qua tanq̄ sub patre ac dño uiuen-
 tes nihil ex ignoratione peccamus. Nō.n.semel aut bis/sed singulis hebdomadibus ab
 oī labore q̄scentes ad audiendam legem conuenire iussit;ut p̄ceptis eius maxie oium
 cognitū nemo se posset per iprudentiā purgar;quod cæteri omnes legum cōditores
 ita reliquerunt;ut plurimi uere hoīes tunc tandem qcquam prohibitum esse discāt; cū
 iam præuaricati sint;& q̄ p̄cipuos maximosq; gerunt magistratus ignorantiam legum
 præ se ferūt;cū legisconsultos se cum semper habeant assistentes. Quēcūq; uero iudæ-
 um de Moyse legibꝫinterrogaueris/facilius tibi omnes percurreret quam nomen suū pro-
 ferre posset. Ita fit ut ab iēute nobis ætate leges imprimantur & raro qdem aliq̄s transgre-
 ditur/& si q̄s transgressus fuerit;nullo pacto pœnam deprecari potest. Quæ ex re mi-
 rabilis generi nostro concordia inest. Nam & q̄a eadem omnes de deo sentimꝫ; & q̄a
 in uiuēdi moribꝫnulla differentia est;summa omnes concordia coniūgimur.Nō au-
 dies.n.apud nos diuersas de deo sententias quod apud alios non uulgares tantum uer-
 etiam philosophi factitant/quorū alii nihil omnino deum esse cauillantur/alii deum es-
 se concedentes gubernationem rerū ipsi cōcedere nolūt. Apud nos autem a mulieribꝫ
 ēt & seruis audies omnia nostra studia ad deum referri oportere/unde factū est ut nō

nulli tanq̄ magos atq; inertes nō accusent/ quia nouarū rerū inuētores nō sumus/ quod
 apud alios ita laudatur ut qui patria cōsuetudine cōtemptra innouare quicq̄ potuerunt
 sapientes fuisse uideant. Nos autē ecōtra id prācipuum prudētia atq; uirtutis munus
 existimamus/ ut nihil omnino cōtra legē aut faciās aut cogites/ quā res maximo argu-
 mento est leges Moyſi optime atq; diuinitus latas esse/ nam quā aliter se habēt/ experiē-
 tia redarguta ceciderūt/ nostrā autē legis quidnam aliquis mutare queat? uel qd meli⁹
 aut inueniet aut ab aliis accipiet? num uniuersum disciplinā ciuiliſ modū reprehēdet?
 Sed quis iustior aut melior modus excogitabitur quā hic sit qui deū principē pposue-
 rit/ & sacerdotibus cōmuniter maximarū rerū gubernationē attribuerit/ ac summo pon-
 tifici sacerdotis tum oīum regimē cōmiserit/ quos nō censu aut genere sed uirtutis prā-
 stantia ad dei cultū assumpsit/ & legis aliarūq; rerū curā illis cōmiserit/ ut ipsi & dubia de-
 cidant & peccantes puniant. Quis igitur principatus hoc melior aut q̄s maior deo po-
 test honor afferri? Tota quippe multitudo piissime deū colit/ & sacerdotibus maxima-
 rum rerū cura cōmittitur. Ita fit ut tota disciplina ciuiliſ quādā solēnitas esse uideat.
 Nam quā paucis diebus uix alii faciunt mysteria & dies festos appellātes/ hāc nos to-
 to aīo firmaq; sententia multis sēculis & conseruauimus & conseruamus. Vide autē q̄
 uerā simplices integrāq; nostrā opiniōes sunt: Primū enī omnium de deo opinamur
 quod ipse perfectissimus atq; beatissimus sit/ sibi atq; ceteris sufficiens/ oīum ipse rerū
 principium/ ipse medium/ ipse finis/ operibus notissimus atq; manifestissimus/ substan-
 tia penitus inuisibilis/ cui simile nec uidere nec excogitare quicq̄ possumus: Quare nec
 materia ulla ad imaginē eius suscipi nec ars imitari eū fingēdo potest. Opera eius ocu-
 lis cernimus/ cælū terrā solē lunam lucē fluuios mare aīalia plantas quā ipse fecit non
 manibus neq; labore nec alicuius auxiliō sed cū uoluerit oīa bene fieri/ omnia illico bo-
 na facta sunt. Hic sequendus oībus hominibus est atq; colendus/ colitur autē sanctissi-
 me operatione uirtutis. Vnum est templū unius dei amicū enī omnib⁹/ quod simile
 est cōmune tēplum oībus est quia cōmunis deus est hunc sacerdotes prācipue colāt/
 quibus unus prāest huic/ qui nō obtēperat tanq̄ impius punitur. Sacrificia offerrim⁹
 nō ad repletionē ebrietatēq; nostrā quā deo ac oībus probis odio sunt/ sed ad emen-
 dationē purgationēq; nostrā in quibus pro communi prius salute oram⁹/ deinde p
 nostra. Gratissimus enī deo est qui cōmunē salutē suā antepōnit. Petimus autē a deo
 peccantes nō ut bona nobis cōcedat/ q̄ sponte iam prābuit/ sed ut capaces eorū bono-
 rum ita nos faciat ut cū cōperimus nō efferamur Sacrificātes a luctu ab uxore aliisq;
 permultis abstinerē lex iubet. Hāc de deo sentire mosaica lege didicimus. Longū esset
 omnia percurrere quā de nuptiis connexionēq; sexuum cū uxore ad procreandū con-
 stituit/ q̄q̄ seuerissime prāter naturā agētes ulciscitur/ quā de latrocinio atq; furto/ quā
 de rapina & ui/ quā de liberis educandis/ quā de parērationibus mortuorū/ ut nō ma-
 gno sumptu neq; magnificētia sepulchrorū caritateq; fiant/ purgari autē a cadauere ue-
 nientes iubet quasi imundos/ ut hinc discamus q̄ magna imundiciēs in cāde hominis
 sit. Parentes secundo loco post deum honorari iussit/ & ingrātū aduersus parentes ho-
 minē lapidibus obruendū esse cēset/ seniores a iunioribus honorari prācepit/ nihil in-
 ter amicos occultū esse uult & si dissidiū acciderit amici arcana efferri nō sinit: Iudici-
 muneribus corrupto mortē intulit/ qui nō auxiliatur supplicanti cū possit reus secūdū
 legem est/ nō tollas quod nō deposuisti/ nō tangas alienū/ nō mutues scēnore. Innume-
 rabilia huiusmodi sunt/ quibus societas nostra & disciplina ciuiliſ inter nos cōtinetur.
 Sed nō est prātermittēdū quomodo erga alienigenas affectos nos esse uoluit/ sic enī
 diuinitus hāc rem etiā curauit ut nec nostra corrūpi possent/ nec inuidere his posse.

mus qui legē nostrā recipere uelint. Quicumq; enim nostris legibus uiuere desiderant omnes humaniter suscipiendos iussit/cū nō genere sed uiuēdi disciplina coniunctionē hominū distinguere uideatur/siqui autē nō integre sed simulatione accedūt hos repellēdos impat/ne cōuersatiōe sua corrumpamur. Cætera uero quorū usus necessarius est petentibus danda esse cōstituit/ignē aquā alimentū cæteraq; huius/ut uiam ignorantī ostendere/insepultū hominē nō negligere. Quam humaniter autē gerenda bella esse censuerit idē patet/qm̄ nec igne nec ferro agros hostiū populari dimittit/nec eos spoliare qui ceciderūt in prælio/nec captis iniuriā inferre maxime mulieribus/ tantaq; facilitate ac māsuētudine fuit ut uel brutorū aialium curā hubuerit/nam usum cōgruentem eorum nobis cōcedens crudelius ea tractare prohibuit/nec interficere sinit si quæ quasi supplicantiā ad nos refugiūt/parcendū etiā in hostili regione/nec interficiēdum animalia illa uoluit/quorū labore homines iuuant. Sic undiq; cū docendo tum puniēdo a uitiis ad uirtutē reduxit. Mors enim iminet si adulteratus es/si puellam rapuisti/si marem tentasti/si tentatus cōcessisti/de aliisq; oibus punitiōes rebus cōuenientes absq; deprecatione cōscripsit. Seruatoribus autē legū præmia proposuit/nō argentū neq; aurum nec oleastri aut hederæ ferta & inane quoddā præconiū sed & ipse prædixit & deus miraculis cōfirmauit. Siquis etiā mortuus esset pro lege/uiuet tamē & meliora maioraq; præmia cōsequetur. Vnde factū est (nō enim uereor dicere quod res ipsa prædicat) ut multi magno animo sūmos crucia tuīs & mortē ipsam subire maluerint q̄ quicquid facere aut dicere præter legem. Et certe si gēs nostra ignota cæteris hominibus esset nec legis nostræ sanctitas ullo modo cognosceret/& aliq; oia diligēter scripta græcis nunc legeret/narraretq; talē se aliqua in orbis parte uiuēdi uidiſſe disciplinā/quā multis sæculis cū sūma in deū pietate seruata diceret oēs admirarent. Nullus enim uere sanctiores leges excogitauit/nec tot sæculis leges suas animis hominum firmiter imprimere potuit. Prætermitto Platonē qui ueram opinionem de deo in multitudinē efferre nō esse tutum confitetur/& leges uerbis inanibus cōscripsit/unde nulla utilitas nisi fors eloquentiæ cōsecuta est. Lycurgum autē homines admirant/& spartē in cælū efferrunt. quia longo tēpore leges illius inuiolatas Spartani cōseruarunt/quæ res certe non parua uirtutis est/sed illi breui tempore id fecisse inueniunt si quis eos cum Iudæis cōperat/qui nō minus ferre quā duo annorū milia in legibus permanēt. Preterea Lacædæmonii liberi quidē leges seruabant/q̄primū autē fortuna mutata fuit/torius uiuēdi disciplinæ oiumq; suarū pene legum oblitī/nos autē sapius aduersa fortuna multo magis quā cæteri hoies uexatī/nec ēt in summis periculis legē nostram tradidimus.

C Eleazarus apud Aristeum de allegorico sensu scripturæ. Cap. III.

Aec Iosephus de mosaica iudæorum disciplina. Multa uero dicere possem de

h occulta legū uirtute & allegorica speculatione/sed tangam pauca quæ ab Eleazarō atq; Aristobulo summis apud Iudæos uiris nobilissimisq; q̄ Ptolemæi tempore perfluxerunt/quorum alter Eleazarus pōtificatus etiā dignitate insignis fuit/ut paulo ante scriptum est cum de traductione scripturæ in linguam græcam dicere mus/qui regiis legatis uirtutem scripturæ occultam esse ostendens his uerbis usus est/ut Aristeus alter ex legatis conscripsit. Dignum autē est inquit nonnulla eorum quæ ab eo audiuius breuiter ponere/præcipue quoniam temere quædā de puris atq; impuris animalibus in lege scripta multi arbitrantur. Interrogatus enim a nobis quamobrē si a deo uniuersa creata sunt impura nonnulla scriptura uocitat/a quibus abstinentum esse iubet/ita dixerunt. Vides quantam uim habet conuersatio atq; cōsuētudo/ malos. n. homines si cum improbis/laudabiles si cum probis cōuersantur facile facit. Primū igi-

tur legū diuinarum lator ita cūcta deo patere ostendit/ut nihil agi nihil excogitari pos-
 sit quod eū lateat/deinde cæteros omnes homines falso multitudinē deorū introduce-
 docuit/cum ipsi multo præstantiores sint q̄ dīi sui quos uenerant/quoꝝ simulachra la-
 pidea uel lignea tanq̄ imagines eorū qui ad uitā sibi nō nihil cōtulerūt adorant sensum
 ipsi habentes ea quæ insensata penitus sunt. Cur autē oīno quasi dīi a gētibus coluntur
 illi qui ad usum humanæ uitæ aliquid inuenerūt/cum nō fecerint neq; produxerint ipsi
 quicq̄/sed meliorē eorum quæ sunt usum excogitarint/aut cur hodie quoq; multi non
 adorantur cū antiquiorib⁹ ad inueniendū excogitandūq; multa sagatiores acutioresq;
 sunt. Nam de ægyptiis quidē nescio qd dicere oporteat/bæluas enim & serpētes & ui-
 uos & mortuos uenerant. Hæc igitur inspiciens diuinus ille uir mœnibus ferreis & in-
 uiolabili ualle a cæteris gentib⁹ separare nos uoluit/quo pacto facili⁹ corpore atq; ani-
 mo immaculatos longeq; ab huiuscemodi falsis opinionibus remotos fore uidebat/ut so-
 lum uerū deū præter cæteras gentes adorātes illi solūmodo inhæreamus. Vnde factū
 est ut a nōnullis ægyptioꝝ sacerdotibus qui disciplinā nostrā altius cōsiderarūt dei ho-
 mines gēs nostra sit appellata/quod nemini nisi deū uerū colat accidere potest. Nec id
 iniuria/reliquis enim cibo potui uestitiq; inhiantibus nostri omnibus istis cōtemptis
 per totam uitā de oīpotētia dei cogitant. Ne igitur conuersione atq; cōsuetudine alio-
 rum corrupti ad impietate eorū deferamur/cibi & potus tactus & auditus atq; uisiois
 purificatione legali nos a cæteris seperauit. Cuncta enim ab una potentia omnipotētis
 dei gubernata naturali ratione similia sunt/q̄uis singula a quibus abstinemus & quib⁹
 utimur profundā habeant rationē/quorū unū aut alterū exempli gratia ponam/ne pu-
 tes temere de rebus tam paruis a Moyse fuisse conscriptū/sed oīa uideas ad prohibita
 tem hominū & iustitiæ perfectionem sancte pertinere. Volucres enim oēs quibus uti-
 mur domesticæ mūdæq; sunt tritico aut leguminibus conutritæ/ut columbæ turtures
 perdices anseres cæteræq; huiusmodi quæ uero prohibitæ sunt eas rapaces carnibusq;
 aliarū auīū nutriti cōperies/a quibus agnis hædīq; raptis hominibus quoq; tam uiuis
 q̄ mortuis infertur iniuria/quæ oīa merito imunda nominauit/ut uel hinc rapina & cæ-
 de nos deterreret/& ad iustitiā hortaret/moneretq; iustissime atq; pacifice uiuere/sicut
 omnes uolucres mūdæ quæ nulli auīū nec omnino aliis iniuriātur. Ita his quasi sym-
 bolis ad iusticiā intelligentes cōuertit. Nam si animalia huiusmodi rangenda nō sunt p-
 pter imundiciā suā/quales erunt hoīes qui prauitate morū illis se similes reddunt. Om-
 nia igitur hæc tropologice sancteq; itellecta plurimū conferāt/cōsideratio enī ungu-
 læ fissane an contra sit distinguēdos esse singulos actus pbe significat/quos qui nō distin-
 guit/ōēs quasi pecora parētes simul & filia sorores & fratres/quodq; nec in pecudibus
 inuenitur mares inter se cōmīscuntur/a quibus oibus nos longe absumus. Vnde mari-
 fice una & hunc distinguēdi modū docuit/& uitæ cōstitutionisq; nostræ habendā esse
 memoriā monuit. Cum enī dixisset quæcunq; ungu-
 lā scindunt/adiēcit & rumināt. Ni-
 hil enim aliud p ruminatiōnē signat q̄ uitæ cōstitutiōisq; nostræ ut dixi memoriā habē-
 tem uiuere. Hoc uita alimento cōseruatur. Ita & alibi iubet dicens. Memoria recorda-
 beris domini dei tui qui fecit in te magna & mirabilia. Ingenita enim pfecto sūt si quis
 diligēter considerat formatio corporis/alimētī dispensatio/& ad singula mēbra mirabi-
 lis transitus/ac multo magis sensuū uis mētis agitatio & sūma uelocitas/unde singulæ
 quoq; artes inuentæ sunt. Quare monet memoriā tenēdū oīa quæ diximus diuina uir-
 tutæ & fieri & gubernari/loca deinde ac tēpora omnibus accōmodauit ut semp & ubi
 q; dei memoriā habeamus & incipientes quicq; agere & desinentes/& cū inter agendū
 sumus cōstituti/iā cibi & potus tam mundiciæ q̄ immundiciæ q̄ primitiis/quibus fa-

*dei hoīes christiani
& ægyptiis colati.*

*v alib animalibus uel
ut, alijs aut minime.*

*ca. p. p. q. u. a. r. d. e. q.
o. m. o. d. a. n. o. z. i. t. i. n. d. e. i.*

etis postea utimur ad deū nos cōuertit. Præterea p uestitū etiā simile fecit / qd plura. In
 ipsis quoq; ianuis præcepta dei scribe iussit ut continuā eius haberemus memoriā / &
 in manibus ipsis circumferre ipsa uoluit / ut ostēderet oīa nobis iuste faciunda creatorē
 timētib; / & nostræ creationis memoriā firmā retinentibus. Iubet enī siue quis dormi
 tū eat / siue a lectulo recipiat / siue ambulet / siue sedeat / dei opera sibi esse meditāda: & in
 singulis dei potētiā qua sumus & possumus nō uerbis tantūmodo / uerū etiā cogitatio
 ne atq; aīo admirandā laudandā amandā. Sed de cibo ac potu dicta sufficiant. De sensu
 bus autē ita iussit ut nihil audiendū nihilq; tāgendū uelit quod imundū sit: & hoc simi
 li quadā ratione Rapaces. n. prauaq; bestiolæ sunt / aquarū tactu nos phibuit sicuti ca
 tæ ac mures pestifera quædā animalia & oīno inutilia hoibus / ita lex nostra nec uerbo
 nec opere iniuriose queq; dicere aut facerē pmitit / & tam expresse q̄ per signa & symbo
 la omnibusq; modis nō fabulose sed ueris rerum indiciis ad iustitiā & oīpotētem nos
 deum cōuertit / omnis enim mentio mundor; atq; imundor; animaliu ad hæc refertur.
 Videbatur igitur mihi Eleazarus recte ad oīa respondisse / nā etiā uitulos arietes & iu
 uencos nō siluestres / sed domesticos offerēdos dicebat ut qui sacrificabant hac re intel
 ligerent mites se atq; humanos esse oportere / præsertim cū oblatū affectus animi signi
 ficet. Hæc Eleazarus ad legatos qui ad eū de interpretatiōe legū a Ptolemæo missi fue
 runt quibus aperte significauit pfundā quadā rationē ac allegoricā in lege diuina con
 tineri / quā inuestigare deberēt qui scripturā intelligere optaret. Aristobolus autē ille cu
 ius secundus Machabæorū liber meminit queq; Aristorelica peritū fuisse philosophia
 cōstat / similiter manus & cætera mēbra quando de deo dicuntē intelligēda esse in libro
 quē ad Ptolemæum scripsit his uerbis declarat. Veniamus nunc ad ea qbus ēt tu o rex
 significari tibi uoluisti quid uelit dicere scriptura nostra cū manus & brachia facies &
 pedes iter & quietē deo attribuat. Quæ oīa cōuenienter intellecta rectam de deo sentē
 tiam nō fabulosam aut falsam cōfirmat. Magnæ nāq; res quæ sensibus nō cadunt mul
 tis pfecto modis a sensibilibus a scriptore legū exponūtur. Et ideo qui recte intelligūt
 sapientiā illius & diuini spiritus gratiā quæ pphētā eum efficit uehemēter admirantur
 ex quibus prædicti philosophi fuerūt & poetæ etiam nonnulli qui propter illa quæ ab
 eo accæperūt maxime admirant. Qui uero a sensu eius profundiore remoti litteræ tā
 tummodo inhærēt / nihil magni cum scripsisse arbitrant. Explanabo igitur singula bre
 uiter atq; clare quantū in me situm est q̄ si longe a ueritate abfuerō nō scriptori qui re
 cte ac profunde omnia edidit / sed mihi parū diuinas illas leges intelligētī temeritatem
 attribuas. Manus igitur etiam nobis multis modis dici apertissimum est nam cum ma
 gnum exercitum & legiones tuas aduersus hostes mittis magnam manum te habere
 dicere uulgo solemus / & omnes qui audiunt uires tuas per manū significari non dubi
 tant quod etiam Moyse designauit dicens. In manu potenti eduxit te ab ægypto deus
 & alibi a persona dei. Mittam manum meam & percutiam ægyptios / & rursus ad ægy
 ptiorum regem. Ecce manus domini inquit erit in pecoribus tuis & in omnibus agris
 mors magna quibus potētia dei iure significatur. Vis enim hominū & actis omnis in
 manu eorū sita esse translatiue dicitur. Iccirco legis scriptor uocabulū manus ad poten
 tiam dei trātulit. Quies autē diuina nō iniuria utputo dici potest stabilis creaturar; du
 ratio atq; immobilitas / quā esse percipimus / quia deus cui omnia subiiciuntur ita cōstitu
 it / nūq; enī cælum in terram conuersum est neq; terra in cælum mutata nec sol luna ne
 q; luna sol facta est. Et in animalibus similiter nō est enim in naturam hominis fera
 conuersa / nec homo in bæluam unq; pertransiuit. Hæc igitur quies atq; stabilitas diui
 na dici potest. Descendisse in mōtem ēt tempore quo lex ferebatur scriptura deum per

Sacrificatio

*manus in deo qu
lit: pōnda*

manus dei sig

*quies dei in mente
stabilitas rerū in su
speciebg*

hibet/ut omnes operationem dei conspicerent; quam descensum appellamus. Scribit enim exarsisse montem igne quoniam deus descendit/turbarumque uoces exauditas fuisse/cumque tanta multitudo non pauciores quam decies centena milia essent per quinque dies in omni loco motus ardens ignis aspiciebatur. Ita descensus ille nullum localem motum significat/ubi que enim deus est: sed uiribus ignisque mirabiles sunt quia uniuersa consumuntur quinque diebus spatio sic ardentis ut nihil ibi consumptum fuerit/sed ipsa quoque herbarum uiriditas intacta permanserit/turbarumque sonitu intollerabili nullis edito instrumentis descensus dei omnibus significatur. Descendit enim quoniam uoluit diuinis iudeorum genus legibus communire. Hac Aristobolus.

CDe Essetis que puris temporibus apud iudeos sublimi uiuebant philosophia. Cap. III.

Erunt quoniam diuinarum legum precepta percurramus/& formam allegorici sensus tetigimus/illud praetermittendum non est uniuersam iudeorum gentem in duas maxime partes fuisse diuisam/unam quae praecapta legis certo quodam litterae sensu sequebatur/alteram quae maiore philosophia firmata alius atque subtilius omnia speculabatur/qui & philosophi iudeorum esse putabantur/horum disciplinam omnes qui nouerunt uehementer admirati sunt. Iosephus uero atque Philo iudei perpetuae memoriae uitam eorum commendauerunt/itaque ne tam sublimes uiri neglecti esse uideantur a libro Philonis quem per iudeis composuit nonnulla sumenda mihi esse arbitror. Praeter ceteros inquit quos pene innumerabiles sanctio moysaica ad bene uiuendum incitauit. Essetis summi omnium atque maximi sunt ab hostiote id est graeca lingua sanctitate (sicut mihi uidetur) appellati / quorum secta non gentem sed uirtute atque humanitate discernitur. Itaque nemo puer nemo adolescens propter instabilitatem aetatis sed uiri omnes aut senes sunt/qui nullo corporis morbo nulla animi perturbatione feruntur/sed uera soli hominum libertate fruuntur/cuius rei uita sua testimonium praebet. Nemo proprium aliquid possidet/non domus non pecus non uas aliquod: sed omnibus in medio positus committere utuntur/habitant simul & conuiuunt quasi sodales/cumque omnia per communi utilitate faciant/aliam aliorum negocia sunt/quae impigre subeunt certant non frigus non calorem non aliquam mutationem aeris formidantes/sed ante ortum solis ad solitos labores uersi crepusculo uespertino cum gaudio redeunt/non aliter quam qui certamine gymnico exerceantur. Meliora enim & iocundiora tam animo quam corpori ea certamina putant/quae non senescunt cum corpore. Sunt autem eorum alii agricolae/alii pastores: alii apium cultores/alii harum artium magistri/ita ut perfecte inter se uiuant aliis non indigentes/nihil facere recusant/quod cum utile societati sit turpe non est. Cumque a laboribus suis mercedem ceperint apud eum deponunt qui quaestor creatus est. Is omnia diligenter procurat quibus egent/egent autem paucissimis/cum omnem luxum tanquam animae atque corporis morbum aspernentur. Communis est ipsis non mensa solum ueruetiam uestis tenuis quidem omnis sed grauior in hyeme/quae in uno deposita loco est / unde unusquisque indifferenter assumit. Aegrotatio quoque corporis si acciderit studio atque cura omnium & re communi curatur. Seniores si absque liberis naturae concedunt foelicissimi omnium putantur honorari a ceteris non minus quam si eos genuissent: & quoniam acutissime matrimonio huiusmodi societatem facile dissolui posse perspexerunt/uxorem ducere omnino recusant castimoniam summo opere studentes. Nimirum enim mulier se ipsam amat & zelotypia maxime mordetur/ac uiri mores artificio quodam atque lenocinio facile potest in peius peruertere. Si uero etiam liberos uiro pepererit/quae prius astute faciebat ea iam audacter atque aperte aggreditur/omni que ui regere maritum conatur. Quare uxor huic societati inimicissima iudicata est/non seruat. n. mores/nec probus erga omnes est qui aut uoluptate uictus aut liberorum amore superatus in seruitute uxoris deductus est. Hac uita eorum fit ut non priuati solum ueruetiam reges atque principes eorum

philosophiam plurimū admirantur. Hæc quidē a pologetico Philo scripsit ut diximus
 In eo uero libro quē inscripsit oēs studiosos liberos esse ita de Essæis narrat. Palestinā
 maxima gens Iudeorum habitant/inter quos qui dicuntur Essæi cōperiuntur plures nu- *essæi sancti*
 mero ut ego opinor/ḡ quattuor milia Essæi dicti quasi sancti græce/quoniam dei culto- *essæi cum inuicem*
 res præcipue sunt nō animalia sacrificantes sed mentes suas uirtute munitas offerēdas *in habitant*
 deo putantes. In ciuitatibus nō habitant existimātes ut cōtagionē aeris corporibus/ sic
 cōuersionē uulgi aīo nocere. Horū alii agros colunt/alii pacificas artes ad utilitatē su-
 am & proximorū exercent/nec argentū nec aurū reponunt/nec ingentes agros laudāt/
 sed tantū colūt quantū necessitati possit sufficere. Hi. n. ex oibus penē hoibus soli pecu-
 niā & fundos negligētes uirtute ditissimi putantur facilitatē uiuēdi & paucorū indigen-
 tiā recte magnas esse diuitias iudicantes. Nemo eorū tela enses galeas scuta cæteraq; bel-
 li factitant instrumēta/sed nec eas artes exercent quibus facile omnes improbitatē labū-
 tur/nulla mercatura nullus cauponatus nulla eius cognoscit nauigatio oēs rapinæ oc-
 casiones depellunt. Nemo seruus est apud eos/sed cū uniuersi liberi sint alteri alteris ser-
 uunt. Omnes q; seruis utūtur nō solū quia æqualitatē cōtemnūt tanḡ iniustos oderūt/
 uerū etiā quasi naturæ leges transgressos oīno despiciūt. Omnes enim aiūt quasi mater
 eadē natura genuit/quare quīs nō uocemur sumus tamen re ipsa fratres auariciæ crimi-
 ne ab alienati/rationalē philosophiæ partē nō necessariā ad uiuendū/naturalē maiore q;
 humana natura cōsequi posset putantes alterā sophistis alterā leuioribus reliquerūt ho-
 minibus illā philosophiæ partē solū modo approbantes/qua de deo & de creatōe omni-
 um scrutamur/moralī maxime inuigilant/ad quā absolute consequēdā paternis legib;
 adiuuantur quas recte intelligere nemo sine diuino auxilio potest. Has semp quidē sed
 maxime septimis diebus docentur. Dedicata enim septima dies deputatur/in qua cæte-
 ris oibus neglectis ad sacra loca cōcurrētes quæ sinagogæ appellant/ordie sub seniori-
 bus cōsidere solent/legūturq; scripturæ diligēter & exponūtur a peritissimis / symbolis
 enim prisco more scripturā uti maxime arbitrant. Discunt igit; pie sancte iusteq; uiuere
 triplici regula utentes amore dei ardētissimo/uirtutis cultu diligētissimo/charitate pxi-
 mi feruentissima. Quod igitur sūme deū diligant multa nobis argumēto sunt: Castitas
 ppetua: Iurisiurandi nulla mentio/mendaciū/odiū/& præcipue q; bonorū oīum nullius
 mali causam esse deū opinātur q; uirtuti studeāt patet quia pecuniā negligunt gloriam *argumēta quib; p-*
 spernūt uoluptatē oderūt/cōstantes seueri magniq; animi sunt/cæteraq; huiusmodi in- *batu esset uirtute*
 numerabilia. Charitatis autē argumēta sunt beniuolentia societas æqualitas. Nullus enī *studere*
 domū habitat quæ oīum cōmunis nō sit/unū ærariū unus sumptus oibus est. Præterea
 uestis cōmuniter oibus proposita/cōmunis cibus & potus/cōmunis mensa/oīs uita cō-
 munis est: Quæ oīa multo magis illi opere faciūt ḡ alii uerbis significant. Nec mirum/
 quæcunq; enim quotidie laborātes cōsequuntur nō ipsi seruant sed in mediū afferrētes
 cōmuni utilitati attribuunt/nō negligunt apud eos ægrotantes/sed a cōmunibus curā-
 tur. Seniores nō minus ḡ parentes liberi uenerant/huiusmodi hoies sine græca doctri-
 na mosaica philosophia effecit: quæ uirtutis opus hoibus pposuit a qua libertas & ori-
 tur & confirmatur. Nam cū multi atq; uariū diuersis tēporibus alii crudelitē carnificū
 more uniuersam Iudæam uexarint/alii astuta simulatione adeo ad improbitatē cūctos
 peruerterint/ac suæ impietatis inhumanitatēq; calamitates hominū ppetua monumenta
 reliquerint: nullus unḡ ita efferat fuit nullus ita ueterator ac malus ut Essæorū aut poti-
 us sanctorū uitā criminari uoluerit/sed omnes probitate illorū superati quasi a natura li-
 beros putantes summa ueneratione atq; laudibus prosecuti sunt. Hæc Philo.

¶ De Deo & quod mundus creatus est.

Cap. V.

k

Erum quoniā philosophorū disciplina iam patuit & totius etiam multitudinis
 mores diuinis legibus minuti expositi sunt. Restare uidetur ut iuniorū theologi
 am pietati maiorū idoneā atq; consentaneā ostendamus. Sic enim p̄discemus
 quales in theologia & in cæteris disciplinis hebræi fuerūt. philonē igitur rursus primo
 libro super legem audiamus. Nonnulli aut mundū magis q̄ auctore mūdi admirati nō
 ortū/sed æternū esse mundū putauerūt/male nullū pene opus deo attribuentes/cū ecō
 tra oporteret dei quidē uirtutes quasi creatoris atque patris admirari/mundo autē non
 maiorē q̄ creaturæ cōueniat laudē attribuere: At uero Moyses qui & ad sūmum philo-
 sophiæ peruenit/& dei responsis secreta naturæ didicit optime cognouit necesse esse ut
 rerum aliud quidē agat cū sit integerrimus intellectus atq; purissimus omni scientia p̄-
 stantior omni bono melior omni pulchritudine formosior/aliud uero inanime p̄ se atq;
 immobile sed ab intellectu cōmōtū atq; formatū p̄fectissimū opus hunc mundū effe-
 rit. Quem qui fuisse ortum negant perutilē atq; ad pietatē necessariæ prouidentia uirtu-
 tem radicitus sustulerūt. Patrē.n.atq; auctore operi suo prouidere ratioe probatur/pa-
 ter.n.omnis atq; actor ea que genuit aut fecit diligēter studet cōseruare/quæ opprime-
 re possunt expellens/quæ utilia sunt suis acquirens/ad id uero quod non fecimus nulla
 coniuñctio nobis est. Perniciosa igitur res oīno est ut sine principatu ciuitatē sic mundū
 sine auctore ac iudice a quo uniuersa gubernent cōsistere posse putare. Mirabilis igit̄
 ille Moyses quod sine principio est alienū a re uisibili omnino existimās. Quod.n.sensibi-
 le est mutationi subiectū nunq̄ idē est inuisibili quidē atq; intelligibili p̄petuitatē attri-
 buit/sensibili aut aliud uocabulū accomodauit. Nam quoniā uisibilis atq; sensibilis hic
 mundus est/necessario ipsum ortū habuisse affirmāt. Vnde nō ab re creationē etiā eius
 magna cū theologica uenustate conscripsit. Hæc de origine uniuersi: Quod uero pro-
 uidentia mundus gubernet i libro quē de prouidentia scripsit cōtrariis primū expositis de
 inde cōfutatis magnifice pbauit/quorū plura qm̄ lōgiora sūt cōpēdiōsi⁹ ponā. Prouiden-
 tia eē inqt arbitraris cū tantam rex p̄turbationē esse uideas. Quid.n.humanorū ordine
 certo geritur. An solus ignoras paruos atq; rapacissimos hoies bonis omnibus florere
 diuitiis gloria cultu multitudinis magistratibus bona ualitudine quibuscūq; dixeris uo-
 luptatibus affluere? Virtutis aut amicos oīb⁹ malis oppressos paupertate ifamia hūilitate
 duricie uiuendi affligi? His aliisq; cōpluribus ita dictis respondet postea hoc pacto.
 Nō tyrannice neq; ui aliqua uel crudelitate/sed ut rex regū iuste uniuersum mundū de-
 us gubernat/rex autem uerus & iam pater est/ut enim se habet pater ad liberos ita rex
 bonus ad ciuitatē & deus ad mundū/quippe qui naturæ stabili lege principatū & pro-
 uidentiam in solubili cōiunēctione/una copulauit. Quare quemadmodū nō negligunt
 oīno uitiosi a parentibus liberi inimicorū opus esse putātibus submersos inuadere sed
 maiore iterdū ope fouent cum nullum in eis præsidium esse uideatur. Similiter quoq;
 deus oīum curam gerit/nec minus eorū qui perperā uiuūt/tum ut occasionem eis p̄ceni-
 tentiæ præbeat/tum ut natura se propitiū esse ostendat. Ad hæc longe absis a ueritate si
 malorum aliquē scelicē arbitraris et si Cresceo ditior/acutor uisu q̄ lynceus/ maioribus
 corporis uiribus q̄ crotoniata ille Milo; Ganymede formosior sit/oibusq; aliis corporis
 & exterioribus bonis abundet. Qui.n.mentem suā plurimorū dominatui ac pessimo-
 rum subiecit cupidinis doloris timoris stultitiæ iustitiæ scelicē atq; beatus esse nullo mō
 poterit/et si uulgo beatus appelletur. Nam si animi oculos parumper uolueris eleuari/
 atq; ut possibile homini est de uero bono cōsiderare/oīa quæ nūc admirari uideris ma-
 gno risu prosequeris? Semper.n.cum meliora lateant in locum eorum mala irrūpentia
 laudant cum uero in mediū adsunt bona tunc quæ contraria sūt hac luce dilucidat̄ tur

di outy bonis florēt
 hoc mundo am
 uero p̄sentis malis oppo
 nitur

us etiam maloz cu
 habet vij uer se
 os dia nō possut

s̄i beatitudinē uigui
 e psalmo. 143.

pitudinem suā ostendūt. Si ergo diuinū illud bonum mente cōcæperis/nihil eorū quæ
 dixisti facile apud uitiosos iueniri iter bona collocabis. Preciosissima nempe illoꝝ argē
 ti atq; auri metalla sunt/quæ a pessima terrarum parte solent p̄dire/pmultū nāq; p̄fecto
 iter est iter metallorum sterilitatem & fecūditatem terræ non metalloſa. Longe quip
 pe abest argenti atq; auri natura a bonitate frugum sine q̄b⁹ uiuere neq̄mus/quod ma
 xime in annonæ patet charitate. Omnes.n.thelauros p̄ modici temporis alimēto recte
 propter necessitatem iudicantes libenter omnes p̄icere solent/quando autem necessa
 ria nobis cumulate affluunt naturæ bonis abūdantes contenti esse non possumus/ sed
 argento atq; auro ihiantes & quasi oculis capti terreno pondere huc atq; illuc propter
 auaritiā ferimur/continuoq; pecuniæ grā bello uexamur. Vestes et magnificas cupi
 mus/quæ nihil aliud sunt quam textoriæ artis laudes & flos ouium ut nonnulli poetæ
 dixerūt. Quī uero gloriæ adeo cupidus est ut uel a malis laudari cupiat hūc iprobū
 esse necesse est/q̄ppe unumquodq; suo simili gaudet/bonam autē ualitudinem aurum
 quæret si didicerit non paruos animi morbos ab auditu oriri/q̄ uiribus corporis ceruī
 cem eleuat atrocissimas ante oculos bæluas ponit. Ita.n. itelliget turpissimum esse fera
 rum uiribus hoīem gloriari/formositate corporis iactare mentis compos nemo pote
 rit/quæ breui adeo extinguitur tempore ut anteq̄ florescat defloruisse uideat: præserti
 cum et inanimata artis opera picta ficta texta non parua uideat extare pulchritudine.
 Quorū oīum nihil unq̄ apud deum iter bona enumeratum est/quid dico apud deum?
 cum neq; periti hoīes q̄ recte philosophantur bona caducas has res aut arbitrarentur
 aut appellent;q̄ uero falsam & nomine solum philosophiam sequunt̄ hi animi se medi
 cos professi seruituti corporis inhærent/nec corporē q̄dem medicos imitant̄: q̄ si res ac
 princeps ægrotet oīa transgressi iter colūnia porticus tabulas argentum adrilicium auri
 lapides cubile ipsum ilico petūt; nec uestem auro insertam admirati nec lapidibus orna
 tum considerantes lectulum q̄ citius possunt ceteris omnibus contemptis man⁹ agro
 ti tangūt/pulsū examinant iterdum et uestib⁹ sublati qua duricie sit uenter quo calo
 re pectus ardeat quo motu cor exiliat inq̄runt. Ex q̄bus oībus aliisq; compluribus quā
 titate & qualitate ægritudis percepta curam morbi tandem aggrediuntur. Oporteret
 igitur etiam philosophos cū medicinā animi tenere profiteant̄ oīa despiciere quæ falsa
 homines opinione maxime faciunt/ac mentis ipsius cubile ingredi diligentius/& cōsi
 derare si propter iram inæqualiter pulsus mouet̄ tactuq; ipso examinare si aspera ma
 ledicendo lingua effecta est/si cupiditate tumidus uenter/& ut breuiter dicā qua intem
 perie interiora turbata sunt. Hoc enī pacto idonea potuerūt adoptare remedia:nūc ue
 ro cum nequeant lucē uerā aspiciere exteriorū falso reꝝ nitore perculsi quasi cæci perer
 rant/reginā omnino mētē negligētes/& satellites eius diuitias gloriā sanitatē aliaq; hu
 iusmodi psequentes.& quēadmodū summa insania est aut cæcos de coloribus aut sur
 dos de harmonia musica/sic & uitiosos uiros de bono & malo iudices cōstituere/men
 te capti nāq; sunt & interioribus tenebris obcæcati discernere nequeunt. Merito igitur
 laudatur Socrates & alii qui paupertatē amplexi nec quæstiosa ipsi artificia didicerūt
 nec amicis aut regibus magna sibi oblata munera accæperūt. Nihil.n. aliud q̄ uirtutem
 bonū putabāt. Quod si mortali corpore circūducti & mortī/ut hoīes subiecti ac cum
 multitudine iniustorū hoīum maxima uiuentes iniuria perierunt/cur accusanda natura
 est cū crudelitas hoīum culpanda sit? Nō.n. facile pōt euadere qui degit in regione pe
 stifera. Et ueluti cū magna uis pluuiæ descendat nisi sub tecto sis necesse est et si sapiēs
 sis imbrē pferre/cūq; frigidissimus pfluat boreas frigore premi/& æstatis ardore cale
 fieri. Eodē pfecto modo si cum iniustis uitam agis/necesse est multa inde ppeti mala

metalla uide orian

uestes omnium flore

improbis gloriæ cupi

similitudinis mēta

Verum oēs q̄ uirtutē negligētes falsa corporis laudant bona a sole ungi/ & a Ioue lau-
 ri putant. Symbolica. n. hęc priscāq; prouerbia re ipsa uera esse ostendūtur/ nec. n. post
 mortem solummodo/ sed etiam per totam uitam animo simul atq; corpore iniusti ho-
 mines pendent. Cuius rei q̄ ficulam conscripserunt historiam testes locupletissimi sūt.
 Nam uel amantissimam uxorem suspectam adeo fuisse tyranno dicūt ut tabulis cubi-
 culum statuerit quo maior sonitus cum ad eum iret excitaretur/ nudūq; ita ut nihil oc-
 culte ferre posset/ aditumq; ipsum fouea intercēpisse; ut uel saltibus uel lōgis gradibus
 uel ascensu descensuq; p̄gendo nullum posset telum occultare. Quod quantūq; igitur
 animus hoīs q̄ uel uxorem ita suspectam habebat malis refertus erat? Illis certe mihi si
 millimus uidetur fuisse/ q̄ cum ad alta prēcipitia scādant anteq̄ ad cacumen peruenerit
 timore perculsi nec altiora petūt iam fessi/ nec descendere audent cū ad hiatum & pro-
 funditatem despexerint. Tyrānidem nempe quasi diuinam rem aggressus cū pericula
 ei cognouisset/ & stanti in proposito innumerabilia uidebat in dies pericula: & abeūti
 mortem iminere nō dubitabat/ oibus & si non corporibus/ sed animo tñ aduersus eum
 armatis: quod ille ipse Dionysius ita esse significauit. Nam cum q̄dam uitam tyrannorū
 apud eum quasi beatam laudibus afferret. uocasse ad cœnam regio apparatu constru-
 ctam hoīem dī/ ac super caput illius sedentis acutum gladium tenuissimo filo suspendis-
 se/ quem posteaq; repente cōiuiū ille respexit nec surgere inde ausus timore tyrāni/ nec
 bibere aut comedere potens periculo percussus ceruice ac oculis ad pendentem gladiū
 directis mortem expectabat. Quod cum uidisset Dionysius num inq̄t itelligis q̄ beata
 sit uita nostra? talis. n. est nisi uelim⁹ nobismet ipsis adulari. Oīum. n. rerum copiam ha-
 bentes propter frequētiā periculorum & impendētem formidinē nulla frui possu-
 mus. Illis similes qui a deformibus s̄ape meretricibus decipiuntur/ quæ ueste atq; auro
 ualde ornata & fūco facie deformitatem occultantes: quasi hamo pisces his insidiis ca-
 ptos attrahunt adolecētes. Hac infelicitate nos premimur q̄ multis fœlices uidemur/
 & sicut tormentis multi coguntur mentis suæ arcana pandere sic interdum huius uitæ
 molestia uicti uerissimas uoces de miseria nostra emittimus. Illis enim certe similes ani-
 malibus tyranni sumus quæ saginantur/ q̄bus comedendi bibendiq; non ad aliud q̄ ad
 perniciem suam copia solet offerri. Multi autem pecuniæ cupiditate uicti manifesta de-
 derunt supplicia. Cuius rei exēpla & si quotidie uidemus/ unum tamen ex priscis referre
 operæ precium diximus. Dicunt igitur q̄ fœtidus sacrum bellum conscripserūt cum lex
 esset aut prēcipites ex alto deiici/ aut ī mare submergi/ aut igne cremari sacrilegos/ cūq;
 Philomelus Onomarchus & Phaylus tres isti Delphicū spoliauerint tēplū/ secundū le-
 gē diuinitus supplicia dedisse. Alterum enim cum per aspera scanderet loca prēcipitem
 decidisse: ac ita expirasse. Alterum cum eques per littora ferretur in profundo lapsum
 una cum equo fuisse aq̄ demersum Phaylum autem alii sacro morbo consumptum/
 alii cum templum Inabis incenderetur una concrematum fuisse tradiderunt. Nemo p̄-
 fecto hęc casu nisi amens accidisse putabit. Omnes. n. hos tres eisdem temporibus pro-
 pter idem delictum non aliis suppliciis q̄ lex uolebat iure punitos non a fortūa & casu/
 sed diuinitus credere debemus. Quod si nonnulli rapaces & factiosi hoīes q̄ non alie-
 nos solummodo populos/ sed patrias etiam suas subiecerunt impune id fecisse uident/
 mirandum non est. Primum. n. non similiter deus atq; hoīes iudicant / homines enim
 de manifestis tantummodo cognoscunt/ deus uero in animum ingressus ipsum nudos
 uoluntatis perspicit motus. Quare nunquam humana iudicia diuino tanq̄ meliora &
 iustiora præponenda sunt. Multis enim homines fallūtur sensibus corporis atq; turba-
 tionibus animi. Quod autem nihil est quod fallat/ sed summa iusticia una cum ueritas

*uoluntati ungi p̄ a i-
 me lauari*

omni p̄ tyranu

*ganis dionysi dicit
 tyranos*

*eo casu exciderint
 in templū delphicū
 uolauerunt*

uoluntate

cuncta gerunt: Deinde recte illud imprimis fertur id esse apud populū tyrānos quod sunt in lege supplicia. Quando igitur in ciuitatibus adeo abūdant ut nulla legum reuerentia sit/tūc deus ut uitia repellat & ad uirtutem hoies conuertat crudelib⁹ atq; tyrannicis uiris nō iniuriā potentia p̄bet: uitiōtum. n. cumulus sine crudelitate mūdari non pōt/ & quēadmodū uindices publicarū rerū ad homicidas pditores & sacrilegos interficiendos publice alunt / non quia tale hois exercitium laudet / se quia populo necessariū est / eodē profecto pacto huius mundi gubernator quasi communes uindices tyrānos in ciuitates ex suscitāt / ut iniuriā atq; impietate aliaq; huiusmodi uī & crudelitate istorum puniat / qui quoniam non recto animi proposito sed crudelitate commoti diuinā uoluntati subministrarunt / ut ignis consumpta materia demum extinguit / sic & ipi cū ciuitates prauas ianes hominum fecerint tūc demum in perniciem icidunt. Quid aut miramur si tyrannorum iterdum ministerio effusas hominum iniurias de⁹ compescit: cum etiam sapius nō aliorum ope sed per se ipsum fame terrāmotu peste aliisq; hmōi quibus multas urbes desolatas uidemus id facit: Satis dictum esse puto neminem q male uiuat eē foelicem / unde maxime prouidētia esse probatur. Et post aliqua. Ventorū inq; impetus & pluuia uis non ad perniciem nauigantium aut agricolarum: sed ad utilitatem humani generis diuinir⁹ mittit. Aquis enim terram uentis uero regionem quæ sub luna est inūdare solet / & utrisq; animalia & plantas alit auget perficit. Quod si nauigantes aut agricolas nōnunq; perdit mirari non debes. Minima enim quædam isti particula sunt: cura uero toti⁹ humani generis deo est. Vt ergo in editione ludorū atq; certaminis ædiles propter aliquos reipub. usus diem certaminis mutato fecerūt nōnullos luctatorū non affuisse. Sic & deus quasi magnæ cuiusdam ciuitatis totius orbis curam gerens humidiores æstatē & uernalem hyemem ad utilitatem totius effecit: quis non nulli hac temporum inæqualitate magna dāna patiant. Elementorū igit iter se trāsmutationes ex qb⁹ mundus constat & qb⁹ conseruat tanq; necessarias ipse instituit / pruinæ autem & niues cæteraq; huiusmodi ad frigiditatem aeris consequuntur sicuti ad concussionem nubium fulgura & tonitrua / quorū nihil forsan & prouidētia sit. Pluuia uero ac uenti cū uitæ alimēti cremētiq; causa plantarū atq; animaliu sint prouidētia certe fiūt & ex istis illa cōsequuntur / ut si editoris munerum liberalitate atq; magnificentia magna unguentorū copia proponatur / unde guttis quibusdā in terrā deflexis lubricus ualde locus effectus sit nemo nō insanus prouidētia editoris munerum lubricitatē factā esse contenderet / sed ad magnificentā abundantia que unguentorum cōsecutam cōcederet. Iris similiter & alia huiusmodi nō sunt naturæ opera principaliter sed nubibus naturali quadam ratione accidentia / & tamen etiam hæc prudentioribus cōferunt / tranquillitatem enim aeris motus uentorum hyemes & serenitatē his signis prædicere solent / fornice porticusq; num uides quorū plurimi ad meridiem respiciunt ut deambulantes in hyeme calefiant & in æstate opaco frigore utantur: quā rē illud cōsequitur nō ab ædificatoris sententia factum q; umbris quæ a basi excidunt horæ significantur. Ignis similiter naturæ opus est necessarium / quē quasi accidens quoddā fumus cōsequitur. Qui tamen est quādo nō paruam attulit utilitatē. Interdiu enim nō igne sed fumo aduentū hostium significamus. Talis ratio etiam in Eclipsib⁹ dici potest quæ solem atq; lunam consequuntur & aut mortis regum aut urbium desolationes prudentibus signa solent afferre. Lacteus uero circulus stellas habet eius substantiæ cuius cætera. Cuius rei causam quā quis difficilis sit nō tamen negligunt sed diligenter quæritāt philosophātes / putāt. n. & recte iucundissimā rem p se ipsam esse scientiā. Sicut igit sol & luna cæteraq; stellæ p prouidētiā factæ sunt / sic pfecto cælestia omnia quibus nos naturā atq; uirtutem

msio vtm corrupit
 auuuo fatellit nst
 nuy nst. intellige
 voluuit.

cura dei circa hęc i
 forioza

fumus vtilis aliq
 do

omnium inuestigare nequeamus. Terræmotus autē & pestilentia fluminū ictus & similia mala dicuntur/ & nō sunt. Nullius enī malī deus causa est/ sed elementorū mutatione generantur neq; sunt principalia naturæ opera/ sed ad ea quæ necessaria & principalia sunt cōsequuntur/ & si aliqui damnū inde habuerunt nō est accusandus gubernator. Primū quia quos bonos esse ipsi putamus boni fortassis nō sūt. Deinde quēadmodum in re militari ad sedandā seditionē qui forte primū oblati sunt plectitur/ & ad extingvendā tyrannidē cognatos ēt si in culpa nō sint legis extermināt/ eodē modo in pestilentia ut reliqui moderatiores fiant interdū ēt innocētes cōmuni corruptione aeris pereunt. Sic & in nauigio æqualiter oēs periclitantur quī nō æque peccauerint. De atrocibus autē bestiis exercitationis bellicæ gratia productas diuinitus diceremus. Nihil. n. magis corpus ad labores & animos ad resistendum hosti corroborat q̄ uenatio nisi tu huic defensionī opponēdo detraxisses/ sed tamē & qui bellicosi sunt animosiores bestiis se opponētes facilius fiunt/ & qui pacē amant domi atq; in urbibus uiuētes longe ab omni huiusmodi periculo absunt. Sues enī & leones similiaq; aialia ne insidiis hominū aliquid patiantur procul ab habitationibus hominū uersantur. Si qui autē ex negligētia iermes saltus peragrant se ipsos potius q̄ naturā accusent/ sicut i equestri certamine qui uno loco sedere ac spectare nō patiuntur cū hinc illinc trāseāt curuum impetu plerumq; conteruntur. Serpentes autē uenenosi nō prouidentia sed consequētia quadā reꝝ ut in superioribus diximus producti sunt. Fiunt. n. cū innata materiæ humiditas calidior facta est. Sic & nōnullæ bestiolæ corruptione nascuntur/ ut corruptione alimentī uermes pediculi a sudoribus. Quæ autē sparmate natura duce generantur ea quæ natura principaliter intendit prouidentia nasci nō negamus/ quīs ēt illa duab; rōnibus ad utilitatē hoīum audiui producta/ quas cælare nullo modo decreui. Primum igitur uenenosa aialia multos ad morbos & maxime pnciosissimos remedia conferre Saluberrima medici perhibent. Videbisq; si diligenter attendere uolueris in magnis theriacis nōnulla mēbra eorū accuratissime sumi. Deinde deo ista esse parata dicūt in peccatores/ sicut eculeos & alia tormēta in iudiciis præparata uidemus: Quod autē dixisti in domibus hoīum maxime ista nasci falsum oīno est/ procul. n. in desertis inueniuntur locis hoīem quasi dñm fugientia/ quæ uero in habitationibus hoīum nascuntur corruptione magis pducuntur/ quīs & carniū nidore aialia huiusmodi attrahant. Hirundines autē si nobiscū uersant mirum nō est/ nā quæ eas hoīes nō uenantur iccirco plurimæ abūdant/ nā e regione fugere illa uidebis quibus insidiamur/ nō. n. hoibus solū uerū etiā brutis ut se salua uelint innatū est: Syriæ maritima quædā ciuitas est noīe Ascalo quo tunc applicui quā oraturus atq; sacrificaturus hierosolyma ad patriū templū missus fui/ eo cū applicuissē magnā colūbarū multitudinē uidēs admirabar/ interrogatq; mihi quā ob re hæ aues oīa pene loca illa occupassent responsū fuit/ lege eos apud columbarū usū esse phibitum. Apud ægyptios autē mirabilius quiddā cōsideraui. Crocodilus. n. oīum bæluarū atrocissimus in sacratissimo natus & enutritus nilo quīs sub aq; uiuat utilitatis tamē suæ nō est ignarus. Magna. n. copia apud eos crocodilorū inuenitur qui aial id tanq̄ sacrū uenerantur/ minie autē reperiri apud eos potest q̄ eū uenantur/ & nauigantes hic quæ nec digito aquā fluuii tãgere audent/ crocodilis statim insultant. Id uero timidiōres etiam homines uel ludo in nilum natantes profiliūt. Barbaras regiōes fœcūditate agrorū excellere uidem/ ubi magno ingenio homines raro nascuntur. Sic alimentis quædem abundant/ hominibus autem quorum gratia diuinitus alimenta producuntur carere uidentur. At contra accusanda græcia est/ quæ sine semine atq; cultu nihil producit/ sed sola homines generat uere cælestes atq; diuinos natura ad omnem scientiam natos/ cuius causa est subtilitas aeris. Non

*serua elegantem
scripturam & gratiam*

*serpentes ut produ
cipue p qz duntaxat
sunt ad usum summum
hinc*

*serpentes hominum qua
dominū fugiunt*

*accidit in anglia
2215: eoz qz nullus est
hinc infirmitas est genu
hoꝝ numerus*

Nonus

enim temere dixit. Heraclitus. Aer sicciior / anima prudentior atq; melior cuius signū qd
 ieiunantes atq; uigilantes prudentiores illis sunt qui cibo & potu semper replentur. Im
 mergitur enim quodam modo motus mentis quam cogitationem appellam⁹. Verum
 in barbaris regionibus propter maiorum alimentorum copiam agrorumq; robur non
 solum animalia plura maioraq; uerum etiam arbores maximæ nasci solent. Non est au
 tem culpa naturæ si tam marinis q̄ terrestribus animalibus crudeliter uescimur. Nō enī
 ad huiuscemodī uoluptates natura sed crudelitas nos atq; in temperantia icitat. Ad mū
 di enim toti⁹ consumationem necesse erat ubiq; uaria nasci animalium genera. Nō fuit
 autem necessarium ut homo qui sapientiæ decore ornatur ab humanitate in feritatē cō
 uersus cæde animalium uoluptatem sibi pararet. Vnde ad hæc usq; tempora qui curam
 continentiae gerunt ab hominibus abstinent carnib⁹ suauissimo cibo herbarū fructūq;
 utentes. Qui uero carniū usum natura concedi arbitrantur magistris & legibus qb⁹
 curæ modestia est ab esu immoderato prohibentur. Rosæ autem & crocus uariisq; flo
 res atq; aromata non uoluptatis gratia sed bonæ ualitudinis producta sūt. Nā & odore
 ipso iuuant interdū / & in compositione medicinarū (magnas enim uires habent) a me
 dicis adhibentur. Multa enim singula nihil profunt / coniūcta uero quemadmodū maris
 atq; sceminæ coniunctio ad procreationem / sic uires suas ostendūt. His cæterisq; huius
 modi nisi contentiosus sis concedas / oportet diuina uniuersum hunc mundū prouiden
 tia gubernari. Hæc a Philone compendiosius sumpsit / tum ut ostendam quales hebræi
 etiam iuniores uiros habuerunt / tum ut pia de deo sententia iudæorum appareat.

nota
 esu carniū offert a
 metie
 aromata nata su
 bonā ualitudine
 generari

Eusebii pampiliū liber nonus.

Quod etiam exteriores iudæorum gentem admirati sunt.

Cap. I.

Vnc autē testimonia ēt exteriorū de ipsis diligēter citabim⁹. Illu
 strissimi. n. ēt græcorū nō iberitū oīno iudaicæ philosophiæ alii
 uitā eorū scriptis suis approbasse uident / alii theologiam q̄tum
 potuere secuti sunt. Sic. n. discēs non temere sed absoluta exqui
 sitaq; rōne iudaicam philosophiam gētilib⁹ nugis præpositam
 a nobis fuisse. Primum igit ea ponam quæ de uita iudeorū præ
 clarissimi græcorū testant. Theophrastum igit audias / cui⁹ nō
 nullos textus Porphyrius in his libris posuit quos de abstinen
 do a carnib⁹ conscripsit / his uerbis iudæi ad hæc usq; tpa Theo
 phrastus ait animalia quō sacrificant / ut si qs nos ad imitationem illoꝝ hortaret audire
 non pateremur. Non. n. comedūt ex sacrificatis; sed mel atq; uinum noctu ifundunt ho
 locausta facientes / nihilq; inde relinquētes / ut nec ille q oīa pspicit rem tam prauam ipsi
 cere possit / quod faciūt iterim ieiunantes / ac quoniam philosophi natura sunt de deo in
 ter se colloquentes noctu autem stellas aspicientes oīonib⁹ deū iuocant. Primi. n. isti oī
 um hoīum & bruta & se ipsos offerre cæperūt / nulla necessitate aut cupiditate id facien
 tes. Et i quarto eiusdem negocii hæc a se ipso scribit Porphiri⁹. Essæi iudæi genere sunt /
 hi alter alterū magis diligūt quā cæteri hoīes faciant / & uoluptatem oēm quasi uitiosam
 aspernant / continētiā & itegritatem animi ab oī perturbatione remotam p̄cipuam pu.
 tantes uirtutem. Vxores nō ducūt / alienos autē liberos teneros adhuc & ad oēm aptos
 doctrinam adoptantes pro suis educare ac moribus suis stabilire solent / quod faciūt nō
 qa matrimonium abominetur / sed qa mulierum mores cauendos putant. Diuitias om

de essis uide. s. b
 lib. 8. c. 4

nes a deo spernūt ut mirabilis quaedam in eis cōmunitas sit. Nullus eorū præter ceteros
 aliquid possidet/omnia eis cōmunia sūt. Nemo alio ditior aut pauperior. Vna oibus qua-
 si fratrib⁹ facultas est. Vngi oleo non patiunt⁹ / q̄ si quis forte oleo tactus fuerit diligēter
 quasi a magna macula corpus illi abstergit / non enim molles / sed aridi atq; duri esse cor-
 pore cupiunt. Alba semper induunt. Electione communi quæstores & gubernatores si-
 bi creant / & idiuisæ in omnib⁹ res sūt. Non habitāt urbem unam / sed hinc illo facile mi-
 grant / sempq; assequentes hæresim suam proficiscunt⁹ / a quibus ita suscipiuntur / ut una
 eos semp uixisse diceres / unde fit ut proficiscentes nihil impensæ secū ferant. V estem &
 calceos anteq̄ omnino tempore dirumpant⁹ non mutant / nec emūt aliquid nec uendūt /
 sed commutatione rerum utunt⁹ cum ægeant. Nam iter eos singuli quæcunq; uolunt af-
 sumūt etiam nihil afferentes. Erga deū maxima pietate utunt⁹ / nam ante q̄ soloriatur ni-
 hil eis prophanum dī / sed patria oratione utunt⁹ / qua solē oriri precantur / deinde a præ-
 sectis singuli ad artes operaq; sua mittunt⁹ : & postea quam horis quib⁹ laborauerint ad
 unum rursus locum congregant⁹ / & aqua frigida ploti in domū ueniūt / quo nemini ni-
 si eiusdem sectæ introire licet. Ita mundi quasi in templū ad cœnaculum ueniūt : ubi ma-
 gna tranquillitate sedētibus ordine omnibus panis opponit⁹ & ferculum unum unicuiq;.
 Primus autem omnium sacerdos facta orōne comedere incipit / nefasq; omnino putant
 ante orationem qcq̄ gustare : cūq; pransi fuerint multo diligent⁹ orant. Ita & incipiētes
 & desinentes laudes deī diligenter cōcīnunt. Post hæc uestibus q̄bus prandentes quasi
 sacris utuntur depositis ad opa rursus exeūt / nocturnoq; reuerfi crepusculo similiter cœ-
 nant. Hospitibus et confidentibus si q̄ forte affuerint clamor aut tumultus nunq̄ apud
 eos auditur / sed ordie ita colloquunt⁹ / ut tanto eos iter se uti ordie atq; silētio mirabile ui-
 deat⁹ / cuius causa perpetua continentia est. Cibus & potus uitæ necessitate mensuratur.
 Qui ad eam sectam ueniūt / non statim / sed postea q̄ foris anno itegro eisdem moribus
 uixerint tunc suscipiunt⁹ : non tamen omnino sed ppinquius q̄dem accedunt. Vna uero
 cū illis uiuere non licet nisi duob⁹ aliis annis patientiæ signa dederint / & anteq̄ commu-
 niter cū eis uescant⁹ iureiurando confirmant primo pios se erga deos futuros / deinde iu-
 stitiæ ita fore cultores / ut nec spōte nec imperio alicui homini sint nocituri / odioq; semp
 iniustos sibi futuros : putaturosq; semp seipos lædi si iusto uideant iniuriam fieri / fideles
 fore oib⁹ ac maxime p̄cipib⁹. Non. n. absq; dei uoluntate principatum alicui commen-
 dari. Ad hæc si ipi præessent nunq̄ se qcq̄ facturos unde maculari p̄fectura uideret⁹ / nec
 ueste aut ornatu quodam meliore q̄ subditi se usurum / ueritatis fore amicos & menda-
 ces accusaturos : manus a furto animū ab iniusto lucro procul retenturos : nec occulta-
 tores aliquid fociis / nec eorū secreta aliis se dicturos etiam si mortis piculū imineret / po-
 stremo nulli aliter hæreseos dogmata tradituros q̄ sicuti ipi accaperūt / p̄cul se futuros
 a latrocinio / conseruatuosq; sectæ libros diligēter & nūciorū nomina. Hæc seruatuos
 se oia iurant. Qui aut non seruant diligenter illico expellunt⁹ : & oēs fere cū ad aliā dietā
 ac uitam ueniant moriunt⁹. Sed multos ipi rursus miserantes recipiūt. cum putauerint
 non minores iam ipsos pœnas dedisse q̄ delicta eorū postulabant. Tanta uero tenuitate
 paucitateq; utunt⁹ rerū ut raro plus q̄ semel in septē dieb⁹ alui purgatōe indigeant. Qua
 quidem ex continentia in tantā perueniunt patientiam animiq; robur / ut nec eculo nec
 igne nec alio quæstionū genere impelli possint / ut aut uerbis leges latorem uituperent /
 aut illicitum quicq; comedāt / quod maxime in bello quod sibi a romanis illatū fuit ostē-
 derunt / nulla. n. adulatione ad torquentes unq̄ sunt usi / nullas lachrymas torti emiserūt
 sed suauiter in doloribus ridentes & eis illudentes a quibus torquebantur / sic expirabāt
 iucundissime ut ad patriam redire uiderentur. Firma. n. hæc opinio apud eos est corpo

*seruatores diligenter
 contra appetitum proli-
 uionis violatorum*

ra quidem morti esse subiecta: aīas uero tanq̄ immortales semper uiuere: cūq; a subtilis-
simo æthere dimittantur naturali quodam delatos impetu corporibus coniungi: cū ue-
ro a uinculis corporum quasi a longa seruitute liberati sint. tunc summo cum gaudio al-
tiora peter. **Q**ua quidem uita & pietate facile fit ut multi apud eos futura præuideant p̄-
cipue qui a sacris uoluminibus & uaria carnis castigatione & prophetarū dictis exercē-
tur. Hæc Porphyrius de pietate ac philosophia Essæorum testatus est.

Hecataeus de eodem.

Cap. II.

Hecataeus autem Abderita uir & uerbo & re philosoph⁹ historiam de iudæis
cōscripsit/a qua nōnulla sumere nō erit alienū. Multa inquit castella oppidaq;
iudæis sunt/una uero urbs munitissima quinquaginta pene stadiorum habens
circuitum plures q̄ centum & uigīta milia hoīes habitāt: quæ uocatur Hierosolyma/in
medio cuius ædes lapidea est quiq; iugerum longitudinis/latitudinis cubitorum centū
cui portæ duplices sūt in eo ara quadrata est itegris lapidibus ac iornatis composita/cu-
ius singula latera uigīti/altitudo autem duodecim est cubitorum apud quam dom⁹ ma-
gna est ubi altare atq; candelabrum/utraq; aurea sunt ponderum talētorum duum/ubi
lux nocte atq; die inextinguibilis ardet. Nullum ibi simulachrum est nulla omnino ima-
go nec planta nec lucus aut aliqd huiusmodi/ubi nocte ac die sacerdotes caste uersant⁹
nunq̄ in templo uinum bibentes. Deinde cum rege quoq; Alexandro nonnullos aut iu-
deorum militasse & successoribus ei⁹ fideles fuisse/seq; cum uno eorum sermonem ha-
buisse his uerbis narrat. Cum ad mare rubrum proficiscerer/inter alios equites iudæus
quidam nomine Mysonianus me sequebatur homo quem omnes tam græci q̄ barbari
qui eum cognouerūt & animi maximī & robusti corporis prædicabāt. Erat autem etiā
arcu peritissimus. Is cum augur qdem omnes nos stare iussisset/interrogauit quare fixi
staremus/augureq; auem ostendente atq; dicente conducere ita stare quousq; quo auis
tenderet perspexissent: ut si ad interiora uolaret cceptum iter perageret/sin autem poste-
rora uolatu peteret reuerterentur/silentio arcu tracto auem percussit ac interfecit. Tūc
augur & nonnulli alii ualde commoti ei maledicebant. Ipse uero quis est inquit iste furor
o homines: quomodo. n. auis ista quæ nihil de sapientia præuiderat ueri aliquid de itine-
re nostro poterat nobis prædicere quæ si futura præcisset nunq̄ huc uenisset/ ne a My-
soniano iudæo interficeretur. Hæc ab Hecataeo sumpta modo sufficiant.

Plearchus de eodem.

Cap. III.

Plearchus autem peripateticus in primo libro de somno Aristotelī attribuens
uerba hæc de iudæis scribit. Multa inquit Aristoteles possent de ipso dici/sed
pauca modo referenda sunt/quis non ignoro multos somnia fingere me puta-
tuos. Tunc Hyperochides iccirco quia mirabilia dicturus es inquit audire magis gli-
scimus. Tunc Aristoteles ego inquit ut rhetorici solent de genere ipsius primum si pla-
cet dicamus. Ita prorsus placet hyperochides inquit. Ille igitur subiunxit Aristoteles iu-
dæus erat qui sunt Calani ex india: iudæi aut a loco quem habitant appellati sunt. Vrbs
eorum asperrimo quodam nomine Ierusalem nuncupatur/Hic ab altioribus asiæ locis
ad maritimas ciuitates descendens & lingua & animo græcus fuit. Cūq; accidisset ut eo
tempore nos quoq; in maritimis asiæ locis uersaremur philosophiæ amore ad nos spō-
te uenit qui multo plura nobis attulit q̄ accipit. Hæc Clearchus Clemens autē noster
Numam romanorum regem pythagoricum fuisse asserit/& mosaica nixū doctrina le-
gem dedisse romanis nullam imaginem deo attribuere/unde annis centum atq; septua-
ginta ab urbe cōdita nullam imaginem nec fictam nec pictam in templis romanorum
respici potuisse. Ita Numa occulte significauit nullo modo nisi mente ad similitudinem

dei hominem peruenire posse. Megasthenes autē qui cum Seleuco uixit uir hystoriæ peritissimus in tertio iudaicarū rerū hæc dicit. Omnia quæ de natura prisici Græci scripserunt alii etiā ante ipsos scripserunt. Nā & Bachmani apud Indos qui & iudæi uocantur multo prius philosophati sūt. Aristobolus etiā in primo ad philometora his uerbis utitur: Legē nostrā in multis Plato secutus est. Aperte namq; in multis diligēter examinasse singula uidetur. Nofaica enim uolumina ante Alexandrū & ante persarū imperiū traducta fuerant/unde plurima sicut & Pythagoras philosophus ille accepit Numenius at pythagoricus aperte scribit nihil aliud esse Platonē q̄ Moysen attica lingua loquentē/ & in primo uolumine de bono Plato inquit atq; Pythagoras quæ Brachmanes Magi Aegypti iudæiq; inuenerūt ea græce ipsi exposuerūt. Et in tertio Moyli meminit his uerbis. Iannes & labres ægyptiū erant uiri magicis artibus adeo præpotentes/ut Musæo iudæorum duci uiro deo cōiunctissimo soli resistere posse a cunctis ægyptiis iudicati sūt. Multas. n. calamitates quas Musæus ægypto intulit soluere uisi sunt his uerbis. Numenius & miraculis a Moysse factis & q̄ deo cōiunctissimus esset Moyses attestatur: Sed iudaicæ gētis Chorilus etiā poeta prisicus meminit & multos eorū cū Xerxe in græciā militasse affirmat. Porphirius autem in primo de philosophia responsorū apollinē ipsum inducit de iudæis hoc oraculū edidisse. Attēdere inquit oportet quoniā omni diuina repletum sapientia est oraculum Apolinis quod diciturus sum.

Dura uia illa nimis ætatis clausaq; portis.

Quæ uitam nobis aperit donatq; beatam.

Nec uero uerbis facile enarrariet ullis

Exponiq; queat: illo quo semita ducit

Quam primū ante omnes cœperunt tradere pulchras

Qui Nilī epotant lymphas/phœnicibus inde

Proximāq; assyriis ea cura/ sed inclita longe

Gens hebræa illam nouit/ notamq; recæpit.

Et subiicit exponēs ita uia ad deū a barbaris iuētā fuisse/ didicim⁹ ab ægyptiis. s. atq; chaldæis hī. n. Assyrii sunt & maxime a iudæis. Idem apollo etiam quodam oraculo aperuisse demonstrat his uerbis.

Chaldæis quæ uera esset sapientia tantum:

Hebræisq; ipsis concessum agnoscere pura:

Aeternum qui mente colunt regemq; deumq;

Sed de iudæorum pietate atq; philosophia hæctenus dictum est.

Quod multi conueniunt etiam alieni de ueritate hystoriæ. Cap. III.

E hystoria uero hebraica ueritate dicēda conscripta q̄ multi cōueniāt mō cōsiderem⁹. Cū igit⁹ Moyses diluuiū diuinit⁹ illarū cōscribat a quo Noe cū suis arca lignea euasit Berofus chaldæus Hierōym⁹ ægypti⁹ & Nicola⁹ damasce nus hystorici eadē de re ut Iosephus i priō antiq̄tatis iudaicæ scribit meminerūt. Scribit enī Nicola⁹ nonagesimo sexto libro: ait sup ninia da magnū mōtē eē i armēcia Barin appellatū: quo multos tpib⁹ diluuii cōfugisse ac nōnullos arca uectos i cacumia mōtis applicuisse/ lignaq; arca illi⁹ lōgo tpi spatio postea pdurasse/ unde bitumine ablato & expiationes/ ut Berofus ait hoies uti solent. Hæc Iosephus. Ego autē ab Abidēo hystorico nonnulla tibi transcribam. Siffithrus inq; p̄cipatum deinde accepit/ cui Saturnus magnam uim aquarum futuram significauit. Quare saluare se cupiens ad armeniam nauigio confugebat/ sed aquæ ipsum i uia oppresserunt. Tertio autem die postq̄ aquæ cessarunt aues emisit ut per eas sciret sicubi terra extaret quæ cum omnia pelagi facie tegetē

tur ad Siffithrum (nullibi. n. consistere poterant) reuersa fuit. Post aliquot dies similiter factum fuit. Tertio emissae reuersae ad eum fuerunt Limo pedes refertae: & tunc dii ab hominibus Siffithrum rapuerunt. Nauis autem adhuc iuenitur in armenia/cuius ligna remedium hominibus aduersus multos mirabiliter morbos afferunt. Rursus cum primos homines Moyses longis temporibus uixisse asserat; huius rei testes graecorum historicos Iosephus citauit. Nullus inquit breuitatem uitae nostrae considerans falso scribi oportet tam magno anteriorum numero priscos uixisse. Illi. n. deo amici & ab ipso immediatius producti/ & integriore utentes alimento quod longiore tempore poterat permanere non iniuria longioribus temporibus spatium uiuebant. Praeterea est uirtutis gratia & ut res posteris utiles Astrologiam Geometriamque iuenirent; longa sibi diuinitus uita largita fuit; quae iuenire non potuissent nisi saltem sexcentis solaribus annis/ quibus magnus annus reuoluit uixissent. Cuius rei testes sunt omnes simul graeci atque barbari qui de antiquitate diligentius conscripserunt. Nam & Manetus qui aegyptiorum & Berosus qui Chaldaeorum historiam collegit; Molus praeterea estius; Hieronymus aegyptius & qui phoenicam historiam tradiderunt & ad hos Hecataeus Elanicus Acusilaus Ephorus/ ac denique Nicolaus consona nostris dicentes mille annos priscos illos uixisse affirmant. Haec Iosephus. De turris aedificatione scripsit Moyses/ & ab una lingua in multas tunc hominum generum confusum fuisse asserit. Et Abydenus his uerbis illi attestatur. Primos homines ferunt & terra natos robore atque magnitudine confisos/ dii spreto turrim eo in loco ubi nunc Babylon est ad solem usque tollere contendisse; cumque iam fere ad caelum aedificatio peruenissent uim uetorum diis affuisse: quae super eos diruta turris cecidit/ cumque ad ea usque tempora unilinguae fuissent multas in linguas diuisos fuisse/ bellumque inter Saturnum & Titanum tunc incipitum/ locumque; Babylonis nomen habuisse propter confusionem linguarum quam hebraei Babel uocant. De turri autem & confusione linguarum etiam Sibylla meminit dicens. Cum omnes uno uterentur sermone turrim aedificare constituerunt qua in caelum ascenderent eam dii uentis diruerunt/ & lingua hominum mirabili uarietate confusa effecit/ ut Babylon ea ciuitas uocaretur. De campo autem qui Sanaar appellatur. Estius sic memorat. Sacerdotes inquit qui euaserunt loci sacra in Senaar babyloniae contulerunt/ confusaque lingua hominum diuersas orbis partes habitare coeperunt Moyses rursus uitam Habrae late conscripsit; cui multos exteriores historicos attestari Iosephus his uerbis conscripsit. De patre autem nostro Habraam quis non noiat scribit tamen Berosus ita ut a rebus ipsis non de alio quam de ipso dicere uideatur. Decima inquit post diluuium generatione perclarus quidam iustusque uir & singulari caelestium doctrina perditus apud Chaldaeos fuit Hecataeus uero librum de Habraam conscriptum reliquit. Nicolaus etiam Damascenus in quarto historiarum haec narrat Damasci habraamus regnabat cum exercitu a Chaldaea profectus; nec multo tempore post etiam a Damasco abiens ad Cananeam quae modo iudaea dicitur migravit; cui nomen est nunc magnus apud Damascenos est/ nullaque ibi demonstratur habraam domus appellata. Verum cum fame cananea premeretur/ aegyptus uero magna copia rerum effluere diceretur/ libeter illo ut est aegyptii sacerdotes de diis dicentes audiret cum suis profectus est. Aut enim aliquid ab illis discere aut meliora se traditurus ipsis arbitrabatur. Et post pauca/ cumque una cum pitissimis aegyptiorum uersaretur & uirtute & gloria suam multo clariorem effecit. Aegyptus enim diuersis uiuentibus moribus/ & aliis aliorum mores obscenis persequentibus uerbis/ ille semper quae in absentes dicebantur/ falsa esse demonstrans respuebat. Unde factum est ut tanquam grauem sapientemque uirum admirati tam ad intelligendum quam ad persuadendum quod uellet paratissimum duceret ipse uero arithmeticam & astrologiam eos docuit. Nam ante aduentum eius nihil harum rerum sciebat aegyptii/ sed a chaldaeis in eos

unde in græcos quoq; disciplinæ istæ affluerunt. Hæc Iosephus. Alexander aut historicus q; multarum rerû peritiâ habuit in uoluntate de iudaica historia Eupolemon ait hæc de iudæis scripsisse. Ciuitas igitur babilon ab his cõdita primum fuerat qui a diluuiõ euaserunt: Quos oēs gigantes fuisse cõstat sparsos per uniuersam terram: postq; turris quam ædificabant diuinitus concussa decidit. Decima uero generatione in Camirine babiloniæ urbæ quam alii Vrien dicunt quod nomen latine Chaldæopolim significat natus est Habraam q; sapientiâ oibus excelluit a quo astrologia fuit apud chaldæos iueta: Is iustitiâ pietateq; sua sic deo gratus fuit ut diuino præcepto in phœnicem uenerit: ibiq; habitauerit & rō non solaris motus atq; lunaris/aliâq; astrologica phœnices docuerint/unde de phœnicum regi gratissimus fuit. Sed cū Armenii temporibus suis bello phœnices uicissent forte factum est fratrualem et eius captiuum abduxerunt/Habraam uero uernas suos armauit/factoque impetu sudit fugauitq; armenios/nec fratrualem solū liberauit: ueget et magnam ab hostibus prædam habuit: Quae de re legati ad eum pro captiuis ab armeniis missi. Ille autem omnem oblatam recusauit pecuniam/sumptisque solūmodo quæ ad uictum pertinebant captiuos humanissime reddidit. Cū uero ab eo bello Habraam rediret in urbe Algarizâ id est latine in monte altissimi a Melchisedech dei sacerdote ciuitatisq; illius rege hospitaliter susceptus magnificis fuit donatus muneribus. Et post pauca Annonæ autem charitate oppressus in ægyptum migravit: ubi uxorem eius quam sororem & uiduam esse dicebat rex ægyptiorum abduxit: sed peste domum eius ingressa ab aruspibus didicit id mali sibi accidisse quoniam alienam uxorem abduxerit. Ita uiro suo intactam reddidit mulierem. Vixit autem Habraam in heliopoli cum sacerdotibus a quo Astrologiam sacerdotes didicerunt: q; tamē non inuenisse: sed ab Enoch per successionem sibi traditam fatebatur. Subiungit deinde primum secundum Babylonis Belum regnasse quem latine Saturnum dicimus/a quo Belus secundus & Chanaa orti fuerunt/atq; a Chanaa patrem phœnicum natum fuisse/q; genuit Chum. Hinc ait Chum Asbolum papellari a græcis ac æthiopum patrem & fratrem Mestram præs ægyptiorum fuisse. Græci autem inquit Atlantem autem Astrologiam inuenisse: Sed Atlantem & Enoch eundem asserit fuisse Enoch porro inquit genuit Mathusalem q; ab angelis dei multa cognouit & cæteros docuit. Artapanus uero historicus. Hermit Iudæos dicit appellatos fuisse/& Hebræos ab Habraamo dictos quæ ait ad Pharethatem ægyptiorum regem migrasse & Astrologiam illi tradidisse/ac post uiginti annos in loca Syriæ rursus rediisse. Melo autem in libris quos aduersus iudæos conscripsit post diluuium inquit ab Armeniis reliquas diluuii: q; ad eos puenerunt pulsas montana Syriæ quæ deserta erant occupasse/& post tertiam generationem Habraam natum fuisse/quod nomen patris amicū significare asserit/eumq; sapientissimum ait fuisse/duasq; uxores duxisse/alteram ægyptiam: altera indigenam suscepisseq; ab ægyptia quæ ancilla erat filios duodecim. Arabiam obtinuerunt uniuersam/unde ad hæc usq; inquit tempore duodecim regibus Arabum populi regunt. Ab indigena uero inquit uxore unum habuit filium Isaac quem latine risum appellare possumus/a quo duodecim similiter filii nati sunt/quorum ultimum Ioseph appellauit/a quo tertius Moyses fuit. Ad hæc Alexander historicus addit præcepto dei ab Habraamo in motem quendam ductum Isaac fuisse ad sacrificium diuinitusq; a tali sacrificio ereptum/arietemq; q; repente astitit pro eo sacrificatum fuisse. Iosephus etiam in primo de antiquitate iudaica q; Afrem Habraæ filius libyam occupauerit ac ab eius nomine illa regio Africa appellata sit. Alexander inquit in omni peritissimus historia his uerbis testatur Cleodemus inquit propheta qui & Malchas dicit non aliter fere quam Moyses de iudæis scripsit. Is Achetura multos Habraamo fuisse filios narrat/quorum tres nominat Afer Assur Afran/& Assyriam ab Assur dictam contendit/ab Afran uero atq; Afer urbem

Afrā & regionē Africā appellatā: Sed de Habraā haften⁹. De Jacob autē idē Alexāder dicit. Cū septuagīta qnq; ānos nat⁹ eēt ī Mesopotamiā pentū iussu fugisse ut irā fratris Esau uicaret/reliquisseq; parētē Isaac cētū & trigīta septē ānos natū: Et postq; septē ānis ī Mesopotamiā fuit fratris m̄nifilias Līan & Rachael duxisse/ac ī aliis septē annis duodecim filios suscipisse/quorū nō modo noīa uerū etiā menses ī quibus nati fuerūt memorat/cūq; redire ad parentes uellet rogatū a Laba alios sex annos permansisse. Ita uiginti annis illū ī Mesopotamiā uixisse redeuntemq; ad Chanaam cū angelo dei fuisse coluctatū unde nō Jacob sed Israelem appellatum/habitasseq; ipsum apud Hemor annos decē & a Sichen filio Hemor dinā decennē q̄ttuorq; mensiū raptā fuisse. Quare Simeon uiginti & unū annos ac menses quattuor natū & leuīn annos uiginti & mēses sex/cōmotos Hemor & sichen filios eius cāterosq; oēs mares interfecisse. multis deinde locis mutatis tandem ī Ephratha quam etiam Bethleem appellant deuenisse/ ubi Rachael postq; ei genuit Beniamin mortuā fuisse/quam cum Israele conuixisse annos uigintitres: Inde ab Ephratha ī mambri ad parentum Isaacū rediisse. Tunc Ioseph decem & septem annis natū ægyptiis uēditū fuisse asserit & carcerū uincula tresdecim annos perpeffum/somniū regii declaratione liberatum septem annis ægyptū gubernasse. Isaacum uero āno uno āte uēditionem Ioseph centum & octuagīta natū ānos diem suum obiisse: Ioseph deinde ī ægypto Aseneth filiam Pethefri sacerdotis ī uxorem duxisse/ac duos Manasem & Efrem natos & ab ea suscipisse & post ānos nouē postq; ī magnum puenit statū patrē ac fratres ī se aduocasse. Pastores enim oēs illos fuisse quæ res ægyptiis turpissima uidebatur/ac ideo tandē uocatos docuisse ne si a rege interrogarēt de artificio suo pastores se dicerent. Questionē etiā mouet quare ī prandio quīncuplas Beniamin germano suo partes appoi Ioseph iusserat/quod ideo factū affirmat quoniā septē filios Lyapatri eius pepererat. Rachel autē mater sua deos/ppterea Beniamin quīnc; partes dedisse/& ipsum duas accepisse/ut septē ēt ipsi partes quot & Lyæ filii haberēt nec domus matris suæ minor uideretur/habitasse autē eos ī terra Chanaam ānos ducētos & quīdecim: Habraā uigintiquinque Isaac sexagīta Jacob cētumtrigīta/cūq; iam tertio anno fames oēs illas partes depopularetur / migraffe ī ægyptū Iacob ānos centū & trigīta natū. Aetate deinde oīum filiorū Iacob quā transmigrantes habeāt cōscribit fuisseque affirmat ab Adam usq; ī migrationem Iacob ī ægyptū ānos tria milia sexcētos uiginti quattuor. A diluuiō uero annos mille trecentos quadragīta/mortuūq; fuisse Iacob ī ægypto ānos natū centū quadragīta septē: Leuim āt centū & trigīta septē ānorū naturæ cōcessisse/filiūq; reliquisse Elath noīe ānorū quadragīta a quo natū esse alterū Habraam. ī cui⁹ ætatis āno quartodecimo Ioseph diem suum ī ægypto obiisse natū annos centū & decē. Habraam deinde hūc pastore duxisse uxorem. Lochabeth auunculi sui filiam & ī septuagesimoseptimo ætatis suæ anno Aaron & Moysen ab ea suscipisse/inter quos tres ānos interfuisse dicit/mortuumq; fuisse Habraam natum ānos centum & trigīta sex. Hæc ab Alexandro sumpta sufficiant. Theodotus autem elegantissimo carmine gentis iudæorum hīstoriam conscribens hæc eadem de Jacob & de filiis suis & de Ioseph conscripsit. Artapanus similiter & Philon nō iudæus ī. xiiii. de Hiesolimis ipse quoq; carminibus similia de iudæorum maioribus testatus est. Aristæus autē ī iudaica hīstoria de Iob quoq; conscripsit dicens Esau ipsum filium fuisse/habitasseq; ī Idumæ atq; Arabiæ finibus/fuisseq; ipsum & iustitia & diuitiis præcipuum/tætatumq; diuinitus magnis calamitatibus fuisse. Primum enī armēta eius latrocīnio sublata/deinde septem milia ouium una cum pastoribus periisse/& postremo filios ei⁹ domo super ipsos lapsa expirasse/atq; uno eodēq;

die corpus eius uniuersum ulcerib⁹ repletū fuisse/cūq; male ita affectus esset Eliphaz
 Cemanitarum regē & Valdad Saucheorū tyrannū & Sophā Mineorū regē & Elium
 zobitē ad cōsulandū ipsum accessisse; Quibus Iob respondisse spōte sua se paratū esse
 omnia ita sufferre ut a pietate in deū nunq̄ remoueat. Ita propter hāc magnanimita
 tē eius liberatū a morbo & ditiore q̄ prius factū diuinitus fuisse. Nūc Eupolemm de
 Moyse audiamus. Ait enī sapientissimū hoīem Moysen fuisse & litteras iudæis primū
 tradidisse/& a iudæis Phœnices accepisse; Græcos uero a phœnicibus. Artapauus autē
 Merin Chienephri ægyptiorū filiā regis ait puer; quoniā ipsa pareret iudæū adoptasse/
 quē iudæi Moysen iquit græci musæum appellāt/cuius doctrina multa Orpheus de
 dicit. Hunc Moysen instrumenta bellica inuenisse affirmat/litteras quoq; quas facer
 dotibus tradidit/ægyptiorūq; urbē in sedecim partes diuisisse/ac singulis prefectos in
 stituisse/quæ omnia uidelicet fecerat/ne populi ut solebant cōspirantes modo hūc mo
 do illum regno expellerent. Vnde factū esse ait ut quasi deus ab ægyptiis coleret & p
 pter litterarū inuentionē Mercuriū. appellatū. Quibus rebus Chenefri inuidia cōmo
 tum causam interficiendi Moyli quæsiuisset/& sic aduersus Aethiopas in ægyptū irruē
 tes cū imperio ipsū misisset exercitūq; sibi a iudæis maxime cōscripsisset/ut propter iper
 tiam militū una cū eis periret. Quod bellū ut ab Heliopolitanis accepisse asserit decē
 nio gestū fuit/& propter diuturnitatē eius ciuitatē in eo loco cōditā/ubi sedētes æthio
 pum impetū sustinebant/quam Hermopolim inquit/idest Mercurii ciuitatē appellāt.
 Ibi cōsecratā ibi primo fuisse/quoniā nocentes interficeret serpentes. Aethiopas autē
 admiratione uirtutis ita Moysen coluisse ut et circumcissionem ab eo didicerint. Ita per
 acto bello cū uictor rediisset uerbo quidē a rege bene susceptum/re autē quotidie mor
 tem illi quæsitam ac insidias multis modis pratas maxime cum ad Merida matrē ultra
 ægyptum in æthiopiæ finibus sepultā ex præcepto regis proficisceret/a nomine cuius
 urbem ubi sepulta fuit Meroen appellatā nec minus quem ibi culta fuisse: Quæ cum
 Moyses percæpisset in arabia illico profugisse/& Raguelis Arabiæ regis filiā in uxore
 duxisse. Interea Elephantia morbo quoniā multis modis iudæos premebat ægyptiorū
 regem expirasse. Ad alia enī opera quæ ipsos construere iussit diuersam etiā q̄ ægypti
 uestē indui uoluit/ut facilius cognitū ab omnibus tanq̄ impiū punirent. Moysen autē
 a deo quotidie liberationem populi petere & quodā die repente corā eo ignem e terra
 ubi nulla incendio apta materies erat subito erupisse ac uocē editam fuisse liberados si
 bi esse Iudæos/& in antiquā patriā cōducendos. Hac re fratrum prius q̄ exercitū cōpa
 rasset ad regem ægyptiorū soceri consilio descendisse/dixissetq; orbis domini iussu libe
 randos eē Iudæos: Quo audito in carcerē ipsum fuisse intrussum/unde nocte custodi
 bus mortuis & repente portis parentibus/armisq; omnibus quæ ibi fuerant fractis exi
 uisse/rectaq; uia in regiā usq; ad regis cubiculū ianuis apertis ad ipsum regē intrasse/in
 terrogatūque a stupente rege quodnam esset dei nomē a quo missus eēt/cūq; a ceruici
 bus inclinatus Moyses in aure sibi dixisset audientē mutum cecidisse/& a Moyse susci
 tatum fuisse/scripsisse quoq; ipsum nomē dei in tabula dicit/quas litteras cū nonnulli sa
 cerdotum deriderent legere nescientes spasmo ait oēs expirasse. Tunc etiā signū rege
 petente baculum a moyse in serpentē conuersum oibusq; magno timore pcussis a cau
 da captū draconē in baculū rursus cōuertisse. Deinde nilum baculo percussum abun
 dante a deo ut uniuersa ægyptus sūmersionē timuerit/singulisq; annis ex illo tpe simili
 ter abundare. Postea cū aqua rursus baculo percussa in alueum suum rediisset aialibus
 in fluuiō cūctis morte corruptis magno fetore aquā ita oluisse ut ægyptū siti & pestilē
 tia simul laboraret/regē autē perterritum inclinatum iam fuisse ad dimittendum popu.

lum/ sed memphiticōs sacerdotes uocatos moriq; iustos nisi aliquod signum ipsi ēt ede-
 rent/ magicis aribus dracone producto & fluuii colore mutato effecisse ut elatus rex
 atrociter iudæos tractaret. Tūc a Moysē terram baculo percussam muscas uenenosas
 deide rursus pcussam ranas locustas aliaq; huiusmodi monstra pduxisse. Vnde apud
 ægyptios ubiq; in templo Isidis baculū deponitur atq; colitur. Terram. n. Isidem esse q̄
 baculo percussa monstra pducebat. Tandē cum grandine percuteretur & terræmotu
 ægyptus uniuersa quateretur quo domus & templa multa ceciderūt perfractū calamī
 tatibus regē iudæos liberaſse quos ab ægyptiis argentea aureaq; uasa uestem ac aliam
 gazam mutuo accēpisse/ ac tertio die postq̄ recesserunt in mare peruenisse. Dupliciter
 deinde rem ferrī dicit. Memphitas enim dicere/ cū magnā locorum Moyses haberet pi-
 tiam refluxum maris obseruasse ac ita cum populo trāsiuisse/ Heliopolitas autē propter
 gazam quā iudæi mutuo abstulerunt regē cōmotum magna manu in iudæos pfectū
 fuisse. Moysē uero pcussisse baculo mare ut cælesti uoce admonitus fuit/ & sic diuisio
 mari trāsiuisse/ cūq; post iudæos persequerentur ægyptiū tū fulminibus tum refluētib⁹
 aquis peruisse/ iudæosq; liberatos ānos triginta in heremo uixisse quasi niuem deo quoti-
 die illis pluēte qua nutriebantur. Moysē at longū ait fuisse/ flauū canū plixiore capil-
 lo ac barba/ & deniq; statura & facie dignitatis p magnā/ oīa uero ipm absoluisse ait an-
 nos natū octauagintanouē. Ezechielus ēt poeta uniuersam iudæorū historiā carmine
 moreq; tragico scripsit/ & in oībus fere cum diuina scriptura cōuenit/ & Demetrius hi-
 storicus similiter/ qui dicit Moysē ex ægypto in Madiam profugisse/ ac ibi Ithoris fi-
 liam Sophorē nomine in uxore duxisse/ quā coniectura a nominibus capta ex Habra-
 am genus traxisse affirmat. Habraam enim ex Thetura Iessan genuisse/ & ex Iessan na-
 tum fuisse Adam/ a quo Raguelem/ ex Raguele uero Iothor & Bab/ & Iothoris filiā
 Moysi nuptam fuisse/ generationes quoq; ait ita conuenire ut uerisimile sit Semphorā
 & Moysē & Habraam descendētes eisdem tēporibus fuisse. Moysē enim septimū:
 Semphoram autē ab Habraam sextam fuisse & Madiam urbem ab uno filiorum Ha-
 braæ nominatam fuisse Eupolemus uero Moysē ait. lx. prophetasse annos: Iosue autē.
 xxx. & uixisse centū & .x. & tabernaculū ab eo in silo fixum fuisse: & post eum Samuelē
 prophetasse/ a quo iussu dei Saulem ad regendum electum regnasse annis. xxi. Post eū
 Dauid filiū Cis a quo Syros & phœnices usq; ad Euphratem domitos fuisse. Idumæos
 etiā ammanitas Moabitas Itureos Nabateos Nabdeos Suronēq; Tyri ac Phœnices re-
 gem bello coactos tributa Iudæis contulisse/ eique petenti locum fuisse diuinitus mon-
 stratum ubi templum esset ædificandum: Angelum enim uidisse in eo loco stantem ubi
 altare postea conditum fuit cui angelo nomen Dianathan fuisse a quo nō fuisse permis-
 sum. Dauid quoniam sanguine hominum propter bella quæ gessit contaminatus erat
 templum ædificarer sed q̄ magnam posset facere præparationem ut templum a filio ei⁹
 facilius conderetur. Itaque comparasse ipsum æris argenti auri talenta non pauca/ lapi-
 des etiā & ligna cupressi atque cædri/ naues enim eum præparasse Melanis Arabiæ ci-
 uitate misisseque in insulam Vrphen in rubro mari positam auri metallis abundantissi-
 mam/ unde in Iudæam innumerabilia pœne pondo auri delata fuisse/ regnasseque Da-
 uid annos quadraginta/ ac ab eo regnum Salamoni filio duodecim annos agenti tradi-
 tum fuisse: Impetratumque ut templum ædificaret: a quo iam regnante ad Vaphrem
 ægyptiū regem hoc exemplo litteras missas fuisse: Rex Salomon Vaphri ægyptio regi
 amico paterno salutem. Scias me a deo magno Dauid patris mei regnum accēpisse/ cū
 que mihi pater præceperit templum deo qui cælum & terram creauit condere/ ut etiā
 ad te scriberem præcepit. Scribo igitur & peto abste ut artifices atque fabros ad ædifi-

candum templum dei mittere uelis. Ad hæc Vaphrem sic rescripsisse. Rex ægyptii uaphres regi Salamoni salutem. Lectis litteris tuis non paruo affectus gaudiosumque patri tuo optimo uiro & diuinitus probato in regnum successisti. Ad ædificandum autem templum dei inter fabros atque ministros octauaginta milia hominum ad te destinaui. Dabis igitur operam ut ordine uiuant & rebus necessariis non careant/ temploque dei condito incolumes ad nos redeant. Tyrio quoque regi scriptum fuisse hoc modo. Rex Salamon Suron tyri sydonis atque phœnicie regi amico paterno salutem. Scias me a deo magno Dauid patris mei regnum accepisse/ cumque mihi pater præcaperit templum deo qui caelum & terram creauit condere ut etiam ad te scriberem præcepit. Scribo igitur & peto abste ut artifices atque fabros ad ædificandum templum dei mittere uelis. Ad hæc Suronem quoque sic scripsisse. Suron tyri sydonis & phœnicie rex Salamoni regi salutem. lectis litteris tuis gratias ægi deo qui tibi regnum patris tradidit. Et quonia scribis fabros ministrosque ad condendum templum dei esse tibi mittendos/ nisi ad te milia hominum octauaginta & architectum tyrium hominem ex matre iudæa/ uirum in rebus architecturae mirabile. Curabis igitur ut necessariis non egeant/ & templo dei condito ad nos redeant. Scripsit autem Salomon in galileam & samariam ad moabitas inquit & ammanitas & galacidas ut frumenta & uinum centum & sexaginta milibus hominum diligenter subministrarent. Oleum autem a iudæa eis prebebatur. Ligna igitur primum quae a patre ipsius in monte libani caesa iacebant per mare in Iopen ac inde in Hierosolyma duxisse/ incepisseque templum dei ædificare annos tredecim natum/ populosque predictos in opere iugiter fuisse/ & propter frumentum ac uinum caetera quae necessaria sunt a iudæis per singulas tribus singulis mensibus ministrata. Fundatumque templum longitudinis cubitorum sexaginta/ & latitudinis similiter/ fundamentorumque latitudinem decem cubitorum fuisse. Sic. n. Natha dei propheta iussisse/ ædificatumque templum totum undique a pavimento usque ad tectum deauratum/ & tectum laquearibus factum & aureis tegulis aeneis de foris contextum duasque columnas aeneas altitudinis æquales templo decem cubitos in circuitu continentes auro deauratas soliditate unius digiti alteram a dextris alteram a sinistris templi statuisse. Candelabra quoque aurea talentorum singula decem ad exemplar eorum quae a Moyse in tabernaculo facta erant fecisse/ & alia a dextris templi alia a sinistris posuisse; Lucernas autem aureas sexaginta septem in uno quoque candelabro factas & fornix maximum ad borealem templi partem ædificasse quae quadraginta octo aeneis columnis sustentabatur/ fecisse etiam labrum uiginti cubitorum longitudinis & latitudinis similiter/ profunditas autem cubitorum quinque/ gradusque circumductos construxisse ut sacerdotes adire ac pedes & manus lauare possent/ posuisseque ad dextram partem altaris/ iuxta quem basim fecisse duorum altitudinis cubitorum/ ut in ea rex staret quo facilius ab uniuerso populo uideretur. Altare quoque fecisse duodecim cubitorum altitudinis/ & catenas tanquam retia super omnem templi altitudinem uiginti cubitis instrumentis quibusdam extendisse/ a quibus quadringenta tintinabula aerea dependebant/ hoc factum fuisse ne aues super templum sederent neque nidus in laquearibus eius facerent/ ut templum ab omni foret immunditia incotaminatum; Hierusalem quoque urbem muris turribus ac foueis ab eo fuisse circumductam/ regiam quoque ibi ædificasse/ quae Hieron Salomonis idest latine Salomonis aedes fuit appellata/ unde corrupto/ postea uocabulo urbem Hierusalem uocatam fuisse/ & Hierosolymam graece appellari. Quibus factis sacrificium deo mille bouum in Silo fecisse/ & tabernaculum altareque simul & uasa omnia a Moyse facta. Inde in Hierosolyma ad templum dei transiisse. Arcam similiter & candelabrum & mensam/ caeteraque omnia ut propheta precepit deoque holocaustum duo milia ouium & tria milia quinquagintaque uitulorum. Totum autem

aurū quod in templo columinis cæterisq; oibus templi uasis fuit consumptū quadragesies sexies centena milia fuisse. Argenti uero ad clauos & alia instrumenta mille ducenta trīgītaduo talenta. Aeris uero ī columnis fornicibus ac cæteris talēta decem & octo milia & quinquaginta/misisseq; omnes in regiones suas phœnices simul atq; ægyptios. De cē auri talenta singulis data. Talētū at̄ dico inq̄t quod Siclū appellāt. Et ægyptiorū qdē regi oleū & mel in magna quātitate misisse. Suronī autem columnam auream quæ Tyri in templo Iouis conspicitur. Vnde ille simulachrū filiæ fecit quod in aurea colūna impositū mille quoq; scuta fuisse a Salomone aurea confirmat. Vixisseq; ipsum ait annos quinquagintaduos & regnasse quadraginta. Timochares autem q̄ antiochī res gestas cōscripsit quadraginta stadiis circūduci Hierosolymam asserit abrutis uallib⁹ undiq; natura munitam urbemq; ipsam multis aq; adeo irrigari; ut hortos quoq; multos extra urbem aq; idē defluentibus irrigari. Ab urbe aut̄ usq; ad quadraginta stadia magnam eē aquarū penuriam Philo aut̄ fontem fuisse in urbe asserit maximū; q̄ tempore hyem̄is deficiebat; æstate uero copiosissime defluebat. Aristeus etiam in libro de interpretatione legis iudaicæ de aq; Hierosolymorū hoc modo scribit. Templū inq̄t ad ortū respicit; posteriora ei⁹ ad uesperam tendūt. Lapidibus aut̄ ornatissime pauimentū templi constructum est; & aqua sēpi⁹ in templū immittit̄ ut a sanguine detergat. Multa enim animalium milia in solēnitatib⁹ offerunt̄. Fons uero copiosissime atq; iteger in templo ip̄o scaturit; ex quo magna uis aquarū per cloacas plūbo consolidatas defluit. His ita dictis non est p̄mittendum quod de Hieremia Polyhistor conscripsit Alexander. Temporibus inq̄t Ioachin. Hieremias prophetauit q̄ missus a deo cum Iudæos aureo simulacho cui nomen erat Baal sacrificantes reperisset futuram eis propter hoc calamitatem p̄dixit; unde Ioachin uiuū iussit cremari; illum autem dixisse foueas ipsos a rege assyriorū captos iuxta Trigidem atq; Euphratem eisdē lignis facturos. Hæc Nabuchodonosorem babiloniorū regem audiuisse/ac a Stibare Medorū rege in auxiliū abducto centū & octuaginta peditum/eq̄tum centum & uiginti milia ducentem/ac decem milia curuum. Primo Samaritanas omnes/urbes Galilæam Scythopolim & Galatidem euertisse; Deinde Hierosolymam & iudæorū regem Ioachin uiuū cœpisse; & aurū argentū æs cæteraq; omnia quæ in templo fuerāt arca excæpta & tabulis in Babylonē asportasse. Arcam. n. inq̄t Hieremias detiuit. Et rursus post aliqua Nabuchodonosor inq̄t prædicta mœnia ædificare cœpit/grauius ægrotauit/mortuusq; est post quadragesimum tertium ānum regni sui; Cui Enilmalurchus filius successit. Hic propter iniquitatem & lasciuiam a Nerghisaro sororio suo isidiis excæptus in secundo anno regni perit. Deinde filius eius Laberacus mensib⁹ nouem/quo isidiis interfecto communi consilio Nabonida isidiatorum unus regnauit/q̄ Babiloniæ muros q̄ iuxta fluuiū sūt laterib⁹ & bitumine condidit. In septimo autem & decimo anno regni eius Cyrus rex persarum magna manu Babilonios petiit. Nabonida uero regnum suū defensurus exercitum construxit & uict⁹ pugna in Borsippum urbem confugit quam Cyrus Babilone capta obsedit; Sed Nabonida diu ferre obsidionem non potuit seque Cyro tradidit/q̄ q̄ humanissime ipsum tractauit/ac in Carmaniam cum dignitate ire iussit/ubi non multo post naturæ concessit. Hæc iudaicis libris immo uero nostris conuenire uidentur. Scribit enim in ipsis decimo atq; octauo anno regni sui Nabuchodonosorē templum destruxisse/quod secūdo anno regni Cyri restitui cœptum decimo anno regni Darii tandem conditum fuit. Sed Alphœus etiam de Assyriis & Nabuchodonosor hoc modo scribit. Megasthenes inq̄t uir prius Nabuchodonosorem Hercule robustiorem dicit fuisse/uniuersamq; Libyam cæteramq; Asiam usq; ad armenios domuisse/quem chaldæi dicunt cum regnum suum re

dūisset furore diuinitus captū magna exclamasse uocē: Futurā o babilōii uobis ego calamitatē p̄nuncio/quā nec Bellus ille/nec ulla uis deorū auertet. ueniet p̄sa semiasinus qui uobis afferet seruitutē His aliisq; hmōi dictis subito. euanuit. Cuius fili⁹ Milmaru docus successit. quem Iglifares interfecit ac loco eius regnauit/Cui Babaso Arascus fili⁹ us successit. Quo insidiis interempto Nabinidochus regnauit/hunc Cyrus Capta Babilone Carmania principē fecit. De Babilone quoq; Abydemus hęc scribit: Omnia inquit illa loca aquis cōtecta fuisse dicuntur. Belus autē regionē siccaste perhibetur & Babiloniam cōdidisse/quæ mænia aquarū illuione deleta Nabuchodonosorus restituit/quæ remanent ad hęc Macedonū tempora. Et post pauca cum principatū ait Nabuchodonosorus accepisset cōtinuo Babilonem triplici muro quindecim diebus munīuit/& fluuios Armachalem atq; Acrachanum ab Euphrate ortos obstruxit/ plaudē etiam effodit uiginti passuum altitudinis parasangarūq; quadraginta/portasq; in ea fecit quas Riutenentes appellabant/quibus apertis babiloniæ campos irrigabant/rubriq; maris inundationem obstruxit/& Tredonē urbem ad sustinendos Arabum impetus condidit/& in regia pensiles hortos plātauit: Hęc ab Abydeno sumere placuit. Quoniam legitur apud Danielem Nabuchodonosorem in templo suo ambulantem arrogantia motum dixisse An nō est ita babilon magna quam ego in potentia mea ad laudem gloriæ meæ in domum regni cōstruxi? Et adhuc ista loquentē euersum fuisse. Ad hęc omnia illa placet afferre quæ Iosephus in libro de antiquitate iudaica dixit. Sufficiunt inquit ad ostendendā antiquitatem iudaicam Syriorum simul & caldæorum & Phœnicū scripturæ/& græcorum innumerabiles historici/maxime Theophilus Theodotus. Mnasses. Aristophanes Hermogenes Euemerus Comō ac deniq; Zophirus: qui omnes & alii forsan complures (nec enim omnia ipse legi) diligenter de nostris cōscripserunt/quorum multi etsi nonnullis aberrarint cōmuniter tamen ab omnibus antiquitati nostræ testimoniū perhibet/quamuis Phalerius Demetrius & Pilon senior qui carmine conscripsit ac Eupolemus nō longe absunt a ueritate/quibus uenis danda est quoniam magnam nostrarum litterarum peritiā nō habuere.

¶ Eusebii pamphiliū liber decimus.

Ac Iosephus & alia huiusmodi multa quæ breuitati consulentes prætermisimus & ad alia transire cōstituimus: Nam quoniam quibus rationibus gentiliū fabulis cōtemptis scripturam hebræorum suscipimus dictum est/ac ipsos græcos & uitam & doctrinam hebræorū admiratos fuisse auctoribus suis demonstratū. Age iam declaremus/multa quoq; ab hebræis græcos sumpsisse: Quemadmodum inquit Giometriam Arithmeticam: Musicam: Astronomiā: Medicinam. Ipsa deniq; litterarū elemēta artesq; cæteras a barbaris ut postea ostendam accæperunt. Sic de pietate in unū deum ac reliqua quæ ad utilitatem anime pertinere uidentur dogmata non aliunde q̄ a iudæis ut paulopost patebit habuerunt. Quod si quis contendat naturali quadā ratione ipsos ea inuenisse/nec hoc quidem recusabimus. Nam si ea quæ a prophetis iudæi accæperunt & præclarissimi græcorū philosophi cōscripserunt diligenter sequi uolumus nō erimus certe accusandi.

¶ Quod græci non solum a barbaris artes/sed alter alteri⁹ iuenta dictaq; furantes suo nomini attribuebant.

On autem miretur quod si ab hebraeis multa eos furatos esse asserimus / cum
 non modo disciplinas atque artes a barbaris abstulerint / uerum etiam ad hos usque
 dies ambitioni seruientes alter alterius inuentionem furatur. Imo uero nonnul-
 li uniuersa aliorum uolumina suis nominibus ascripserunt: Non sunt mea haec uerba / sed eos ip-
 sos audias cum alter alterum furti arguant. Quod primum ostendere aggrediamur ut mo-
 res eorum facilius cognoscas. Cum enim ipsi alter ab altero furti honorem sibi arripiat / quo mo-
 do abstinere a nostris potuerunt? Clemens igitur noster in sexto aduersus gentes poeta-
 rum philosophorum historicorum oratorumque furta praeculis posuit. Textus enim ipsos or-
 pheum Homeri Hesiodi Heracliti Platonis Pythagorae Herodoti Theopompi Thucy-
 dide Demosthenis Aeschini Isocratis aliorumque transcripsit & contulit: reque ipsa ostendit
 multos nominibus suis aliorum edidisse uolumina ueluti Eugramon. Cyrenaeus Musaei de
 Thresprotis librum integrum sibi attribuit nec solum perutilia a barbaris dogmata fura-
 tos esse: uerum etiam quae nobis per sanctos uiros miraculose tradita sunt imitatos fabu-
 lis implicuisse / percontaturque ab eis falsa ne sint quae scribunt an ueritatis aliquid contine-
 ant. Si falsa inquit dicent ut mendaces contemnemus. Si uera cur ea quae a Moysae ac pro-
 phetis facta esse dicuntur non credunt? Similia enim multa esse nemo ignorat / sicut illud
 quod in primis fertur longo tempore Iouem olim non pluuisse / uniuersamque gratiam aqua-
 rum penuria confectam Apollinem interrogasse / quid sibi esset faciendum / responsumque
 oratione ipsius Aecae opus esse. Ascendit igitur rogatus in montem Aecaeus & mundus in
 caelum extensis manibus communem patrem omnium inuocauit / orauitque ut ab hac ca-
 lamitate liberare gratiam dignaretur / quo adhuc orante nubes excitata tonitrua facta /
 magnaque uis pluuiae subito errumpens / uniuersam gratiam irrigauit. Ita orationibus Aea-
 ci fecundissimus gratiae annus tunc fuerat: Hoc inde sumptum esse quis non uiderit?
 Et inuocauit Samuel dominum & dominus uoces & pluuiam in diebus messis. Innume-
 rabilia huiusmodi Clemens conscribit / quibus furacitatem graecorum ostendit / quem si
 legeris / quanta sit eorum ambitio non ignorabis uerum quoniam iste noster est / ab ipsis
 graecorum philosophis ut solemus latrocinia graecorum ostendamus. Audias ergo quod
 de hac ipsa re scripsit Porphyrius in libro de studioso auditu. Apud Longinum inquit
 ad honorem Platonis ut singulis annis fieri solet multi simul philosophi coenabamus &
 post coenam ut sit colloquebamur. Cum iterum Caustrium & maximum orta dissensio
 est. Maximus enim Ephorum Theopompo anteponat Caustrium uero furem fuisse: ni-
 hil a se ipso scripsisse ostendebat / ac a Demacho & Callisthene & Anaximene plura quam
 tria milia commotum sublata & in contione transposita ostendebat. Tunc Apollonius
 grammaticus: Ignoras inquit Caustri theopompum etiam quem tu laudas furtis plenum
 esse. Nam in undecimo de Philippo ab Arcopagetico Socratis quod nihil aut boni aut ma-
 li aliunde quam a se ipsis hominibus accidat / caeteraque huius ad uerbum transcripsit: Sed non ora-
 tiones solummodo ille furatur / uerum etiam aliorum gesta falso aliis tribuit. Nam cum
 andro historiam diuinationum conscripserit / dicatque de Pythagora quod aquam a puteo
 hauritam in metaponto sitiens postquam bibit in tertium diem terrae motum fore praedi-
 xerit / haec omnia Theopompus ad alios transtulit Pherecidem enim syrum ita praedi-
 xisse asserit nec in metaponto / sed in syria id fuisse dicit. Sibaritis quoque urbis captiuita-
 tem ad Melenae urbis causam transtulit. Tunc nicagoras ego quoque inquit cum histo-
 riam eius legerem: multa ipsum a Xenophonte accepisse / mutasseque ad peius confide-
 rauit. Xenophon enim in quarto pharnabazi Agesilai colloquutionem propter Apollolo-
 phanem Cyziphenum factam ita conscripsit / ut & dignitas & mores utriusque quomodo
 legas cerni oculis uideantur hanc rem in undecimum historiae graecae Theopompi tra-

duxit. Itaq; dicit ut muta tarda; uideatur. Vt enim furtum calaret ea interposuit quæ cunctatione quendam colloquentium ostendunt/& animatam Xenophontis orationem corrumpunt. Tum Apollonius cur theopompum & Ephorum uiros in dicendo tardos furti accusamus cū Menader quoq; similiter fecisse inueniatur? Et ab aristophane grammatice qui eum ualde amabat admōitus fuisse dicatur? Vnde latinus sex libros edidit quos de Menadri furtis inscripsit/ubi omnia quæ ab aliis accēpit/unum in locū contulit/sicut philostratus alexandrinus de Sophocle fecit. Cecilius autem integram ad finem fabulam Antiphonis quæ Ionista dicitur a Menadro in dissidemonem trāscriptam ostendit; Sed quoniam in hanc rem nescio quo modo incidimus/ego quoq; accusare Hyperidem uolo multa fuisse a Demosthene furatum uerum quoniā eisdē fuerunt tēporibus uestræ puto coniecturæ relinquēdum quisnam ab alio furatus sit. Ego uero Hyperidem existimo si autem uos demosthenem ab illo accēpisse contendetis laudo/quoniam quæ accēpit multa præstantiora reddidit; Vituperandum autem Hyperidem duco. Si elegantissimam Demosthenis orationem ad peius conuertit. Et post pauca Belanicus etiam inquit quæ de moribus barbarorum cōscripsit ab Herodoto & Damasco interceptit. Quid uero aut de Herodoto dicam qui in secundo ab Hecatao milesio multa trāstulit ueluti de phœnice/aut de fluuiali equo de uenatiōe crocodillorum/aut de Isocrate atq; Demosthene quorū alter in numularia oratiōe/alter in oratione aduersus Onetorem omnia quæ de quæstionibus Issæus in oratione de hereditate Chilonis dicit eisdē fere uerbis trāstulerint. Aut de Dinarcho qui multa eisdem uerbis transcripsit? Antimachus etiam poeta multa furatus ab homero parumq; imutate scripsisse inuenitur/uerū ne alios furti crimine accusando ipse quasi fur repræhēdi possim? Vnde hæc habui dicendum mihi esse uideo. Lysimachus igitur duos libros de furtis Ephori cōscripsit. Polionis etiā ad Soteridē epistola extat de Ctosi furtis liber etiā eiusdem legit de simili herodoti crimine & in libro quem de uestigiis inscripsit furta Theopompi recitat. Tum profenes alios quidem fures depræhendistis. Platonem autem cuius solēnitatem tanquam herois celebrantes apud longinum conuenimus hoc ipsum fecisse/uereor enim furti uocabulum dicere cum de Platone uerba facio non depræhēdistis. Quid ais inqt galietas? Aio inqt quod rebus ipsis probabo. Et fortassis multo plura iuenirentur si eorum qui apud Platonem philosophati sunt libri omnes reperirentur. Nam cum forte his diebus protagoræ de ente librum legerem aduersus eos qui unum ens dicunt esse eadem omnino iueni scripta quæ apud platonem leguntur. Quod ut ita esse cognoscatis ipsum audiatu nouitate nanq; rei commotus memoriter omnia tenere studui his dictis uerba ipsorum philosophorū conscribit/quibus apertissime furem fuisse platonem ostendit. Sed satis iam dictum est q; alter ab altero græci furentur & alter alterum studiose redarguat.

Quod disciplina omnes & artes a barbaris græcis accēperunt. Cap. II.

Non est autem ab hac p̄paratione euangelica alienum breuiter ostendere disciplinas omnes & artes a barbaris græcos habuisse; ne q; accusare nos audeat si ab hebræorum scriptura pietatem didicisse prædicemus. Cum qui ueri aliquid apud eos dicere uideantur nec fabulis theologiam immiscere hebræorum doctrinam plane imitari cognoscantur. Iuniores enim omnes sunt qui apud græcos recte aliquid philosophati sunt. Non hebræis solum nec phœnicibus atq; ægyptiis: sed præcis etiam ipsis græcis. Primus enim omnium ex phœnicia Cadmus Agenoris filius mysteria & solennitates deorum græciæ tradidit/simulachrorum consecrationes etiam & hymnos. Deinde ex Thracia Orpheus. Linus etiam & Musæus quos circa tempora

troiana floruisse asserunt/a quibus nihil aliud quam aegyptiorum atque phoenicum falsitas paucis commutata graecie commendata est. Quibus quidem in temporibus Pythi⁹ Clarius Dodoneus maxime colebantur simulachraque aliorum deorum atque heroum & templa constituebantur. Et post multa secula philosophie data ita diligenter opera est ut cum nihil veri in traditionibus maiorum philosophantes iueneret preclara illa maiorum oracula cum auctoribus suis contempserint quippe ab illis nullam se consequi utilitatem uidentes aliena tanquam nudi atque pauperes ueritatis & discipline non temere scrutabantur/ & ab aliis gentibus quae utilia ueraque censebant in omnibus artibus atque disciplinis non sine labore mutabantur. Nempe ipsi graeci confitentur post Orphea Linum & Musaeum antiquissimos ut ipsi dicunt theologos & multorum auctores errorum septem quosdam uiros admirabiles adeo sapientia fuisse ut sapientes uulgo appellati sint: qui omnes temporibus Cyri persarum regis floruerunt. Quo quidem tempore apud hebraeos nouissimi omnium prophete fuerunt annis post troiana tempora pluribus quam sexcentis. A Moyse autem non paucioribus quam mille & quingentis quod paulo post planius faciemus. Verum ab istis sapientibus nihil aliud quam sententiae quaedam commoda atque breuiter dictae ad utilitatem humanae uitae compertum est. Magno deinde spatio temporis interposito philosophorum genus incepisse fertur Pythagoras enim primus omnium fuit/ quem philosophiae quoque nomen iuuisse constat. hunc multi samium/ alii tyrrhenum/ alii syrium aut tyrium fuisse contendunt. Ita non plane graecus maximus & primus philosophorum ab omnibus dicitur. Nam pherecidem doctorem Pythagorae syrium omnes fuisse tradunt/ quauis non eum solummodo/ sed persarum etiam magos & aegyptiorum diuinatores audisse Pythagoras/ asseratur/ eo tempore quo iudeorum alii in babylonem alii in aegyptum transmigrarunt. Audiuit autem & Brachinas iudeorum philosophos/ sic ab aliis astrologiam/ ab aliis geometriam/ ab aliis musicam/ ab aliis arithmetica/ & aliud ab aliis habuisse. A graecis autem nihil eum habuisse ausus quod pia est dicere/ tanta doctrine & bonarum artium penuria in graecia fuit antequam Pythagoras omnia quae ab illis collegit summo studio docuit/ & diuinos propterea meruit honores/ a quo prima philosophia processit/ quam italicam quoniam ibi maxime docuit appellare solent. Secunda est quam Thales unus de septem sapientibus tradidit/ quae Ionica nominantur Tertia cleatica dicitur cuius Xenophanes colophonius auctor ascribitur. Talem autem multi non graecum sed phoenicem dicunt/ nonnulli Milesium fuisse arbitrantur/ quem tradunt ab aegyptiorum diuinationibus pluraque accepisse. So'lonem uero unum de septem qui leges atheniensium descripsit tempore quo iudei aegyptum frequentes habitabant illo peruenisse Platonem in Timaeo testatur. Quo quidem in libro doceri eum a barbaro uidemus his uerbis/ O Solon Solon graeci semper pueri estis: senex autem nullus unquam graecorum fuit/ ac ideo apud nos nulla disciplina uetus iueneri potest. Plato quoque ipse cum italicam philosophiam hauserit/ in aegyptum abiisse traditur/ nec breui tempore conuersatus ibi fuisse. Unde graeco animo omnia quae optima sunt a barbaris se consecutum profiteretur. Dicit. non in epimene cam fuisse barbarum illum qui primus haec iuenerit. Vetusta. non regio inquit eos aliud quam primi haec iuenerunt. Longam autem aetatem multi consecuti sunt propter aestiui temporis serenitatem: quam aegyptus maxime atque syria possidet. Quare ab initio usque ad haec tempora innumerabilibus annis examinata uere nobis tradita sunt. Deinde subiicit. Fateri autem oportet quicquid a barbaris graeci acceperunt ad meliorem illud finem perduxisse. Haec Platonem Democritus autem multo prius a barbaris se didicisse his uerbis gloriatur. Ego uero inquit multo plures quam omnes caeteri homines qui modo sunt regiones pagraui: multas urbes uidi. Sapientes uero audiui: nec quicquam me in demonstratione linearum superare potuit nec ipsi quidem qui arsepedonaptae apud aegyptios appellantur. Octoginta enim annos longe a patria

disciplinarum amore abfui/babylonem enī etiā iste & persas in ægyptum ut disceret petiit. Quid de Heraclito ac de aliis græcis dicam per quos omnes illuminatā doctrinā græciā constat? Nā ante sæcula eorū uatib⁹ & oraculis dæmonū inhiabat/nec aliqd solidæ disciplinæ uestigium continebat? Mirabilia uero apollinis illa responsa nihil penitus hoibus contulerūt/sed errantes huc atq; illuc magno sudore aliena sibi hoies cōgeserunt/giometriam.n.ab ægyptiis/astrologiam a chaldæis:& alia ab aliis accaperunt. Sed nihil unq̄ tantū mutuati sunt quantū hoc est quod ab hebræis habuerunt. Vnius.n. dei cognitionē ide recaperunt/& multitudinē dæmonum suorū spreuerunt. Cur ergo nos iculant si hebræorū scripturam barbarā ut ipsi dicerēt græcæ philosophiæ ante posuimus? quoniā omnia bona a barbaris ipsi furati sint nec qcq̄ utilitatis a diis suis habuerunt? Quos iure multi apud eos contempserunt/ut impiū dici q̄ dæmonia uenerari maluerint. Cur igitur nos accusant aut non magis laudant atq; admirant? q̄ falsitate cōtempa etiā theologiam secuti sumus quæ sola uera est ab oī falsitate remota. Nam neq; ī impietate icidimus ut multi græcorū sapientes nullum deū colentes/neq; rursus ut mirabiles philosophi summū deū cognoscentes multorū falsitatem deorū falsitati permiscuimus. Sed de his aliis. Nūc aut non philosophicas solū doctrinas/sed oīa iuenta hoium humanæ uitæ utilia a barbaris græcos accēpisse comprobemus: Primus igitur q̄ litterarū elementa græcis tradidit Cadmus ex phœnicia erat/unde phœnicia litterarū elementa prisca poetæ dixerunt/multi syros litteras primos comperisse asserūt. Syrii aut etiā hebræi sunt. Nā iudæi in syria semp a scriptorib⁹ habita est & phœniciam etiā apud prisca appellari constat. Temporib⁹ aut nostri palæstinem Syriæ appellant argumēto at illud maximo est ab hebræis repertas esse litteras ipsarū ltrarum apud græcos appellatio. Singula.n.apud hebræos elementa appellatione significatiua uocant/quod apud græcos nullo modo fieri potest. Vnde non eē ab illis iuenta sed ab illis accēpta declaratur. Omnes aut litteræ apud hebræos uigintiduæ sūt quæ priā Aleph dī: quod latine disciplina dici potest. Secūda Beth quod domus significat. Tertia Gimel: quod uocis plenitudinem significat. Quarta delph quod librorū dici potest. Quinta ita/ quod uocabulū ista significat quæ oēs uoces talē sensum efficiunt disciplina domus plenitudo librorū hæc Sextum elementū apud eos ua dī quæ uox latine in ipsa dici potest. Deinde Cai quod uocabulum significat uiuit Septimum id quod significat uiuens totum hoc simul in ipsa uiuit uiuetis. Nonum teth dī idest bonum. Decimum ioth & iterpretatur principium. Simul hæc duo bonum principium significat. Vndecimum Caph latine tamen Duodecimum labd. quod & postea sanich quod iterpretatur auxiliū/totum hoc simul ex ipsis significat disci totum simul tamen disce: Deinde sequitur elementū quod men appellant quod iterpretari potest ex ipsis. Deinde Nun/idem sempiternum auxiliū his accedit. Ain quod latine fontem aut oculū significat. Deinde phi quod os dici potest/deinde fade quæ uox iustitia iterpretari potest/simul sensus est fons aut oculus & os iustitiæ. Elementū deinde accedit Cophi idest uocatio. Deinde ris quod caput significat. Deinde sen quod dentes dicere possumus postremo thau quod signa dici potest. Omnium igitur sensus elementorū hic est Disciplina domus plenitudo librorū hæc in ipsa uiuit uiuens bonū principium tamen disce ex ipsis sempiternum auxiliū fons aut oculus atq; os iustitiæ uocatio capitis & dentium signa/hæc est elementorum hebraicorum latine dicta sententia quæ disciplinæ litterarum summo opere conuenit/quod apud alias gentes inueniri neq; Vnde fateri necesse est non ab aliis quā ab hebræis litteras eē inuentas: græcos uero ab hebraicis accēpisse ipsa litterarū appellatio significat hebræi.n. Aleph/græci alpha dicūt. Illi beth græci Vita/gama graeci gimel illi/deinde delth/illi deltha isti & alteri zai/

alteri zeta/cætera quoq; similiter. Vnde patet ab hebræis litteras inuentas ad alios & ad græcos tandē puenisse. hæc de litteris dicta sufficiant Clemens quoq; cū i similē iciderit materiam ægyptios ostendit medicinam iuenisse & æsculapiū amplificasse. Atlantē autē ex libya primū nauim construxisse ac nauicasse. Astrologiā primos Chaldæos/ægyptios deide edidisse. Phryges auī uolatus primos obseruasse; & tuscos a ruspiciū comperisse Telmissinos somniorū interpretationem Tyrhæos tubam/phryges fistulā ex phrygiā. n. erat olympus & Marfyas q; fistulam iuenerūt. Lucernæ usum ægyptios q; ānum in duodecim partes primi distinxerunt/primiq; lege non conuenire mulieribus in templis prohibuerūt/nec intrare in templa quemquā a muliere nisi lotū sanxere; Geometriam etiā ipsos iuenisse. Selmētem uero & damnameneū iudæos in cypro primos ferrē iuenisse/ferrī autem tincturam aut temperiem qua robur accipit Delam iudæum comperisse quīs Hesiodus delam ex scythiā fuisse asserat. Falcem thraces comperisse ut primo peltis equestres usos quam illyrii primo iuenerūt. Cadmū aurī metalla primū i mōte pangeo excogitasse. Quadrirenem a carchidoniis primū factam fuisse cuius architectus Volporus fuit/Medeam primā tincturam capilloꝝ excogitasse pannones; q; noricū habitant quos noropes appellant æris usum iuenisse. Olympū ex mysia lydiā harmoniā. Dicordū assyrios. Sambucā instrumentū etiā id musicū est trogloditas. Marfiam phrygem tricordū diatanamq; harmoniā. & myxophrygiā atq; myxodiam thamyri thraca harmoniā doricā sydonios trirēmē. Siculos phormingē non ualde ac cythara differentem/hæc clemens noster cæteraq; huius a cydippo Mantineo; Antiphane Aristodemo/ac Aristotele collegisse ait/operæ autem precii est a Iosepho et iudæo nonnulla transcribere; Is enim uir cū de antiq̄tate iudaica scribat multo iuniores fuisse græcos ostendit ac barbaris omnia collegisse diuersaq; iter se ac uaria conscripsisse. Verba igitur eius hæc sunt. Non possum inq̄t non admirari eos q; putant de uetustissimis rebus solis esse græcis credendū/nobis aut cæterisq; hoib⁹ nullam esse fidem adhibendā. Nam si ab ipsis rebus ueritatem discere uouerimus quæ a græcis facta iuenta; siue urbes conditas dixeris siue artes excogitatas siue legum sanctiones heri aut nudius tertius si eum nostris conferas iccepisse putabis. Scribendæ uero historiæ curam oīum postremam ipsius fuisse constat. Vnde ipsi quoq; chaldæos phœnices & ægyptios (non enim libet modo nos quoq; istis connumerare) aperte fatent̄ uetustissimam firmamq; prisca-rū rerū traditionē tenere. Regiones enim habitant quæ mīmas continentis regiones patiunt̄/multaq; opera ac magno studio semp̄ icubuerunt/omnia præclara faciōra publicis scripturis ab eloquentissimis uiris posteritati commendari. Græciam uero non ignoramus sapius deuastatam rerum gestarū memoriā amisisse. Ita nouo genere uiuēdi sapius instituto a se originem rerum icæpisse putarunt. Litteras aut posteriores pene omnibus accæperūt/a Cadmo enī didicisse gloriānt̄. Nec tamen aut ex templis aut loco publico scripturam se habuisse dicere audent quæ id significet. Vnde magna quæstio est. Vtrū troiani belli temporibus litteris uterent̄ & Paulo post Cadmus uero milesius/ & argiū acisilaus q; primi apud græcos historiā scribere aggressi fuerūt non multo ante Xerxis tempora fuisse perhibent̄. Præterea Pherecides syrius. Pythagoras & Thales q; de cælestibus atq; diuinis rebus primi græci pauca scripserunt ab ægyptiis & Chaldæis cuncta didicerunt/quos oēs una uoce græci uetustissimos oīum p̄dicant. Quomodo igit̄ supremæ arrogantia non est sibi solis antiq̄tatis memoriā attribuere? Aut q; ab ipsis scriptoribus non facile percipient nihil certū/sed oīa coniecturis græcos scripsisse? Pugnans enī iter se oēs & alter alterius falsitatem redarguit non est opus ut eos moneā q; melius me sciūt/quod Elanicus contra quam Acisilaus de Genealogiis ediderit. Nec

ut enumerem in quot quantisque Hesiodum reprehendit. Nec dicam quomodo Ephorus
 Ellanicum; Timæus Ephorum; Timæum posteriores; Herodotum omnes reprehendunt.
 Non est necesse de singulis atque minoribus dicere/cum de persarum in gratia impetu & de
 claris facinoribus tunc gestis inter se uehementer scriptores discrepent/cum etiam Thycydi
 dem qui accuratissime suorum temporum conscripserit historiam creditur quasi mendacem
 nonnulli accusent/huius discrepantia quis multas possint esse causae duae tamen mihi pri
 cipue uidentur. Quarum prima & maxima est quae nullam curam ut publice praecleara facio
 ra scribentur graeci populi habuerunt; ac ideo magna in scriptoribus mentiendi licentia fuit.
 Nam ipsi etiam Athenienses quos & indigenas putant & diligentiores fuisse constat/ pri
 mas omnium publicae scripturae leges draconis de caede quae paulo ante Pisistratum fuit com
 mendatas fuisse asserunt. Non oportet de arcadibus dicere quae quis uetustissimos se omnium
 praedicent/ultimum tamen omnium litteras didicerunt. Quae cum nihil extaret publice quo &
 ignari docerentur & mendaces redarguerentur partim ignorantia/partim affectione fa
 ctum est ut magna inter scriptores discrepantia inueniatur. Altera causa est quae non uerita
 tis amore quis ita profiteantur/sed eloquentiae suae ostentatione/quoniam ueteres scriptores
 superaturos se facile credebant scribendi laborem sumebant. Ita nonnulli fabulas/ non
 nulli ciuitatum aut regum laudes aut uituperationes; nonnulli ueterum scriptorum ut ipsi eloque
 tiores uiderentur emendationem conscripserunt: Vnde fit cum historiam scribere profitean
 tur non id sed huius oppositum faciunt. Veritatis enim historiae signum illud est ut de eisdem
 rebus eadem omnes conscribant. Illi uero sic se ueraces uisum iri putarunt si unusquisque
 aliter quam ceteri conscripserit. haec Iosephus. Sed non erit ab re quasi apicem Diodori te
 stimonium afferre. Is igitur in primo his uerbis utitur. Dicendum modo de his est quae praecis
 temporibus prudentia doctrinaque clari ad aegyptum usque profecti sunt. Sacerdotes. n. aegy
 ptiorum in sacris libris scriptum inueniunt. Orphea; Musaeum. Melampoda; Dedalum/
 Homerum poetam; Lycurgum spartiatem. Solonem Atheniensem Platonem philoso
 phum; Pythagoram Samium; Eudoxum mathematicum; Democritum abderitam; Enopi
 dem Chium aegyptum petiisse/quorum omnium uestigia/aliorum imagines/aliorum nomina lo
 cis aut instrumentis indita extant/asseruntque uniuersa illos quibus apud graecos claruerunt ab
 aegyptiis accipisse. Orphea. n. mysteria Dioysii & errores Cereris sic conscripserit ut my
 steria Osiridos & errores Isis se habent nominibus solummodo immutatis. Supplicia ue
 ro impiorum apud inferos & amoenos piorum campos ad imitationem eum fecisse earum re
 rum quae in sepulchris ab aegyptiis geruntur/quam rem Orpheus primus apud graecos tra
 stulit/& Homerus amplificat. Melampodem autem aiunt ea quae de Saturno & de tita
 num pugna dicuntur ac de aliis deorum calamitatibus ab aegypto in graeciam traduxisse.
 Dædalum autem affirmant uolutiones labyrinthi fuisse imitatum quae usque ad haec tempo
 ra in aegypto permanet a mendote uel sicut quidam dicunt a rege maro multis annis ante
 Minoem constructus/cuius rei signum est statuarum numerus quas Dædalus apud grae
 eos confinxit; neque. n. plures neque pauciores sunt quam apud aegyptios sint. Ita uero esse
 inde maxime patere aiunt quod in Memphyde prophylaea Vulcani Dædalo architecto fa
 cta ostenduntur/quo quidem opere a deo admirabilis ingenii uisus ut lignea eum statua dona
 uerint/quae in eodem uulcani templo conspiciuntur; Adeo enim superauit aegyptios a quibus
 didicit/ut propter multa quae adinuenit honores diuinos apud eos consecutus sit. Tem
 plum enim Dædali ad haec usque tempora in insula quadam iuxta memphi summopere co
 litur. Argumenta quoque nonnulla solent afferre quibus fuisse in aegypto Homerum plane
 ostendunt; ac maxime quae Helenam scripsit potionem Thelernacho apud Menelaum hospi
 tanti praebuisse qua factum est ut calamitatum suarum obliuisceretur/quam quidem po

tionem ab ægyptiis dicit poeta Helenam a polimnesta quadam chani uxore didicisse. Nam usq; ad nostra tempora solæ diospolitice mulieres iram atq; mœstítiam potiónibus sedare rescíunt: Diospolis aut Thebæ sunt Venerē quoq; aureā Homerus appellat quo nomine uulgo ab ægyptiis nominant. & lucus ueneris aureæ apud eos adhuc inuenitur. Lycurgum similiter Platonē atq; Solonem multa in libris atq; legibus suis cōscripsisse patet quæ ante illorū tempora ægyptiū habuerūt. Pithagoras quoq; geometriam & Arithmeticam ab eis dedicisse/ & aia in cætera animalium migrationē a dogmatibus ægyptiorum sumpsisse. Democritum uero putant quinquenio in ægypto conuersatum multa inde dedicisse. Enopidem quoq; ab ægyptiis astrologis & alia cōplura & obliuationē zodiaci pcepisse. Eudoxum etiā ab ægypto in graciā multas astrologiarationes transtulisse. Teraculē similiter atq; Theodorū Rheti filios qui simulachrum Apollinis pythii fabricati sunt quinq; fingendo apud priscos omnes excelluerūt multis anis in ægypto uersatos cōtēdūt hæc a Diodoro sumpta sufficiāt. Si ergo ab oibus barbaris quicūq; clari apud gracos fuerūt nō pauca neq; minia accaperūt/nec iccirco qspia eos accusauit/cur nos accusant q uero pietati cōmoti scripturā hebræorū cōplectimur.

¶ De Antiquitate moyli ac prophetarum. Cap. III.

u Erum ne forte quoniā cognitionē unius dei hebræos solūmodo uere habuisse diximus/ac ab eis cæteros si quid hac de re pter hebræos uere senserūt accipisse cōtendimus/ne qs unq; aliter actum putet.ac a gracis iudæos hoc habuisse dogma cōtendant/declarandū est quibus tēporibus Moyses & prophetæ fuerūt. Plurimi ergo (perutilis nāq; res est) de antiquitate Moyli & prophetarū scripserunt a quibus nōnulla trāscribam quibus ipse noua uia rationēq; usus hoc mō rē disponere statui. Nemo inficias ibit imperatoris romanorū Augusti temporibus saluatoris nostri natiuitatē fuisse/doctrināq; quintodecimo Tyberii cæsaris anno euangelicā incæpisse. Si quis ergo ab hoc tyberii āno ad superiora scandens diligenter usq; ad Dariū p̄sar regē & restitutionē templi perueniet quingentos. xlviii. ānos inter Tyberii & secundū Darii annū interfuisse cōperiet. Secundus enim Darii ānus sexagesimæquintæ olympiadis primus fuit Tyberii aut qntusdecimus ducetesimæquintæ ac primæ olympiadis quartus inuenitur. Ita centū ac triginta septē olympiades interfuisse manifeste uidentur/qui numerus quaternario auctus/quadriennium enim olympiadī attribuitur quingentos. xlviii. annos efficit. In secundo autē anno Darii septuagesimus hierosolymorū & tēpli destructiōis fuit ut iudæorū hīstoria ostendit; Quod si a secundo Darii anno ad primā olympiadē pcurras olympiades quidē. lxi. annos. cclvi. iterfuisse cōperies. Quos quidem annos si ab ultimo desolatiōis anno ac restauratiōis principio ascendēdo auferas ad quinquagesimū annū Ozia iudæorū regis quo tēpore Isaias & Osee prophetarunt omnino peruenies. Ita prima olympias Isaiæ tēporibus fuisse inuenitur. Inde autē a prima olympiade usq; ad captiuitatē troiæ ut gracorū ipsorū hīstoriæ significant quadringenti ac quinquaginta anni colligunt/ quē annorū numerū a quinquagesimo Ozia anno similiter auferendo ad tertiū annū labdonis iudæorū iudicis peruenies. Ita troianæ urbis destructiō septē annis anteq; Sanson hebræos iudicasset fuisse ostenditur/ quem corporis robore inuictum fuisse ut herclem graci scribūt hebræi testātur. Inde a captiuitate troiana si quadringētos ascēdendo annos auferas ad Moysen & terrigenam ce cropem deuenies. Omnia uero quæ apud gracos mirabilia narrātur post Cecropem fuisse constat; Nam Deucalionis diluuiū p̄thæthontis incēdium/natiuitas Erichthonii proserpinæ raptus; Cereris mysteria; Eleusiniōrū constitutiō; Triptolemisatiō; Europæ raptus a Ioue; Apollinis partus; Cadmi ad thebas aduentus; & ad hæc iuniores il

li Dionysus/ & Mimos/ aesculapius/perseus/dioscuri/hercules post Cecropem oēs fuerunt. Quare omnibus his multo uetustior Moyses fuisse cōfirmatur: A Moyse uero usq; ad primū annū uitæ habraam quingētos ac quinq; annos cōperio/quos si a Cecropis regno ad superiora auferas ad assyriū Ninū tādē puenies quē aiunt primū totius asiæ india solum excēpta regnasse a cuius noīe ciuitas Ninus appellata est/quā iudæi niuiem dicūt eo tēpore zoroastes magus apud bactrios regnabat. Nino autē uxor Semiramis successit. Nini ergo atq; Semiramidos zoroastisq; tēporib; habraā fuisse cōstat. Nam hæc oīa nobis certis rationibus in eo libro demonstrata sūt quē tēporibus in crispius. Vtar autē ipræsentiæ Porphyrī de uetustate moy si testimonio illius uidelicet qui hebræorū atq; Christianorū inimicissimus odiū cumulo ipsum quoq; Moysē atq; prophetas iprobis petere uerbis ausus est. Sic enim inimicorū testimonio uetustas Moysis magis cōprobabit. In quarto ergo eorū quos aduersus nos libros euomit his uerbis utitur. Narrat autē iudæorū historiā uerissime quoniā & locorū & uirorum noīa similiter atq; ipsi posuit Sachoniatho berutiū qui earū rerum omnīū monumēta ab hierobalto dei leui sacerdote asserit habuisse. Quam quidē historiā a belbalo berutiōrū regi inscripsit quorū uirorū tempora multo ante troiana tempora fuisse cōperiuntur. Is Sachoniatho phœnicū lingua partim a singularum urbīū annalibus partim a libris sacris qui templis dedicari solebant collegit ingenio/quē non multo post Moysē semiramidos temporibus fuisse scriptū est hæc porphyrius. Si ergo semiramidos temporib; Sachoniatho fuit/ea uero multo ante troianā calamitatē fuisse perhibet an erit Sachoniatho quoq; troianis temporibus multo uetustior Sachoniathonē uero ab aliis collegisse historiā ipse Porphyrius testatur/quos & ipsos iuniores Moysē fuisse concedendū est. Sed ponamus etiā eisdem temporibus Moysi Sachoniathonē fuisse/quoniā tñ Moyses Semiramidos temporibus huius philosophi testimonio cōperitur quando nos habraam fuisse cōtendimus. Antiquior est Moyses secundū porphyriū q̄ ipsi opinant. Fuit autē Semiramis octingentis annis ante troiana tempora. Quare Moyses quoq; similiter. Primus uero apud Argiuos Inachus regnauit/quādo nec ciuias nec nomē Atheniensium erat. Primus autē argiuorū rex quinti assyriorū regis temporibus fuit cētum quinquaginta ānis post Moysē atq; Semiramidē in quib; nihil apud græcos illustratū inuenitur. Quadringentis autē annis & quinquaginta fere post Semiradē. Primus apud Athenienses Cecrops indigēa ut ipsi dicunt regnauit Triopa septimo post Inacū regnante apud argiuos/ & post Inachi autē tēpore ogygiū dicitur diluuiū fuisse. Et apīs apud Aegyptios primus deus appellatus est & Inachi filia q̄ Isidē aegyptiū nominarunt Prometheus quoq; & Atlas illis tēpibus fuerūt. A Cecrope autē usq; ad troianorū calamitatem paulo pauciores q̄ quadringenti anni colliguntur/in quibus diluuiū deucalionis & incendiū phæthotis fuisse nō ignoramus. Cecrops autē primus deū Iouem appellasse fertur & aram instituisse primus & simulachrū palladis exercisse. Post Cecropem autē dii græcorū oēs nau fuisse uidetur. Ita ad troiana tempora a tēpib; Moysi plures q̄ octingenti āni Porphyrī testimonio fuisse cōperiuntur. Homerū uero atq; Hesiodū multo iuniores troia fuisse manifestū est. Pythagorā uero & Democritum in quinquagesima olympiade septingentis fere annis post troiā fuisse cōstat. Quare huius philosophi auctoritate mille quingentisq; ānis ante græcorū philosophos Moyses fuit. Verū qm̄ multi præclari apud nos uiri atq; doctissimi iudæorū antiquitatē certis uerisq; argumētis probarunt/quorum alii græcis/alii chaldæis atq; aegyptiis/nonnulli et a phœnicibus atque hebræis propositum suum approbarūt/immo uero cuncta simul cōferētes mirabili ratione ac uia singularū gentium præclara facinora quæ in eisdem tēpibus gesta sunt colle-

gerunt/eorum nonnullas uoces uerbaq; transcribā ne laborū suorū fructu auctores pri-
uentur. Vtar autem testimonio multorū ut ex omnibus hebræorū uetustas indubitata
habeatur. Affricanus igitur in tertio annaliū his uerbis utitur usq; ad olympiadas nihil
exploratū in historia græcorū inuenit sed oīa cōfusis conscripta t̄pibus sūt. Post olym-
piadas uero qm̄ quadriennio diligentissime oīa notabant nulla penitus confusio tēpo-
rum fit. Quare præclara fabulosaq; facinora quæ ante primā olympiadem fuerunt sū-
matim colligam/quæ uero post gesta sunt ita cū hebraicis persicisq; historiis conferā/
ut ea quæ in eodem tpe fuerint aperte significē. Hebræorū igitur in babylonem migra-
tio a Nabuchodonosore facta septuaginta durauit annos. Cyrus regnauit olympiade
quinquagesimaquinta a Diodori thalicoistoris polybii phlegōtisq; historiis patet quo
āno Iesus filius Iosedech primā particularēq; deductionē populī fecit ut apud Esdram
iudæū conscriptum est. Verum ista ut dixi propter olympiadū certitudinem eodē mō
ab oībus cōscripta sunt:cum nullam oīno confusionem patiantur. Ab Ogyge aut̄ indi-
gena cuius tēporibus primū & maximum diluuiū in attica fuit:& phoroneus argiuus
regnabat usq; ad primam olympiadem anni fuere mille atq; uiginti. Ita.n.oēs asserunt
qui atheniensium annales conscripserūt ellanicus dico atq; Philochorus Castor etiā &
Thalus in hoc conueniunt qui syriā historiā diligēter tractarūt. Diodorus quoq; qui
orbis historiā in bibliothecis contulit. aliiq; p̄multi:& post pauca. Dicimus ergo Ogy-
gem a quo primū diluuium noiātum ogygiū est tēporibus Moyli fuisse:quod hoc pa-
cto probamus. Ab Ogyge ut diximus mille uigintiq; anni usq; ad primā olimpiadem
fuerunt/a qua usq; ad quinquagesimāquintam olympiadem:idest usq; ad primum an-
num Cyri persarū regis & iudaici populī reductionem anni fuerunt.ccx.&.vii. Quare
re ab Ogyge ad Cyrum mille ducēti.xxxvii.fuerūt/quos si auferes ascēdēdo ad ānū illum
puenies quo ab ægypto Moyses populū eduxit. Fuit ergo Moyses ogygiū t̄pib; a quo
Eleusis condita est Atticos igitur annos ab ista sumamus & post pauca. Ogygem uero
propter uastationem diluuii centū nonagintanouē annis usq; ad Cecropē attica sine re-
ge & pene deserta fuisse phibetur. Actæum.n. quē post ogygē fuisse nonnulli fingūt cate-
rosq; usq; ad cecropem nuda solūmodo eē noiā Philochorus scribit/& post aliqua cō-
putatiōe annorū a iudaica scriptura diligentē facta. A. Moysē igitur inqt usq; ad Cyrum
mille.ccxvii.anni colliguntur. Quod ab ogyge ad Cyrum ēt secūdam græcorum hi-
storicis colligi demonstrauimus/sed græcorum ēt nonnulli hoc ipsum testantur Pole-
mon.n.in. primo græcarum historiæ t̄pibus inqt Apidos Phoronei filii magna ps ægy-
ptii exercit; ab ægypto expulsa in palestina syriæ non lōge ab Arabia habitarūt. Apion
ēt Possidonii filius grāmaticorū oīum diligentissimus historiæ perscrutator i quarto hi-
storiarū & in libro aduersus iudæos. Inacho inquit regnante apud Argiuos & Amasi
apud ægyptios iudæi duce Moysē ab ægyptiis defecerūt:Herodot; quoq; Amasidos
& defectiōis huius in secūdo mentionē facit. Iudæorū ēt quodāmodo meminīt cū syri-
os dicat qui palæstinā habitāt circūcidī solere Ptolomæus p̄terea mēdesius q ægyptio-
rū historiā ab initio conscripsit his ita cōuenit:cateriq; oēs ut minima quædā ānorū dif-
ferētia esse uideat. Ita notabilia gesta mirabiliaq; græcorū siue uera siue ficta post moy-
sem fuisse cōperiuntur. Visum est at̄ mihi a tpe regni attici res græcorū hæbraicis cōferre
Primo igitur ogyge āno quousq; ad primā olympiadem mille ac uiginti fuisse ostendi-
mus exitus iudæorū ab ægpto factus est & in attica ogygium illud diluuium:neq; ad in-
iuria. Cum.n.ira dei grandine ac tempestatibus percuterentur ægyptii nō poterant ali-
quæ partes ēt orbis nō commoueri:attica præcipue quia coloni ægyptiorum ut multi
alii & Theopompus in Tricarano affirmat athenienses fuerūt. Post quattuor autē &

nonaginta annos Promethæus fuisse a nonnullis dicitur quæ finxisse homines fabulantur atq; formasse: quoniã sapientiã eloquentiaq; sua a bestiarũ uita in ciuilem transformauit hæc Africanus. Tacianus uero qui se ipsum in Assyria regiõe natum dicit uir lingua græca doctissimus/græcis oibus Moysen antiquitate anteponeñs de homero inq; Stesimbrotus: Thafius: Callimachus: Colophonius: Reginus: Theagenes q; fuit Cambyfæ tpiibus & Herodotus halicarnassæus/aliq; cõplures scripserunt. Sed quoniã aliter alii tradiderũt quibus fuerit tpiibus affirmare nõ possumus. Crates. n. ante reductionẽ herculidarũ octuaginta post troiana tpa annos floruisse contendit. Eratosthenes post centum annos Aristarchus quãdo ionica colonia deducebatur cẽtum & quadraginta annos post destructionẽ troianã. Philochorus archippi attenientiũ principis tpe centũ & octuaginta annis post captiuitatẽ troianam. Apollodorus ducentis & quadraginta post troiana tempora/nõnulli in prima olympiade quadringentis annis post illiũ euerfionẽ/alii Archilochi æqualẽ fuisse cõtendũt/qui fuit olimpyade uigesimatertia tpiibus gygæ regis lydorũ. Sed hæc relinquuntur. Nam qñ ita cõfufe de tpiibus scribitur uniuersa hystoria titubat: Sed ponam⁹ Homex ipsius agamẽnonis tẽporib⁹ fuisse. Moyses. n. modo multo ante tpa nõ uerũ et ante Dardanũ fuit utar at testimonio caldæorũ phœnicũ & ægyptiorũ. Berosos enim uir babiloniũ sacerdos multo antiquiorẽ troiano bello Moysen fuisse scripsit: Theodotus aut Ipsicrates Mochus phœnices fuerũt/ quorũ hystoria in græcã linguã aditus uir disertus traduxit ubi scribitur troianũ bellũ paulo ante tẽpora Salomonis fuisse ægyptios oẽs sciunt magnã tẽporũ diligentiaẽ semper habuisse: quorũ annales Ptolomæus nõ rex; sed mēdesius sacerdos a sacris libris collegit ac edidit. Is regnante Amoside apud ægyptios Moysen duce iudæorũ exitũ ab ægypto fuisse affirmat: Amasimq; fuisse tunc dicit qñ Inachus in agris regnabat. Apion et grãmaticus Inachum & Amasidẽ eisdem tẽporibus fuisse affirmat. Fuerũt aut ab Inacho ad bellum troianum generatiões uiginti. Quare ante Iliacum bellum quadringentis ad minus annis ipsum fuisse concedendum est. Si igitur post Inachum omnia præclara facinora græcorum fuerunt necessario etiã post Moysen fuerunt. Inachus. n. primus argis ut diximus regauit/deinde phoroneus quando ogygium in attica diluuium fuit. Apis postea deide argiuis Crassus phorbalsq; regnarũt/quo tpe Actæa regio athenientiũ appellata est Triopas/deinde argis regnauit qñ prometheus epimetheus: Atlas: Io/& biformis cecrops fuisse tradunt Post Triopã Crotopus regnauit/tẽporibus cuius phæotõs incendiũ & deucaliõis diluuiũ fuit: Sthenalo postea regnante Danaus in peloponensum uenit & dardanus dardania cõdidit/& ex phœnicia europa rapta fuerat Danaus postea regnauit/deinde lynceus quo regnante proserpina rapit. Cadmus thebas cõdidit/qui græcis litteras tradidisse una uoce ab oibus dicitur Minos in Creta regnat. Prætus postea regnauit qñ Eumolpus atheniensibus bellum intulit. Deinde Acrisius cuius tẽpore a phrygia in graciã pelops trãsiuit. Ioni Athenas petiit. Secũdus Cecrops floruit: Perseus postea regnauit & p̄clara gessit facinora. Euristheus Domũ Atreus atq; agamẽnon q; decimo atq; octauo sui regni año urbem troianã expugnauit. Quare oibus diis ac heroibus græcorũ multo uetustior Moyses inuenitur/& oportet seniori a quo iuniores hauserũt multo magis credere. Nõ eni Homero solũmodo Moyses superior/uerũ et oibus qui aliqd apud græcos scripsere. Quippe cadmus a quo litteras græci habuerũt multo posterior Moysen inuenit. Scripserũt autẽ apud græcos ante Homerũ: Linus: Philãmon: Thamyris: Amphion: Orpheus: Musæus: Demodotus: Phemius: Sybilla: Epimenides cretensis q; spartã petiit. Aristæus: Preconeseus Abolus: Centaurus: Isatis: Orimõ: Euculus: cyprius Orius: Samius

& Atheniensis pronetida. Linū igitur herculis magistrū fuisse cōstat/qui ante troianū
 bellū una fuit generatione Tlepolemus enī filius eius cū Agamēnone in iliū militauit.
 Orpheus autē æqualis Herculi fuit/quē Musæus audiuit. Amphio duabus generatiōi
 bus troianū bellū præcessit. Demodocus uero/atq; Phenus alter in Ithaca/alter apud
 pheacas troiani belli ipibus uiuebant Thamyris etiā/& philāmon nō ate ipsos fuerūt.
 Sed de poetis satis dictū est. Nūc de his scribam⁹/qui apud græcos sapiētes habiti sūt.
 Minos igitur qui sapientia & legū solertia cæteris oibus excelluisse uidet Lyncei tēpo
 ribus/qui post Danū argis regnauit undecima generatiōe post Inachū fuit. Lycurgus
 autē centū annis ante primā olympiādē leges lacædemoniis dedit. Dracon in olympia
 de trigesima sexta leges atheniēsis tulit Pythagoras in sexagesima & secūda floruit.
 Ostendimus autē in superioribus quadringentis & septē ānis post Illi euerfionē olym
 piadas incēpisse. Tales Vetusissimus oīum/qui septē sapiētes appellatur in quinqu
 gesima uiuebat olympiade. Hæc taceamus/nūc Clemētē audiamus. Apion inquit grā
 maticus uir historiarū peritissimus/qui plistonices nominatus fuit acerrimus iudæorū
 hostis a deo ut etiā aduersus eos uolumē ediderit nec iniuria/ægyptius enī erat Ptolæ
 meū Mendesiū sacerdotē/qui tria uolumina de rebus gestis ægyptiorū edidit testē ad
 ducit/q; Amosis/ qui auarin ægyptiorū urbē euertit/& Inachus argiuorū rex eisdē tēpo
 ribus fuerūt. Quo quidē Amoside regnāte ab ægypto Moysē duce iudæos pfugisse
 cōfirmat. Rex at argolicas/quæ ab Inacho cæperūt Dionysius Halicarnaseus in libro
 de tēporibus oīum græcarū rerū uetustissimas fuisse ostēdit. Ab Inacho autē ad troia
 na tempora uiginti generatiōes cōnumerant/anni ad minus quadringētī. Assyriorū atē
 regnū antiquius cæteris oibus fuisse cōstat/cuius quadringentesimo atq; secūdo anno
 trigesimo scilicet atq; secūdo Beluchi octauī Moysē ducēte populus ab ægypto exiuit:
 Inacho argiuis & Amoside in ægypto regnante. Post Inachū phoroneus argis regna
 uit quando ogygiū fuit diluuiū/& Egialeus in sycione regnauit a quo Sicyonū regnū
 incēpit/tunc et cretus primus qui in creta regnauit: Acusilaus uero Phoroneū omniū
 hominū primū ait fuisse/unde Phoronidos poeta mortaliū patrē appellat. Sed ab Ina
 cho ad Agamēnonē uiginti generatiōes fuerūt. Decimo autē & octauo anno Agamē
 nonii regni troia euertitur: Demophonte Thesei filio atheniensibus regnāte/fuit autē
 Theseus imitator Herculis generatiōe una ante bellū troianū. Ita Moyses ante Diony
 si iudæos translationē sexcētos & quattuor annos fuisse inuenitur. Perseo enī regnāte
 trigesimo iam atq; secūdo āno/ut Apollodorus in libro de tēporibus scribit. Dionysi⁹
 hoīem exiuit/a quo ad Hercule & Iasonē aliosq; græcorū heroas/qui in argo fuerūt se
 xagintatres anni colligunt/quibus cū etiā Aesculapius: atq; Dioscuri ut Rhodius apol
 linus in argonautis testatur fuerūt. a regno autē Herculis in argis usq; ad translationē
 suā & aesculapii iudæos triginta & octo anni fuerūt apollodorus scribit/hinc at ad Ca
 storis & Pollucis assumptionē anni. liii. quādo etiā troia euersa fuit. Verum quoniam
 ut Hesiodus cæteri⁹ poetæ dicūt Semele Cadmi filia Dionysium peperit. Cadmus au
 tem Linceo regnante Thebas petiit: & litteras græcis tradidit. Patet etiā testimoniō poe
 tarum qua ætate Dionysius fuit. Leo uero qui de ægyptiorum diis conscripsit Isidē Ce
 rerem esse affirmat/quæ Linceo regnante fuit undecia generatiōe post Moysē. apis
 uero argiuorum rex ut aristippus in priō arcadicæ historiæ scribit mēphin in ægypto
 condidit/quem Aristæus argiuus Serapidem appellatum asserit/hunc ab ægyptiis diui
 nos honores consecutum non ignoramus. Nymphodorus autem amphipolitanus in
 tertio de asiaticis legibus Apim taurum mortuum in foro græce quod latine arcam di
 cere possumus positum. Soroapim ac inde Serapim appellatum fuisse contendit. Fuit

autē Apis tertius ab Inacho. Latona uero Titi tēporibus fuit/quē Tantalos aqualē fuisse oēs testant. Zectus uero atq; Amphion musice inuētores Cadmi tēporibus fuere. Nam & si Phemonce oracula cecinisse Acrisio dicatur/tñ post Phemoncem .xxvii. annis Orpheus Musæus & Linus Herculis magistri floruerūt. Homerus autē ac Hesiodus multo iuniores bello troiano extitere. Lycurgus uero & Solon legū apud græcos cōditores/& septē sapiētes: Pherecides etiā Syrius & Pythagora circiter primæ olympiadis tēpora ut diximus fuerūt. Nō ergo solū poetis ac sapiētibus uerū etiā diis græcorū multo uetustior Moyses inuenitur/uerū quoniā nō græci solummodo/sed iudæi quoq; de hac diligenter scripserūt/non erit ab re ab ipsis etiā aliquid sumere. Vtar autē hoc loco Flauii Iosephi testimonio. Incipiā inquit primo ab ægyptiorū auctoritate uerū quoniā uoces illorū ponere ipossibile est: Manethi ægyptii/qui græce scripsit quicq; a sacris ægyptiorū litteris ut dicit transtulit uerba transcribā. Hic igitur in libro secundo hæc de iudæis scribit Tuū mei tēporibus inquit ab orientali pte ignoti hoies in ægyptū irruerūt facileque ipsam/ac sine bello caperūt/quā gentē hycussos appellant qd significat reges/hyc enim lingua sacra rex dicitur: Vssos autē pastor appellatur/hos nō nulli arabes fuisse opinati sunt quā multi hycussos non reges ut diximus sed captiuos pastores significare asserūt. Hyc enim cū aspiratiōe ægyptiorū lingua captiui dicuntur/quod mihi uerisimilius uideretur. Isti tenuerūt ægyptū quingētis atq; undecim annis/deinde cū pellerētur locū occuparūt/cui nomē auaris/quo undiq; munito ægyptiorū impetū euitabāt. Themossis autē cū obsidendo nō posset eos capere cōuenit cū eis ut libere cū suis quo uellent abirēt qui nō pauciores ducētis quadragintaq; milibus uirorū nō in Siriā/quā tunc assyrū quorū uires erant amplissime tenebant/sed in eā profecti regionē/quæ nūc iudæa uocatur hierosolymā cōdiderūt. Hæc Manetus qui secūdū ægyptias litteras & historiā duo nobis nō parua testatus est/primum quod aliunde nostri maiores in ægyptū migrarūt/deinde q; ab ægypto mille fere annis ante troiana tēpora abierūt. Hæc Iosephus ab ægyptiorū historia. Phenicū autē testimonio etiam usus ostēdit centū. xl. tribus annis ante a Salamone templū fuisse cōditū/q; a tyriis Carthago cōderetur. Sed qd opus est pluribus uti testibus/cū una uoce ab oib; multo ante troiana tēpora Moyses fuisse prædicetur: Sed de illis etiā aliquid dicamus/qui post Moysen fuerūt. Post eū igitur Iosue Iudæorū annis/ut nonnulli aiunt triginta principatum tenuit/deinde ut asserit scriptura ānis octo alienigenæ dominati sūt postea Cothoniēl ānis quinquaginta/deinde Eglum rex Moab ānis decē & octo/post quē Aod ānis octuaginta. Rursus alienigenæ annis uiginti. Post quos Debora & Barach annis quadraginta Madineī septē Gedeon quadraginta. Abimelech tribus: Thola uiginti tribus Iaher uigintinouē. Amanite decē & octo. Iephthæ sex. Esbon septē. Ealo decem. Labedon octo. Alienigenæ quadraginta. Sampson uiginti. Eli sacerdos quadraginta/ quib; temporibus troia euerfa est. Samuel deinde populū iudicauit/post quē Saul regnauit annis quadraginta. Dauid similiter quadraginta. Salomon etiam quadraginta. Roboā decem & septem. Abia trib;. Assa duodecim. Iosaphat uiginti quinq;. Iorā octo. Ochozias anno uno. Gotolia annis septem. Ioas quadraginta. Amassias uigintinouem. Ozias quinquaginta duobus. Tūc prophetarūt Amos: Ionas: Esaias: Deinde regnauit Iosathan annis decē & septem. Achar similiter sexdecim/huius temporibus olympiades cœperunt. primusq; olympio stadio uictor argiuus Corylus fuerat declaratus. Achar autē successit. Ezechias annis uigintinouem/tunc Roma cōdita fuit. Deinde Manasses annis quinquaginta quinq;. Amon duobus. Iosias triginta unum. quando phophetarūt Hieremias: Baruch: Oлда/aliique nonnulli. Deinde Ioachar tribus mēsis. Ioachim an

nis undecim. ac demum Ezechias annis duodecim. Vrbe deinde ab assyriis euerfa tem-
 ploq; cremato in babylonem populus abducitur: Vbi Dáiel & Iezechiel prophetarūt/
 & post annos septuagita Cyrus persarum regnavit/q; iudæos libertate donavit/& tunc
 Iesus Ioffedech filius & Zorobobel Salathielis in patria deducti fundamenta iniecerūt
 Angeo/Zacharia/& Malachia pphetantibus/post quos nō fuit amplius apud iudæos
 propheta. Cyri autem temporibus septem græcorum sapientes qb⁹ nullus philosoph⁹
 antiqor traditur floruerūt/quorum Thales milesius apud græcos primus appellat⁹ est
 phisicus/quem audiuit Anaximander. Ipse quoq; Milesius & Anaximandrū Anaxime-
 nes milesius/& hunc Anaxagoras clam cymenius/quem audiuerunt/Pericles/Archela-
 us/& Euripides/de qb⁹ Pericles opidus & potentia inter athenienses excelluit. Euripi-
 des autem poeticæ arti se tradidit/& scænicus a nonnullis philosophus appellatus est.
 Archelaus autem primum apud lampfacum Anaxagoræ scholam suscepit/deinde Athe-
 nas profectus & multos alios/& Socratem auditores habuit. Anaxagoræ uero tempo-
 ribus Xenophanes & Pythagoras fuerunt. Pythagoræ successit theano uxor ac Telaug-
 es & Menaxarchus filii. Telaugem uero Empedocles audiuit/quando etiam Eraclitus
 cognomine Scotin⁹/ideft latine tenebrosus florebat Xenophani uero Parmenides suc-
 cessit; Parmenidi Meliffus; Melisso Zenon eleata: quem aiunt cum tyrannidem depo-
 nere conaretur: linguam dum a tyranno ut conscios diceret torqueret/dentibus abscis-
 sam in faciem eius spuisse/hunc audiuit. Leucippus: Leucippum/Democritus: Demo-
 critum Protagoras temporib⁹ Socratis. Omnes igitur philosophi græcorum post Cy-
 rum persarum regem fuisse comperiuntur. Cyrus autem. lxx. annis post iudæorum ca-
 ptiuitatem/ideft post Moysen mille ac centum fere annis fuisse perhibetur/ ita necesse
 est ut fatearis philosophiam græcorum ac maxime platoniam multo posteriorē Moy-
 se fuisse. Plato enim cum Socratem primo/deinde pythagoricos audiuerit omnes qui
 ante ipsum fuerant in philosophia/tum eloquentia/tum prudentia superauit. Floruit au-
 tem Plato circa finem regni persarum paulo ante Alexandrum macedonem. cccc. annis
 uel paululum plus ante Augustum Cæsarem.

Eusebii Pamphili de euangelica præparatione Liber undecimus incipit.

Vare cum nonnulla ita dixisse Platonem ostendimus/ut apud
 hebræorum scriptores iuenitur collatione tēporē certior eris/
 n̄ hebræos a græcis/sed græcos ab hebræis accepisse. Quod
 aliud pricipiū facientes iā aggrediemur/ōndemusq; sapiētes
 græcorū iudaicā fuisse imitatos doctrinā: ut nullus nos accusa-
 re iure possit: si quos ipsi nō recte itelligentes imitati sunt eos
 nos saluatoris nostri doctrina & gratia rectius iam itelligen-
 tes & admiramur & seqmur hoc. n. factō nihil/magni a græ-
 cis compertum præter eloquentiam comprobabitur. Oia ue-
 ro a iudæis atq; barbaris furatos comodius dixisse nullus admirabitur/ q; & eloquentes
 & fures fuisse non ignoret. Quod i superioribus nō auctoritate nostra/sed suo iporū testi-
 monio confirmauim⁹. Non aut i oibus sed in pricipalibus/neq; oēs (longum. n. id eēt)
 sed pricipem oium Platonē id fecisse confirmabim⁹/facile nāq; unusq;q; postea per se
 ipsum considerare poterit/si a Platone cæteriq; fere oēs græcorū philosophi accaperūt/
 & plato ab hebræis fundamenta ois bonæ philosophiæ a iudæis græcos accapisse: uerū
 qm apud ipm nonnulla obscuriora sunt/expositorum eius testimonia eēt non recusabo.

Illud uero ante omnia dictum sit/nonnulla Platonem non conuertisse/sed peruertisse/
quod non accusandi illius/sed excusationis nostrae causa dicimus ut non iniuria ceteris
contemptis iudaicam amplecti scripturam uideamur.

CDe Tripartita philosophiae diuisione secundum Platonem. Cap. I.
 Mnē philosophiā Plato in tris partis/physicā/ethicā/logicā partitus est. Phy-
 sicā deīde in sensibiliū doctrinā/& icorporaliū speculationē suppartit/ quā di-
 uisionē ēt apud iudæos multo ante Platonē factā eē inuenies/sed primo quæ
 Platoni placuerunt ab Attico præclaro platonico sumā ex eo libro quē aduersus eos cō-
 scripsit/q Aristotelicam habentes scientiam platonica p̄fiteri nō audent. Cum igitur tri-
 partito inqt uera p̄fecta q̄ philosophia diuidatur i moralē. s. & naturalem & logicā/cūq̄
 prima pars & singulos hominum probos constituat/& domos itegras ad rectā guber-
 nationem reducat/ac populos deniq̄ diuersis regendi modis cōstruat/secūda ad diuina
 rum rerum cognitionem perducatur/ipsarum dico quæ primæ sunt causarum altissimarū/
 & aliorum omnium quæ inde duce natura emanant/cunq̄ ad harum duarum partium
 inuentionem atq̄ cognitionem tertia pars accedat manifestum omnibus est Platonem
 primum maxime omnes has philosophiæ partis usq̄ ad ætatem suā sicut membra Pen-
 thei disiectas atq̄ confusas in unum corpus atq̄ animal integrum reduxisse. Thales enī
 Anaximenes atq̄ Anaxagoras de naturalibus solū rebus considerarunt. Pittac⁹ uero Pe-
 riander/Solon/Lycurgus/cæterisq̄ istis similes de gubernandis hominum cœtib⁹ so-
 lūmodo conscripserunt. Zeno autem & omnes eleatica discipula logicæ solūmodo stu-
 duerunt Plato deīde post hos oēs natus/uir natura præstans:& uere diuinitus missus
 nullā partē philosophiæ ip̄fectam reliquit/sed omnes diligenter complexus nec in ne-
 cessarius defuit/nec ad inutilia delapsus est. Verū quoniā singulas philosophiæ has par-
 tes physicam. s. ethicā atq̄ logicā Platonem diximus p̄fecisse. Age nunc ita eē ut dixim⁹
 comprobemus. Hæc Atticus q̄bus attestatur Aristocules peripateticus in septimo eorū
 librorum quos de philosophia edidit/his uerbis Plato proprie atq̄ perfecte præ cæteris
 omnibus philosophatus est/nam Thalem secuti naturales solūmodo fuerūt. Pythago-
 rici uero cuncta cælabant. Xenophanes q̄q̄ ab eo p̄fecti sunt ita contentiosas mouerūt
 rationes ut confusionem potius q̄ auxiliū philosophantibus attulerint. Socrates ut &
 Plato scripsit:& prouerbio dī ignem igni addebat. Cum enim natura ingeniosissimus es-
 set/& de omni re dubitare peritus morales & ciuiles considerationes iduxit/& de idæis
 primū dicere aggressus est. Omnes aut̄ alii partes philosophiæ tractarūt: quidam medi-
 cinam; nonnulli mathematicas disciplinas; alii musicam & poeticam; complures autem
 orationis uim admirati sunt/quorum alii se rhetores; alii dialecticos profitebantur. So-
 cratis uero successores uarii atq̄ contrarii sibi ipsis fuerunt; alii enim humilitatē & tur-
 bationū sedationem laudabant; alii uoluptatem secuti sunt/ac nonnulli quidem omniū
 scientiā sibi arrogabant nonnulli nihil se scire profitebantur/& alii uel eum infimis con-
 uersabantur; alii econtra difficiles & soli secum uiuebant. Plato autem prim⁹ & recte in-
 tellexit/atq̄ diuisit/dixitq̄ primum eē de natura uniuersi negotiū/alterum de homini-
 bus; tertiu de oratione/putauitq̄ nō posse nos res humanas perspicere nisi prius diuicias
 itellexerimus/Nam quēadmodum medici cū membra quædā corporis curare uelit ad
 totū prius se corpus conuertunt/sic quis uelit res humanas perspicere/naturā uniuerso-
 rum prius considerare debet (pars enim uniuersi homo est) Bonum etiam duplex eē di-
 cebat/alterū nostri/alterum uniuersi principalius autem esse bonum uniuersi; ab illo. n.
 hoc profluere/quam rationem Aristoxenes musicus ab indis emanasse contendit. In-
 dum enim quēdam ait athenas petiisse. Socraticq̄ colloquentem ab eo quæsiuisse quo-

modo & quid faciendo philosophus esset/cunq; Socratis respōdisset si quomodo uiuē dum sit homini consideres risisse indum/atq; dixisse neminem posse recte humanas res intelligere/qui diuinas ignorer. Vniuersam igiur philosophiam plato in physicam/ciuilem & logicam partitus est. Hæc Aristoteles.

De Morali hebræorum philosophia.

Cap. II.

h Anc tripartitam partitionem si diligenter attenderis multo ante Platonem hebræos perspexisse non ignorabis. In primis enim moralem partem summo studio req; magis q̄ uerbis amplexos fuisse iudæos cōstat. Finem enim bonorum beatæq; terminum uitæ pietatem erga deum arbitrant/quem quidem finem præceptis dei conseruandis nō uoluptate corporum secundum Epicurum cōseq̄ putabāt/neq; tripartita secundum Aristotelem bona corporis. f. animæ & exteriora æquali lance pensabant/nec ignorantiam omnium rerum/quā nonnulli honestiore uocabulo retinētiā appellarunt multi fecerunt/nec deniq; in ipsam animi uirtutem finem posuerunt. Quid enim ipsa sine diuina gratia & absq; pietate ad quietam uitam cōferre potest/propter quam a spe quam in deo habebant/quasi a fine dependentes deo gratos solūmodo beatos opinati sūt. Quia profecto cum omnium bonorum largitor deus uitæ fons/& uirtutis origo sit/solus ad beatam uitam eis sufficit/qui uera pietate ad ipsū tendunt. Vnde sapientissimus ille Moyse/qui prim⁹ omnium hominum uetustissimorum uitas hebræorum conscripsit ciuilem atq; actiuum uiuendi modum narratione historica docuit: quam quidem doctrinam ab uniuersalioribus ita instituit/ut deū causam auctoremq; omnium quasi fundamentum iniecerit/& mundi atq; hominis ortum præ oculis posuerit. Deinde ab uniuersalioribus ad particularia descendens præcorum uirorum uita ad imitationem uirtutis ac pietatis eorum lectorem hortat/præterea cum legum etiā auctor summa cum pietate fuerit/certe patet q̄ magnum studium ad corrigendum hominum mores habuerit. Longum eēt si prophetarum quoq; qui post Moysen fuerunt/uel exhortationes ad uirtutem/uel dehortationes a uitiiis recensere uellemus. Quid autem si sapientissimi Solomonis ethicam uellem mō doctrinam traducere? Nam iter alia librum quoq; edidit/quem parabolarū seu puerbiorum ppter sententiā breuitatem appellauit. Sed moralem quidem disciplinam uel anteq̄ prima elementa litterarum græci cognoscerent/sic absolute perfecteq; re potius q̄ uerbis iudæi retinebant.

De Rationali iudæorum philosophia.

Cap. III.

r Ationalem uero partem non ut græci cauillatiōibus & ficta oratione discebant/sed ipsius ueritatis recte percæptione/quam quidem ueritatem diuinit⁹ illuminati adinuenerunt. Hac rationali doctrina ab ieuente ætate sacratum rerum & utilissimarum narratione historiarum/cātuum odarumque inertia compositione enigmatum quoque: & speculationis allegoricæ diserta elegantique oratiōe suos erudiēbat. Erant enim legum sacrarum ac enigmatum apud eos expositores/quos secundarios solebant nuncupare. Vnde sapiens quoque. Salomon in parabolarum initio quasi causam libri hanc eē dixit/ut scirent sapientiam & disciplinam/intelligerentq; uerba prudentiæ/ac susciperent eruditionem doctrinæ iustitiā/& iudiciū & æquitatem/ut detur paruulis astutiā/& adolescentibus intellectus: Audiens sapiens sapientior erit & intelligens gubernacula possidebit: Animaduertet parabolam & obscura uerba dicta sapientia/tum etiā enigmata eorum. Ira negotium logicæ accommodatissime ad sapientiam linguamq; suam in omnibus prophetarum libris/si libros diligenter legeris profecto inuenies. Quod si quis linguæ suæ peritiā habebit eloquentissimos certe multos eorum oratores fuisse putabit. Sūt. n. etiā apud eos artificiosissima carmina/ut Moyli

cantus ille magnus/ & centesim⁹decimus octau⁹ psalmus David heroico metro: quod exametrū dī cōponuntur. Sunt alia quoq; trimetra & tetrametra: sed quæ ad dictionē pertinent elegantissime grauissimeq; /iocūdissimeq; composita sunt/ quæ uero ad sensū nulli hoīum scriptura comparanda: Dei enī ipsiusq; ueritatis uerba per eos prolata sūt: quibus pia doctrina rerū cognitio/ & salutaria dogmata cōtinent. Argumentū autem exquisitæ illorū doctrinæ ab impositione nominum capi potest cuius rei Plato hebræis testimonium præbuit. Nam cum Moyses primus multo anteq̃ philosophiæ nomē græci cognoscerent innumerabilia de impositione noīum dixerit/ unde aut natura duce/ aut dei iudicio nomina eē imposita ostendit. Plato quoq; non impositione nuda/ sed natura duce cōmode rebus imposita eē noīa docet/ idq; barbarorū auctoritate cōfirmasse uideatur/ hebræos meo qdē iudicio significans. Nō. n. apud alios facile talē obseruationē inuenis. Sic igitur in Cratillo scribit/ nō est illud nomen quod aliqui (quoniā ita uelint) rei cupiam iciderint. Sed rerū quædam cōditio natura duce apud græcos & barbaros nominibus promittitur. Et progressus aliquātulum/ ergo ita dignum est inqt legis quoq; latorem rationalis partis ac noīum impositionis scientiā habere. Lignarii certe fabri officium est clauum cōmode ut gubernator iubet fabricari/ aliter enim clauus inutilis erit/ legislator autem nomen ita est inquam. Non ergo uile quidem est o Hermogenes recta nominis impositio/ sed doctissimorū atq; præstantissimorū uirorū. Tum Cratillus recte ais inqt duce nomina rebus accōmodata putans/ nec quēuis hoc faceī posse/ sed illum solūmodo/ qui ad naturā rei respiciens potest ad eam nomē accōmodare/ & post multo intelligo inqt plurima græcos a barbaris sumpsisse/ quæ si qs quasi græca lingua essent deducta interpretari uelit nunq̃ rebus poterit adaptare. Hæc Plato.

CDe Commodissima nominum apud hebræos impositione. Cap. III.

Nunc autē considera quō quæ ipse uerbo docuit multo ante Moyses ueluti sapientissimus ac eloquentissim⁹ re ipsa præstitit. Et formauit inquit de⁹ de humo omnes feras agri: & oīa uolatilia cæli & adduxit ipa ad Adam ut uideret quid uocaret ea. Omne enim quod uocauit Adam aiæ uiuentis ipsum est nomen eius/ cum. n. dicat ipsum est nomen eius/ nihil aliud certe uult dicere/ nisi conuenienter ad naturam rei nomen inditum fuisse: Quod. n. uocatum est inquit hoc est in ipsa natura. Nā & nomen ipsum Adam terrigenam: aut terrenum potest significare. Adam. n. apud hebræos humus dī/ quī per translationem rubeam corporeamq; naturam significet/ ita terrigenā atq; terrenū aut corporalē hoīem hac appellatione signauit. Sed hoīem. Enos quoq; appellant quo uocabulo nō terrenā/ sed rōnalem naturā significant. Proprie autē si uerbum de uerbo latine exprimas obliuiscentem Enos denotar uideat: qualis certe natura rōnalis corpori alligata efficitur. Quod. n. uere incorporeū diuinū rōnaleq; est nō solum transacta recordatur/ sed fururoꝝ propter sublimitatē speculationis habet cognitionē. Quod autē carni coniūctum est/ quodq; magno corporis pōdere premitur ignorantia/ obliuioneq; inuolutum recte iudæorū sermo Enos/ idest obliuiscentem appellauit. Ita. n. iacet apud quēdam prophetam/ quid est Enos quod memor es eius/ aut filius/ Adā quod uisitas eū? quasi dicat/ qd est iste hō? iste dicam obliuiscens quod tu q es deus memor es eius/ quī obliuiscēs sit/ aut filius Adā/ idest terrēi hoīs/ Ita carnalis hō Adam nomine Rōnalis uero Enos appellatione significatur/ sic hebræorū sermo exquisitissime nomina deducit. Plato autem hominem hoc est Anthrophen græce/ a uerbo Anathrin/ idest uidere atq; recogitare dici opiat/ ut sit anthropos/ qui recogitat quæ uidit. Rursus hebræi uirum heis uocant/ quod quidem uocabulum ab hes quod ignem significat deducitur. ut natura uirilī ignea & calida uerbo exprimat/ scēmina uero qm̄ a uiro sūpta

hessa. Rursus Moyses hebraica lingua cælū firmamētū appellauit: primum enim post
 icorporalem intellectualemq; substantiam firmū sensibileq; corpus est. Nomen autē dei
 proprie ineffabile dicunt esse: nec ipsa mente hoīs cōprehensibile. Quod uero nos deum
 dicimus heloi uocant apud eos robur & potentiā significat/ut sit nomen dei quasi oīpo
 tens. Plato uero deos idest græce theos a thei quod est currere dici opinant. Stellā enī
 quæ semper mouentur deos appellabant. Clarorū quoq; hoīum appellatiōes nō frustra
 eē positas plato contendit. Ita Hectora a cratim q; solus troiam sustinebat. Agamemno
 na q; ualde menin/hoc est perseueranter cōstanterq; in rebus pmanfit/appellatos con
 tendit. Orestē q; mōtanus atq; siluester/imanis. n. moribus fuit/cæteraq; similiter accō
 modare conatur. Nēo at ita uiolenta mosayca dicere audebit: si didicerit Cayn apud he
 bras iuidiā dici (arsit. n. certe illa iuidiā fratris) Abel latine luctū dicere possum? nam
 q; primus oīum oīum parentib; luctū itulit/hoc noīe ab eis diuīa quadam prouidētia
 fuit appellatus. Quid de Abraam dicam q; cum cælestium corporum scientia maxime
 præstaret. Abraā idest latine pater superiorum corporū uocabatur/cū de; ab his/quæ uī
 dentur ad iuisibilia protrahens/non uocaberis inqt Abram/sed Abraā erit nomen tuū/
 quia multarū te gentiū patrem posui/sed lōgius mō eēt extraq; propositum diligentius
 hæc percensere: Platonis autē testimoniū nō negligamus asserentis nōnulla noīum diuī
 na quadam posita uirtute esse. Magno inquit studio in ponendis noībus uigilandū est/
 quīs nonnulla eorum diuīniore quadam quā hoīum uirtute indita eē uideantur/uerum
 quod ipse paucis uerbis dixit id hebræorum scriptura/ac primus oīum Moyses ipsius
 Abraam Isāach & Isfraahel nominibus re ipā diuīnitus factitatū edocuit/rīsus. n. Isāach
 interpretatur ineffabilis. s. gaudiū/quod piīs daturū se deus pollicitus est; symbolum ge
 rens/huius quidem filius Iacob Israhel a deo appellatus est/ab actiua uita ad cōtempla
 tiuā uidelicet translatus. Plantator enim Iacob interpretatur/quasi uirtutis certamīa pa
 gens atq; percurrens. Israhel uero uidens deū dicitur qualis certe cōtemplatiuī hominis
 mens atq; intellectus est. Non est opus longiorem esse omnia percurrentem. Cūcta. n.
 apud eos nomina ad unguem rebus accōmodata sunt usq; ad ipsa prima litterarū elemē
 ta/quorū quidem nomina quid græce uelint nec ipse. Plato adinuenire unq; poterit. cū
 iudæorū etiā pueri/si forte interrogarentur quid alpha quod ipsi alpha dicunt signifi
 cat/confestim disciplinam respōdebunt. Betha uero quod ipsi beth uocant domum ut
 sensus sit domus disciplina/ac si qs diceret disciplina atq; doctrina quadam œconomīæ
 ac dispensationis in cæteris quoq; omnibus hoc ipsum inuenies ut in superioribus lati
 dictum est/quattuor quoq; uocales ad unum collata ineffabile atq; arcanum dei nomē
 illis uocabulis cōtineri uulgo apud eos fertur/quod græcorum etiā aliquis ab hebræ
 is scilicet doctus hic carminibus significauit.

Inuictum magnumq; deum nil molis habentem.

Corpore/cunctorum hominum rerumq; parentem

Dulcisona extollunt septem me carmina uocum;

Ex septemq; meum constat uocabulis ipsum

Compositum miro signorum fœdere nomen.

Ast æterna chelys ego sum: quæ montibus acta.

Cælorum dulci resono modulamine cantus.

Quid plura: ipsum quoq; gentis nomen a nomine heber deductum est/quod transitū

& transeuntem lingua eorum significat. Ita ipsa gentis appellatiōe a terrenis ad cælestia
 transire: & a uisibilibus istis ad inuisibilia cognitionemq; creatoris migrare admonent.

Vnde priscos illos qui creatori deo uera inhærebant pietate hebræos appellarunt: quid

oportet plura congerentem immorari/ cum apud eos exquisitissime accommodatis. si neque rebus nomia imposta sint: qua ex re maxime summam ronalis partis doctrinam habuisse demonstratur/ cum etiam secundum Platonem non cuiusuis/ sed sapiētis summeque dialectici uiri sit rerum naturae apte nomen accommodare. Sequitur nunc ut quo modo in physicis sentiebant hebraei ostendamus.

C De Physica parte secundum hebraeos. Cap. V.

h Aec igitur pars etiam apud deos intellectualium inde corporaliumque rerum contemplationem/ & sensibilibus physiologiam diuisa recte a prophetis non coniectura/ nec mortalium aliquo/ sed sancti spiritus gratia docente habebatur. Mirum enim immodicum/ cum opus sit nonnulla physica in libris suis scripsisse ipsos uidemus hinc multa illis futura praedicta/ multa de uniuersi constitutione/ multa de animalium natura. multa de plantis naturaliter expressa. Moyses autem in uestiendo pontifice lapidibus quorum. scilicet uirtutes optime perciperat non absque causa utitur Salomon et summus physiologus fuisse scriptura prohibet. locutus est. n. Salomon inquit tria milia parabolas/ fueruntque octo ipsius quaeque milia/ locutusque est de lignis a cedro/ quae est in lybano usque ad isopum: quae a muris progreditur & locutus est de pecoribus & uolantibus caeli/ & serpentibus & piscibus/ & confluebant uniuersi audire sapientiam Salomonis. Hac ratione commotus quod librum sapientiae personae suae inscripsit. Ipse enim mihi dedit horum quae sunt scientiam ait ueram ut scientia dispositionem orbis terrarum uirtutem elementorum/ initium/ finem/ & medietatem temporum/ ipsorum temporum permutationes atque uicissitudines/ stellarum cursus/ anni uolutiones/ naturas animalium/ & iras bestiarum/ uim uentorum/ & cogitationes hominum differentias plantarum/ & uirtutes radicum/ & quaecumque sunt abscondita & inuisibilia cognoui/ omnium. n. artifex sapientia docuit me. Idem rursus fluentem corporum substantiam ostendens in ecclesia iste ait. Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Quid habet amplius homo de uniuerso labore suo quo laborat sub sole/ & subiicit. Quid est quod fuit/ ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est/ ipsum quod faciendum est. Nihil nouum sub sole/ caeteros quoque si diligenter percurres non expertes naturalis doctrinae comperies nec de plantis omniumque animalium naturae solummodo uerum et de caelo ac stellis magnam peritiam habuerunt. Non. n. parua in libris eorum inuentionem de urfa & pliaide/ de orione atque arcturo/ quem graeci booten appellant fieri uidemus. Ad haec de origine mundi/ de omni mutatione alterationeque rerum de aerae substantia de ronalium omnium natura/ de inuisibili atque inuisibili creatura/ de uniuersali prouidentia ac praecipue prima rerum omnium causa/ de caeterisque omnibus/ quae sola mentis inspectione comprehenduntur ita tractarunt/ ut si graeci uoluissent/ ac potuissent tanquam inuiores uetustissimam eorum doctrinam in omnibus sequi/ nulla profecto in re fundamentis eorum iactis errasset. Sed physiologiam duplicem esse ut diximus non ignorantes eandem partem: quae de sensibilibus est non omnino offerendam arbitrabantur/ praeter necessarias quasdam eius partes utputa non casu factum esse uniuersum/ nec temere circumferri/ sed deo auctore uirtuteque illius ineffabili gubernari.

C De intellectuali hebraeorum physiologia. Cap. VI.

d E intellectualibus autem quia sunt/ & quae sunt/ quo ordine/ qua uirtute/ quo discrimine dissepantur/ quantum scire oporteat ad bene uiuendum: pieque sentendum per sacratissimam scripturam omnibus qui audire uolunt traditum est. profundum autem atque occultum rerum istarum sensum in arcanis reliquerunt/ ut hi uidelicet quaerant/ qui haec perspicere atque discere digni sunt. Plato autem in intellectualibus etiam atque in incorporalibus: siue ab illis didicerit quando in aegypto fuit/ ubi multum hebraeorum per se regnantibus iterum a patria expulsi exulabant/ siue a seipso intelle-

xerit siue a deo talē cognitionē habuerit Moysen hebræorūq; potas secutus uidetur. Deus enī inquit īp̄s manifestauit cuius inuisibilia a creatione mūdi creaturis intellecta cōspiciuntur/æternaque īp̄s uirtus/atq; diuinitas ut excusari nō possint. Quod ita esse uerbis īp̄s. Platōis probatur/nā cū ex persona dei Moyses scripserit. Ego sum qui sum sic dices filiis israel. Qui est misit me ad uos/quib⁹ uerbis aperte soli deo esse attribuit. Cūq; ut diximus. Salomon futurū esse quod fuit/& faciundū quod factū est/nec nouū aliquid esse sub sole/unde dupliciter ens partiri uidetur. Nā aliud īmortale incorruptibile stabileq; natura intellectuale incorporaleq;/aliud in fluxu mutatiōe semp esse determinat/& ut breuiter colligā cū ad unū cuncta iudæi principiū referāt/unūq; esse absq; ortu/quod uere atq; proprie appellant ens corporaliū oīum atq; incorporaliū causam/uide quomodo nō solū sensum/uerū etiā uerba ipsa Plato expressit. Quid est inquit quod semp est ortū nō habens? & quid quod semp fit/est autē nunq;? Illud certe mente ac ratione percipitur eodē semp ens modo/hoc uero irrationali sensu cōprehenditur/ortum occidit/uerēq; & stabiliter nūquā ens est. Ita quod a Moysē breuiter dicitur percuntatiōibus latius explicauit. Sibi enī ipsi respondent dicēs mente ac ratiōe cōprehēdi. Illud uero Salomonis quod fuit scilicet quodq; futurū est p̄ ortū & occasum expresse/quibus subiicit. hęc enī oīa erat scilicet ac erit tēporis partes sunt/quæ non recte ad æternam substantiā trāfferimus/cui est solūmodo uere accōmodatur. Erat autē & erit fluentibus solū uere adaptatur. Nam quod semp eodē se habet modo cū icorruptibile sit atq; immobile/nec senescit tempore/nec fuisse aut fore uere dicitur nec aliquid eorum quæ sensibilibus accōmodātur recte illi adaptatur. Species. n. istæ sub tempore sunt quod in æternitatē circulari ac ordinato motu imitari uidetur. Verū ne quis male me forsan Platonis uerba itelligere suspicetur a præclaro Pythagoreoꝝ Numenio huius rei probationē assumā/qui sic in secūdo uolumine de bono scriptū reliquit. Age igitur inquit quantū possumus proxime ad ipsum ens accedamus/ dicamusq; ipsum ens nec unq; nō fuisse/nec unq; non futurū/sed esse in determinato præsentī tempore solū. Quod quidē præsens sic intellectū æternitatē appellamus. Præteritū enim tēpus præterit iam & nō est/futurū uero nondū est/sed uerū uidetur. Quare si præteritū atq; futurū ipsi enti accomodabitur ipossibile quoddā euenit idē esse uidelicet/& non esse: Transiuit enī quod fuit/& nondū peruenit quod futurū est. Ipsum autē ens est/erit ergo & nō erit. Ipsum at̄ ens uere est nec localiter unquā mouebitur/nec enī sursum aut deorsum/nec ante/aut retro/nec ad dextrā/aut sinistrā/nec circa mediū mouebitur. Satus ergo ipsi cōuenit quoniā eodē modo semper se habet. Et post pauca dicam nec me quispiam derideat incorporeæ rei nomen scire contēdentē. Est enim nomen eius essentia & ens/nec enim factū est/neq; corrupetur/nec motū ullum suscipit. Simplex præterea est atq; incōmutabile in una eademq; simplicissima idæa cōstitutum/nec uoluntate sua/nec alio cogi potest ut ab identitate sua recedat. Plato quoq; in Cratillo ait similitudine rerum nomina esse imponenda. Sit ergo nomē intellectualis incorporeæ æternæq; substantiæ ipsum ens. Hęc maioris cuiusdā inuenta fuisse puto potentioris uiri/q; Plato fuit utputa pythagoræ. Plato quoq; dicit. Quid est quod semp est & ortum nō habet? & quid quod semper fit/est autē nunq;? illud certe mēte ac ratione percipitur hoc irrationali sensu & æstimatione cōprehenditur/factūq; transiit & uere stabiliterq; nunq; ens est. Percunctatus igitur quid sit ipsum ens absq; origine ipsum esse respondet/mutatur enim quod oritur quod autē mutatur æternum esse nō potest/deinde progressus aliquantulū subiicit. Si ergo ipsum ens æternū atq; immutabile est/nec exit unq; a se ipso/sed eodē modo semp se habet/hoc profecto est quod mēte atq; rōne

percipitur. Corpus autem fluit/cumque transierit non est. Quare hoc quod sensu atque aestimatione percipitur utque populo dicit ortum occidit/uerumque nunquam ens est. Hæc Numenius non iniuria ergo dixisse ipsum fertur/quis enim est Plato quam Moyses attice loquens.

¶ De Ei uerbo græco ex Plutarcho.

Cap. VII.

V autem considera quomodo & mosaice theologiae & aliis etiam uerbis/quibus deus a scriptura dicere introducit. Ego sum dominus deus uester & non sum mutatus & prophetae illi qui dicit. Tu autem idem ipse es & anni tui non deficient. Considera igitur si Plutarchus in libro in quo sensum Ei uerbi græci/quod in delphici templi prophylæis scriptum erat/quodque aut si aut es latine significare potest his quæ diximus conuenienter exponat his uerbis non numerum/neque ordinem/nec coniunctione aliquam/nec aliud aliquid imperfectum ea dictioe significari existimo. Serpentina quædam ad salutantem deum mihi responsio uidetur una cum uoce ad diuinæ uirtutis memoriam respondentem conuertens. In eodem enim loco scriptum est. Cognosce te ipsum/quod deus accidentes salutando conclamat/ac ideo uicissim nos respondentes dicimus ei quod est es/per quam uocem quasi ueram & soli deo accommodata salutanti dei respondemus. Nobis. n. uere esse accommodari non potest. Natura. n. nostra inter ortum & mortem consistens instabilis quædam/& quasi phantastica est/nam si mentem collegeris/ac ipsam comprehendere omnino uolueris/quemadmodum aqua manibus hausta quanto magis premitur tanto citius defluit. Sic mutabilia cuncta quanto magis ratio persequitur/tanto magis amittit. Cum enim omnia sensibilia in fluxu sint continue fiunt atque corrumpuntur/nec eadem unquam permanere possunt. Fluuium autem eundem bis intrare secundum Heracleum impossibile est/quare nec mortalem substantiam si iterato consideres eandem habitu esse dices. Sed mirabili commutationis uelocitate modo dissipatur modo contrahitur. Immo uero non recte dixi modo & modo/cum simul aliud accipiat/aliud perdat/& aliud habet ab ea. Ita nunquam adesse peruenire potest/nunquam. n. generatio eius stat/sed embryo a spermate/deinde infans/puer/adolescens/uir. senex/decrepitus/ac quibuslibet primis corruptis ætatibus ad nouas ueniens tandem omnino moritur. Ridiculi ergo sumus homines unam timentes mortem qui multoties iam mortui sumus/& sapius moriemur. Non. n. extinctio ignis aeris solummodo generatio est ut Heraclitus dicebat/sed apertius hoc ipsum in nobis quoque uidetur. Corruptur. n. iuuenis in uirum uir in senem puer in iuuenem/infans in puerum/& qui heri fuit in eum qui est hodie/qui que hodie est in crastinum/manet autem nullus idem. Nullus. n. est idem/sed uno momento circa fantasmatata unum & communem materiam influentem ac refluentem omni momento commutatur. Quomodo. n. si sumus idem aliis nunc qui antea gaudemus? Alia modo amamus atque odimus/alia laudamus atque uituperamus/aliis uerbis utimur/aliis passionibus mouemur/non eandem figuram/non eandem de rebus sententiam habentes? Non enim possibile est sine commutatione aliis nunc quam antea commoueri/nec qui aliis atque aliis mutatur idem profecto est quod si idem non est nec est/sed fluit continua mutatione. Sensus autem ignorantia ipsius entis fallit/& esse putat quod non est. Quid igitur uere ens est? quod æternum est/quod ortum non habet/quod incorruptibile/quod nullo tempore mutatur. Mobile namque tempus est/& mobili materia coniunctum fluit semper & quasi corruptionis atque generationis uas nihil retinet. Unde prius atque posterius & fuit & erit nihil omnino sunt. Quod uero ex tempore esse uidetur/quo adesse dicimus & nunc dicimus hoc ipsum tanquam fulgur uelociter transit. Quare cum tempus mensuram sensibilibus sit/cumque ipsum nunquam sit apte dicimus ipsa sensibilia nunquam permanere/nec entia esse/sed generantur atque corrumpuntur secundum mensurantis naturam. Erat igitur & erit ipsi enti accommodari

non possunt. Transítum. n. hæc & mutatione rei significât. Deus aut si fas est dicere nec est in tēpore aliquo / sed in æternitate immobili / cui⁹ nihil prius nihil posterius / nihil futurū / nihil præteritum est / sed cū unus sit ens in uno nunc illud quod est semp repleuit. Solū igitur ipse est uere ens / quod nec fuit / nec futurū est / nec icæpit / nec cessabit & sic ipsum colere ac salutare oportet / aut certe ita intelligendū est quēadmodū nonnulli priſcorū dicebant el pro es accipientes / & unū supplentes ut sit tu solus unum es. Nō enim multa deus est ut singuli nostrū ex innumerabilibus fere cōpositi / sed unū est uere ens. Diuerſitas. n. cū differentiam in ente faciat in ortum non entis peruenit.

Quod deus ineffabilis est.

Cap. VIII.

Ræterea cū Moyſes oēsque prophetæ ineffabilem rem intellectuque solū per cæpitabilem deū eē doceant / huiusque rei symbolū scriptum apud eos quattuor uocalibus nomen dei feratur quod proferre non possunt. Cōsona his. n. Plato in magna epistola dicit. Fabile inquit nullo modo est / sed ex multa inhæſione inhæretiaque ut ita dixerim circa rē ipsam & uitæ & integritate repente quasi ab igne accensum lumē aīo inascitur quod se ipsum alit / hoc quidem lucis exemplum multo pri⁹ ante Platonem hebræorū propheta protulit dicens. Signatum est sup nos lumē uultus tui domine / de disti lætitiā in corde meo / & rursus / & in lumine tuo uidebimus lumen.

Quod deus unus est.

Cap. IX.

Oyſes unum eē solūmodo deum docuit. Audi enim dicit Israhel. Dominus deus tuus unus est. Plato quoque in Timæo cælū unum & deū unū eē dicit his uerbis. Vtrum igitur recte unum cælum esse dicimus / & deum unum eē dicimus / an multos innumerabilesque diceſ rectius erat? Vnum inquit certe siquidem ad exemplar creatum est. Quod. n. intellectiua continet aī alia duplicatū esse non potest. Qui & si secundū aliorū consuetudinē plures nonnunquē esse deos dicere uideatur / ab epistola tñ ad Dionysium ubi deorū nomē earū epistolæ facere principium dicit / quas negliger / & ad grām aliorum non ex animi sui sententiā scripserit / ab unius uero dei noīe illas incipere quas studio suis edidit aperte patet unum deum putasse. De signo inquit epistolæ quas cū studio mitto / & quas non recte arbitror te meminisse. Aduertendū autē est tibi diligenter quia multi a nobis litteras petunt / quos repellere non possumus. Cum ergo studio & ex sententiā scribimus animi deus principium epistolæ præbet. Cū aut non / non deus sed dii. In legibus uero a priſcis id sed didicisse his uerbis ondit. Deus igitur ut a priſcorum sermone accēpimus cum principium finem & medium rerum oīum contineat recte omnia natura perfectus determinat / cui semp adherent iustitia seuerā ultrix eorū qui diuinā legem contēnunt / quā qui ad beatitudinem erigitur humiliter seruat. Si quis aut arrogantiā elatus pecuniis aut dignitatibus effert uel fortuna corporis & iuuentæ amentia incensus aīum deturpat / & quasi nullo principe ac duce indigens ipse aliis posse se præesse arbitratur / is derelictus a deo uniuersa cū sodalibus suis pturbat / & multis magnus quidem uidet breui autem diuinitus deiectus se ipsum domū patriæque suā simul euerit. Hæc Plato. Tu autem quod dixisti dixit principium finem & medium rerum a deo contineri illi prophético conferas. Ego deus primus. Ego etiā post hæc. Quod uero natura perfectus determinat dixerit illi simile rectitudines sciuit facies eius. Qui aut dicit iustitiam deo adherere ultricem eorum qui diuinā negligunt legem illi consentaneum iustus dñs & iustitiam dilexit / & mihi uindictam & ego ulciscar dicit dominus. Quod humiliter deo adheret / q ad beatitudinem erigitur illi compar est post dñm deum tuum ambulabis / & denique q a deo derelinquatur / qui arrogantia effertur illi omnino quadrat. Deus superbis resistit / humilibus autē gratiam præbet

n ii

& lætitia impiorum casus singularis. Sed hæc quidem de uno deo dicta sufficiat.

De Verbo.

Cap. X.

Vnc de unigenito filio dei/quæ uerbum dñm & deũ ex deo hebræorũ scriptura esse denotat dicendũ est. Moyses igit̃ apertissime domini appellatione bis posuit dicens. Et pluit dñs a domino igne & sulphur/ubi bis quattuor uocatum ineffabilem concursum quo ineffabile nomen dei significatur conscripsit. Et dauid quoq; & ppheta & rex iudæorũ in psalmis scripsit. Dixit dñs domino meo sede a dextris meis. Quomodo enĩ a dextris domini dominus sedet nisi duas personas intelligamus? Quã quidẽ rem alibi apertius dicit. Deum omnipotentẽ & creatorẽ oĩum eẽ dextris asidentem patris declarans. Verbo inquit domini celi firmati sunt. Saluatorem quoq; ipsum omniũ/qui eũ suscipiunt his uerbis ostendit. Misit uerbũ eius & sanauit eos/filiũ etiam eius Salomon uocabulo sapientiæ puocabulo uerbi usus hæc ex persona ipsius sapientiæ dicit. Ego sapientiã consiliũ atq; cognitionẽ fabricata sum. Et post pauca dñs posedit me initio uiaꝝ suarũ anteq̃ quicq; faceret a principio ab æterno ordinata sum / & ex antiquo anteq̃ terra fieret; nec dum montes graui mole cõstiterant. Ante colles ego per turiebar/quadõ præparabat cælos aderã/& alibi. Est in illa spũs itelligentiæ: sanctus; unicus/multiplex subtilis/mobilis/discretus/incoĩquinatus/omne habes uirtutẽ/oĩa prospiciens/per intellectuales omnes spiritus mundos atq; subtiles ingrediens omnibus. n. mobilibus mobilior est sapientiã/transit autem ingrediturq; per oĩa propter munditiã. Vapor. n. uirtutis dei & emanatio gloriæ omnipotentis sincera/& ideo nihil inquinatũ in illa incidit. Fulgor enim est lucis æterne/& speculum immaculatum dei maiestatis & imago bonitatis illius attingit autẽ a fine usq; ad finem fortiter/& disponit omnia suaviter. Hæc a priscis iudæorũ auctorib; modo sufficient. Pilonem etiam audias/quis non recte in omnibus/dilucidius tamẽ hæc ita exponẽtem ut iure quis credere possit non alium esse scripturæ sensum quã ecclesia prædicat in libro. n. quem inscripsit quod peiora soleant melioribus insultare his uerbis usus est. Decet omnes qui scientiam quærunt ad deum patrem mentem erigere. Si uero nequeunt ad imaginem saltem eius scilicet uerbum sacratissimum. Item in eodem/& si nondum aliquis filius dei appellari dignus est/studeat tamen ad primogenitum eius uerbum angelis omnibus antiquis/& quasi principem angelorũ in ultionẽ sequi. Origo enĩ & deus & uerbum & imago ad quã homo creatus est & israhel iudæus appellatur. Quare paulo ante profusior ad laudes eorum fui/dicunt oēs nos unius hoĩs filios esse. Nam & si nondũ digni sumus existimari dei filii/sumus tamẽ perpetuæ imaginis ei; uerbi uidelicet sacratissimi. Dei enĩ imago est uerbum antiquissimum/ percæpimus et̃ a quodam Moyse sodaliũ dictum esse. Ecce homo cui nomen est oriens/noua inauditaq; appellatio/nec rei conueniens si ex aĩa & corpore hoĩem dici putabis. Sin uero incorporalem illum qui diuinam habet formam intelliges cõmodissime orientis nec noĩe appellatus est. Hunc enĩ primum filium pater omnium oriri fecit/quem alibi primogenitum nominauit. Filius quoq; patris uias imitatus/& ad primitiua illius exemplaria respiciens species rerum formauit. Nunc Platonem audiamus/qui huiusmodi uerbis in epimenide usus est. Laudem autem non qdem alii anno/alii mense/alii nullo in tempore in quo polum suum transcurrit mundum. Vna efficiens/quem uerbum illius ordinauit/quod rerum oĩum est diuinissimum. Et in epistola ad tres sibi amicissimos Hemiam dico/Horastum & Coriscam his uerbis cauissime sacratissimum hoc dogma illis commendauit. Hanc inquit epistolam omnes tres ualegetis/uel ad minus duo communiter totiens quotiens poteritis. Oportet enim uos uti hac lege iureiurando confirmata diligentia eleganti/& studio eiusq; sorore doctrina/ ut

per deum p̄cipem oīum p̄sentium & futurorū/ & per patrem & causam p̄cipis & dñm iuretis. Quæ si recte philosophantur clare quantum hoī contigere potest cognoscemus. Nonne tibi uidetur Plato hebræorum scripturis insudasse? Vnde nāq; ipse quā ab hebræis discere posset patrem & dominum deū appellare ac deum p̄cipis & dñi patrem noiare. Aut quis unq̄ apud græcos a diuinissimo uerbo mundum dixit esse ordiatū: Quod si platoniorum testimonio philosophi sententiam confirmari cupis Plotinū audi quid in eo libro dicat/quem de tribus hypostatibus a quibus oīa p̄cipium habent iscripit: mundum inq̄ hunc sensibilē si q̄s admiratur magnitudinem / pulchritudinem & perpetui motus ordinem considerans/ & deos qui sunt in eo alios uisibiles/ alios inuisibiles/dæmonas etiam/aīalia/plantas/cæteraq; oīa ad primitiuum exemplar mente ascendant/ & ibi cuncta itellectualia contempletur/ eorūq; oīum æternam mentem atq; sapiētiā p̄sidentē/ & paulo post subiungit dicens. Quis igitur hunc genuit? Ille simplex scilicet qui ante hunc est/ q̄ causa est ut ille sit & tantus sit qui numerum facit. Non. n. numerus primus est. Ante dualitatem. n. unum est: deinde dualitas est ab uno nata/ & p̄gressus aliquantulum addit/ quomodo igitur & qd̄ itelligendum est circa illud quod stabile manet. Splendorem. s. ex illo/ ex illo autem manente sicut splendētem lucem ex sole. Ita ex eo semper profluentem/ ex manente autem uniuersa etiam quæ sunt ab ipso inq̄ manente progrediuntur/ & ab eius uirtute substantia eorum necessario dependet. Imago igitur primitiui est unde nata est. Sic ignis caliditatem suam & nix frigiditatem non in se solummodo continet: sed extra etiam producit/ maxime autē quæ odorem emittunt isti rei testantur/ quæ donec sunt emittunt q̄dem circa se/ quo qui propinqui sunt perfruuntur/ oīa etiam quæ perfecta sunt generant/ quare quod semper est & semper perfectum est semper generat/ & quod ex eo generatur perpetuū est quīs & minora etiam / quam ipse sit generat. Quid igitur oportet de perfectissimo dicere/ aut de maximo post illud/ maximū autē & secundū post illud itellectus est/ itellectus. n. itelligit/ & eget illo solummodo. Illud autē hoc non eget/ & quod a summo itellectu natum est/ itellectus est/ Melior autem oībus itellectus est/ quoniā oīa post ipsum/ & post pauca/ amat autē omne quod genuit/ & maxie quando sola sunt generans & generatum. Quando autē ē optimum est illud quod genuit necessario cum illo simul est/ ut in eo solummodo quod aliud est separetur. Imaginem. n. illius itellectum eē dicimus/ & progressus subiicit iccirco etiam Plato terna oīa esse circa regē dicit/ primū circa prima/ deinde circa secunda & tertio esse tertio/ ipsam quoq; causam rerum patrem habere dicit causam rerum itellectum appellans. Creatorem. n. itellectum esse censet/ & ab hoc aīam esse creatam in illo cratere. Cum igitur causa itellectus sit ipsum bonum quod ultra itellectum & ultra substantiam est patrē eius appellat. Multis autē in locis ipsum ens/ & itellectum ipsum idēam noiāt. Cognouit igitur Plato ex ipso bonū itellectum esse/ ex itellectu uero aīam/ & sermones hos non esse inanes/ nec modo/ sed a p̄scis temporibus non ita explanate dictos/ posteriores autem sermones expositionis pacto esse factos. Testibus uero q̄ hæc opinio p̄sca sit scriptis ipsius Platonis utemur. Hæc Plotinus. Numenius etiam in libro de bono his uerbis utitur. Qui de primo atq; secundo deo q̄cūq; itelligere gliscit singula prius ordine distinguere debet/ aliter enim sui studiū thesaurum effundit/ quod ne patiamur deo huius orationis duce inuocato ut cogitationis nostræ thesaurum eliceat incipiemus. Orandum autem prius est deinde distinguendum. Deus primus quidem cum in semet ipso sit indiuisibilis ac simplex est. Deus autem secundus & tertius unus est/ & materiæ quæ dualitas est inhærens uiuit eam/ quāuis disseparetur ab ipsa quæ tota cupit & fluit. Et post pauca. Nec. n. oportet inq̄ deum primum creare/ sed creantis dei patrem esse.

Et progressus aliquantulum primū inquit deum regem oīum ab oī opere cessare oportet Creatorem uero deum oīa gubernare dicimus a quo iteriora mēs mittitur ad oīa/ quæ ad cōmunicatiōē illius ordinata sunt. Cum igitur ad nos conuersus deus respiciat nos tum ipsius radiis fit ut uiuamus/corpora quoq; alantur ac uiuant. Cum uero in altitudinem suā deus se ipsum conuertat/tunc corpora qdem extinguntur/mens uero uiuit uita beatiore. Ista illis psalmistæ similia sunt. Quā magnificata sunt opera tua domine oīa in sapientia fecisti/impleta est terra possessione tua/omnia a te expectāt ut des illi escam in tempore dante te illi colligent/aperiente te manum tuam oīa implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem turbabuntur/auferes spiritum eorū/& deficient & in puluerem suum reuertētur. Emitte spm̄ tuum/& creabuntur/& renouabis faciē terræ. Quid enī hæc ab illis differunt/cum philosophus asserat respiciente deo uiuunt ipsi? radiis aīa lia/conuerso aut in suam altitudinem extinguntur? cum rursus saluari doctrina saluator noster prædicet. Ego sum uitis pater meus agricola est/uos palmites. Audi quomodo. Numenius cōsentanea istis scripsit. Quēadmodū inquit agricolæ rō quædam est ad plantas relata/hoc modo se habet primus deus ad creatorem. Primus enī cū semen oīs uitare sit res oēs seminat. Breator uero plantat & distribuit transfertq; ad singulos nos quæ inde iacta sunt. Et aliquantulū progressus ut ostendat quomodo secundus deus a primo est. res qdem humanæ inquit ab eo q dat ad accipientē transeunt/diuiæ uero a deo dantur & ab eo non absunt/quale qd scientia est/quā q accipit melior factus est/q autē dedit nihil amisit. Lucerna ē ab alia lucerna sic accenditur ut prima non extingatur. Materia enī alterius ab igne alterius accenditur. Sic & scientia non recedit a dāte/& tamē in accipientem transiit/cuius causa humana non est. Substantia uero quæ sciētiam habet idem est apud deū dantē & apud accipientē. Iccirco Plato quoq; a Prometheo i homines magno quodā splendore ignis sapientiā uenisse affirmat: & post pauca alia iquit primi deī uita est/alīa secundi primus. n. stat/secundus autē mouetur/& primus in intellectualibus. Secundus in itellectualibus & sensibilibus. Nec mireris de his uerbis. Mirabilis. n. illud est quod modo dicam. Nā statum ēt primi motus assero esse inatū/a quo uniuersi ordo statusq; sempiternus & salus in res oēs transfunditur. Idē in sexto. Nā qm̄ non ignorabat Plato creatorem ab hoībus solum cognosci. Primū autē itellectum/quē ens ipsum appellat oībus eē ignotū/iccirco his utitur uerbis/quasi magna uoce clamat. Quem putatis itellectum o homines/non est primus/ sed alius ante ipsum est maior atq; diuiniōr. Et aliquantulum progressus gubernator inquit cum in pelago feratur clauo inhærens gubernaculo sedendo dirigit nauem; oculi uero eius & mens in altum ad æthera tendunt/sic uia nauiganti per maria per cælum dirigitur. Non alio modo creator ne materia repellatur/aut defluat harmonice ipsam ligauit/& tanq; nauī in ipsa insidet & harmonice dirigit per idæas quasi per clauum gubernans respicitque non in cælum/sed in deum supiorem/quem specularando discernendū uim accipit/quem desiderando motionem recipit. Hæc illis similia sunt/nihil potest filius a se ipso facere nisi uideat patrem facientem. Ita platonici omnes & ante platonicos ipse Plato ab hebræis ea nomina uidentur habuisse/quibus excelluerunt/nam etsi non recte intellexerunt/uerbis tamen suis manifesti sunt cuncta ab hebræis accepisse. Vnde Amelius quoq; illustris iter iuniores platonicos quis Ioānis euangelistæ nomen calauerit barbarum ipsum quoniā iudæus fuit appellando uerbis tamē eisdē fere utitur dicens. Hoc profecto erat uerbū quo ea quæ sunt facta sunt ut Heraclitus ēt diceret/quid ēt ipse barbarus putat in ordine principii atque dignitate constitutum apud deum esse/& deum esse per quod uniuersa simpliciter esse producta in quo quæ uiuunt uita habent/& in corporea ipsum

Vndecimus

cadere/ & carnē indutū hominē ita uideri ut naturæ dignitas nō lateat/ quare rursus re-
 solutū in deum redire & deum talē esse qualis fuit anteq̄ incōpus carnē & hominē de-
 duceretur. Hæc. n. nō occulte sed aperte ac nudo capite ut dicitur a barbari iudæi theo-
 logia transposita sunt. Barbarum. n. neminē alium certe hic q̄ Saluatoris nostri euange-
 listam Ioānem appellauit/ qui euangelium sic incipit. In principio erat uerbū/ & uerbū
 erat apud deum/ & deus erat uerbū: Hoc erat in principio apud deum oīa per ipsum fa-
 cta sunt/ & sine ipso factū est nihil. Quod factū est in ipso uita erat/ & uita erat lux ho-
 minum/ & lux in tenebris lucet/ & uerbum caro factum est & habitauit in nobis/ & ui-
 dimus gloriam eius. Sed aliū etiā ab hebræis theologū audias / qui est inquit imago
 inuisibilis dei/ totius creaturæ primogenitus in quo creata sunt omnia/ quæ in cælis &
 quæ in terra sunt/ siue uisibilia/ siue inuisibilia. Sed quæ de filio dei dicta a Platoniciis sūt
 ad hoc usq̄ procedant. Cum autē scriptura hebræorū cum patre ac filio spiritū nume-
 ret/ ac beatissimam sanctissimāq̄ trinitatē unum deum esse significet / quod expressius
 ecclesia & sentit & prædicat/ operæ precium est audire in quo enigmate Plato ad diony-
 sium scribens usus est. Dicendum inquit tibi enigmatice censeo ut si epistola excidat q̄
 legant non intelligant/ sic enim res se habet omnia circa regem uniuersi sunt/ illius gra-
 tia cuncta sunt. Ille causa bonorum omnium est. Secundo circa secundam/ & tertio in
 tertiis. Hominis igitur anima discere glisit quanam ista sunt. Traditur enim ad compa-
 riam eius. Hæc qui Platonem exponunt ad primū deum/ & ad secundam causam atq̄ ter-
 tiam/ quam mundi animam esse dicunt pertinere arbitrantur. Tertium enim deū mun-
 di animam esse dicunt. Diuina uero scriptura patrē & filium & spiritum sanctum unū
 rerum omnium principium esse confirmat:

De Bono.

Cap. XI.

Vnc de bono quid scriptura/ quid platonici dicant perscrutemur. Scriptura
 igitur ipsum bonum nihil aliud esse docet q̄ ipsum deum. Bonus. n. inquit do-
 minus oībus sustinentibus eum/ & confitemini domino quoniā bonus/ quo-
 niam in sæculum misericordia eius. Et Saluator. Cur me inquit dicis bonum? Nemo bo-
 nus nisi unus deus. Plato autē in Timæo. Dicamus inquit qua de causa uniuersum hoc
 a creatore pductum est/ & cōfestim subiungit. Bonus erat/ bono uero nulla unq̄ inest
 inuidia/ quare oīa q̄ maxime similia sibi facere uoluit & in libris de republica. Sol quoq̄
 inquit uisus quidē nō est/ causa uero ipsius sic est ut ab eo ipso uideat. Sic puta me dice-
 re boni emanationē. Genuit. n. simile sibi/ quodq̄ ipsum in intellectualibus est ad intel-
 lectum & intellecta/ hoc inuisibilib⁹ ad uisum & uisa. Et post pauca. Quod igitur ueri-
 tatem rebus cognitis præbet/ & cognoscēri cognoscendī uirtutē idē esse boni creden-
 dum est/ & rursus. Non. n. rebus quæ oculis cernuntur uim qua uideātur solūmodo a
 sole præberi concedes/ uerū etiā generationē clementū alimentū/ cū sol ipse generatio
 nō sit. Sic igitur etiā rebus cognitis nō solū ut cognoscant sibi a bono inest/ uerū etiā
 esse & substantiā ab illo habent/ cum tñ ipsum bonū substantiā nō sit/ sed omnem sub-
 stantiam uirtute sua excedat/ his uerbis Plato sententiam suā manifestissime aperit/ q̄ in-
 tellectuales etiā substantiæ a bono idest a deo habent ut sint/ & substantiæ sint. Bonū
 autē ipsum ultra omnem substantiam censet/ quare nō sunt deo consubstantiales intelli-
 gentiæ/ & cum esse atq̄ substantiā a deo accæperunt creatæ profecto sunt. Quæ autē
 creatæ sunt nefas erit deos putare. cum etiā natura ipsum bonum non sint/ quod unī
 soli uere atq̄ p se bono attribuitur. Sed Numenium rursus Platōis sensum de bono la-
 tius exponentem audiamus. Corporalia inquit a signis & similibus quibusdam cōpræ-
 hendere possumus. Ipsum uerū bonum a nullo infito signo/ nec a similitudine sensibi-

li cōprehēdi ullo modo potest. Quare necesse est quēadmodū si quis in specula sedēs
 paruā nauiculam solam in magno pelago iter nudas acucie uisus uno intuitu perspexerit/
 sic longe a sensibilibus iumentis quasi specula sedentem solū/ita ut nihil penitus ma-
 gnum aut paruū perturbet. Sed diuina quādā oīum desolatio sit ipsum bonū profun-
 da tranquillitate ac pace quærere. Inuehitur enim & inhæret substantiæ quasi nauiculæ.
 Si quis autē sensibilibus detentus ipsius boni quasi phantasmatis mouetur/ac ideo pu-
 tet bonū ipsum prospexisse uehementer peccat. Nullū enim phantasma ipsius est. Via
 igitur atq; ratio intelligendi boni optima est ut primū sensibilia oīa negligantur/deinde
 ut in disciplinis numeri ipsi inspiciantur ac inde ad intelligendū ipsum ens eleuari. Hæc
 in primo libro de bono. In quinto uero si est inquit substantia & idæa intellectuale qd/
 cuius causam intellectum esse concessum est/sequitur ut intellectus iste solus sit ipsum
 bonum. Nam si creator deus generatiōis est/satis est ut ipsum bonū substantiæ principi-
 um sit/cui quidē bono creator deus proportionalis est cum sit imitator eius substantiæ
 autem generatio proportionalis. Imago enī est eius & imitatio q̄ si creator generatiōis
 bonus est/erit substantiæ creator bonū ipsum substantiæ consitū. Cum enim duplex se-
 cundus sit ipse & mundū & idæam eius facit cum sit creator. Quattuor ergo sunt pri-
 mus deus qui est ipsum bonū. Inuitator eius/qui omnium creator est/q̄ est bonus. Essen-
 tia uero altera quidē primi/altera uero secundi/cuius imitatiōe est pulcher mundus bo-
 ni participatione ornatus. Sic Plato bonū primo deo solūmodo tribuit. Nam si bonus
 secundus deus est/a primo tamē bonus est. Seperata uero/& in diuersis hæc libris po-
 suit. Seorsum enim circulare creatorē appellauit/dixitq; in Timæo bon⁹ erat. In libris
 autem de republica ipsum bonum boni esse idæam censet/ut sit creatoris idæa ipsum bo-
 num/qui participatione solius primi bonus esse probatur. Sicut enī homines dicuntur
 hominis idæa ut ita dicā impressa & boues bouis/sic cū creator sit bonus in participa-
 tione primi boni. Primus intellectus idæa eius erit/qui est ipsum bonum/quæ cum ita
 se habeant hunc mundum necesse est imaginem non esse alicuius. Intelligentias enim
 omnes illud in se ipso continet/sicut hic mundus nos. Hæc Plato in Timæo/quorum
 sensum ab eo libro didymi sumam/quē inscripsit de placentibus Platoni. Determinata
 inquit sensibiliū exemplaria idæas appellat/ex quibus scientiam & diffinitiones fieri cē-
 set. Præter enim omnes homines hominem quēdam intelligi/& præter equos omnes
 equum/ac cōmuniter præter animalia animal nec generabile nec corruptibile ut quē-
 admodum ab uno sigillo multa signantur/& multe uiriles fiunt inde imagines/sic a sin-
 gulis sensibiliū iudæis multa formantur. Est autem idæa perpetua substantia causa &
 principium ut singularia talia sint qualis ipsa est/& quēadmodum primitiua sensibiliū
 exemplaria ad hæc corpora præcedunt/sic quæ omnia in se ipsa continet pulcherrima
 atq; perfectissima huius mundi exemplar est/ad quam a creatore deo ab uniuersa sub-
 stantia mundus simillime formatus est. Hæc Didymus ex sententiā Platonis/quæ om-
 nia multo altius sapientissimus ille Moyses/a quo hæc isti detorserunt breuissime con-
 scripsit qui ante hunc solē/& stellas/& cælum uisibile quod firmamentū appellat / ante
 aridam hanc terrā/ante diem & noctem hanc lucem aliam & diem & noctem aliam a
 deo uero creatoreq; omnium facta fuisse ostendit. Propheta quoq; inuisibilem solem
 ostendens oratione deo accommodata. Timentibus inquit me sol iustitiæ orietur. Ipsam
 quoq; iustitiam non dico qualitatem aliquam/sed qualitatis creatricem hebræorum ille
 propheta significauit/cum de deo dicat. Quis suscitauit ab oriēte iustitiam uocauit eā
 in facie eius? Verbum quoq; in prioribus creatorem ab hebræis appellatum ostendi-
 mus. De quo quidē uerbo hæc apud eo feruntur. Qui natus est nobis sapientia a deo

iustitia & sanctimonia/& redemptio dicitur enim & uita/& sapientia/& ueritas/& omnia substantialiter. Subsistit enim & sapientia hæc & uerbum hoc ut ab hebræorum scriptura docemur/ quæ Philo iudæus scripturæ interpret/ac expositor alter sentire uideatur/quem non est alienum audire.

CDe iudæis secundum Moysen ex philone.

Cap. XII.

I quis uoluerit inquit significationibus uti uerbis nihil aliud intellectualē dicet esse mundum/ quæ dei iam creantis uerbum. Nihil. n. aliud ciuitas illa intellectualis est/ quæ creatoris ratio creare iam cogitantis/ quod dogma Moysi nō meum est. Aperte nāq; scribit ad imaginē dei hominem esse formatum/ quæ si pars imago imaginis est/ & uniuersus iste mundus sensibilis ad exemplar diuinæ magnis factus est/ primitiuū ergo sigillū quod intellectualem mundum appellamus ipsum exemplar est. Primitiua idæa idæarum omnium dei uerbum. In principio autē dicit fecisse deum cælum & terram/ non secundū tempus principium intelligens ut multi putant. Non fuit. n. tempus ante mundum/ sed aut cum ipso/ aut post ipsum. Mensura. n. motus tempus est/ motus autē re mota prior esse non potest/ sed ut posterior aut simul. Quare necesse est tempus aut post mundū/ aut una cum eo factum fuisse. Relinquitur ergo principium hic numeri est intelligendū/ ut in principio pro primum accipiatur. Et post pauca. Primum igitur cælum fecit incorporale & terram inuisibilem aeris idæa & uacui. Quorū alterū tenebras/ niger. n. aer ex natura est/ alterū abyssum appellauit. Vacuum .n. profundissimū & effusissimū est. Deinde aquæ atq; spiritus incorporalē substantiam/ & deniq; septimæ lucis/ quæ est incorporalis & intellectualis solis exemplar & omnium stellarum fuit. Duo autē spiritus scilicet & lux digniora uidentur. Alterū. n. dei nominauit/ quia spiritus uiuacissimus est/ uitæ autē deus causam est. Alteram autē ualde bonā esse affirmauit. Tanto. n. intellectualis lux uisibili hac fulgentior est/ ut mihi uidetur/ quāto sol tenebris dies nocte & intellectus totius aîæ dux oculis corporeis. Inuisibilis autē & intellectualis illa lux diuini uerbi est imago/ quod generatiōem eius lucis explicuit/ quæ est supercælestis stella fons sensibilibus stellarum a qua sol/ luna/ cæteræq; stelle pro uirtute sua fulgorē hauriunt/ qui fulgor simplex atq; sincerus tantū denigratur postea quæ immutabilia transferit/ quantum ab intellectualibus sensibilia distāt Nihil. n. sincerum est eorū quæ sentiunt/ quoniam uero luce facta tenebræ abierunt/ & termini utriusq; spacii fixi sunt certis uespere & mane spacium temporis quod hinc effectū fuit diem nuncupauit/ & diē non primam sed unam quæ dicta est propter intellectualis mundi solitudinē quæ unicam habet naturā. Et sic quidem incorporalis mundus absolutus est diuino uerbo constitutus/ ad cuius exemplar sensibilis creabatur/ cuius primā partem atq; optimā cælum effecit/ & firmamentū appellauit quia corporeum est. Natura. n. firmum atq; solidum corpus est propter trinam dimensionē. Nulla. n. alia corporis solidi atq; firmi notio est quæ trina dimensio. Iure igitur ita nominauit ut ab intellectuali atq; incorporeo sensibile hoc est corporeū distingeret. Hæc Philo/ quibus cōsentanea. Clemens quoq; noster in sexto dicit. Mundum inquit philosophia barbara alium intelligibilem/ alium sensibilem censet/ alterū primitiuū/ alterum boni exemplaris imaginem; & intelligibile quidem unitati attribuit. Sensibilem uero sexadī. Connubium. n. a pythagoreis sexas dicitur/ quia fœcūdus numerus est. In unitate igitur cælum inuisibile factum est/ & terra sancta lux intellectualis. In principio enim fecit deus cælum & terram/ & terra erat inuisibilis. Et subiungit & dixit deus fiat lux & facta est lux. In sensibilis autem mundi creatione solidum creauit cælum/ quod uero solidum est sensibile etiam est terram inuisibilem & lucem/ quæ cernitur. Hæc latius diximus/ ut ostendamus idæas animalium in intelligibili mundo positas/ a quibus sensibi-

lia ista secundum Platonem creantur ab hebræorum scriptura esse deriuata. Vnde etiã didicit Plato incorporeas uirtutes & bonas & contrarias esse.

Ab Hebræis didicit Plato contrarias esse uirtutes. Cap. XIII.

Quare cælum etiã ab aia gubernari non dicimus? Certe inq̄ dicendum est. Vnũ ne igitur aut plures? pauciores inq̄ duabus benefactrice scilicet atq; cõtraria ponendæ non sunt. Et post pauca. Concessum iã nobis est multarũ bonarũ uirtutum cælũ esse repletũ/contrariis et non uacare. Vnde nobis bellũ absq; fine indictũ est/ in quo agendo patrociniũ nobis opus est. Auxiliatores autẽ nobis dii & dæmones sũt. Nos uero possessio quædã sumus deorũ ac dæmonũ unde ista plato adinuenisti? ego q̄ de nescio aliud præter q̄ q̄ mille annis ante tuã ætatẽ uulgo apud hebræos hoc dogma ferebatur. Scribitur. n. & uenerunt angeli dei ut corã deo assisterent/ & diabolus uenit i medio ipsorũ: Diabolũ quidẽ contrariã uirtutẽ/angelos autẽ bonos appellauit/ quas & uirtutes bonas & spiritus diuinos/ & ministros dei scriptura noiat/ qui facit dicẽs angelos suos spiritus/ & ministros eius ignis flammã. Bellũ et a cõtrariis nobis iferri scriptura significat dicens nõ esse nobis hanc luctationẽ aduersus carnẽ & sanguinẽ sed aduersus principatus potestates/ & principes huius mudi aduersus spiritualia nequitia in cælestibus. Cum at possessionẽ nos deorum & dæmonũ censeat illud mosaicũ traduxisse uideretur quo dicitur quando altissimus gẽtes partiebatur/ diffemiãuit filios Adam/ & cõstituit terminos gentium secundum numerũ angelorum dei.

Quod animi quoq; immortalitatem ab hebræis Plato didicerit. Cap. XIII.

T de animæ autẽ immortalitate Moysem est secutus/ qui primus immortalitẽ esse docuit/ cũ eam imaginẽ esse dei. Immo uero ad imaginẽ dei esse asseruerit. Et fecit inquit deus hoĩem ad imaginẽ dei fecit eũ. Et distinguens in corpus & animã hominẽ subiũgit & sufflauit in faciem eius spiraculũ uitæ & factus est homo in animã uiuentẽ. Principem uero esse hominẽ atq; regem omniũ/ quæ in terris sunt ostendit dicens. Et dixit deus faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã/ & præsit piscibus maris & uolatilibus cæli/ & bestiis/ uniuersaq; terræ. Et creauit deus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ suã/ ad imaginẽ dei creauit eum. Quomodo autẽ aliter imago dei/ & deo similis erit q̄ secundũ intelligendĩ uim? Sed Platonẽ quoq; audiamus ut q̄ bonus mosaycæ scripture discipulus fuerit nõ ignorem? Scribit enim in alcibiade habemus ne aliud melius atq; diuinius in anima quam illud est quod sapit atq; itelligit/ nihil prorsus/ hoc ergo illud est quod deo simile est/ quod si unusquisq; in seipso cognouerit deum quoq; non ignorabit. In libro uero de anima duo inquit genera rerũ ponenda sunt uisibile atque inuisibile quorũ alterum scilicet inuisibile eodem se semper modo habet. Alterum uero nunquam se habet eodem modo. Nostri quoque alterum corp⁹ est alterum anima. Et corpus quidẽ uisibile anima uero inuisibilis est/ & quando corpe utitur ad cõsiderandũ aliqd (utitur at aut uidẽdo/ aut audiẽdo/ aut oĩno sentiẽdo/ tũc a corpe ad hæc trahit quæ nõ eodẽ modo se habet. Quare fit ut erret/ turbetur/ ac quasi temulenta deficiat/ qñ aut p se ipsam aliqd cõsiderat tunc ad imortale sincerũ sempiternum eodẽq; modo sem se habens se ipsam erigit/ & quasi quædam emanatio eius ad illud redit/ quando ad seipsam redit/ & tũc ab errore cessat/ & eodem modo semper se habet quia sempiternũ attingit/ quæ passio animæ prudentia nuncupatur. Valde inquam recte & uere dicis o Socrates/ tunc Socrates. Vtri ergo tibi uidetur cognatius atque similius esse anima? Ei ne quod eodem modo se habet/ an rei mutabili? Primo inquam omnino. Cum autem ad seruiendum corpus/ ad principandum animam natura finxe-

rit. Nōne hac ē rōne cum principari diuinum sit/seruire aut caducum atq; mortale manifestū est deo aīam similem esse? Oīno ita est Cebes inqt. Si ergo ita est o amice Socrates intulit. Nōne ut corpori conuenit mori atq; dissolui/sic aīa cōueniet nunq̄ mori atq; dissolui? Quod cū Cebes concessisset. Si ergo inqt Socrates munda nihil a corporē secū contrahens decesserit/quiā uidelicet se ipsam quantū poterat in corpore colligebat/semperq; corpore cōtempo de morte meditabat: quod nihil aliud est q̄ recte philosophari. Meditatio. n. mortis philosophia est ad simile naturam inuisibilem/diuinā/īmortalē/prudentēq; profecto uera beatitudine fruit' ab oī errore/stultitiā/terrore/aliisq; hoīum malis liberata. Sin uero īmunda maculisq; plena exierit quia corpus dilexit & coluit: ab eo & uoluptatibus eius adeo ablecta ut nihil aliud bonum putaret/q̄ quod corporeum est/quod uero itelligibile est oderit atq; fugerit sincera in se ipsa nō est. Hæc Plato quæ in primo ad Boethum latius exponit Porphyrius dicens firmam certāq; rōnem eā Plato putauit/quæ a similitudine aliquorū uim accipit. Nā si deo īmortali similis aīa est/ quō etiā ipsa sicut exemplar suū īmortalis non erit? Cum. n. duo quædam aperte opponantur/quærit cui oppositorū adhæreat aīa qui optimus demonstrationis modis in his reb⁹ inuenitur. Et quis a prima ætate usq; ad senectutem multa contra rationē faciamus peccantes/tñ q̄ uere rōnali deo in multis similis aīa est rationalis esse ab oībus creditur. Cū igitur duo aperte opponi concedantur īmortalis uidelicet atq; diuina natura & terrestris atq; corruptibilis. Dubitat' aut a nonnullis/cuius partis aīa sit/a similitudine putauit Plato ueritatē eē quærendam. Et quoniā non sensibili & mortali corpori/sed uiuo & īmortali deo secundū operationes similis est hinc similitudinem ēt in substantia quādā habere/ac inde īmortale esse ratiocinatur. Nam ut quæ irrationalia sunt statim a diuina substantia cum sint caduca & īstabilia longe abesse uident' sic certe consequēs est quæ operatione intelligēdi conueniunt ea īmortalitate quoq; substantiæ conuenire. Quoniā enī substantia conueniūt/iccirco ēt operatione conueniunt. Fluunt. n. a substantia operationes/ac quādā eius sunt emanatiōes. Nam si simillima deo aīa est/quid opus est plurib⁹ uerbis ad demonstrandā īmortalitatē eius? Non. n. diuinis operationibus uteretur/ nisi etiā ipsa diuina esset. Nā & si cum in caduco mortalīq; corpore defossa sit/cōtinet tamē & uiuificat illud diuinā suam ostendens substantiā/nec pondus corporis eam oīno deūcere potest/quō si e corpore liberabitur aura sua species non perfulget? Aut quomodo ipsa īmortalis non erit/cuius præsentia corpus non morit'. Et progressus aliquantulum diuina est aīa inqt quoniā īdiuisibili similis est/mortalis aut uidetur/quia mortali corpori coniungitur/ita & mortalibus similis est. Homo. n. etiā est qui uentri sicut pecora deditus est/homo autē & in mari a periculis naues gubernādo liberat: morbis affert remedia/ueritatē rerū perscrutatur diligenter atq; inuenit. Instrumenta uaria fabricatus est/q; bus cælestium corporū motus compræhendere potuit: quæ diuinæ atq; īmortalis certissima mentis argumenta sunt quibus multi uoluptatis delinīti illecebres mortalē eā putauerunt ex his quæ uidentur extrinsecus ratiocinantes. Hæc Porphyrius. Horum igitur oīum doctor Moyses fuit/qui a similitudine creatoris/quam aīa possidet īmortalitatē animæ confirmauit/Sed reliqua uideamus. In oībus enim hebræorum similis Plato est: quibus in multis ut diximus errare ideo forsan uidetur/quoniā diuina scriptura nemini præter prophetas ante Saluatoris tempora patuit.

Quod productum esse mundū ab hebræis Plato accæpit. Cap. XV.

Oyse igitur uniuersa a deo creata prædicante. In principio inquit creauit deus cælum & terram. Vide quemadmodum non excidit ab hac sententiā Plato. Omne inquit quod factum est necessario a causa factum est /fieri enim nihil

potest absq; causa. Vniuersum igitur aut cælum/aut mundus/aut quauis alia notet ap-
 pellatione cōsiderandū utrū erat semper nullum generationis suæ habens principium/
 an factum est & ab aliquo incepit principio. Visibilis igit & tāgibilis est cū corpus sit.
 Cuncta uero hæc sensibilia sunt. Quæ uero sensibilia sunt opinioni subiacere & facta es-
 se demonstrauimus. Quod porro factum est a causa factum eē necesse est. Causam igi-
 tur & creatorem uniuersi/qui sit inuenire difficile est/& cum inueneris in uulgus edere
 impossibile. Et post pauca. Sic igitur rationem sequentes nefas est dicere animatū hunc
 mundum/ac uere mentalem a dei prouidentia non esse factum.

De Lumīnaribus.

Cap. XVI.

Vrsus cum Moyses solem & lunā & cæteras stellas a deo pductas ostendit.
 Et dixit deus inquit. Fiant luminaria in firmamēto cæli/& sint in signa & in tē-
 pora & fecit deus duo luminaria magna & posuit ea in firmamēto cæli & stel-
 las. Similiter Plato quoq; dicit a uerbo & mente diuina solem & lunam & alias quinq;
 stellas cognominatas erraticas ad generationē tēporis facta esse. Quorum corpora de-
 us fecit & posuit in circulis. Diligenter igitur considera quod dicit a uerbo:& mente di-
 uina. Illi enim uerbis quoq; ipsis consentaneum est quod psalmista dicit. Verbo domi-
 ni cæli firmati sunt/& spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Deinde cum Moyses in fir-
 mamento positas stellas dixerit eadem uoce Plato usus in circulis posuit inquit. Ad hæc
 per singula scripta dicit. Et uidit deus quia bonum/& summātim repetens & uidit deus
 omnia & ecce bona ualde. Plato autem si bonus est inqt iste mundus;& creator bonus.
 Et rursus hic optimus effectum/illem optima causarum.

De Mutatione mundi.

Cap. XVII.

Ræterea de cōsummatiōe & mutatione mūdi aperte & magna uoce scriptu-
 ra p̄dicante/qua complicabitur cælū sicut liber/& rursus erit cælū nouū & ter-
 ra noua. Audi quomodo Plato etiam hoc dogma comprobauit i Timæo di-
 cens. Cōstituit cælū uisibile atq; tangibile/& propter hæc/& ex istis & talib⁹/& ex quat-
 tuor numero mundi corpus factum est proportione conueniens a cæteris omnibus in-
 dissolubile præter q̄ ab eo q̄ colligauit. Et post pauca. Tempus igitur cum cælo factum
 est/ut simul facta simul etiam dissoluant; si quādo solutio quædam ipsorum fiet. Et post
 pauca subiicit/quod ligatum est solubile est/quis si bene aptarū beneq; ligatum soluere
 uult bonus non sit. Quare inqt deo attribuēs uerba dii quorū ego creator ac pater sum/
 quoniam facti estis imortales q̄dem non eritis nec idissolubiles omnino. Non ergo dis-
 soluemini nec in mortem deducemini maiore uinculo colligati/& in libro de republica
 hoc inqt. Vniuersum aliquando q̄dem ipse deus conuoluit/aliquando aut dimittit cum
 circulationes conuenientis mensuræ tempus habuerint. Nonnunquam autem casu i cō-
 traria circūducitur/cum animal sit/& prouidentiam ab eo q̄ fecit in p̄cipio sumplerit.
 Cælum enim corporeum est/quare absq; imitatione penitus esse impossibile est. Circu-
 lariter autem motum minimam sui motus habet imitationem/nihil autem potest se ip-
 sum semper uoluere præter corpus quod omnium quæ mouentur habet principatum;
 quod nullo modo potest modo sic modo aliter moueri/ex quibus omnibus non oportet
 hunc mundum a se ipso uolui semper concedere/nec a deo binas & contrarias uolu-
 tiones accēpisse/nec quidem a duobus diis inter se discendentibus. Sed sicut modo di-
 ctum est aliquando quod a diuina causa ducitur uitam rursus consecutus/immortalita-
 temque a creatore super iniunctam. Aliquando autem cum dimissus fuerit per seipsum
 uolui tēpore quo dimittitur;qm̄ cum maximus sit ac æqualissimi ponderis minimo ni-
 xu mouetur multa annorum milia uoluitur. Omnium igitur quæ mirabiliter accidunt

hæc uniuersi circulatio causa est/quæ aliquando sicuti nunc uoluitur/aliquando in contraria. Maximas igitur tunc mutationes fieri putandū/ac multas corruptiones animalium/interitus hominum/& alia noua atq; inaudita.

Quod Resurrecturos mortuos etiam concedit non aliunde quam ab hebræis Platonis discere potuit. Cap. XVIII.

Rogressus deinde aliquantulum mortuos reuicturos dicit quod nescio unde iam aliunde quam a iudaica scriptura intellexerit. Ferebat inquit a priscis illis eos qui in ultima circulatione moriuntur uicinos futuro tempore in prima rursus resurgere/ac ab eiusmodi hoibus multa nobis nunciata esse/quæ nunc uulgo non recte falsa putantur. Consequens. n. est hos senes ad puerorum rursus naturam conuerti/& mortuos qui iacent in terra rursus tunc esse reuicturos generationem sequentes quæ in contraria reuoluitur; nisi quos deus in aliam conditionem traduxerit. Et progressus dicit tempore omnium exacto; quoniam mutationem fieri oportet cum terrenum genus defecerit omnia anima per generationem in corpus iussu deducta tunc uniuersi gubernator habens gubernationis dimissis ad altitudinem suam abibit; mundum autem rursus parcat/& innata cupiditas euertet/quod cum fieri uiderint dii minores partes mundi suæ gubernationi commissas relinquent. Mundus autem reuolutus atque in contrarium latus & magno terræ motu concussus iauditam omnibus animantibus pestem incutiet. Et tempore aliquo exacto omni turbatione sedata solitum cursum recipiet. Deus. n. ne omnino dissoluatur gubernacula rursus capiet/& omni expulsa turbatione immortalis ipsum & isenescentem efficiet. Et post pauca dicam inquit tibi sermonem fortissimi uiri. Iris nomine/genre Armenii/qui olim in proelio mortuus post decimum diem fere iam corpore corrupto delatus a suis domum cum in rogum poneretur decimo die postquam decidit reuixit/multaque ibi se uidisse narrauit/ac inter alia quod anima egressa e corpore cum multis in locum quærendam demum deuenisset ubi terræ hiatus iter se connexi maximi erat/& ex opposito duo ad cælum itinera. Iudices autem sedentes uidisse/a quibus qui iusti fuisse iudicabantur in anteriore parte signis alligatis ad dexteram & sursum in cælum ire uidebatur. Iniusti uero ad sinistram/& deorsum signis ad posteriorem partem eorum alligatis/in quibus scripta erant eorum facinorosa/quæ cum uidisset accessisse atque rogasse dicebat ut liceret ei hoibus hæc nunciare/quod cum illis placuisset per omnia illa loca diligentius ductum fuisse. Hæc Plato. Plutarchus autem in principio de anima hæc narrat. Enarchus inquit nuper ægrotans tanquam iam mortuum a medicis fuit relictus/& breui tempore in se ipsum postea reductus dicebat se mortuum fuisse:& in corpus iterum restitutum/nec me ægrotatione moriturum/reprehensosque aiebat uehementer a domino suo eos spiritus qui animam eius duxerunt/ad Nicandam. n. missos/non ad illum fuisse. Nicandas autem cotariarius erat/& in palæstris non ignobilis/qui eo tempore/quo Enarchus reuixit in maxillas incidit febres ac repente mortuus est/hic autem uiuit superstesque est foelicissime nobiscum manens. Hæc ideo posui quia scriptura est hebræorum nonnullos reuixisse uerissime narrat.

De Cælesti terra secundum Platonem. Cap. XIX.

Erum quoniam in repromissionibus scripturæ solis piis terram quandam reueruari fertur secundum illud. Mites autem hæreditabunt terram hæc uero cælestis est quam propheta ex præciosis lapidibus allegorice constat significat dicens. Ecce præparo ego tibi carbonem lapideum/& ponam pinacula tibi ex Iaspide/& fundamenta ex Zaphiro/& circuitum tuum ex lapidibus electis. Considera quomodo ipse quoque Plato similia in libro de anima ex persona. Socratis scribit. Glauci artificium inquit non posset exponere quæcumque ibi sunt. Ego autem etiam si possem o Simia uita tamen mihi non sufficit. nihil tamen perhibet formam illius terræ ut mihi quod uideatur breuiter explicare satis hoc est Simias inquit. Credo igitur Socrates addidit quoniam est in medio cælo ro-

o

tundo. nihil sibi opus esse ne cadat/nec aere/nec ulla re alia. Deinde maximam rem quamdam esse/nec huic similem/in qua tanquam in sterquilinio formicas/aut in palude ranas homines uideo habitare. Et post pauca ipsam uero terram mundam in caelo mundo ubi stellae sunt positam esse credo. Et progressus si natura inquit humana illa posset superiora perspicere cognosceret ibi esse uerum caelum/ueram lucem/& ueram terram haec. n. terra/& isti lapides/& omnia quae hic sunt corrupta exesaque sunt/quae admodum ea quae prope mare sunt a falsedine maris. Et post pauca. Dignam rem auditu dicerem inquit si fabulam audire uelletis. Nos autem inquit Simias libenter audiemus. Dicitur ergo Socrates inquit talem illam terram esse si quis totam ab alto prospiceret qualis esset duodecim coloribus exornata sphaera: quorum isti colores quibus scriptores abutuntur quasi faeces sunt. Ibi autem uniuersam illam tertiam a fulgentioribus & melioribus esse depictam/atque aliam partem eius caeruleam aliam auream/aliam albam multo albiorem niue: & ex aliis coloribus alias mirabili pulchritudine coloratas: & ultra quam oculus hominis perspexerit: In tanta igitur talisque terra proportionabiles arbores nascuntur flores & fructus proportionabiliter gerentes motes quoque collesque sunt & lapides in simili proportione/quorum quasi particulae isti lapides sunt. Sardius dico iaspis smaragdus/& similes/quibus multo meliores illi sunt. Nihil enim boni est quod ibi non sit.

Quod etiam de iudicio futuro hebraeos Plato sequitur.

Cap. XX.

Utrum etiam scriptura iudicium postquam hinc ab erim 9aiaarum futurum dicitur/& per alia multa/& per hoc non minus. Iudicium inquit sedit/fluuus ignis coram eo fluebat/mille milia ministrabant ei/& decies centena milia assistebant ei. Audi et Platonem de iudicio dicentem. Et fluuii Noe utentem/multasque priorum mansiones/& diuersa impiorum supplicia non aliter fere quam hebraeorum scripturam narrantes. Scribit. n. in libro de aia sic. Tertius annus in medio istorum exit & iuxta hostium in latissimum incidit locum igni ardentem. ubi facit paludem mari multo maiorem aqua & limo ebullientem/ac inde turbidus atque limosus terram circum amplexus prope paludem Acherusiadem de fluit/nec ipsi permixtus/sed crebris sub terram uorticibus circumuolutus infra tartarum exit. hic est annus/quem pyriphlegethonta noiant. Et opposito huius stygaeus est quartus annus/a quo paludem stygem nomine fieri creditur. In hunc fluuium qui incidit grauiter in aqua tortus fertur circumuolutus pyriphlegethonti oppositus/tandemque prope Acherusiadem paludem ex opposito uenit/nec etiam huius aqua cuiuspiam miscetur/sed circumlata in tartarum tandem exit in oppositum pyriphlegethonti/hunc poetae cocytum appellant/hac cum ita se habeant/cum defuncti ad eum locum deuenerint quo deportantur primum diiudicantur qui nam iuste/& quinam contra uixerint/& si qui uidebuntur medio quodammodo uixisse in uehicula scandunt sua/& per acherunta in paludem deferuntur ubi graui supplicio depurgantur/& postea liberati honores consequuntur secundum benefactorum suorum dignitatem. Qui autem uidebuntur propter magnitudinem peccatorum curari non posse in tartarum omnes deiectioni nunquam inde possunt exire. Qui uero curabiles sunt quis maxime peccarint ut puta si contra patrem & matrem ex ira aliquid fecerint/& postea poenitentiam habuerunt uel homicidio/uel alio quodam facinore contaminati hos in tartarum deuenire necesse est/& annuo torum temporis spatio eiciuntur ab unda/homicidae quidem in cocytum/patris autem & matris uiolatores in pyriphlegethonta/cumque ad Acherusiadem fuerint paludem clamantes uocant/alii quos uituperarunt/alii quos occiderunt/cumque uocarint rogant & supplicat ut in paludem suscipiantur. Et si exorauerint exeunt & liberantur a malis. Sin uero non exorauerint rursus in tartarum feruntur/ac inde iterum in fluuios/nec prius cessant/quam exorauerint quos laeserunt/hac enim ultio a iudicibus im-

nitur. Qui aut sanctitate uiuendi excelluisse uidebunt / hi sunt qui ab ista terra quasi a uinculis liberantur / horum qui se philosophia purgarunt sine labore in sempiternum uiuunt / & habitaciones pulcherrimas consequuntur / quas nec uerbis exprimere possibile / nec si possem tempus sufficeret. Horum igitur gratia o Summa cunctis uiribus uirtutis curam oportet in hac uita gerere / optimum .n. propositum est / & spes maxima. Hanc Plato. Quod aut dixit non esse possibile uerbis pulchritudinem illarum habitacionum exprimere / nonne simile illi nostro est? Non uidit oculus / nec auris audiuit / nec in cor hominis ascendit / quare preparauit deus amatoribus eum. Habitaciones aut multas dicit / & nos multas esse apud patrem mensiones didicimus pyriphlegethonta uero ignem aeternum esse quis dubitabit? Hebræorum .n. propheta si militer clamat / quis nunciabit uobis quia ignis ardet? quis nunciabit uobis locum aeternum? Et rursus uermis eorum non morietur / & ignis non extinguetur. Plato quoque in tartarum deiectos impios non exituros inde asseruit / & pios in beatis locis in sempiternum uicturos affirmat / quid uero addit sine labore. Nonne illi simile est / unde abest dolor meror & gemitus? Quod aut dixit non simpliciter / sed cum in uehiculo cõfenderint sua in acheronta amnem depelli / quoniam alia uehacula denotare potest que corpora / quibus assumptis una cum eis secundum hebræorum scripturas uitæ retributio fit.

CEusebii Pamphilii liber duodecimus.

Erum quonia hoc uolumen satis iam creauit ad duodecimum librum transgressi quare restant ad ostendendam Platonice philosophia ab hebræis defluxisse describemus / ut multi uideant non nobis solum / uerum etiam Platonem iam pridem scripturam hebræorum.

Quod querere legibus non querere rationem iuuenes debet. Capitulum Primum.

Enset igitur sine dubitatione aliqua leges sequendas esse hoc modo scribens in primo de legibus. Si quis recte laconum aut cretensium leges reprehendere possit aliqua questio est. Ego aut iudicio optimam esse legem / quare iubet ne quis iuuenem cogitari. Senex autem si quis dubitauerit principibus aut æqualibus referat noie iuuenum audiente. Nonne igitur multo ante Platonem diuinæ litteræ fidem cæteris proposuere uirtutibus? Unde apud nos quoque incipientibus ac imperfectionibus quasi secundum aium infantibus simplicius scripturæ leguntur. Credendum .n. omnibus est omnia quare in ea feruntur sicuti dei uerba uerissima esse. Illis autem qui ad maiorem iam habitum scripturam puenerunt altiora petere / ac rationem singulorum querere conceditur / hos iudæi quasi scripturarum expositores secundarios appellare solebant poetam / deinde Plato ait Theognim ex megara Siciliæ testem habemus / qui ait fidelem uirum omni argento atque auro in seditione meliorem. Nemo .n. integer atque fidelis sine omni uirtutis numero in seditionibus esse potest. Quorsum hæc? quia legis latorum qui a Ioue missus est ita leges describere oportere censemus ut ad maximam semper uirtutum respiciat / quam theognim secuti fidem quare maxime in periculis lucet esse arbitramur / eam non iniuria perfectam iustitiam noiare possumus. Ita Plato non irrationalem fidem sed eam quare uirtuti coniuncta est comprobare uidetur / quod Saluator noster breuius apertius ac diuinius posuit. Euge inquit serue bone atque fidelis: Et rursus quis ergo erit fidelis & prudens paterfamilias / prudentiam .n. & magnanimitatem fidei coniunxit. Præterea Plato aliquantulum progressus. Certe inquit defunctorum animarum uirtute quandam habent / qua uel post mortem rebus humanis auxiliantur. Vera .n. hæc opinio est /

sed nisi prolixis rationibus probari non potest. Credere autem oportet huiusmodi sermonibus/ quoniam a priscis ualde uiris traditi sunt. Credendum ergo est etiam illis qui ita haec se habere legibus confirmant. Sic certe de Hieremia traditum fuisse iudaei contendunt. Et machabaeorum liber retulit uisum ipsum fuisse post mortem orare pro populo.

Quod commode per fabulas adolescentibus maiora tradenda sunt. Cap. II.

Rimum deinde inquit pueris fabulas tradim? Fabula uero est ut breuiter dixerim falsum quiddam quibus & uerum esse possit. Fabulis autem prius quam gymnasiis pueri exercendi sunt. Haec Plato Iudaei autem re ipsa scripturae historia simpliciter quasi fabulas adolescentulis tradere solent. Cumque non magis aetate quam habitu scripturarum creuerint altiora & latentia dogmata per secundarios docent. Maximam deinde ait Plato in omni opere principium est praesertim in iuueni atque tenero. Tunc enim praecipue animus formatur/ & quicquid dixeris facilius ingressum insidet. Quare non quascumque fabulas/ sed probatas ac utiles a matribus atque nutricibus tenellis puellis infundantur/ quae si iam adultos prouectosque retinere non erit in utile. Haec multo ante Platonem iudaei obseruabant. Qui enim sancti spiritus gratia discernere de spiritibus poterant dicta & scripta diligenter examinabant/ & quae aliena uidebantur a ueritate sicut pseudo prophetarum libri reprobantur/ scriptura quoque ut diximus historiarum parietes & nutrices tenellis pueris infundere solebant ut eis facilius cum uiri essent uterentur.

Quod sincera fide Plato scripturae inhassisse uideatur. Cap. III.

Lato autem in Gorgia audi sermonem inquit quem tu fabulosum dices/ ego uero uerissimum arbitror. Et post pauca/ qui iuste sanctusque uixit eum postquam mortuus fuit in beatorum insulas profectum absque ullo incommodo summa in beatitudine uiuere. Qui uero iniuste atque impie/ eum in atrocissima proficisci supplicia/ quae tartarus appellant. Et post pauca. Nudi autem mortui iudicantur/ & iudex ipse nudus est/ quia defunctus/ & animo animam perspicit ab omnibus derelictum cognatis ac ceteris/ quae hic habebat/ ut iustum iudicium sit. Et subiicit. Haec sunt o callicules quae ipse audiui/ & uera esse apprimo credo. Ex his autem sermonibus tale quod ipse mecum ratiocinari soleo nihil aliud mors mihi uidetur quam corporis atque animae dissolutio quae postquam disiecta fuerint retinet utrumque habitum suum/ quem homine uiuo habuerat. Nam corpus si magnum erat uiuo homine & mortuo quoque magnum/ & si pingue pingue quoque postquam anima decesserit aliquo tempore manet/ & si cicatrices uulnerum habeat uiuens/ aut ossa quaedam fracta uel membra trunca eodem modo profecto se habet post mortem antea quam omnino corrumpatur. Similiter & in anima postquam denudata corpore fuerit/ habitus omnes in quibus exercuit passiones & studia inesse perspicuntur. Cum igitur ad inuicem anima peruenerit ueluti ad Rhadamanthum asiaticum/ confestim iudex etiam si regis magni anima esset in ea perspicit uulnera & cicatrices iniuriarum quas singulae operationes animae imprefferunt. Videt tortuosa omnia falsitate atque superbia/ cognoscit nihil ibi esse rectum propter licentiam/ delicias/ contumelias/ incontinentiamque in uiuendo cernit omni turpitudine animam esse repletam. Quare recte ad carcerem tartari imittit/ ubi suppliciiis torquetur/ ut aut ipsi purgati meliores fiant/ aut exemplo suo alii moniti formidine cruciatus a peccando deterentur. Purgantur autem quicumque curabiliter peccarunt doloribus/ & hic uiui/ & apud inferos mortui. Non enim aliter possibile est impressas uitiorum detergi maculas. Qui uero maxime iniuriati sunt ac incurabiliter peccarunt/ nulla his unquam utilitas accidere potest quia incurabiles sunt sed alii exemplo suo iuuantur/ ex quibus ego archelaum fore & similes ei tyrannos non dubito. Reges enim propter peccandi licentiam omnes pene scelestissimi sunt. Testis est Homerus qui reges atque tyrannos apud inferos in sempiternum cruciari asserit: Tantalum

Sisyphum: Tityum/Thersiten/aliosq; confimiles/priuos aut homines nullus unquam scripsit perpetuis tanq; incurabiles apud iferos cruciatibus detieri. Quare foeliciores certe sunt priuati principibus/nec tamen prohibet aliquem bonum uirum principem esse/sed cum arduum atq; difficile sit in magna peccandi licentia se ipsum continere magna laude dignum est o callicules/pauci tamen inueniuntur. Vnus uero de his q; potentiam habuerunt Aristides lysimachi uirtute praclarus fuit/ut ergo dixim; atrocissimas uitioꝝ ferentes in aia cicatrices a iudice in poenas mittuntur. Quam aut ab omni cicatrice peccatorum deterfam uidebit animam/nec quae sit/nec unde fuerit quaerens admiratus ad beatoꝝ insulas misit. Haec eadem etiam Aeacus baculum habens sicut & Rhadamanthus iudicat. Minos autem aureum sceptrum tenens solus sedet utriusq; iudicium considerans. Ego igitur o callicules has rationes uerissimas esse credens nihil aliud considero/q; quomodo mundissimo animo adiuuicem accedam/ac ideo neglectis humanis honoribus conabor recte uiuendo q; optimus fieri. Obsecro aut ceteros omnes/& te ipsum ad hunc calcem uirtutis curriculo tendere. Turpissimum enim est tibi ipsi in illo iudicio nullo modo prodesse poteris. Haec forsitan fabulose tibi quasi ab anu quadam dici uidentur ac ideo spernis. Non esset autem mirum haec a te sperni si diligenter quaerentes meliora uerioraq; istis inuenire possem;. Nunc uero cum scitis tres graecorum omnium sapientissimi tu/& Polus/& Gorgias non poteritis tamen uere dicere q; oporteat alia quadam nos uita q; ista uiuere/quae illic etiam plurimum conducit. Oia. n. alia facile redarguunt. Hic uero sermo firmus atq; stabilis semper manet. Quare cauere magis debes ne laedas/q; ut laedaris. Omnes. n. studere debent non ut boni uideantur/sed ut & publice & priuatim boni sint: Plato igitur Aeacum; Minorem; Rhadamanthum defunctorum iudices constituit. Diuina uero scriptura ipsi deo iudicium attribuit/qui singulis secundum opera sua redditurus meritum est.

¶ Quod non in omnes efferenda sunt ueritatis dogmata. Cap. III.

Aueas Plato inquit ne rudibus haec hominibus committas. Hi. n. nihil magis quam has utilissimas narrationes derident/queadmodum contra ingeniosi ac sapientes nihil magis admirantur. Quare cum eis sapi; haec narant; crebro audiendo uix tandem ut aurum multo labore purgantur. Sic & diuina scriptura res mysticas ad multos efferendas prohibet/apud quam primus Moyses scribitur recusasse perfecturum. Alium enim inquit supplicio domine qui hoc onus ferre possit mittere uelis. Saul etiam occultasse se dicitur ne regnum susciperet. Hieremias quoq; recusasse fert; & Plato similiter consulit dicens. Propterea o Thrasymache ut modo dicebam nemo sponte ad gubernandam rempublicam accurret.

¶ De Viro iusto secundum Platonem. Cap. V.

De hac cum hebraeorum prophetae contumelias omnes atq; pericula subeunda propter uirtutem & ueritatem conclament consentanea Plato in secundo/de re publica scripsit. Non ut uideatur inquit iustus generosus uir qui iustitiam colit/sed ut sit. Si enim quia iustus uideatur honores quispiam nanciscitur incertum sit utrum propter uirtutem an propter honores iustitiam sequitur. Sed figuramus ut cum neminem unquam laeserit iniustus uideat. Si ergo sic affectus nullo piculo/nullo cruciatu a uirtute remouet; tunc uere iustus atq; generosus est. Haec Plato uerbis quae re ipsa iusti uiri apud iudaeos comprobantur/qui tanq; iniqui/alii lapidibus/alii gladio/alii alio modo necati sunt. Caprarum atq; ouium pellibus induti rebus pene omnibus egentes in desertis errantes in montibus & speluncis & terrae cauernis. Apostoli etiam saluatoris nostri maxima pietate & iustitia uiuentes malefici multis uidebantur. Quare spectaculum facti sunt mundo & angelis & hominibus esurientes sitientes nuditate ac uerberibus laborantes / ut ait

apostolus. Sed iniuriā ut ipse addit passi benedicebant: persecutiones magno ferebant aīo: turpi affecti fama afficientes ad uirtutem exhortabant / & quasi quīsq; orbis reputati gaudebant / & usq; ad hęc tpa generosi martyres ubiq; terrarum non ut uideantur / sed ut sint pii atq; iusti multo plura maioraq; / quam Plato uerbis expressit re ipsa patiuntur / uincti uerberibus / afflicti tormentis / atq; eculeis cruciati. Et demū post multos diuersosq; dolores crudelissimo genere aliquo mortis consumpti. Quibus similit̃ apud gentiles aliquem nunq̃ inuenies / ut non iniuriā de iudaīs nostrisq; præclaris uiris / q̃ pietate ac uera iustitiā pfulserunt Plato illa perscripsisse uideatur.

Quod etiam de serpentis fraude / Moysen Plato sequitur. Cap. VI.

Cum Moyses ineffabili quadā ratiōe in p̃ncipio creationis mundi paradīsum quendā a deo plantarum dixerit hoīemq; ibi a serpente per mulierē decaptū narrauerit / aperte Plato commutatis noīb⁹ in symposio allegorice similia posuit. Pro paradīso. n. dei hortos iouis appellauit / pro serpente decaptioneq; ipsius paupertatē ifidiāntē posuit. Pro uiro autē primo / quem dei consiliū atq; puidentia quasi nuperime natum filiū produxit consiliū filiū. Porum noīe posuit. Cūq; Moyses in ipsa constitutiōe mūdi factū hoc dixerit / cum Venus facta esset id accidisse. Plato narrauit uenere allegorice propter pulchritudinē mundū appellans. Sed uerba eius hęc sūt. Cum inquit facta esset Venus & alii dī & consiliū filius Porus i conuiuiū conuenerūt / & post cenam iopia tanq̃ mendica ad ianuam domus ubi conuiuebant. accessit. Porus autē nectare supatus (nondum. n. uini usus iuentus erat) in hortos Iouis ingressus grauer dormiebat. Inopia uero propter idigentiam ad ifidiandū parata ut ab eo liberos susciperet. apud eū accubuit & hoc dolo cupidinē a Poro cōcepit / his Plato allegorice illa mofayca uoluit significare.

Quō Plato quasi ioco ex uiro sumptam mulierem scripsit. Cap. VII.

Propterea Moysē dicente Adā aut non iueniebatur coadiutor similis eius. Immisit ergo deus soporē in Adam. Cūq; obdormissit tulit unam de costis eius / & repleuit carnē pro ea / & ædificauit deus costā quam tulerat ad Adā in mulierē. Cū non itellegerit Plato quo sensu id dictū est / q̃a tñ mofayca oīa fuerat admiratus uoluit oīno præterire. Itaq; Aristophani comædo / q̃ et reb⁹ hōestis illudere solebat orationem in Symposio attribuit dicens / oportet primū uos naturā humanā & passiones ipsius p̃discere. Prisca. n. nostra natura alia erat q̃ nūc est. Non. n. duo g̃na hoīum ut modo / sed tria fuerūt. Ad masculū. n. atq; sceminā tertiuū et aderat utrisq; cōe / cui⁹ rei nomen solūmodo relictum est. Res uero penitus perit. Nā Androgynū tunc re ipsa & nomine ex utrisq; mare. s. atq; femina constabat. Istis cum aliquantulum ut Aristophāes solebat illuserit subiūgit dicens. Hęc Iupiter dixit / & incidēbat homines medios / & Apollini iussit partes incisorum ita coniungere / ut facies ad cæsuram uerteretur.

De prima hominum uita. Cap. VIII.

Cum Moyses primam hoīum uitam in paradīso dei nulla re idigentem quasi diuinā asserat / oīaq; sponē a terra producta nudosq; fuisse confirmet : Audi quēadmodū ea ipsa plato græce conscripsit. De inq; pascebat eos sicuti nūc homines nonnulla animalium genera nulla tūc erat respublica / nec liberorum procreatio. A terra enim homines emergebant / & hęc omnia / quæ modo sunt habētes magna optimorum copia fructuum facillime atque optime uiuebant / quos non culta / sed sponē terra edebat / nudī sine aliqua erant molestia / uicissitudines enim temporum summa temperie connectabantur.

Quod etiam collocutionem serpentis & Aeuæ secutus est. Cap. IX.

Pudentiorem oibus bestiis terræ serpentem fuisse/ & sermonē eius uicissim cum muliere habitum Moyses scribit/ quam rem quō Plato narrauit non est alienū audire. Qui saturni tēpibus erant inquit tanta uirtute pollebant/ ut non cum hoibus solum/ uerū etiā bestiis oratione uti possent. Sed non ad philosophiam & inter se & cum bestiis hac uirtute utebantur diligenter scrutātes de singulorum natura ad accumulationem prudentiæ. Sed cibo atq; potui tanq̄ eluones continue inhærentes fabulas secum & cum bestiis tales conferebant quales modo de ipsis narrantur.

Quod ordinem etiā scribendi secutus est. Cap. X.

Moyses in scribēdis legib⁹ antiq̄tate magna p̄ exordio usus uitas hoium & diluuiū narrat & uirtutes atq; delicta nobilissimorū uiroꝝ/ q̄ post diluuiū fuerāt diligenter exponit. Nā putilem hanc historiā legib⁹ futurā iudicauit/ hūc scribendi modū in legib⁹ Plato imitatus est/ his primordiis. n. legū antiq̄tate utit⁹/ & diluuiū mentione facta uitam ēt quæ post diluuiū fuerat explicari non rēnuīt. An inq̄t igitur pri sci sermones ueri nobis uident⁹ q̄ nā multis pestib⁹ atq; diluuiis hoies ita perisse ut paucissimi relictī sint. Valde inq̄ hoc uerissimile cūctis uidet⁹. Intelligendū est igitur eos/ qui nunc effugerunt montanos quosdā fuisse in cacuminibus altissimorū montium habitātes/ a quibus postea hoies multiplicati sunt. Quare necesse fuerat artium disciplinæq; ciuilibus imperitos fuisse ac ab oī ambitione habēdiq; cupiditate cæterisq; uitiis/ quæ in ciuitatibus maxie sunt liberos/ his talibusq; latius narratis uitas hoium q̄ post diluuiū fuerūt exposuit. Deinde ad græcorū antiq̄tatem descēdit/ ut ad hebræorum Moyses. Eorum igitur meminit/ qui præclara facinora in troia fecerūt disciplinam lacedemoniorū ciuile non prætermittit. Per sarum quoq; uitas tam eorum qui recte q̄ eorum q̄ perperam uixerant nobilissimorū tetigit. Et post historiā huiusmodi legum positionem aggressus est/ adeo etiā in his Moyse doctrinam admiratus est.

Quod a pietate in deum leges exorsus est ut Moyses. Cap. XI.

Cum Moyses uniuersas leges suas disciplināq; uiuēdi a pietate in deū depēdere uoluerit/ ac ideo a creatore oium inītiū librorū suorū fecerit/ & res humanas a diuinis depēdere docuerit ipsasq; diuinas ad deū creatorē oium rettulerit operæ precium est considerare quomodo Plato eū diligentissime sequens cretensium ac lacedæmoniorum leges icusat. Mosaycam uero legem apte probat sic in priō de legib⁹ dicens. Cretensium leges oibus græcis non maxie conferunt. Ita. n. recte positæ sunt ut utentes eis cum oīa bona ide consequantur foelices sint. Dupliciter aut bona dicuntur/ alia. n. humana sunt/ alia diuina/ dependent aut a diuinis humana. Diuinis igitur quæ maiora sunt susceptis mīora ēt possidentur. Illis aut spretis utrisq; ciuitas priuatur. Minorū uero primū est sanitas deinde pulchritudo/ tertio uires ad cursum/ & ad alios corpis motus/ quarto diuitiæ quæ non cæcæ sunt ut uulgo dī si prudentiā sequuntur/ quæ qdē prudentia diuinarū rerū priā est/ deinde rōne habita moderatio ex his duobus fortitudie adhibita iustitia tertio emergit/ quarta & fortitudo/ quæ omnia natura rebus humanis anteponuntur. Quare oportet ut legislator hunc ordinem sequatur/ deinde mandandum ciuibus ut ad hæc respicientes operentur. Humana enī ad diuina. Diuina uero ad principem intellectū referēda sūt. Et post pauca. Oibus istis legislator custodes præficiet eos qui prudentia & uera laude gaudent/ ut intellectus hæc oīa moderationi atque iustitiæ coniuncta/ nō autem diuitias aut ambitionē sequatur. Quæ omnia in legib⁹ Iouis & Apollinis pythii/ quas Minos & lycurgus cōposuerūt inesse uidebitis. Patent enī his q̄ artificio & exercitatioe legū peritiā hñt. Cæteris uero nullo pacto Moyses quoq; multo prius a diuina doctrina facto principio/ & uiuēdi disciplina ad illā relata oib⁹ principes

atq; custodes dei sacerdotes p̄fecit. uiros. s. iustos prudentiæ ac uere laudis amatores.

Quod a pueritia in legalibus pueri exercendi ludo sunt. Cap. XII.

Consulo igitur ut ab ineunte pueritia inquit ludendo atq; studendo rebus tamē
 c semper congruenter has res pueri percipiāt. Hoc. n. modo in bonos uiros eua-
 dent. Si. n. agricolam quēdā aut ædificatorē probū fore desideramus eum in
 tenera ætate ludentē pueriles qualdā domos ædificare uidebimus aut instrumēta quæ-
 dam agriculturæ fabricare/ quæ quīs inutilia sint/ ad imitationē tamē utiliū uerorūque
 instrumentorū nō parū cōferunt. In omnibus. n. etiā ludēdo conari debemus ut puero-
 rum studia & cupiditates eo uertamus/ quo ipsos peruenire desideram⁹. Caput autem
 doctrinæ infantium alimentū est quod ludentiū animū ad expetendū illud adducet/ quo
 in uirili ætate ipsos uti decreuimus/ multo breuius hoc Moyses atque dilucid⁹. Et erūt
 uerba hæc inquit/ quæ ipse tibi hodie præcipio in corde tuo & in aia tua / & propones
 ea filiis tuis quod ex prisca consuetudine ad hodiernū usq; diē diligēter iudæi cōseruāt.
 In secundo autem legum disciplinam inquit appello uirtutem/ quæ puerorum animos
 continere potest. Voluptas enim & dolor/ amor/ & odiū q̄ recte fieri pōt anteq̄ ratioe
 moueantur in animos eorum fluunt/ ut facilius cum ad ratiocinādum peruenerint cō-
 uenienter rationi omnia peragant/ quorum cōuenientia uirtus perfecta est. Assuescant
 ergo a pueritia dolore ac uoluptate recte moueri ut a principio usq; ad extremum uitæ
 oderint quæ odisse oportet/ & amēt quæ amāda sunt. Sed multo ante Dauid quæ odio
 insequenda/ & quæ amanda sunt iuuenibus/ & prouectis similiter declarauit dicēs. Ve-
 nite filii audite me/ timorem dominī docebo uos. Quis est homo qui uult uitā/ diligit
 dies uidere bonos. Prohibe linguam tuam a malo/ & labia tua ne loquantur dolum. Di-
 uerte a malo & fac bonum/ inquire pacem & sequere eam. Et Salomon audite filii inqt
 disciplinam patris/ legem meam nolite obliuisci/ & rursus uiam impiorum non ingre-
 diaris. Innumerabilia huiusmodi facile in scriptura inuenies/ quibus adolēcentes atque
 prouecti simul ad pietatem exhortantur.

Quod diuinarum rerum imagines hæc inferiora Plato putabat. Cap. XIII.

Iuinis oraculis Moyse didum est/ facies oia secūdū figurā quæ tibi monstra-
 ta in monte est. Id apostolus latius exposuit dicens. Umbrā exemplūq; cæle-
 stiū legalem cultū fuisse. Apertissime nāq; mosayca uniuersa tanq̄ umbræ ac
 symbola cælestiū sunt. Nunc uero audi quēadmodū Plato in sexto de republica hūc lo-
 cū imitatus est. Deo inqt & mūdo uerus philosophus loquens mundus atq; diuin⁹ qn-
 tū potest efficiet. Si ergo necesse fuerit quæ ibi uidet in morib⁹ hoīum & priuatim &
 publice ponere/ ut non modo seipsum uerū etiam alios per illa confirmet/ putasne mo-
 destiæ/ iustitiæ/ & oīno uniuersæ uirtutis iprobū magistrū futur⁹? Minie inq;. Sed mul-
 ti uidelicet parum nobis credunt dicentib⁹ non aliter posse foelicem ciuitatē fieri nisi pi-
 ctiores illi eā depingant/ q̄ diuio exemplari ad pinguendū utunt⁹/ imo credent inqt. Sed
 quid est modus picturæ? Quasi tabula in quam ciuitas & mores hoīum primū quod
 oīum difficillimū est mūdi puriq; faciūdi sunt/ non. n. prius scribendæ sunt leges q̄ mū-
 dam feceris ciuitatem. Deinde formula disciplinæ scribenda depingendaq; est.

Quod adolēcentes cantibus ad uirtutem præparandiq; sunt. Cap. XIII.

Idas etiā canendas putat sic dicens. Ter iam & quater dictū est disciplinā es-
 se puerorū educationem/ quæ ad rectā legalemq; uitā pducatur. Ut igit pueri
 aīus legem ita sequatur ut una cū ea gaudeat atq; doleat odas perdiscant/ cre-
 broq; canticent/ qbus laudes atq; uituperationes earū rerum contineant⁹/ quas lex lau-
 dat/ aut uituperat. Quoniā. n. teneriores anni rōnem uirtutis non suscipiunt/ ludo atq;

cantu p̄parantur: Iure igitur apud nos prophetarum odæ a pueris addiscuntur.

Quod poetæ recte dicere cogendi sunt. Cap. XV.

Poetæ inq̄t Plato cogendi sunt carmibus dicef bonū q̄dem modestū iustūq̄ uirū fœlicē esse atq̄ beatū/siue magnus/siue paruus sit/& siue diues/siue pauper. Si uero iniustus esset ēt si ditiōr esset q̄ Cyniras aut Midas miserrimū oīum esse. Dicant igit̄ poetæ neminē esse uirū appellandum/q̄ non oīa quæ uulgo bōa dicunt̄ iuste acq̄rat atq̄ disponat/q̄uis hæc bona non recte bona dñr. Sanitas. n. primo/deinde forma/tertio uires/quarto diuitiæ numerant̄. Innumerabilia hmōi cætera sunt. Nā & acute cernere atq̄ audire/aliūsq̄ sensibus integre uti bona uidētur. Et ad hæc oīa posse facere quæ cupias/& demū immortalitas cū ipsorū oīum possessione. Ego aut̄ assero iustis sanctisq̄ uiris hæc optima esse/iniustis aut̄ pessima. Sanum. n. esse acute cernere/& oīno facile sentire/ac immortaliter uiuere absq̄ uirtute pessima sūt. Talia ergo Rhythimo ac numero a poetis cōposita adolescentes pdiscant. Ego enim dicere non dubito ea quæ mala uulgo dñr iniustis bona esse/iustis mala. Quæ uero bona uident̄ bona uere bonis sunt/malis aut̄ mala. Hæc multo ante odis Dauid sancti spūs gr̄a cōmonitus conscripsit docuitq̄ q̄s uere beatus est/& q̄s beato contrarius. Psalterium. n. suum incipiens inquit. Beatus uir qui non abiit in consilio impiorū & cætera. Vnde Plato admonit̄ poetis dicendū esse ait bonos uiros beatos esse. Diuites aut̄ si mali sint miseros esse quod ip̄e dauid sic in psalmis edidit. Diuitiæ si fluūt nolite cor appōere. Cætera quoq̄ oīa quæ hic philosophus dicit ad uerbū fere in sacro psalmorū uolumine scripta inuenies.

Quod Hymni canī non debent nisi prius examinentur. Cap. XVI.

Addit deide Plato dei aut uiri diuini opus esse recte rhythimo atq̄ carminib⁹ uti quare diligenter hac de re leges ponendas esse censet/q̄bus ad uirtutē uniuersa musica respicere cogatur. Hoc ille uerbis/re aut̄ ipsa iudæi cogebantur non alios hymnos & odas suscipere q̄ eas quæ a spū sancto p̄ prophetas essent cōpositæ. Concedo deinde Plato quod uulgo dī uoluptate musicā diiudicari. Sed illā esse optimā musicā q̄ optios & doctos uiros delectat ac maxime illū q̄ uirtute cæteris præstet. Virtute igitur opus est iudicibus & p̄sertim fortitudine atq̄ prudentia. Neq̄ enī theatri plausu aut pp̄ ignorantiam aut p̄pter formidinem duci debent. Apud iudæos ēt p̄scis t̄pibus diuinorum cantuū iudiciū non multitudinī tradebatur. Sed erāt aliqui quibus paucissimi diuino spū hæc iudicātes qb⁹ solūmō licebat p̄phetarū libros consecrare ut ita dicā ac cōprobare/ea uero quæ aliena a spū sancto uiderentur improbare atq̄ reicere.

Quod non semper uino utendum est. Cap. XVII.

Carthaginensium inquit legē magis q̄ lacedæmoniorū atq̄ cretensium laudo ut nunq̄ in castris q̄sq̄ uinū gustare gaudeat/sed toto militiæ tempore aquæ usū cōprobari. In ciuitate aut̄ seruis nunq̄ uini usus concedendus est/nec magistratus tēpore quo rempublicā gubernant uino utantur/nec gubernatores/nec iudices/nec qui deliberaturus in consiliū uocatus est/nec ullo modo in die nisi ualitudinis gratia/nec nocte eos tam uiros q̄ fœminas/q̄ liberis dare operam statuerūt/leuiōres. n. homines uini usi fiunt & animæ calefactæ tanq̄ ferrum ignitū molliōres reddunt. Hæc multo ante Moyse constituit. Sacerdotes. n. iubet sacrificandi tempore a uino abstinere. Locut⁹ est. n. inq̄t dñs ad Aaron dicens: Vinū & sinceram non bibetis tu & filii tui tecū/q̄n̄ in testimoniū tabernaculū ingredimini/aut quādo ad altare acceditis ne moriamini & lege hoc in æternū in generationes uestras firmatum sit/uotum etiam uouentibus similiter præcipit dicens. Vir aut̄ mulier qui uotum facit a uino & sincera mundus erit/& acetum uini & acetum siceræ non bibet. Salomon quoq̄ magistratus & iudices a ui-

no abstinere iubet. Consilio inquit omnia facias consilio uinum bibe/potentes qui iracundi sunt uinum non bibant/ne si biberint sapientiae atque laboris obliuiscant. Nec ignorabat Plato scripta haec apud barbaros fuisse quo occultius his uerbis denotauit. Siqdem inquit habitant utrum huiuscemodi disciplina ciuilis fuit/aut est nunc est apud aliquos barbaros procul ab oculis nostris/aut futura unquam sit parati fumus rationem ostendere factam iam fuisse & esse in praesentia/futuramque esse quando eadem musa in aliqua ciuitate praeualebit nec nos impossibilia dicere.

Quod nobiscum nobis gerendum est bellum. Cap. XVIII.

Ecce inquit a nobis dictum est omnes homines sibi ipsis pugnare neminemque esse qui sibi ipsi hostis non sit. Quare praecipua optimaque uictoria esse seipsum uicere/sicut econtra turpissimum atque pessimum a seipso uici. Et post pauca unus est unusquisque nostrum/sed duos secum contrarios ac amentes habet consiliarios uoluptatem atque dolorem quibus optiones futurorum accedunt/quas ceteri spei nomine appellamus/proprie autem quae ante dolorem spes est timor/quae uero ante uoluptatem confidentia nominatur. Ad haec omnia ratio accedit melior aut peior; quae cum quod publice constitutum sit lex nuncupatur. Deinde haec passiones inquit in nobis quasi nerui aut funes huc & illuc ad contrarias operationes attrahunt. Ratio uero unum rationi oportere constanter inherere persuadet/quae quidem ratio aureo quodam fune atque ceteri lege uidelicet ciuitatis iniri solet. Aliae autem durae asperaeque tanquam ferreae sunt. Haec ubique ferme diuinae litterae praedicant appetitum rationi pugnare docentes rationemque optimam esse quae de lege dei uictoriamque laudatissimam cum huic rationi appetitus subiicitur.

Quod peccatorum anima est causa. Cap. XIX.

Undecimo autem legum necesse est inquit tam uirtutem quam uitiorum causam esse animam quod moysaico illi consentaneum est/si anima peccarit/& si anima delictum fecerit.

De uero Philosopho. Cap. XX.

Utrum in hebraica scriptura de studioso ueroque philosopho dicat/bonum est uiro si tollat iugum in iuuentute sua/sedebitque solus ac tacebit/cumque diuini prophetae ac sublimi philosophia in montibus atque speluncis degerint ad solum deum mentem erigentes. Audias quemadmodum est Plato hunc uiuendi modum comprobauit dicens. Qui praecipui in philosophia sunt ab adolescentia est ipsam uiam quam in forum abducit ignorant/nec ubi curia aut ceteris aliis conueniendi locus sit sciunt. Leges autem & decreta nec scripta uiderunt nec audierunt sodalitia & magistratus/coetus & coenas nec somnio quidem uiderunt: Si bene autem aliquid aut male a uiris uel mulieribus in ciuitate factum est non minus cum fugit quam maris harena/quae omnia ita nescit/ut nec nescire se quidem sciat. Non enim haec fugit ut melior uideatur/sed ut sit. Quare si est corpore in ciuitate sit/mens tamen omnia haec contemnes super terram uolauit/ut est apud Pyndarum quomodo id dicit o Socrates inquit cum Thressa quaedam Thalem caelestia respicientem quae cogitatione occupatus in puteum deciderat reprehendisse dicatur quod dum caelestia quaereret quae ante pedes sunt non uideret. Hoc inquit scilicet in omnes philosophos dici potest. Vere namque qui recte philosophatur non solum ignorat quid uicinus faciat/sed pene si homo est aut pecus/non aduertit.

Quid sit homo & quid praecipue hominem facere conueniat id uero diligentissime quaerit/quare o carissime Theodore si quando homo philosophus in iudicio uel alio loco publico loquitur de rebus istis hominum cogitur risum omnibus praebet/& in difficultates quam inexpertus est quasi in puteum incidit. Proprium enim sibi est neminem conuictis petere/& in laudationibus cum non ficte sed uere ac ex animo dicere uideatur/leuis quidam atque insanus uideatur. Si regem enim laudari aliquem audiuerit agasonem aut bubulcum laudibus efferri arbitratur quod si mille iugera terrae possideat aliquem audierit/parua haec dicit/qui uniuersum

Duodecimus

orbem cogitatione cōplecti confuevit. Valde aut etiā illos contēnit qui se generosos p̄ dicant/& auos proauos attauosq; suos in mediū adducunt/amentiam ip̄sorū ideo spernit quia uniuersum hoīum genus cognoscere nequeunt. Auos.n.& progenitores innumera biles singuli habuim⁹/quoꝝ alii diuītes/alii pauperes/alii reges/serui barbari grāciq; fuere/ideo ridet quod in quinq; aut uiginti progenitorū genealogia nonnulli glori entur. In oibus igitur istis uerus philosophus uulgo deridetur. Et modo superbus/mo do rerū humanarum ignarus putatur/& paulo post si oibus inq; o Socrates ut mihi p suaderes maior pax & pauciora mala essent in hoibus. Non est possibile o Theodore inquit mala oīno ab hominibus auferri/nō.n.apud deos/sed apud mortales necessario & in hoc loco uersantur/q̄ obrē toto aīo conari debem⁹ hinc illo transire. Trāsitus aut & fuga terrenorū est imitatio dei quantū hominī possibile est. Imitatur aut deū iustitia sanctitate prudentia. Sed nō est inquit facile persuadere multis ita se ista habere/sed nequitiam fugiendā uirtutēq; sequendā putant/nō rerū ip̄sarū gratia/sed ut bonus uidearis. Hęc inq; aniles fabulæ sunt/ueritatē aut altius nos exponam⁹/deus nullo modo in iustus est/sed q̄ maxime iustissimus/nec ē ei similius aliquid q̄ si quis nostrū iustissimus fiat quare dei cognitio sapientia est/& uirtus uera. Ignoratio uero ruditas est & nequitia manifesta/quecūq; autē alia dicitur sapientia uidetur quidē sed nō est. Nā quæ in rebus ciuilibus est onerosa/quæ uero in artibus fabrilis. Quicūq; igitur iniuriatur sapiēs propter astutiā suā dicendus nō est. Ignorat.n.quod minime ignorare oportet quantū iniustitia detrimentū afferre solet nō quod ipsi detrimentū putant uulnera uel mortē/ quæ patiuntur ēt q̄ nihil iniuriantur/sed quod effugere iniuriantib⁹ impossibile apud scri pturā ēt humana uniuersa hęc sapiētia stultitia noiatur. Scriptū est.n. Perdam sapiētia sapientū/& itellectū itelligentiū destruā/ubi sapiens/ubi scriba/ubi conq̄sitor huius sæculi. Quod aut q̄ uere ac secūdū deum philosophat̄ nihil prauū sapere debet. Inde disci mus q̄a non ea quæ uident̄/quæ t̄palia sunt/sed ea quæ non uident̄/quæ æterna sūt cō siderare iubemur. Nequitiam aut in terris & in hac mortali uita conuolui propheta ostē dit dicens. Quia futurū & adulteriū & cædes fusa in terrā sunt/& sanguinē sanguini cō miscent. Ad deū aut hinc fugiendū esse Moyses ostēdit. Post dñm deū tuū ambulabis/ & ipsi adhærebis. Imitandū quoq; deū esse significat dicens. Sancti sitis q̄a dominus de us noster sanctus ē. De iustitia uero dei Dauid clamat. Iustus dñs iustitiam dilexit. Idē diuitias contemnendas esse docuit dicens. Diuitiæ si affluāt nolite cor apponere:& rur sus/noli timere cum diues factus fuerit hō:& cum multiplicata fuerit domus eius/qm̄ cum interierit non sumet cum eo oīa/prīncipatus etiā hominū non multifacere mo net cum dicat. Nolite confidere in principibus in filiis hoīum quibus non est salus. Exi bit spūs & abibit in terram suam/in illa die perdentur omnes cogitatiōes eius.

Quod nonnunq̄ falso ad utilitatem audientium utendum est. Cap. XXI.

On aut inquit Plato alienum a grauitate sua legis lator putabit falso aliqd ac fere inepte ad utilitatem iuuentum dicere/maxime si quod falso dr̄ audietes ita trahat ut non uī sed sponte iustitiā uelint suscipere/solidū.n.bonū ueritas/ sed non ita facile plarūq; psuadet. Innumerabilia hmōi uerba sunt in scriptura ut puta quando p̄nitere deum/aut dormire/aut irasci/aut aliis pturbationibus ferri scribitur/ quæ quīs altius interpretata non procul a ueritate sint/uerba tamen ipsa uel terēdo uel permulcendo non nihil profint illis qui altiorem uestigare sensum nequeunt.

Quod omne genus hoīum ad ueritatem uacandum est. Cap. XXII.

Ecce in superioribus Plato inquit uiros & mulieres/liberos & seruos/iuue nes & senes. sic disciplinam ciuilem dictum est amplecti oportere/ut nūquā

cessent variis modis atq; carnibus quæ diximus decantare. Et in quinto de republica. Nihil inquit o Theodore ad gerendam rempublicam pertinet quod ad mulierem/ quia mulier non pertineat/ aut ad uirum pertineat quia uir. Sed cum una natura utriusque aialis sit/ quæ ad uirum natura hæc ad mulierem et natura pertinet/ est autem in omnibus imbecillior uiro mulier. Vtrum igitur uiris omnia/ mulieribus uero nihil concedemus? non recte inquit. Recte inquit dicis/ nam mulier alia medica esse potest/ alia musica/ alia ad utrumque septa natura/ si militer alia bellicosa/ alia non/ alia philosophus/ & alia non/ alia magni animi/ & alia pusillanimis/ & alia ad custodiendam ciuitatem nata/ alia non/ sicuti & uiri/ eadem. n. est utriusque natura præterquam quod altera imbecillis/ & altera robusta est/ quare similes natura mulieres ad cohabitandum simulque rempublicam gerendum uiris dandæ sunt. Decet. n. ut natura similes potius quam dissimiles conueniant/ hæc re ipsa apud iudæos factitata cognouimus. Docet. n. eorum historia nonnullas mulieres uirtute atque prudentia ciuitatem ab hostibus liberasse. Doctrina quoque nostra omne genus hominum tam uirorum quam mulierum liberorum simul & seruorum græcorum aequaliter ac barbarorum paruulorum ætate ac senum in hoc diuino ueroque philosophandi genere nostro libenter suscipitur.

¶ Quod etiam de Salomonis parabolis Plato multa accepit. Cap. XXIII.

i N parabolis Salomonis memoriam iusti laudibus efferi/ & nomen impiorum extinguatur breuiter atque commode dicitur. Similiterque dictum est ne beatum aliquem putes antequam moriatur. Audi ergo quomodo hanc ipsam rem latius in septimo de legibus posuit Plato. Quicumque inquit ciues præclare laborioseque aut animo aut corpore gesserint/ legibusque se obtemperantes fuerint laudibus post mortem efferi oportet/ uiuos. n. laudare antequam euita exierint ac bonorum operum finem imposuerint tutum non est/ hæc non de uiris solum/ uerum etiam de mulieribus intelligendum censeo. Diuitias atque paupertatem ne mihi des in parabolis. Salomon dixit. Plato quoque in tertio de republica. Iam diximus inquit quæ custodes ac magistratus ciuitatis diligenter pellere se debent/ curareque ne aditum in ciuitatem habeant/ quæ ista inquit sunt. Diuitia inquit & paupertas/ altera namque delicias otium & factiones afferunt altera illiberalitatem malignitatem & factionem. Malignitatem uero appello operationem infamem Moyses in legibus patrem atque matrem scripsit unusquisque timeat/ & alibi dicitur. Honora patrem & matrem ut bene tibi fiat/ quæ ambo in libro de legibus Plato coniunxit. Unusquisque inquit nisi mente captus sit/ & timeat/ & honorat. parentes. Et rursus seniores re & uerbo unusquisque uereatur/ & si ultra. xx. annos excedunt tanquam parentes honoret.

¶ De Seruis.

Cap. XXIII.

c Vm Moyses hebræum hebræo seruire indecens duxerit/ & si acciderit septimo anno liberum emitti iusserit Plato in libris de republica græca per græco seruire prohibet/ dicens nec græcum seruum habeas/ cæteris græcis similiter facere consulas. Sic enim ad barbaros græcia uersa facilius a se ipsa abstinebit. Nemo inquit Plato fines atque terminos terræ moueat/ nec domestici/ nec cuius/ nec uicini/ putauit enim ita illud intelligendum esse non transgrediaris terminos antiquos/ quos posuerant patres tui.

¶ Quod aliqua in alienum sensum accepit.

Cap. XXV.

q Vicumque autem inquit fines transgressus uicini arauerit agros damnum restituat/ impudentia autem atque illiberalitatis poenas det/ duplumque loco supplicium ei deponat cuius agrum arauit. Patris inquit peccata non lauant filii/ nisi quæ mortis supplicium alicui deberet/ hoc autem non ad filium aut nepotem solum/ sed usque ad pronepotem procedat/ hoc apertissime inde traxit/ qui reddit peccata patrum filiis usque ad tertiam generationem in furto quadruplum reddi iussit Moyses si occiderit aut

uendiderit quæ furto ablata fuerunt/sin autē quodcūque animal sit uiuum apud aliquē reperiatur duplū reddi iubet. Et Plato una inquit lex de furto ponatur/duplū enim red di par est. Si autē reddere nō habet uinculis teneatur quousq; aut reddat aut aduersario placet. Cum Moyses scripserit nō esse homicidam eum qui furē in fouea latentē interfe cerit. Congruenter Plato dicit nocte furem interficere licere. Innocens quoq; sit inquit qui spoliātem interfecerit. Si uero inquit brutū aliquod animal hominē interfecerit/ex tra urbem interficiatur/nisi in certamine id factū sit. Moyses uero si cornu inquit taurus uirum aut foeminā pculserit atq; interfecerit/lapidibus interficiatur/nec carnes eius co medantur. Dñs autē. eius innocens erit cū prophetica scriptura dicat. Ecce dñs israel fi lii hois pmixti oēs sunt ari/stagno/plumbo/& ferro/in medio camini argentū pmixtū sunt. Ideo hæc dicit dñs/quoniam facti estis oēs mixtura una/ideo ego suscipiā uos/si cut suscipitur argētum/& æs & ferrum/& plumbum/& stagnum/in medium camini/ ut suffletur in eo ignis & infundatur. Perspice quō Plato totum hunc locum intellexit/ & quasi fabulam exposuit. Audiatis inquit fabulam. oēs qui in eadem ciuitate uiuimus fratres sumus/sed cum deus nos fingeret aurū cum illis miscuit/qui ad gubernandum apti sunt/argentum aut cum illis qui armis ciuitatem defendunt/nam & isti honore di gni sūt/ferre at & æs agricolis & aliis opificibus infundit/hæc nōnunq; alterū ex altero fi unt. Nascitur. n. ex auro argentum/& ex argento aurū. Magistratibus igitur deus præ cipit ut magnam diligentiam habeant/si quis denegauerit ab auro in argentum/aut ex argento in peiora nullo mō ignoscant/sed naturæ congruentē reddentes honorem in opifices aut agricolas deducant. Quod si a peioribus argētum aut aurū productū sit/ honoretur iste/ad conuenientēq; locū argenti aut auri conscendat/hoc maxime oīum seruandū est. Cū. n. ferrū aut æs ad regendū peruenerit/tunc ciuitas destruetur/cū pro phetica scriptura ad psules populi dixerit: O pastores israel/an pastores seipsos pascun tur? nonne oues pascunt pastoribus? Ecce lac deuoratis/pinguem ouē occiditis/uelle ribus indumēta cōficitis/oues at meas nō pascitis/nec quod perierat quesiuistis/nec fra ctum alligastis/nec errantē reduxistis. Plato in primo de republica sic ista interpretat est. Nunc inquit Thrasymache illud dicendum pastoris esse pinguis q̄ maxime pōt pe cudes reddere. Tu aut dicebas nō ad ouium utilitatē/sed ad suam istud sibi esse faciun dum/quasi aut apes aut ut maioris uendat oues pasceret. Nō esset at hoc modo pastor sed heluo quiddam aut auarus. Pastor autē ille est cui nil curæ aliud est quā ut optime opus suū faciat/opus aut suū pascere est. Quare fateri oportet p̄cipis quoq; opus eē nō alterius utilitatē considerare quā subditū/cum in scriptura feratur a timore tuo dñe i utero cōcepimus & parturiuimus/& peperimus spiritū salutis. Socrates apud Plato nē in thetico sic imitat est. Qui mecū inquit uersantur idē patiunt qd parturientes: Do loribus. n. partus ac dubitatiōe replent/multoq; magis q̄ mulieres parturiētes exagitā tur/quē quidē dolorē partus excitare & sedare ars mea facile pōt. Ezechiel scribit & ui di. Ecce uentus turbinis ueniebat ab aquilōe/ac paulopost/& in medio eius similitudo quattuor animalū & aspectus eorū similitudo hois in eis & quattuor facies unī. Similitu do at uultus eorū facies hois & facies leonis a dextris ipsorū quattuor/& facies uituli a sinistris ipsorū quattuor/& facies aqlæ a dextris ipsorū quattuor quæ Plato imitatus sic est. Imaginē inquit animi fingam talē uidelicet/uales apud p̄scos naturæ quædā fa ctæ narrant. Chimæra. s. Scyllæ ac Cerberi/dicunt inquit/hæ/finge igitur unā quidē idæa uariæ feræ atq; multicapitis/q̄ domesticarū capita & siluestriū ferarū habeat. Diffi cile inquit est qd fingere te uolo/sed tñ qa facilius orōne q̄ cæra fingim?/p̄grediamur. Altera ergo idæa leonisingat/& postremo hois. Coniugat deinde sic in unū/ut hois

imago extrinsecus cōplecti cætera uideatur/ut qui oculis hoc animal cernit/cōsimiliter cum eam solummodo uideat/& interiora lateat.hominem solummodo esse putet/his ita factis iniustissime faciet/& inutiliter consulat/qui dicit leonē & cæteras feras nutriēdas esse.hominem autē fame sic deneruandum/ut facile a feris ducatur/ipsasq; feras nō esse ad amorem reducendas/sed incitandas potius/ut inter se pugnantēs alia aliā deuoret.Is autem iustissime simul atq; utilissime consulat/qui dicit dandam esse operā diligēter/ut aialis huius cōpositi ac multicapitis principatū solus teneat homo/& quasi agricola quæ māsueta sūt moderate nutriet/īmanes autē feras leonis uiribus usus domet.

¶ Quod in .xii. ciuitatem iudæorū imitatione Plato diuidit. Cap. XXVI.

In duodecim tribus iudæorū genus diuisum nemo ignorat/quem diuisionis numerum ciuibus suis Plato attribuit dicens in duodecim quam æqualiter fieri potest uniuersa regio partes partiatur/& forte una tribus unam partē possideat/& duces singularum tribuum eligantur.

¶ Quod situm urbis iudæorum secutus est. Cap. XXVII.

Prisca iudæi metropolim suam diuino consilio longe a mari in montibus condiderunt:Plato quoq; quam in legibus condidit urbem in simili hierosolymorum loco eam constituit ut uideantur ad urbem hebræorum respiciens uerba composuisse.Ferme nāq; inquit o amice per decem milia passum a mari abierit hæc ciuitas portumq; habebit quam optimum/& agros regionemq; fecundissimam/cauebitur autem ne alia ciuitas prope nimium sit:Maritimam.n.condere non debemus/ ne alienis moribus uariis uilibusq; faciliusq; corrumpatur.Cum autē per decem milia passum distet amari/portuosaq; optime sit/nec utilitate iocūditateq; maris omnino priuatur/nec ita facile moribus alienis repleta nequitiam fouebit.

¶ De Prouidentia. Cap. XXVIII.

Undecimo autem de legibus omnium rerum minimarum est curam & gubernationem deo creatori attribuit/impietatisq; crimine illos accusat/qui non agi gubernariq; omnia diuinitus putarit.Primum.n.inquit deum iam ambo cōceditis uidere audire scireq; uniuersa/nihilq; ipsum penitus effugere atq; latere posse. Est ne ita inquit/an aliter? Ita prorsus. Quid porro? posse ne deum omnia concedimus/an contra? non est negandum inquit omnia deo possibilis esse/optimum autē esse omnes concorditer iam concessimus.Nōne igitur desidia quadam otioq; pernicioso teneri deus uidebitur/si cum possit & sciat/uniuersum gubernare negligit:Rectissime id abs te dicendum est inquit.Deum igitur putare debemus quanto melior potentiorq; cæteris est/immo uero potentissimus at optimus & sapientissimus/omnibus suis prouidere.Nō enim fas est aliter omnino opinari/falsumq; omnino est non habere curā artificem his de rebus quas artificio suo effecit.Et post pauca/nulla inquit mundi pericula dei prouidentia effugit/nam cum pars totius gratia non totum partis factum sit/nullus pene totum gubernat nisi partū quoq; prouideat.Et post aliqua/nec.n.negligeris recte faciens nec si in profundum terræ deueneris/aut si in cælum euolaueris sed supplicio congruēti uexaberis/aut hic aut apud inferos quod mihi de illis est dictum putato/ quos tu quā magnos de paruis scelere quodam euasisse uidisti a miseria in beatitudinem uenisse dicebas.Hæc nonne similia illis sunt: Quo ibo a spiritu tuo? & ubi a facie tua me abscondam? si ascendero in cælum tu illic es/si descēdero ad infernum ades/si sumpsero penas uentorum & habitauero in extremis maris/etenim illic manus tua deducet me.

Tertiusdecimus

Eusebii Pamphili Liber tertiusdecimus.

Quod Plato gentiliū deos contemnebat.

Cap. I.

Ed abunde iam ut puto Platoniam philosophiam quasi hebraeorum lingua in graecam esse translata demonstratum est/nunc reliqua persequamur. Primum igitur considera quomodo priam de diis opinionem tanquam falsam redarguebat hoc modo scribens in Timaeo. Sed de aliorum demonum atque deorum generatione scribere maius est opus quam humeris nostris ferre possumus/quare his qui haec crediderunt credere debemus/qui cum a diis orti sint/& parentes suos qui sint optime teneant nullomodo falluntur/quare quis nec necessario nec uerissimiliter dicant/ tamen quia res sua enarrant/aequum est ut eis fidem adhibeamus legi obtemperantes/quare secundum priscorum instituta genealogia deorum terminetur/credanturque caeli & terrae filii Oceanus & Tethys fuisse/ex quibus Phorcus/Saturnus/Ops/& alii quamplures nati sunt/a Saturno autem & Ops Iupiter & Iuno. Primum igitur deorum nepotes poetas appellans deridere mihi deos uidetur/non deos sed homines nepotibus eorum natura similes fuisse ostendens/ deinde theologos ipsos quos deorum nepotes appellauit uehementer carpere uidetur / cum inferat/quis absque necessaria immo uero uerissimili demonstratione dicant/locari autem uidetur dices quia ipsi prope progenitores cognouerint suos/& quod impossibile sit deorum filiis non credere/praefer sententiam autem animi sui deos esse appellasse manifeste ostendit/ quia ut legem patriam uidelicet sequeretur/ita dixisse fatetur. Quae omnia ita esse facilius cognoscens/si audias quomodo clara uoce theologos gentium omnes his uerbis in epimenede reprehendat. Theologiam ergo inquit & uniuersam productionem/quonia male maiores nostri de his tradiderunt/suscipere melius est/ac ita defendere/ut aduersus impios dicere nolumus. Iure autem maiorum theologiam contemnendam esse in secundo de republica docet/ubi de poetis & theologis & de gentiliū diis his uerbis utitur/quae diligenter quaeso animo uoluas. In maioribus inquit minores quoque uidebimus/oportet enim eandem esse naturam/& idem posse maiores atque minores/non ne ita tibi uidetur? Videtur inquit/ sed non intelligo quos tu maiores appelles. Eos inquam quos Hesiodus atque Homerus caeterique poetae nobis tradiderunt. Omnes namque poetae fabulas componentes falsa hominibus & cecinerunt & canunt. Reiciendi ergo sunt non solum quia mentiuntur/uerum etiam maxime quia non bene mentiuntur/sed sunt quasi pictores dissimilia omnino illis pingentes/atque contraria quae pingere debuerunt. Haec inquit recte accusanda sunt/sed quoniam sunt falsa atque improbe dicta: Primum inquam maximum & de rebus maximis mendacium non bene mentitus est/qui dixit caelum ea fecisse/quae ab Hesiodo narrantur/& quod Saturnus ipsum uultus fuerit. Nam est si uera essent:tacenda omnino tamen putarent/nec ita facile ad omnes referenda/sed maxime certe caelanda/quod si necessitas quaedam dicere cogeret/paucissimis tradenda fuisse. Ardua.n. sunt nec praedicanda o Adymante in ciuitate nostra. Nec.n. inueni persuadendum est/ulcisci parentes oportere etiam si iniuriam inferant/nec autem omnino credendum est deos inter se ita dissidere/ut alius alii bella & pugnam cieant/nec.n. uera haec sunt/nec nobis conducibilia/qui si rempublicam conseruare uolumus/in testina bella odia & simulationes turpissimas ducere debemus/nec gigantum aduersus deos pugnas & heroum in cognatos adolescentibus explicandas iudico / sed si alii quomodo possemus nunquam ciui ciuem fuisse inimicum id libenter persuaderem. Haec enim maxime

adolescentibus/hæc uiris/hæc senioribus prædicanda. Quare poetæ cogendi etiã sunt hæc carminibus edere. Saturni aut uincula/& Vulcani a patre proiectio cum auxilium pulsatae matri afferret: deorumq; pugnae quas Homerus conscripsit nullo modo audienda. Nam etiam poeta q̄ optime atq; utiliter de deo fingere debent. Multum enim ad uirtutem huiusmodi carmina conducunt. Quas igitur dicemus utiles ad uirtutem de diis fabulas esse/ut respondeamus si quis interroget?

Quod mendosissime de deo poetæ scripserunt.

Cap. II.

Non sumus inquit o Adymante in præsentia poetæ/sed urbiũ conditores. Conditorem aut urbis oportet formas quasdam res tenere/in qb⁹ uersari poetæ ita debet/ut inde digredi sibi non liceat. Recte inqt dicitis. Sed quænam istæ formæ sunt? Tales certe inqt qualis sit deus heroicis lyricis tragædisq; dicendum est/ nam cū deus bonus uere sit/nihil ei mali attribuere debent. Bonū aut nullū nocet an non? Ita uidet inqt. Putasne igitur quod innoxii est nocere an non? Nullo modo inqt. Quod aut non nocet facitne qcq; malū? neq; id qdē. Quod porro nihil malū facit/nullius certe malū causa erit. Assentio. Nihil ergo nocebit. Præterea omne bonū utile est an non? Vtile uel delictet. Erit ergo causa felicitatis. Ita profus. Sequitur ergo ipsum bonum nō esse cām oīum/sed eorum solūmodo quæ probe se habent/malorū uero minime. Id iam negari nō potest. Necesse igit est in quā qm̄ de⁹ bon⁹ ē nō oīum ut multi putāt/sed paucorū (pauciora. n. bona q̄ mala sunt) cām esse. Malorū uero nō deus/sed alia quædā causa est. Hæc mihi uerissime dici uidentur. Non ergo audiendus est Homerus/cū ita impudenter de deo loquatur quod duo apud Iouē dolia sunt/alterū bonis/malis alterū fatis plenum/& cui Iupiter ex utrisq; dederit/is modo foeliciter/modo contra se habet/cui autē mala solūmodo destinauerit hūc magna sp̄ erūna calamitosaq; pestis insequit/foederis aut cōfusionē si quis p̄ Pallada & Iouem esse cecinerit nō approbābimus/nec cōtentiones atq; pugnas deorū/nec quod aschylus dicit/occasiones diuinitus hoibus dari malorum qn̄ eos deus perdere uoluerit. Nec nobis calamitas cæteraque huiusmodi audienda sunt. Sed uel nō fuerunt a deo illa facta/uel si a deo facta contendunt dicendū cū qui puniuntur miseri sunt/non deum creatorē sed miseriam suam sibi debita supplicia concitasse/quibus cruciatū meliores facti sunt/sed modo hæc prætermittēda. Malorū autem si quis audet causam deū dicere/si quidē uolumus bonis ciuitatē legibus fundare nullo modo patiemur. Nec enī fas est id dicere nec cōducibile nec cōgruens/sed omnino nefandum ac falsum. Probatum mihi hæc lex inquam. sitq; ista prima formulæ quod nulli omnium liceat malorum/sed bonorum solummodo causam deo attribuere.

Quod deus immutabilis ac uerus est.

Cap. III.

Ad hæc respōde quæso/utrū putes ab illa in aliã formam deum mutari ut nos decipiat/an simplicē esse/ac nunq̄ mutationē aliquam suscipere. Nō habeo inquit modo quod respondeam. Si quid autē a forma sua mutetur/uel a se ipso/uel ab alio mutari necessarium putas/an non? Necessarium certe/quod aut summū optimū potentissimumq; est/mutari ab illo nō poterit/hæc aut omnia deus est. Non ergo diuersas ab alio formas accipiet. A se ipso autē mutari qui potest dici? Vtrum enim ad melius/an peius mutabitur? Necesse est inquit si mutatur quod mutatur optimū est ad peius mutari. Videtur igitur tibi o Adymante sponte se quenq; in peius mutare. Minime inquit necesse igitur est cum sit pulcherrimus atq; optimus simplicissimum eum esse/ac in forma sua sp̄ cōstantissime manere. Mihi etiã ita uidetur inquit. Nullus ergo nobis deos quasi peregrinos orbem circumire asserat/nec multa de Proteo ac Thetide mendacia dicat/nec Iunonem in Antistidem cōmutatam ea fecisse contedat quæ multi

conscripterunt; Sed hæc omniaq; his similia pellantur a ciuitate. Sed forsan inquit ipi q dem diu nullo modo mutantur. Nostra uero phantasmata ita mouent: ut mutari nobis uideantur. Quid igitur inq; uellet ne unq; deus mentiri/aut seducere re uel uerbo falsa nobis phantasmata imprimens? Nescio id qdem inqt. An ignoras inqt quod uere falsu est si ita dicere conuenit id nō deos solum/uerū etiam hoibus odio esse? Quomodo id dicis inqt? Non. n. itelligo/putas. n. inq; magnū qd me dicere/ego uero dico cū falsum ita in aīo se habeat ut errore intellectus circūuolatur atq; ignorātia nemo pētus id uel let/& oderunt oēs id falsum. hoc. n. est quod paulo ante dicebā uere falsum animi eius qui mentit̄ ignorantia. Falsitas. n. quæ in uerbis est eius falsitatis imago est/qua aīus seducit̄/quod qdē falsitatis simulach̄; sincera puraq; falsitas non est/atq; ideo non semp odio dignum est/cōducit. n. nōnunq; uel aduersus hostes uel ad eos q amici uident̄ qn mali aliqd iſerre conant̄. Tūc. n. ad incommodoꝝ euerſionē falsitate uti non icommodum est/prisca ēt quæ certe ſcire nequimus q̄ uerisimiliter fingentes non nihil inde utilitatis adipiſci conamur. Qua igitur rōne falsitas deo conueniet. Vtq; q̄a prisca nesciat̄ an quia hostes uehementer formidet? an q̄a ſuoꝝ iſidias uelit effugere? Nihil inquit horum de deo dici pōt/mentiri ergo deum nefas est dicere. Vnde simplex maxime & uerus uerbo atq; re est/nec ipse in se ipſum mutat̄/nec alios aut phantasmatibus/aut uerbis aut signis uigilantes/aut dormientes decipit. Recte iſta oīa dicta sunt iquit. Sit ergo iſta ſecunda formula/ne cui liceat ſeductorē aut mendacē/aut mutabilē aliquo mō deū appellare. Quare non est laudandū illud homericum q̄ ſomniū Agamēnoni miſſum est/nec Aeschylus audiendus cū ſingat Thetida dicere Apollinem in nuptiis ſuis optimos eā filios ac lōgæ uitæ habituram cecinisse. Et ego Thetis apud eum dicit diuinum Apollinis os falsum poſſe dicere non ſperabam/nūc aut uideo ab eo ipſo qui mihi ſecunda de filiis cecinit filiū meum eſſe interfectū. Hæc cæteraq; huiusmodi pellenda oīno a ciuitate ſunt. Quod igit̄ Plato uerbis p̄cipit/id ipſum re in hebræoꝝ ſcriptura factitatum inuenies/nullā. n. de deo turpem fabulā/nullā de angelis/nullam de piis uiris inuenies. Cum aut bonoꝝ cauſam eſſe deum Plato aſſerat/nonne a Moyſe illud accæpit / q̄ ſingulis creatis ſubiungit. Et uidit deus quia bonum/& oīa ſimul repetens/ & uidit deus inquit uniuersa quæ fecerat/& ecce ualde bona/nec unq; apud hebræos maloꝝ cā deus putatus eſt. quare p̄pheta ēt ad hoīem qui ſua ſe uoluntate deprauauit his uerbis utit̄/ factuoſam ego te uitē plantaui/quō reuoluerſa es? q̄ ſi alicubi mala diuinit̄ improbe dare ſcribit̄ p̄enas/atq; ſupplicia mali uocabulo intelligere debemus/quas deus cū ſit bonus non ad detrimentum eoꝝ qui puniūtur/ſed ad utilitatem atq; commodū mittit/ ſicut medicus ad ſalutē laborantium cura nonnunq; utitur amara doloriſq; plēa. Vnde apud Platonem quoq; dictū eſt/utilitatē conſequi eos qui puniuntur/& iudæus quidā dixit. Caſtigat dñs quē diligit q̄ autem mutari deus non poteſt/ſic a perſona eius in ſcriptura dictū inuenitur. Ego dñs deus ueſter & nō mutor/& apud pſalmiſtam/ Omnes ſicut ueſtimentum ueteraſcent/& ſicut operatorium mutabis eos & mutabunt̄/tu autem idem ipſe es/& anni tui non deficient/q̄ ſi dei uerbum in forma figuraq; hoīs uētūrum ſcriptura p̄dicat/quod nos ima ueniſſe affirmamus/atq; ideo mutationē deo attribui nonnulli putēt: Sciant q̄a nō ut gētū fabulæ de Proteo/Thetide/atq; Iunone / nec ut cæteri dii q errantes ſicut pegrini orbem circumeunt/ita uerbum dei hebræoꝝ ſcriptura in hoīem mutatum eſſe affirmat uerum qm̄ rationale aīal homo dei a deo errauit/ut neq; deum deiq; prouidentiam/nec ſe ipſum cognoſceret/ſed in naturam beſtiarum male agendo inciderit. Iccirco deum ut medicum & ſaluatorem uenturum prædicebat/non qdem a ſua natura mutatum. Non. n. ſeduxit eos qui uiderunt/ſed utranq;

uerissime conseruauit/uisibilem dico atq; inuisibilem naturā uisus.n.homo est. & quidē uerus homo fuit/uerbum ēt dci uerum/filiusq; dei uerus est. Quare non seduxit credētes/neq; falsitas ulla in eo inuenta est/qualis etiam Platoni deus esse uidet. Maxime igitur deus uerbum uerbo atq; re simplex est/nec a se ipso mutatus unq; fuit/nec alios aut phantasmate/aut uerbo/aut signo uigilantes/aut dormientes decæpit. Sed sicut rationalium medicus animarum salutem uniuerso generi hoium afferentes uere non phantastice hominem assumpsit/ac ita nobis omnib; ad ueram pietatem ad ueramq; dei cognitionem conuersionem largitus est. Talia igitur nostra sunt/eos uero q; aliter dicunt ab ecclesia tanq; a ciuitate Platonis consilio compellimus.

Quod socrates quia gentilium deos spernebat occisus est. Cap. III.

Eos autem gentium a Socrate quoq; contemptos fuisse/& hac de causa eiecitum ab atheniensibus diximus. His.n.fere uerbis in euthyphrōe Plato utitur/Ipsi.n.homines euthyphron inquit Iouem optimū atq; iustissimū deorū putant/& tamen fatentur patrē ab eo uictum fuisse quia filios impie deuorabat/mihi autem irascuntur quia patrē iniuriantē ulciscor. Et si contraria sibi ipsis de diis & de me dicere inueniuntur: Num inquit Socrates o euthyphro propterea ipse accusatus sum quare aegre fero talia dici de deo? Hæc Numenius in libro de arcæis Platoniciis hoc modo exponit: Si accusationem de Atheniensium theologia Plato scripsisset/ostendissetq; seditiones parentū atq; filiorū/& deuoratiōes ultioneq; iniquas:& nefanda matrimonia impie diis a theologia eorū attribui/dedisset meo quidē iudicio causam atheniensibus/incitassetq; ipsos ad cædem suam/atque ita morte Socratis obiisset: sed uiuere quidem ille impietate inuolunt; nunq; uoluisset/quoniā uero & uiuere ac pie dicere tuto poterat Euthyphronem quidem uirum arrogantia corruptum pro persona non atheniensium solummodo sed omnium quæ pie non sentiunt. Ipsum autem Socratem pro persona sua posuit/atq; ita ueritatem & securitatem simul consecutus est.

Nullo pacto iurandum sit. Cap. V.

Ncritone autem mortem pro ueritate oīno despiciendā his uerbis ostendit
Ego uero inquit o Crito non modo nūc/sed semp talis fui/ut nulli magis q; rōni credam ei quæ mihi optima uideat;/q; obrem non possum nūc qm isto casu oppressus sum rationes eas quasi falsas contēnere/quas & prius ut optimas prædicaui/& nūc similes mihi uidentur/& nisi meliores alias dicere habeamus/nec si ēt maiora q; mors & uincula pecuniarūq; ablationes innuerēt picula tanq; puer laruis territus a pposito desistā: Sed uideamus an recte prius dicebamus/quod oporteat opinionē alias improbare/alias minime. Nam si hoc anteq; mors istaret recte dicebat/nūc uero aliter uidetur. Ludus qdem & deliratio disputatio nostra fuit. Sed quoniā præscens tibi calamitas nulla impendet/non ne sententiam meā probas/qa. s. alia hoium opiniones amplectandæ sunt/alia nequaq; nec hoium oīum/sed aliorū opiones eligendæ/aliorū uero minime: qd ais? Probe inq; dī. Bonas ergo eligendas/prauas aut eiiciendas asseris an nō? Assero inq; Bonæ aut nonne sapientum sunt/prauæ aut insipientū? Quidni. Vtrum igitur uir bonus laude ac uituperatione & opinione cuiusuis mouebit;/an eius solummodo qui ea in re præcipuum hēat artificium; Eius solummodo mihi uidetur: Fugienda ergo est uituperatio/& laus expetenda. Nunquid multorū sed eius solummodo qui præcipuam habeat rei cuius laudes desideras doctrinam. Ita faciendum uiuendumq; ut ipse monet cæteris oībus cōtemptis. Quare ne cætera percurram/de iustis quoq; atq; iniustis turpibus & honestis non multorum opinionem sequi oportet/sed eius solummodo q; hæc recte intelligit/quem uereri atq; timere q; cæteros oēs oportere ipse cenleo quē ni-

si sequamur/nec iusti uidelicet/nec probi erimus uiri quare nec uiuendum nobis est ita corruptis. Nō ergo curare debemus quid multi/sed quid dīcturus esset/si quis intelligeret/aut ipsa ueritas si ei attribueretur oratio/hoc ubiq; pro pietatis ueritate ita factitatū a nostris est/ut nullus nostrum uolūtatem aliorum consideret/sed omnes uno animo christum sequamur/nullas pecuniarum ablatiōes/nulla uincula/sed nec mortē quoq; ipsam timentes/quaes apud hebræos ēt prīscis temporibus multi fuerunt.

Quod fortes uiri etiam post mortem patriam defendunt. Cap. VI.

Ne eodē nullo pacto iniuriandē esse Plato censer. Affert ne inquit turpitudinē iniuriati & dedecus iniuria an nō? Affert inquit. Nullo igitur pacto iniuriari oportet. Fateor inquit. Nec ergo ēt læso referenda iniuria est ut multi putant qm̄ nullo pacto iniuriādū est/& quoniā malefacere nihil aliud est q̄ iniuriari/nō oportet male alicui facere/ēt si innumerabilia mala p̄essus sis. Hæc nobis a christo clariū scipiuntur/& p̄pheta multo ante Platonē: Si reddidi retribuētibus mihi mala decimā ab amicis meis inanis/rursus. Cū his qui oderūt pace erat pacificus. Quod at̄ pro ueritate mori debeamus/quod multi hebræorū fecerūt christianorū uero ferme innumera- biles: Socratē audi apud Platonē in apologetico dicentē. Si dicetis inqt̄ mihi o iudices: Anyto quidē accusatori tuo. Socrates ualere dicemus. Te aut̄ hoc pacto ac fœdere liberamus/ut nunq̄ amplius ut solebas philosophari audias/& si aliter feceris ut moriaris. Si hæc mihi diceretis constāter responderē q̄ ego diligo quidem uos o atheniēses/credo aut̄ deo magis q̄ uobis. Quare quousq; uiuā & possim/nūq̄ philosophari idest recte uiuere nō desinam nec desistam unq̄ hortari admonereq; uos quē admodū consueui. Hanc Platonis socratisq; sententiā uix a solo Socrate ab hebræis autē & ante christū multis & post christum innumerabilibus constāter ipsa re approbatā inuenies/hebræos enim etiam Saluatoris nostri discipulos fuisse nō ignoramus. Cap. VII.

Ed uideamus quid de his dicat qui pro defensione patriæ magno animo militantes motui sunt. Nonne igitur inquit eos qui militiæ fortiter pro patria faciētes interierunt aurei generis fuisse dicemus. Omnino inquit. Credemus igitur Heliōdo postq̄ aurei generis homines mortui sunt a multis hoīes angustiis semideos factos liberare/mortaliumq; omnium esse custodes/ac in posterum quasi deos colimus/eorumq; adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes qui præclare uixerūt quoquomodo mortui sunt honorabimus. Hæc nos quotidie factitamus qui ueræ pietatis milites ut dei amicos honorantes ad monumenta quoq; illorum accedimus/uota que ipsis facimus tanq̄ uiris sanctis/quorum intercessione ad deum non parum iuari profitemur. Hæc a Platone collegimus / ut ostēderemus hebraica illum philosophia munitum nostris consentanea scripisse. Plura istis apud eum inueniri ab hebræorum sumpta scriptura non sum nescius/sed omnia colligere longum est. Verum ne soli nos ab hebræis tam Platoni quam aliis multo furto esse ablata conspexisse uideamur/aliōrū quoq; testimonia qui hoc ipsum perspexerunt ponenda sunt. Primumq; Aristobulum audias/qui in libro quem ad regem Ptolemæum conscripsit his uerbis utitur. Apertissimum quidem est leges & disciplinam nostram diligenter fuisse Platonem secutū. Non enim latet siquis attentius eum legat perlectā ab eo & quidē diligenter scripturam fuisse. Scimus etiā oēs ante Demetriū phalerei t̄pa/imo uero ante Alexandrum & persæ imperium quinq; Moyli libros in græcam linguam quibus nō cōmode traductos fuisse. Tota uero scriptura nostra Demetriū phalerei opa & philadelphī regis cui p̄genitoris iussu aptissime trāslata est. Et post pauca diuinā uocem inquit cum dicat. Et dixit deus fiat/& factum est/nō syllabis prolatū sermonem/sed operis nutu ipsius constitutionē

intelligere debemus. Quod mea quidē sententiā Pythagoras Socrates atq; Plato secuti
 dei uoces audire dicebant: Vniuersi productionem a deo emanasse uidentes/ & uir-
 tute illius contineri non dubitantes. Sed Orpheus etiā in carminibus quæ inscripsit de
 uerbo sacro diuina uirtute omnia gubernari cunctaq; a deo pducta hoc modo asserit.
 Vos qui uirtutem colitis uos ad mea tantum.
 Dicta aures adhibite/ animosq; intendite uestros.
 Contra qui sanctas leges contemnitis/ hinc uos
 Effugite/ & procul hinc miseri procul ite profani.
 Tu uero qui diuinas specularis/ & alta
 Mente capis musæ uoces ampletere/ & illas
 Aspiciens sacris oculis sub pectore serua.
 Hoc iter ingressus solum illum suscipe mundi
 Ingentem auctorem/ solum interituq; carentem;
 Quem nos præsentī qui sit sermone docemus;
 Vnus perfectus deus est qui cuncta creauit;
 Cuncta fouens/ atq; ipse ferens super omnia se se;
 Qui capitur mente tantum/ qui mente uidetur;
 Qui nullumq; malum mortalibus inuehit unq;
 Quem præter nō est alius/ tu cuncta uideto
 Hic ipsum in terris melius quo cernere possis.
 Hic etenim uideo ipsius uestigia/ fortem
 Hicq; manum uideo/ uerum ipsum cernere quis sit
 Nequaquā ualeo/ nam nubibus insidet altis.
 Nemo illum nisi chaldæo de sanguine quidam
 Progenitus uidit/ quem cælorum aurea sedes
 Sublimisq; tenet/ cuius se dextera tendit
 Oceani ad fines/ quem de radicibus imis.
 Concussiq; tremunt montes/ nec pondere quāuis
 Immenso sint ferre queunt/ qui culmina cæli
 Alta colens terris/ nunq; tamen ille sit absens.
 Ipse est principium/ medium quoq; / & exitus idem.
 Priscorum nos hæc docuerunt omnia uoces:
 Quæ binis tabulis deus olim tradidit illis.
 Atatus etiam sic de deo loquitur.
 Ab Ioue principium sunt Iouis omnia plena
 Quem reticere nefas: Ioue cuncti utuntur/ ab ipso
 Nos sumus/ ille fauet/ uires cunctisq; ministrat.
 Iouem enim hic Aratus supremum deum nominauit.
 Sed non his solum/ sed omnibus philosophis qui hoc noie digni uisi sūt/ ita piade deo
 sententiā uidetur habenda/ nostra lex sola diligentissime sanxit. Ad pietatem. n. ueram
 sola nos adducit/ & uere uirtutis curam habere compellit. Et post aliqua. Omnibus ex
 go productis inquit ad requiē a laboribus septimum diē nobis cōcessit. Et Paulo post.
 Prima uero res naturaliter lux/ in qua uniuersa conspiciuntur dici pōt/ quam quidem lu-
 cem sapientiā quoq; appellare possumus. Tota nempe lux ex sapientia est/ unde quidā
 peripatetici fulgore ipsam appellarunt/ quoniam qui eā sequit per totā uitā nunq; celsi-
 tabit. Quod clarius Salomon ille dixit/ ante cælum & terram sapientiā genitam esse al-

firmans. Quod autem scriptura dicit requieuisse deum in septima die/id non quia nihil deus postea faciat dictū est ut nonnulli purāt / sed quā ordo rerū fixū habuit statū q̄ nunq̄ mutat̄ cessasse deus dicitur. Ideo. n. dicitur in sex diebus illū cælum & terram & oīa quæ in eis sunt creasse / & ut tpa & ordo rerū secundum prius & posterius significetur . Eo. n. ordine facta sunt quo postea gubernant̄ & trāsmutantur / lege aut̄ iussit hanc diem nobis esse seruandam in signum rōnis septimæ quæ in nobis cōstituta est / in qua humanarum diuinarūq; rerū cognitionē cōsequimur. Hebdomadibus aut̄ uniuersum uoluit̄ cū cta fouens quæ uiuunt & germinant / unde nomine quoq; sabbatum appellamus / quod latine quies interpretari potest / hoc ip̄m Hesiodus quoq; his carminibus probauit.

Primum prima dies dehinc quarta & septima sacra est. Et rursus.

Septima lux rursus sacra & præfulgida uenit.

Homerus etiam sensisse uidetur cum dicat.

Septima lux aderat cuncta & perfecta fuerunt. Et rursus.

Septima ubi orta dies Acherontis liquimus undas.

Hoc. n. significat quod obliuione uitioq; aiæ in septima secundum ueritatem rōne ubi cognitionē ueritatis adipiscimur oīa prædicta relinquuntur. Linus etiam hæc cecinit.

Septima cum uenit lux cuncta absolueret cœpit.

Omnipotens pater inq; bonis est septima / & ipsa

Est etiam rerum cunctarum septima origo.

Septima prima eadem perfecta & septima / septem.

Vnde etiam cælum stellis errantibus altum.

Voluitur & circulis totidem circum undiq; fertur.

Hæc ab Aristobulo nobis sumpta sunt. hunc clamentē quid de hac ipsa re scripserit audiamus. Mō inqt a barbara ut ipsi dicerēt philosophia multos furatos græcos fuisse oñdamus. Deide stoici corp⁹ dicūt q̄a in corpe & spiritū secundū substantiā quasi totū aiām.

Hæc apte in scriptura iuenies. Altiorē. n. sensum. atq; uerū p̄spicere nequerunt / uñ p̄ uniuersa mundi substantiā tāq̄ fouētē aiām trālire deū asseruerunt. Seducti aut̄ sunt q̄a de sapientia dī p̄ oīa ip̄m trālire tenuitate atq; munditie sua / non. n. intellexerunt de ea sapientia quæ priā creatura est scriptura esse. Hylen quoq; in principiis philosophi stoici. s. Plato

Pythagoras & Aristoteles posuerūt / quā iformē & absq; qualitatibus asserūt / quīs Platon in Timæo unū occulte principiū censere uideat̄ his uerbis. Quid nobis uideat̄ de oīum principiū / aut principis mō dicendum non est / non alia de cā nisi difficillimū est. Ille

et locus scripturæ terra quoq; erat inuisibilis & iformis occasione eis dedit ut Hylē deo subiicerent. Vacuū aut̄ epicurus posuit qm̄ illud non recte intellexit: Vanitas uanitatū & oīa uanitas. Aristoteles usq; ad lunarem pilā puidentia dei deduxit illo psalmo decæ-

ptus: Dñe i cælo misericordia tua & ueritas tua usq; ad nubes. Prophetica. n. dicta ante Saluatoris nostri tpa magna obscuritate tegebant̄. Supplicia uero apud iferos esse tam

poetæ q̄ philosophi a nostris accæperunt. Ad hæc autem sequitur necessario immortalitas animi / quod enim supplicio & cruciatu uexatur omnino uiuit. Plato uero quod hebræi gehennam dicunt ignis / fluuios tartarum cocytum / acheronta / & Pyriphlegetōta

secundum poetam propellat / uiros uero igneos dicit damnatas animas ad supplicia impellere / angelos uidelicet quosdam a quibus iniusti puniuntur. Ad hæc angelum unicuique

ad custodiā diuinitus datum a scriptura nos didicimus. Et Plato scribere non dubitauit hoc modo: quoniam inquit omnes animæ sorte uiuendi modū eligere ordine ad sortem suam progrediunt̄ motæ a dæmone / quæ singulæ sortitæ sunt q̄ ad custodiendam

hanc uitam; & ad pficienda q̄ elegerunt una cum eis mittitur. Hoc ipsum credo Socra-

tem et significasse cum dæmone quodā sapius atq; sapius gubernari se dixerit. Mundū quoq; factū esse a Moysē didicerūt. Aptissime nāq; Plato uniuersi huius factorē atq; patrē deū appellat quasi ab eo solo ex nō ente formatū. Stoici quoq; huius opionis sunt/ & quē scriptura diabolu noiat malignā aiām in decio de legib; Plato appellauit/aduersus quā pugnā nobis esse constitutā ostendit. Cum aut mundū aliū intelligibilem/aliū sensibile esse Moyses ostendat/& aliū primitiuū atq; exēplar/aliū exemplaris illius simulachrū/quoq; alterū. s. intelligibile imitati/alterū. s. sensibile senario accommodet numero q a pythagoreis quasi foecundus coniugiū appellatur. Nam unitate quidē inuisibile cælū terrā sanctā & lucē intelligibile creatā fuisse asserit. In principio. n. inquit fecit cælum & terrā. Terra. n. erat inuisibilis. Et dixit deus. Fiat lux. In creatione uero mūdi sensibilis solidū cælū creauit. Solidum porro nihil aliud q̄ sensibile est. Terrā similiter uisibile & lucem uisibile p̄duxit. Hinc Plato Idæas & spēs sensibiliū intelligibiles intelligibili mūdo collocauit corpus a terra formatū Moyses asseruit/quod terrenū Plato habitaculū appellauit rōnalē uero aiām Adā in faciem affirmat. Vnde philosophi i capite itellectiuae animæ sedem arbitrati sunt. Ad similitudinē aut dei factum hominē cū audiuerūt sequelam illam intellexerunt/de qua scribit alibi Moyses/post dñm deū nostrū ambulate/& mandata eius seruate; Sequuntur nempe deū oēs qui pie ac sancte ipm colūt/hinc stoici philosophi philosophandi finē cōgruenter naturæ uiuere terminarunt. Plato uero deo per similitudinē inhærere/& omne bonū bono amice esse atq; simile/& in Timæo iuxta libri finē oportere inquit ut intellecto intelligens seūdum Priscam naturā simile faciat. Cūq; simile factum sit illum sp̄ præ oculis habere finē/qui oibus optimæ uitæ finis a diis p̄positus est huncq; finē in præsentī & in futuro tpe sequi/fratres quoq; hoies omnes qm̄ ab uno deo producti sunt. Sed alios quasi ferreos/alios quasi argenteos / alios quasi aureos ait. In theetico aut cū uerā philosophorū uitā describat nōne christianorū uita superiore quadā uirtute concit⁹ descripsit; Pythagoras uero Socrates & Plato cū se uocem dei audire affirmarent constructionē uniuersorū diuinitus factā atq; gubernatam intelligebant Mosaicā illam uocē exprimētes/& dixit & factū est. Hesiodus uero de creatione Pādoræ dicit/quia Vulcano Iupiter iusserit aquā terræ cōmiseret/& uocē atq; mētē hois limo immittere. Præterea ignē & lucē allegorice deū appellat scriptura. Stoici uero naturā esse dicūt ignem artificiosum uia in generatione gradientē. Epicharmus autē Pythagoreus unde nisi a scriptura didicit nihil clādeo esse & ipm natura oia uidere nihilq; impossibile ipsi eē; Democritus quoq; oia inquit Iupiter cognouit/oia ille dare & oia potest auferre. Rex oium ipse solus est. Iouē enī plerūq; primā cām solēt appellare. Sed Pyndarus multo magis mystice tāq; pythagoreus unū iquit hoium genus est & ab una matre cūcti. Vnū patrē creatorem summū atq; optimū artificē habemus/qui progressus singulis diuersos secundū merita præbet; Matrē profecto Hylem appellauit; Illud aut Platonis in epistola ad Erastō & Choriscon oīno diuinū/patrem enī & filiū noiat/& p̄ eos pie tanq; uniuersi cām iurandū esse asserit/& illud similiter circa regē oium oia esse. Secundo circa secūda. Tertio circa tertia. Quæ oia aut illi diuinitus reuelata sunt/aut quod reliquum est ab hebræis eorūq; scriptura accepit. Sanctissimā. n. trinitatē illis uerbis significari nō dubito. Tertio. n. spiritū filiū secundo patrē primū ordine posito collocamus. Heraclitus uero ephesius unū mundū sempiternū atq; incorruptibile opinatur. sp̄ fuisse futurūq; affirmās/alterū corruptibile & factum diuinitus. Plato rursus in septimo de republica hāc diē nocturnā diē appellat pp̄ huius mūdi forte principes. Somnū aut & mortē uia aiā incorporeū similiter ut Heraclitus esse cōfirmat/quamobrem utputo spirit⁹ sanctus ore prophetæ de Salvatore nostro his uer-

bis p̄dixit. Ego dormiui & soporatus sum / surrexi qm̄ dñs suscipit me. Non. n. resurre-
 ctionē solūmodo deū excitationēq; a somno / sed descensum ēt ei⁹ in carnē somnū alle-
 gorice appellauit. Ego uero de dominico ēt die in decimo de republica his uerbis uati-
 cinatū fuisse Platonē censeo. Cum inquit in prato septē dies singuli affuerūt / tunc surgē-
 tes hinc oportet in octauo die ipsos p̄ficisci / & quatrīduo puenire. Prātū. n. octuā sphæ-
 ram tanq̄ amcena sanctorū loca intelligimus. Septē autē dies erraticarū sphæras / & om-
 nē operosam artē ad finē regetis festinantē / uia uero inquit quæ ultra erraticas stellas ē
 ad supremū cælū ducit ad motū uidelicet & diē octauū / quatrīduo uero puenire ait per
 quattuor elementa uiam fieri significans: Septimā ēt diem non h̄brai solū / sed oēs fe-
 re tam philosophi quā poetæ sacrationē eē cognouerūt. Antistenes quoq; propheticū
 illud cui me assimulastis dicit dñs cōmutauit / deūq; dixit nulli simīle esse. Quare impos-
 sibile est inquit ip̄m agnoscere cuius imaginē nullā habeas. Similia ēt Xenophon athe-
 nienſis his uerbis scribit: qui oīa quatit & oīa quiescere facit magnus potensq; est quod
 oibus patet / qualis at̄ forma sit nemini patet nisi ipsi soli qui luce sua oīa perlustrat / quis
 enī corporeus deū uerū cælestē atq; imortalē oculis cernere pōt. Et Xenophanes colo-
 phoniū. Vnus inquit deus inter deos atq; hoīes maximus nec corpore atq; mēte mor-
 talibus similis Cleanthes ēt stoicus interrogans me inquit qualis deus sit? Atende igitur
 bonus ordinatus iustus sanctus seipsum possidens utilis speciosus oportunus seuerus
 liber sp̄ cōmodus itrepidus sine inestitia sine dolore tutus gloriosus charitas / quē esse
 oēs cōueniunt mitis acer tardus sine quærela sp̄ manēs. Deinde idolorū cultus occulti⁹
 meo quidē iudicio reprobans subiungit. Illiberalis at̄ atq; feruus est qui opinioē uulga-
 ri dicitur quasi bonū inde quicq; cōsecuturus. Noli ergo uulgarī opinione deū collere /
 nec maligni luminis figuras honorare. Heraclitus aut̄ uerbi quod est sp̄ inquit sensum
 hoīes nō capiunt / nec anteq̄ audiāt / nec cum primo audierint. Hecataeus uero qui uni-
 uersam historiā collegit cū de habraā & ægyptiis dicat Sophocle tragicū in tragædiis
 scripsisse affirmat. Vnus uere unus est deus qui cælū latāq; terrā fundauit / q̄ cæruleam
 ponti undā & uetorū flatus produxit. Mortales aut̄ errore seducti ex aere ac lapidibus
 auro eboreq; simulachra nocentiū deorū cōstituiimus quos sacris solēnitatibusq; pestife-
 ris honorantes falsam pietatē amplectimur. Manifestū unū principiū rerū locrenſis Ti-
 maus in libro de natura his uerbis p̄dicauit. Vnū inqt̄ principium oīum rerū est ipsum
 absq; origine: Nō. n. erit principū si ab alio factū est / sed illud unde factū est principū
 erit. Epicharmus aut̄ comicus de diuino uerbo apte sic scribit. Diuinū inquit uerbū est
 quod artes hoibus suggerit / docetq; facere quod cōducit. Nō inuenerūt. n. hoīes artē /
 sed deus hoibus eā imilit. Verbū at̄ hoīum a diuino uerbo defluxit. Cū autē p̄ Esaiam
 spiritus sanctus clamat quid opus mihi ē sacrificiorū multitudīne uestrorū dicit dñs / ple-
 nus sum holocaustis agnorū pinguedinē & taurorū sanguinē nollo. Et post Pauca: Laua-
 mini purificateq; uos & eiicitie iniquitatē ab aīs uestris cæteraq; huius. Menander co-
 micus uide quēadmodū in cœmediā eisdē ferre uerbis a sentētia usus est. Si qs o Pam-
 phile taurorū in sacrificiū oblata multitudīne aut deorū aliorūq; huiuscemodī propitiū
 se habiturū deū arbitrat̄: Penitus erat mentis leuitate seductus. Sed oportet iustitiā ser-
 uare. nō adulterio neq; uirginū uti corruptione / nec accus quidē tenue filiū si alienū est
 concupiscere. De⁹. n. ppe est & oīa uidet quod illi simile est deus appropinquans ego
 sum / & nō deus de longe. Facietne aliquid hō in occultis & ego nō uidebo ipsum? Dei-
 philus ēt comicus nō aliunde q̄ a scriptura in cœmediā transtulit ea quæ de iudicio di-
 cit. Tu putas inquit mortuos qui delitiose uixerunt dei iudiciū effugisse. Sed est iusti-
 tiæ oculus qui omnia perspicit. Duo. n. itinera mortuis proposita esse putam⁹ / alter⁹ iu-

storum/alterꝝ impioꝝ. Caue igit' ne erres. Nā & apud iferos iudiciū est quod deus dn̄a-
tor oīum exercebit/cuius nomē terribile quod ego dicere nequeo. Si qs aut' mortalium
male agens putat dei oculū effugere/is impia ducit' opione. Cauete q' putatis deū nō es-
se/est. n. inq̄. Si qs autē perperam agit tps lucratur/nā postea dabit p̄enas. In orphicis
quoquo scriptū iuēitur/cum oēs deos occultaerit ad latissimam rursus restituet lucē.
Quare si iuste sancteq; uiuemus & hic beati & postq̄ hinc recesserimus beatiore futu-
rissumus/quā beatitudinem non determinato quodā tps spacio habebimus/sed in ater-
nū req̄scere poterimus una cum ceteris habitantes immortalibus. Idē Orpheus cū iuifi-
bilem deum affirmauerit/uni solūmodo cognitionē sui donasse de genere chaldaeorum
asserit: Abraā ut ego puto aut aliquem ex suis significans his fer e uerbis. Nullus inquit
deum nouit nisi qdam unigēitus a genere chaldaeoꝝ defluxus. Deidē cōmutatis uerbis
illud expressit. Cælū mihi est sedes. terra uero scabellū pedum meoꝝ. Deus inq̄t in celo
aurea in sede firmus sedere cognoscit'. Terra uero sub pedibus eius est. Manum aut' eiꝰ
dexterā ad fines oceani ostendit. Montium radices tremiscunt a uiribus eius resistere nō
possunt. Cælestis igit' ipse est & in terram oēm puenit. Ipse initium oīum mediū atq; fi-
nis. Hæc ab illis prophetis effluerunt; q' se aperiet cælū tremor uniuersa cōprehendet/
& abs te montes liquefient sicut a facie ignis liq̄tur cæra. Et qs metitus est cælū palmo?
Quid oportet singula singulis conferendo longiorem esse: Oīa quæ apud græcos uel
apud barbaros siue poetas siue philosophos rectius dicta sūt/apertissime a iudæoꝝ scri-
ptura deriuata uidentur. Hæc Clæmens: Nos aut' Platonē maxie admirantes neq; id ab-
re diligentissime nāq; scripturam seq̄ uidetur/philosophiam tñ eius reuiciemꝰ qm̄ puris-
simum scripturæ aurū non oīno imaculatū seruauit. Sola. n. diuina eloquia sancta puraq;
sunt longe ab oī mendatio remota argentū purgatum & pbatū terræ. Platonis aut' cæte-
rorūq; oīum dicta simul ac scripta qm̄ humanis cogitationibus atq; coniectura ad con-
siderandam naturam rerum accesserunt/non nihil falsitatis permixtum possident.

Quod inconstanter de deo Plato locutus est. Cap. VIII.

n Am si quis uoluerit amor atq; odio depositis exq̄sita rōne ueritatem inspicere
mirabilē illum philosophū simulachris quæ manibus hoīum facta in uiri si-
militudinē fuerant dei appellationē turpiter attribuisse cōperiet. Ita post subli-
mē illā theologiā quā patrē & creatorē uniuersi unū deū esse conscripsit a cælo in pfun-
dū idolatriæ delapsus populi atheniensis opionibus ferebat'. Nec ueritus est Socratem
in piræum ad soluēda deæ uota descendente laudate/gallum ēt Aesculapio sacrificari p-
be iussum a Socrate fateri uideat'; & delphicū dæmonā paternū græciæ interpretem ap-
pellat & diuinis libenter laudibus psequit'. Audiui. n. eū q̄ turpiter uulgarem de diis opi-
nionē confirmat dicēs. Alioꝝ aut' dæmonum generationem cognoscere ac dicere maius
quoddā opus est q̄ nos ferre possumus. Sed credēdū est his q' iādiu dixerūt q' deoꝝ ne-
potes sunt; & ut aiūt clare pgenitores suos nouerūt. Non. n. possibile est deoꝝ filiis icre-
dulos esse. Nā & si nullam necessariam aut uerisimilē afferant demonstrationē/tamē qa
sua se narrare affirmant leges prias sequentes credamꝰ propter hæc & cætera huiusmo-
di is philosophus nobis qm̄ secū ipse dissidet relinquēdus est. Nam q' poetas poetarūq;
fabulas in libris de legibus contēnit/quiq; mentitū illum ait q' primus fingere ausus fuit
ea cælum fecisse quæ ab Hesiodo scribunt' cæteraq; huius/quomodo nūc deos & deo-
rum nepotes Saturnum Iouem Iunonem & cæteros appellat.

Quod non recte Plato de dæmonibus sensit. Cap. IX.

a D hæc cū mediam rationaliū naturam non absq; ortis sed genitam scriptura
prædicet/ex qua plapsum genus dæmonū esse confirmet/atq; ideo nullo mō

Tertiusdecimus

angelorum aut dæmonum aliquē deum appellet/quā nec natura immutabiles sunt/nec a se ipsis/sed a prima cā tam esse q̄ bone esse immortalitatēq; consequant̄. Plato incorporeas quidē has intellectuales substantias & rōnales similiter asserit. Sed primū non recte nō genitas tā ipsas q̄ oēm aīam opīnatur; deīde quasi natura defluxisse a prima cā; & ita cōstitutas eē contendit. Non. n. oīno a nō ente simpliciter factas arbitrat̄. Quā plurimorum deorum genus quasi defluxus quosdā ac emanatiōes primæ causæ & secundæ ut ipse dicit nobis proponit hos natura bonos esse/nec posse a propria uirtute labi/ac p̄pterea deos esse affirmat. Genus aut̄ dæmonū aliud quoddā facit quod oīs nequitia ac in peiora mutationis capax eē dicit. Horū alios bonos alios prauos & eē & appellari/hæc a scriptura iudæorum. i. a ueritate ipsa alienissima sunt. Sed unde sibi hoc genus dæmonū cōstitutum est? Nem o. n. mentis cōpos a corporali materia quæ irrationalis est rōnalem naturam dæmonū unq̄ constituet. Quod si ēt ipi emanatiōes quædā superioris naturæ sunt/unde igitur nequitia in his posterioribus/quæ a primis emanarūt nata est? Quō aut̄ amaritudo a dulcedine p̄cessit? Nā si prauī dæmones oēs tenebras & oēm amaritudinē malignitate superarunt/quō ex defluxu melioris naturæ ortum habuerūt? Ex qua si emanassent non mutari p̄fecto ad peiora potuissent. Si uero mutati sunt non emanarunt certe ab impassibili natura. Quod si neq; a superiore natura defluxu quodā emanasse ipsos rōne confiteri cogimur/nec a corporū materia p̄ductos sequitur nō genitos eē/& sic ad corporū naturā non genitā tertīā quandā naturā absq; ortu cum deo uniuersi collocare uidetur. Ita non erit sibi deus creator ac p̄ oīum. Sed de his satis dictum est.

¶ Quod non recte in omnibus Plato sensit. Cap. X.

Vnc de anima quid sentiat uideamus. Iā igitur cū immortalem hebræis similit̄ liter scripserit/ac ad dei similitudinē formatā putauerit/substantiā eius tñ ex indiuisibili constare contendit. Dicit. n. in Timæo gnatione atq; uirtute priorem corpore quasi dominā aīam esse productam hoc modo. Ex indiuisibili substantia inquit quæ semp eodem modo se habet & diuisibili tertīā quādā substantiā inter hæc extrema constituit/& quod multo peius est diuinam illam incorporeā rōnalem deoq; similem aīam ad asinos lupos formicas apes cæterasq; bestias descendere asserit / & huic opinioni absq; demōstratione aliqua cæteros adhærere hortat̄. Vsq; adeo inquit in libro de anima errāt/quousq; cupiditate corporis rursus corpori copulent̄. Talibus aut̄ copulant̄ quales mores prius in hac uita comprobarunt. Nā quæ uentri atq; turpitudini deditæ fuerāt asinorū & similiarum bestiarum corpora ingrediūtur/quæ rapaces atq; tyrānicæ luporum atq; accipitrum corpora ingrediunt̄/quæ populares fuerant & uulgarem modestiā atq; iustitiā consuetudinē cōi non philosophia & mente approbarunt uel formicarum uel etiam hoīum rursus accipiūt corpora. Et in phædro ad idem inqt. Vnde singulæ animæ uenerunt ad decē usq; annorum milia non reuertunt̄. Non. n. allata pennatæq; fiunt ante hoc tempus nisi sedulo philosophatæ fuerint/aut cum philosophia puerorum indulserint amoribus. Istæ autē ter deinceps si hāc uitā elegerit post mille annos circūuolunt̄/& sic allata atq; pennatæ in tribus annorum milibus tandē perueniunt/aliæ uero post hanc uitā exierint aut sub terra dānatæ puniunt̄/aut in cæli aliquē locum leuatæ congruenter huic uitæ conuersantur/& post mille annos ad quācūq; uitam elegerint utræq; reuertuntur. Descendūt enim ēt in bestiarum corpora: & ex iis alia periodo rursus corpora hominum ingrediuntur. In libris autem de republica ab Orphei dicitur anima cygni uitā muliebris odio generis quoniam a fœminis occisus nolebat fœmineum rursus uterum intrare electam fuisse. Sed cygnus ait humanam uitam elegit. Hæc cæteraq; huiusmodi scribens nō hebræos/sed ægyptios in hoc

fuit secutus/quod certe nō fecisset si ueritatis esset amicus/quā falsitatē nō graueremur refutare si ratioe aliqua niteretur. Nunc uero quoniā ipse sibi dissidet relinquat. Nā ut alibi ostēdimus impias aīas apud iferos aeternaliter puniri scribit. Et ex his quæ modo diximus ex sentētia sua corpus eligere asserit. Pias autē in sempiterna in insulas beatorū pfectas foeliciter uiuere in aliis & in gorgia scripsit. Quomodo igit̄ i corpora redeūt? Sed hoc quoniā manifeste falsū contēnendū potius est quā refutadū. Illa uero sua opinio qua rationalē animā ex diuina & ex passiuā quadā atq; irrationali cōpositā esse arbitrat̄/a multis etiā platoniciis sprete neglectaq; est. Seuerus enim Platonicus in libro de anima his uerbis hanc positionē Platonis aggreditur. Si ex passibili atq; impassibili substantia diuinitus animā cōstituta est/quasi ex albo & nigro mediū quidam color/ necesse est tempore disseparatis extremis eam penitus dissolui. Quare non immortalis sed mortalis anima erit/cōceditur enim quæcūq; natura sine contrario non sunt spacio tandem temporis disseparari. Si ergo anima quoq; ex impassibili atq; passibili substantia facta est/necesse est quemadmodum siccum ab humido/ calidum a frigido/leue a graui/dulce ab amaro/album a nigro; Sic & ipsam tpe distrahi soluta cōtrariorū cōpagine/cū unū quodq; ad naturā suā necessario tēdat. An nō uidemus quod graue est quod uis a leuiore uictum eleuetur/deferri tñ & ascēdendi tarditatem atq; difficultatem leuiori coniunctione afferri sua? Ac similiter leue quod deferri cogatur ad superiora tamē nitit? Quæcūq; n. a duobus cōtrariis coniūcta sunt impossibile est eodē modo sp̄ manere. Sed nō est certe aīa nec hæc duobus cōtrariis cōposita/sed simplex natura atq; incorporea. Vnde Plato recte immortalē eā putauit. Verum quā ex aīa & corpe constare hoīem ab oībus dicitur/ac passiōes quæ nobis sponte/cōtraq; accidunt aīæ passiōes esse dicitur. Hoc signo multū seducti possibilē substantiā eius corporalē mortalēq; opinati sūt. Plato uero impossibile eius naturæ possibilē substantiā annectere coactus est. Quod aliter se res habet a uirtutibus ipsius aīæ actiuis conabor ostēdere. Hæc de aīa sufficiāt.

¶ Quod nō recte de cælo Plato sensit. Cap. XI.

E cælo uero ac stellis quibus a patre omnium hebræis similiter pductas asserat quasi deos/tñ cælestes cunctas colendas consulit/sic in epimenide dicens Cælum inquit sicut omnes alios dæmōes atq; deos honorare oportet/& nota ipsi apprime facere. Et post pauca deos uisibiles maximos colēdissimos perspiciacissimos ac omnino primos stellarū naturam dicendū est/deinde dæmōnes colendi sunt. Quomodo autē si hæc oīa facta sunt ut ipse alibi testatur sicut in superioribus diximus deorū cultu honoranda sunt? cum ille solus creator omnium secundū ueritatē scripturæq; auctoritatē colendus sit? Hæc pstringere placuit ut uideas quā rectissime a nobis hebræorū scriptura Platonica philosophia ppositā esse. Ex his autē quæ nos scripsimus facile unū quisq; cætera comperiet quæ tetigimus nō ut Platonē accusemus quæ sumope admiramur sed ut ostēdamus quāto ipse distat a Mosaica & pphetica ueritate. Nā si quis accusare uellet multa certe in eo iueniri posset quæ sūt quæ de mulieribus i libris de republica scripsit.

¶ Quæ de mulieribus sensit Plato. Cap. XII.

Vorum nonnulla referre alienum nō est. Forsan inquit si quid præter consuetudinem dixerō ridiculū tibi uidetur. Quid. n. inuisitatus quæ mulieres in gymnasiis nudas nec solum iuuenes sed et anus cum uiris luctantes uidere? Et subiungit. Si quis autē irridebit quoniā gratia uirtutis unde mulieres exercent/is quæ utilis sit res ista non intelligit. Similia & in septimo de legibus p̄cipit. Lex. n. in ea inquit quæcūq; masculis tribuit eadē et mulieribus exercitia tribuit; Nec unquam ipse dixerim equare armaq; mouere ita uiros esse ut a mulieribus aliena sint. Hæc longe remota a uera he-

bræorū disciplina quis non uiderit? Non. n. non dico mulierū / sed nec uirorum quidē uiribus absq; nutu diuino p̄clarissimæ res gerunt. Nisi. n. deus inquit ædificauerit domū in uanū laborauerunt q̄ ædificāt eā. Nisi dñs custodierit ciuitatē / frustra uigilat q̄ custodit eam. Mirabilis aut̄ ille philosophus in gymnica mulieres certamina deducere nō ueretur. Mulieres inquit adolescentulæ nudæ cursu & equis certent. Quæ uero quartūdecimū annum exceſſerunt amictu cōuenienti uestitæ in certamine rursus descendant / in aliis quoq; certaminibus q̄ ad uiros spectant / ut in luctatione & iactu lapidū in arcu & funda & similibus nō uiros solū / sed et mulieres adhibere p̄cipit. In solēnitatibus et̄ nudas in sexto de legibus adolescentulas cū nudis iuuenibus tripudiis fallit iussit. His illa q̄ in libris de republica de cōitate mulierū dicta sunt addenda mihi uident. Lex inquit ponenda est ut mulieres uiris oībus cōes sint / nullaq; cum uno solūmodo habitare possit / hoc enim modo filii quoq; cōes putabuntur / nec pater filium suū / nec fili⁹ p̄rem cognoscet. Et post pauca non tñ q̄busuis mulieres cōiter subūcimus / sed potestati principiū totam rem committendā arbitramur / ut quēadmodum pecunias publicas digne distribuunt / sic mulieres quoq; fortibus uiris & utriusq; dignitate tribuant. Multa huiuscemodī sunt apud eum / immo multo etiā turpiora quæ negligenda potius q̄ scribēda diximus. Sed ut quantum distet mens humana q̄uis præcipui philosophi a mente mosaica quæ diuinitus docebatur apertius uideas leges Platonis de cæde cum mosaicis conferas.

CLeges aliquæ Platonis.

Cap. XIII.

Vodcūq; inquit deus de furto & de fure dixerit / id diligēter ciuitas oraculum dei secuta faciat. Et si qdem liber aliq; iudiciū fecerit gloriā uirtutis assequat. Si uero sciens non dixerit infamis esto. Seruus si qd̄ idixerit publice dño ei⁹ pecunia referatur / ipse aut̄ liber sit. Si uero sciuerit & obticuerit morte supplicium luat. Morte crudelissime iudicio qd̄ meo non indicentē puniri p̄cipit / cū eos q̄ furta homicidiaq; commiserūt uiuere patiat / ac a dño interfici seruū p̄ nihilo putet. Purget inquit si quis seruū suum occiderit. Si uero ira concitat⁹ alienū obrūtauerit duplum dño reddat. Si quis aut̄ libere hoīem non p̄meditatione atq; insidiis / sed repente ira cōmotus interemerit / cū ea fecerit quæ illi faciunda sunt qui absq; ira occiderit / duobus ad domā dā iram exulet annis / qui uero insidiis hoīem excæpit hic & alia similiter faciat & exulet non duobus sed tribus annis / q; si post exiliū rursus hoīem interfecerit p̄petuo exulet. Parētes si filiū uel filiā interfecerint tribus exulent annis / cūq; redierint conuersari iure si mul non pmittant. Vir aut̄ si uxorem aut econuerso necauerit triēnio similiter exulet / cūq; redierit cum libris suis non cōuerſetur. Frater si fratrem / aut soror si sororem similiter. Quod si frater in defensione principis fratrem quasi hostem interfecerit mundus sit / similiter quæcūq; aliquis se ipsum defendēdo trucidauerit mundus sit / præter quā si seru⁹ p̄ defensione sua libere interfecerit de quo ea statuimus quæ de paricida qui parentes. f. interfecerit dicta sunt. Hæc si mosaicis conferas humana uidebunt ad diuina conferri. Si q̄s inquit pcusserit sponte hominē / & pcussus decesserit morte moriat. Sin uero nō sponte pcusserit loca dabo quo fugiendum est. Si quis dolo atq; insidiis hoīem iterfecerit et̄ ab altari si illo refugerit ad mortē rapiatur. Qui patrem aut matrem uerberat moriat. Si quis in iurgio lapide aut pugno percusserit hoīem si homo nō moriet̄ damnū & medicamenta restituet qui pcussit. Si seruus aut serua in manibus dñi dum ab eo uerberetur interierit ultione dñs uindicabit / si uero diem unū uel duos superuixerit non uindicabitur / argentum. n. eius est. Si quis serui aut seruæ oculū eruerit libertatē ei⁹ p̄ oculo dabit. Hæc Moyses. Illa et̄ non est ab re audire / quæ de rebus minimis ihumaniter Plato sancit. Si quis inquit ficus aut uuam absq; cōsensu patroni accæperit qm̄ quæ sua non sunt

q ii

accēpit damnet. Quod si seruus quispiā fecerit p̄ singulas ficus atq; racemos æqualia numero uulnera patiat. Hæc certe magnifica mente Platonis digna non sūt. Sed audi modo uicissim atq; cognosce quā humānissime atq; diuine Moyses. Si introiueris inq; in uineā pximi comedes uuam & implebis aiā tuā. nihil aut̄ exportabis/& rursus si in messē pximi tui ueneris non imittas falcē/sed spicas in manibus tuis colligas/si metendo manipulū oblitus fueris in agro nō reuerteris ad accipiendū/inopī relinquant ut benedicat tibi dñs deus tuus. In uidemia nō reuerteris ad uidemiadū itē. Inopī erit si qd̄ relictū est. Innumerabilia in Platone sunt quæ repræhēdi p̄nt/sed ea quæ dicta sūt satis multa eē opinor ad oñdendū iure nobis iudaica Platonis anteferri.

CEusebii Pamphiliū Liber quartusdecimus incipit.

Vnc aliorum quoq; philosophorum sectas immo uero nugas compendiose ponamus/quorum errores nō a me ipso/sed cōtradictiōe & pugna inter eos mirabili cognosces/quos q̄n̄ inter se aut cum aliis comparo non facile negauerim illos claros fuisse uiros. Quando uero hebræorum theologis atq; philosophis comparo & doctrinam doctrinæ illorum cōfero/caduca & friuola omnia quæ philosophi excogitarunt mihi uidentur nec mirum. Illa diuinitus edita sunt/hæc humanitus.

Quod oēs iter se philosophi repugnāt cōtra quod nr̄i oēs cōcordāt. 12. Cap. I.
Deo ut nō simus accusandi si græcorum doctrinam despiciamus & hebræorū scripturam amplectimur. Nam operæ precium est ad hanc præparationē euāgelicam diuerſas atq; inter se cōtrarias multarum in philosophia hæresum opinionones uidere ipsosque philosophos uerbis ambitiose sibi ipsis pugnantes. Plato enim ille omnes qui ante ipsum fuerunt repræhendere acriter solebat. Platonē deinde ac Platonicos alii increparunt/& ipsi peripateticos persecuti sunt/& peripatetici rursus eos nihil scire nihilque dicere putabant. Stoici ab aliis deridentur & ipsi cæteris illudere non uerentur. Ita ut iam nō lingua & calamo solum uerum etiā manibus prælium geratur. His Pyrronem Aristippum Metrodorum Protagorā Xenophanem Permenidemq; addemus/nec uoluptatis defensorem Epicurum prætermittam⁹/hos oēs ita redarguemus ut alterius armis in alterū utamur. Sic. n. inutilis esse disciplina ipsorum ac luce clarius uidebitur/nō dico hæc quia græcos odio habeam/aut quia eloquētiam eorum cōtemnam. Sed quia falso accusari repræhēdiq; me uideo/quod falsam ac fabulosam hebræorum scripturam elegimus: Quomodo. n. falsa est hebræorum doctrina qui ab initio humanæ uitæ ueram philosophiam & pietatem & inuenerūt & in temeratam cōseruauerunt/qui nihil unq; addiderunt aut detraxerunt his quæ summi uiri scriptis ediderunt. Principio. n. sapientissimus ille Moyses quem omnibus græcis multo antiquiorem in superioribus demonstrauius nihil oīno ex his mutauit/quæ sincera suorū maiorum theologia tradidit/præter q̄ quod uiuēdi disciplinam temporibus atq; hoibus illis congruam diuinitus sanxit/& qui multis sæculis post eū uixerūt prophete/nec unicum quidem uerbum aut mosaicæ legi aut theologiæ præcorū a Moysē conscriptæ incongruens minusq; consentaneum dixisse inueniuntur. Christiana quoq; ueritas a scriptura iudæorum profecta ita ei congruit si recte intelligitur/ut nulla repugnantia excogitari possit. Talia igitur nostra sunt una snia una uoce a primis qui ante Moysē fue-

runt/a mediis q̄ fuerunt a Moysē usq; ad Christū rutilarūt/a nouissimis discipulis dico christi q̄ uerā pietatem. i. Saluatoris nr̄i doctrinā uirtute ac gr̄a ipsius cōnixi in lucē ediderunt/prædicant ac cōfirmant. Vniuersumq; orbē magis indies florētem fide cōspicimus/nec impatorū edicta/nec hostiū illidix/nec inimicorū gladii præualere potuerūt. Gentiū uero præclara illa philosophia quē unq̄ fructū pduxit: Nā quēadmodū q̄ ante Platonē fuerūt ab ipso derideant mox ipsius Platonis uerbis audies. Protagoram enim Heraclitū Empedoclem & parmenidē iccirco redarguit/qa dissentiētes iter se māifeste uident/ q̄uis Protagoras oīno impius qui nullum eē deum opiatuſ est. Sic. n. i libro de diis edito ab eo statim icapit. Nescio iquit si dii sint/nec quali forma sint cognoscere possum Democritus uero qui Protagorā docuit p̄cipia rerū inane ac plenū eē dicebat/plenū ens & solidū uocabat/Inane uero ac uacū nō ens/asseritq; nō magis ipm ens esse q̄ non ens. Ab æterno. n. iquit in uacuo cōtinue atq; uelociter entia mouent. Heraclitū uero p̄cipia rerū ignē putauit/ex quo uniuersa fieri/& in quem resoluī uicissim arbitratus est/t̄psq; resolutionis oīum in ignem determinatū esse ait/& gnationis ex eo similiter. Hi oēs cūcta moueri asseruerūt. Parmenides autē eleata unū esse uniuersum affirmat nō genitum neq; mobile/pilæ quoq; figura conglobatum. Hunc Mellissus audiuit/ac eum i oibus seqtur. De q̄bus oibus hæc Plato in theeteto cōscripsit. Ex differētia inqt ex motu & ex mixtura ad iuicem oīa fiunt quæ esse dicimus nō recte appellantes. Nunq̄. n. aliqd est/sed sp̄ fit/& de hoc oēs philosophi p̄ter Parmenidē cōueniunt. Protagoras dico Heraclitū Empedocles & utriusq; poeseos sūmī poetæ comædiæ qdē Epicharm⁹ Homerū aut tragædiæ/q̄ cū oceanū gnationē dicat deorū oīa fluxu atq; motu pducta esse uoluit. Et paulo post heraclitū ait qui in epheso ioniaq; philosophari uident nullo modo curauit quiete aliqt̄ iterrogare ac r̄ndere/& si quid ab eis quæsiueris enigmata quædā uerba quasi sagittas ex arcu p̄iciūt/ quorū si rōnē quādā aut significationē quæsiueris alio pcutieris enigmate/nec quicq̄ cum eis efficere poteris. Quippe nec ipsi secū firmi unq̄ aliquid dicūt. Immo id apprime studere uident/ne quid certi aut i uerbis aut in aīs eorū insit/& subiicit. Ab istis igit̄ nihil unq̄ discemus/sed ipsi nos cōsideremus/quod ab antiquioribus accæpimus occultius ab illis ac poeticæ dictū quod ocean⁹ & fluxus generationis rerū est/quia nulla res p̄fus stet atq; quiescat/quod posteriores aptius adeo dixerunt/ut iam et coriarū fabriq; oēs recte se tenere philosophiā putēt/liberatiq; ab errore uideant quia falsum esse cognoscāt alias rerū quiescere alias moueri. Omnia. n. moueri a præclaris illis philosophis didicerūt/quos magnis laudibus psequunt. Fere autē oblitus sum o Theodore illoꝝ qui uniuersum imobile esse contendunt. Mellissus enim & Parmenides & quicūq; eos sequunt̄ spernentes illo stare oīa quiescereq; affirmāt. Ip̄m enim inquit uniuersum nō hēt locū in se ipso quo moueat. Quid igitur nos i medio istoꝝ itercepti o amice dicemus: nisi magno aīo defensi effugiemus quēadmodū in palæstra nōnulli itercepti alii ab aliis simul tracti pereūt. Sic nos in contraria isti trahētes penitus lacerabunt: Hæc in Theeteto. Sed uideamus rursum quæ de prioribus philosophis in sophista scripsit. Facilia quādā Parmenides inquit locutus est. Et quicūq; de prioribus iudicare de entibus quot & quæ sint uoluerūt fabulā quādā quasi pueris nobis narrare mihi uident. Alius. n. tria entia dicit eē/& modo iter se pugnare/modo alterum ab altero fieri coniunctiones quoq; partus & educationes quasi filioꝝ cōfingit. Ali⁹ duo faciens humidū uidelicet atq; siccum aut calidum & frigidū i unū copulat & pducit. Genus autē eleaticum a Xenophane & ante ipsum icipiens oīa unū esse affirmat. Iades uero qdām musæq; sicelides coniungēdum ita putaruut/ut dicerēt ens & unum & multa eē/sed amicitia & inimicitia differre. Distractū. n. ens semp aiunt ferri per conten

tionem illi qui intensiores musas coluerunt. Remissiores uero sic semper se habere negant: Sed modo quidem unum esse aiunt uniuersum ex uirtute Veneris amicū sibi atque conueniēs/modo autē multa cum ipsum sibi ipsi propter contentione repugnet. Et post pauca: Quidam autē iquit sunt iter quos gigantum bellum assiduū gerit. Alii. n. quod quid manibus compræheditur tactuque sentitur/id solū esse contendūt corpus atque substantiam idē oīno esse affirmantes. Alii eis illudunt quod separatas a corpore substantias eē afferunt. Dicunt. n. quoddam intelligibiles atque incorporeas spēs ueram esse substantiam. His aliisq; huiusmodi uerbis oēs qui ante ipsum fuerunt Plato deridet. Quale. n. ipse de rebus opinionem habuit in superioribus explanauimus cum a iudaica ipsum scriptura accēpisse plurima probaremus. Sed successores etiā eius in mediū adducamus.

C De successione Platonica.

Cap. II.

Platonem igitur ferūt in academia primū docuisse/ac ideo & academiā philosophiā uocitatam fuisse. Post illū uero Speusippum ex sorore nepotē Platonis/deīde Xenocratē Polemona docēdi uices suscepisse/quod post mortē Platonis nouis opinionibus ilico academiā replerunt. Ita sincera Platonis doctrina una cū eo extincta: Cōtentiones nāq; ac pugne post eū iter philosophos coortæ usq; ad hodiernū diē maxiope uigēt. Paucissimi. n. imo uero duo uel ad sumū tres in tāto spacio tēpōris ueri Platonici sūt reperi: Nec tñ ēt ipsi ab adūbrata cauillatione oīno alieni. Polemonī Arcefilaū aiūt successisse/quod fert Platonica oīno philosophiā cōmutasse nouāq; quādā constituisse/quod nihil cōpræhensibile sit. & in utraq; partē rōnes æqualium sint uiriū/sensus quoq; fallaces eē/rōnemq; nullam omnino firmam fieri. Vnde illud hesiodicum.

Mens cælata latet homines haud cognita cuiq;

Atque ipsam secum diū detinere latentem.

Summis laudibus efferebat. Post Arcefilaum aut Carneades atque Clythomachus priorum philosophia contēpta tertiam instituerūt Academiā: Quartam Philon & Acharmidas: Quintam quoque nonnulli dicunt Antiochum iduxisse/hic quidem successores platonis fuerunt quorum philosophia qualisnam fuerit si quis discere gliscit. Numenium audiatur/qui in libro de diffensione academicorum a platone hæc scripsit: Speusippus inquit platonem: Xenocrates Speusippū: Polemon Xenocratē in academia secutus est/qui in omnibus fere mores platonis & dogmata permutabant. Præterq; quod hæc nobilis incompræhensibilitas nondum illos iuaserat. Ita statim post illum aut ignorantia aut alia quadam de causa platonis philosophiam contempserunt. Nolo enim amor Xenocratis id dicere imo uero platonis gratia dicam/Doleo namque quia philosophiam & uitam platonis imitati non sunt. Nam & si non erat melior magno illo pythagora forsitan tamē ēt peior non fuerat/quem quidem pythagoram discipuli eius diligenter secuti maiorem doctori suo accumularunt honorem/quam rem quauis utinam non fecissent studiosissime imitati epicurei sunt/qui cum sapientem putarint epicurum fuisse multis post eum temporibus nihil penitus aut illi aut alter alteri contrarium dixerunt/sed impietatis crimine inquinatus uidetur/qui noue aliquid dicere audeat. Ita magna quadam inter eos concordia est/similisq; est epicuri secta disciplinae ciuili: Quippe cum sine seditione summo consensu sic agatur ut unam mentem unaque sententiam habeat: Itaque firmiter atque concorditer Epicurum defendunt/ut etiam in posterum secuturi uideantur. Stoica uero statim ab ipsis principibus factionibus plena nondum quieuerunt: Suntque iter eos a deo diuisi ut alii magis alii minus se stoicos esse fateantur. Plato autem pythagoricus certe fuit/nec ignorabat Socratem tres deos posuisse imitatione pythagoræ quod & ipse secutus eo modo conscripsit ut necessitate nec clare dixerit/sed inter manifestum atque occultum

tum finem suam cœlauerit/non inuidiã quadam neq; maliuolentiã sed rez dignitate cõ
 motus. Hoc igitur considerantes separare ipsum oïno debemus ad Aristotele atq; Ze
 none/& quẽ academia sua diuïsa est a b ea quoq; ipsum distinguimus/ac ipsum i seipõ
 considerantes Pythagoreũ appellamus. Sed nunc furiosissime & huc & illuc & tot⁹ &
 p singula mēbra trahitur uir iter Pythagorã & Socratem medius. Sublimitatē nãq; il
 lã Pythagoræ ad humanitatē deduxit. Humile uero atq; deiectum. Socratis ad graui
 tatem reduxit/ac ita Pythagora popularior atq; cõior; Socrate uero grauior uisus est.
 Sed redeamus illo unde nobis defluxit oïo. Polemona igitur Arcefilaus & Zenon au
 diuerunt/quis Zenon anteq̃ Polemo doceret Xenocratis et fuerat auditor q̃ et crate
 tem cynicum in nõnullis imitatus est. Sed Stilponem quoq; & heraclitios est secutus.
 Nã cū Zeno & Arcefilaus Polemona simul audirent disputandĩ ambitioẽ cõcitati quo
 tidie pugnabant. Ita Zeno Heracliti Stilponis & Cratetis auxilio nixus isignis pugna
 tor a Sulpone factus & austerus ab Heraclito/Cynicus a Cratete/Arcefila⁹ uero Crã
 tora platoniciũ & diodorũ & Pyrrona in subsidiis tenuit/& Crantor q̃dem credibile ei⁹
 effecit oronem: Diodorus uero sophisticã; Pyrro aut mutabilem eum fecit & transfu
 gã & oïno nihil. Vnde dicebatur de ipso q; ex anterioribus esset Plato/ex posteriorib⁹
 Pyrro/ex mediis Diodorus. Hic subtilitatibus Diodori q̃ acutus dialectic⁹ erat & pyr
 ronis rōcinationibus platoniciã eloquentiam scedauit & mō hoc modo aliud dicēs/ hic
 illo & illinc huc facile tanq̃ nihil sciens uolebatur. Scire tñ multa eloquentiã umbra ui
 debat/nec unq̃ fuit in eo ut unũ & idem bis diceret/nec putabat ingeniosi esse uiri in eis
 dem pmanere. Cauillator igit̃ summus uocabat̃/cum ita se his quæ dicebant̃ dare ada
 ptareq; sp fuerit p̃meditatus: Vt cum ipse nihil sciret nec alios scire quicq̃ pateret̃. Tere
 bat. n. oēs turbabatq; sophisimatibus gaudebatq; ac gloriabat̃ scditate illa mirifice/ q̃a
 nihil turpe nihil honestũ nihil bonum nihil malũ cognosceret. Sed si qd priõ turpe di
 xerat repẽte cõmutatus pluribus conabatur rōnibus quæ prius astruxerat confutare.
 Erat igit̃ hydra capita sua ppriõ ense amputans/nec aliquid hẽns utile nisi quod libeter
 & audiret̃ & uideretur. Nam & facie bẽigna & ore rotũdo & suauibus erat oculis p̃di
 cus/quæ non repente arripuit/sed aptus ad hæc natura exercitatione quoq; ab inũtio fir
 mauit. Audiuit. n. puer Theophrastũ mitem uirg; nec a cupidine alienum qm̃ formosissi
 mus erat. Ipse postea crantorĩ fuit amat⁹. & Diodori cauillatoria naturæ commoditate
 breuissime secutus: Pyrronẽ quoq; fuit imitatus/in cuius sententia quis pyrronicus ap
 pellatus non sit pmãfisse uidet̃: Apte nãq; Mnaseas Philomelus & Timon sceptici suũ
 ipsum. i. scepticum fuisse affirmant. Verũ. n. & falsum & uerisimile ipse quoque ut illi de
 struebat. pyrronicus igit̃ re non noie fuit/sed Crantoris pudore a quo amabatur noie
 non re academicus erat. Magna igitur pugna iter Arcefilaum atq; Zenonem fuit/ & al
 ter in alterũ & dicendo & scribendo impudenter ferebantur/quis Zeno non melius fa
 ceret q̃ Cophisiodorus orator qui cum graui ter ferret Isocratem quẽ audiebat ab Ari
 stotele premi dicebat scribebatq; non in Aristotelem quidem ut putabat/ sed i Platonẽ
 a quo alienus non erat. Nã cum Aristotelem nullo modo itelligeret/putaret autẽ quo
 niã platonem Aristoteles audiuerat platoniciũ illum eẽ/bellum q̃dem idixerat Aristo
 teli; Platonem uero & eius dogmata/quæ tamẽ nesciebat reprobare cõabatur/putans
 non platonis dogmata/sed Aristotelis refutare. Ita magnus ille orator nõ eum percutie
 bat cui bellum idixerat sed eũ quo cum pacẽ hēbat. Sic igit̃ & Zeno Arcefilao pugnã
 Platonẽ lacerabat. Non. n. erat forsan nescius eorũ quæ Arcefilaus dicebat: Platonica ue
 ro penitus ignorabat ut a libris suis manifeste colligit̃. Ita quẽ non debebat imprudẽter
 exagitabat/& quẽ debebat minime tãgebat/& certe si platõica nõ oppugnasset dogma
 q̃ iiii

ta bonus meo iudicio fuisset philosophus. Sed de hac re latius si ocium erit/ utinā autē nunq̄ mihi tantum sit ocium ut ad hmoi res nō ioco sed serio reuertar. Studebat igit̄ Ze- no Arcefilai oīa dicta refutare/ac maxie incōprāhensibilitatem q̄buscūq; poterat argu- mentis aggrediebatur/ quorū Arcefilaus alia depellebat alia succidebat alia supplantabat. Ita contra dicentes deiciebat & auditores in stuporem uertebat facile putantes nō uer- bū non opam non passionē non qcq̄ aliud eē magnū aut paruum nisi q; p̄tanāo Arce- filao uideret. Illi uero nil p̄sus uidebatur ne affirmabat quicq̄ sed uerbis solūmō p̄nun- ciando terebat. Lacydes aut̄ q; Arcefilao successit œconomicus appellatus est/ q̄a rei fa- miliaris magnā curā hēbat/manibus cūcta p̄priis negocia sua gerebat nō paup̄tate op- pressus nec seruis indigēs/sed q̄a imo uero cām unūq; p̄ se ipsum excogitet. Ego ue- ro illud suauitatis grā breuiter p̄stringam/quo maxio argumento usus nihil penitus ab hoībus comprāhēdi posse putauit. Solebat semp̄ in seruoꝝ absentia penu claudere/cla- uemq; in loculo depositā obsignare/anulūq; quo diligēter signauerat subtili filo ligatū p̄ paruulū quodā ianux̄ foramē itro inuicere. Cum aut̄ sibi aperiendū erat retractum p̄ filum anulo clauiq; resignata/ac rursus simili mō & claudebat & apiebat. Quā rem cū astutia seruoꝝ p̄cāpisset absente Lacyde apientes clāculum uniuersum penu prout ani- mus eoꝝ ferebat consumabāt exportabant fundebāt. Lacydes aut̄ cū & signacula quæ fecerat itegra iueniret & anulum ut dimiserat/penu aut̄ māifeste diminutū/putauit hoc illud eē quod apud Arcefilaum de incōprāhensibilitate rerū quod nihil uideri nihil audi- re nihil deniq; itelligere sincere ac uere possumus/audiuit disputari malitia quoq; seruo- rū nihil uere cerni scireq; posse ab ipso se audisse affirmabat. Quare confusus non aca- demicā sed stoicam apud seruos disciplinā p̄stebatur. Illi uero academicam incōprāhē- sibilitatē ueram esse contendebāt. Ita coactus Lacydes aliter inq̄t in scholis disputam⁹/ aliter domi uiuimus disputatiōibusq; ac schola neglectis domū sedēs obseruabat. Hæc de Lacyde dicta sufficiant. Hūc audiuerē qdē multi/sed p̄cipuus oīum atq; insignis Cy- renæus fuit Aristippus. Successit aut̄ ipsi Euāder post quē Carneades academici factus princeps gymnasiū tertiā constituit academiā. Is Arcefilai morem in disputādo secutus est. Nam ad utrāq; p̄tem ita dicebat/ut oīa quæ aliis afferebant̄ refutaret/incōprāhensi- bilitatem tñ Arcefilai non probauit. Non. n. esse passibile dicebat hoīem ita in oīb⁹ se re- tinere/ut nihil affirmet/esseq; non paruam differentiā inter incertū & incomphēsilē/ & cuncta q̄dem incomprāhensibilia esse sed non incerta: Is stoicā quoq; rōnum non ignarus ambitione magis q̄ ueritatis amore stoicā philosophiā persequabatur: De quo Numenius hæc scripsit: Carneades inq̄t pugnādī mortē Arcefilai renouauit oībus con- tradicens/& huc atq; illuc nunc affirmādo nunc negādo uolubilitate oīōnis oīa distra- hens/cunq; rē nactus esset grauiorem ut maximus atq; uehemens amnis fluxu oratio- nis atq; uorticibus contra dicentes obruebat. Ita cæteros quidem nonnunq̄ uī argumē- torū seducebat/ipse uero se ipsam quod in Arcefilao non erat recte itelligebat: Quip- pe multo prius ille se ipm̄ q̄ auditores decipiebat. Carneades uero & permulcebat & de- populabatur/nam furta quidem occulte latrocinia uero aperte irruens. faciebat/modo dolo modo uī etiā p̄paratos p̄meditatos etiā hoīes cōfundebat: Ita nullus ei resiste- re poterat: Sed erant oēs q̄buscum pugnabat multo inferiores. Carneadi autem Clyto- machus successit: Clytomacho Philon/de quo idem Numenius hæc perstrinxit. Philo- cum Clytomacho successisset nimia lætitia confusus quasi grām habēs quæ illi uisa fue- rant confirmabat: amplificabatq; ac aduersus stoicos cunctis uiribus armabatur. Sed t̄p̄is spatio ueritate rerum coniuncta in comprāhensibilitatis opinio fuit. Quare Phi- lon quoq; ipse ne transfuga uideretur redargui magnopere cupiebat/ huic Antiochus

in academia successit/qui stoicum Menesarchum secutus philoni præceptoris non paucis
 contradixit/& aliena dogmata in academiã induxit. Hæc de successiõe platonica ab ip
 sis ut uides philosophis tradita sunt. Considera igitur altius oro falsitatem dogmatum
 & pugnas philosophorum/qui & si per uniuersum orbem amore ueritatis errauerint/
 nullũ tamẽ laboribus dignũ fructũ posteris transmittere potuerunt sed nec ipsi magnã
 utilitatẽ cõsecuti sunt. Cultus enĩ idolorũ & multitudinis deorũ opinio. quasi pestis om
 nia contagione sua inuaserat/quæ ipsos quoq; philosophos moribus ciuitatũ ac legibus
 sacrificantes summerferat.

Quod unusquisq; philosophorũ q; ipse conuiciebat de diis sequebat. Cap. III.

Nil enim ueri de diis a prioribus accæperunt/sed suis cogitationibus cõiectu
 ra ducti de natura philosophantur/quod Porphyrius in epistola ad ægyptiũ
 Anebonem his uerbis fatetur. Incipiã uero inquit a diis & dæmonibus bonis
 de quibus plurima græcorũ philosophi dixerunt/sed quæ dixerunt cõiecturis præcipue
 nitunt. Et subiungit magna pugna de his uerbis apud nos est. Humanis. n. rationibus
 de bonis conuicimus/qui aut altiora hoc modo inuestigant/cum puenire nequeant quo
 proficisci uoluerint frustra philosophantur. Idẽ ipse in libro ad Boethũ de animæ histo
 ria inquit: Cõis quidẽ hominũ sententiã immortalẽ esse animã prædicat. Ratiões uero
 quæ a philosophis adducuntur faciles refutati sunt. Nulla enĩ apud philosophos opinio
 pp cõtrarias rationes quas facile contradicẽtes inueniunt firma esse uidetur. Immo uero
 etiam de his quæ oculis cernuntur nihil esse cõfirmadũ multi opinati sunt/& in libro de
 respõsis ipso Apollinis oraculo in testimoniũ citato seductos fuisse græcos/& ab ægy
 ptiis caldæis & hebræis ueritatẽ ut in superioribus diximus conspectam affirmat. Vi
 demur ne igitur accusandi nos qui seductas gẽtes cõtempnimus/& hebraicæ scripturæ
 toto animo adhæsimus? Cur enĩ oportet nos philosophos audire ac magni quicq; ab il
 lis uelle discere si cõiecturis utuntur & uariis rationibus atq; diuersis in summam oĩum
 dubitationẽ adducant? quod ut re ipsa uideas ipsorũ philosophorũ de principiis/de diis/
 de uniuersi constitutione uarias immo uero contrarias sententiã exponam.

Quod mathematicæ disciplinæ nihil conferant ad pietatem. Cap. IIII.

Iprius ostendero nihil astrologiam/arithmeticam/geometriam / musicamq;
 (ipsi mathematicas disciplinasq; uocant) quæq; non ipsi inuenerunt/sed a bar
 baris accæperunt ad inueniendam ut ipsi putant ueritatem conferre. Nam si
 disciplinarum inquit cognitio animum non formauerit / nullus recte philosophari
 nec deum cognoscere potest. Ita quasi deus ipse numeris teneatur/nos qui eas discipli
 nas non admiramur pecudes esse arbitrantur/nec magni aliquid posse nos intelligere
 contendunt. Res autem ipsa ondit multos apud græcos fuisse/innumerabiles apud bar
 baros q; quibus has disciplinas optime tenuerint;nec deum tñ nec recte uiuendi normã co
 gnouerunt. E contra multos sine illis pie simul atq; sanctissime uixisse: Itaq; Socratẽ quẽ
 merito oes admirantur non magni has disciplinas fecisse. Xenophon in libro de dictis
 socraticis scribit. Docebat inqt quãtum oporteat singularum rerũ atq; artiũ hẽ peritiã.
 Nã tãtum geometriæ studendum cõsulebat quãtum sufficeret ad mẽsurationem agro
 rũ ac distributionẽ/quod adeo facile dicebat esse ut si quis diligẽter animaduertat q; pri
 mum quãtãtatem agri cognouerit mensurationem ignorare nõ possit. Reprobat uero
 tãtã eius rei curã ac studium ut difficili figurarum cognitioni inuigilare uelis. Nullã enĩ
 utilitatẽ in illa speculatione uidere se asserbat/nec erat geometriæ impitũs/sed a mul
 tis atq; utilissimis studiis et hois uitã ad alẽarũ cõsiderationũ studia deducere nõ oportere
 reputabat. Similiter astronomiã quoq; discẽdã cõsulebat ut dies ac noctes horarũ & mẽ

ses & annos rectius percipiamus. Quæ res ad iter agendum & nauigationes atq; custodias multaq; alia in nocte aut in mense aut in anno per aguntur perutilis est: Eo usq; autē astronomiā discere quousq; planetarū motus & distantias eorū a terra cōprehendas uehemēter improbat. Nullā. n. utilitatē etiā in hac re uidere dicebat/ nec erat expers oīum istorum. Sed cū longa tēpora spacialdesiderant nō cōferre arbitrabatur utiliora relinquere & in his uitā contere. Omnino autē nō esse curandū hominī dicebat ut per cælestia corpora futuroꝝ quæ i potestate diuina sunt cognitionē pquirat. Nec. n. posse hoīes illa cognoscere/ nec diis gratū esse si quæ illi occultarūt ea tu diligenter inquiras posseq; facile ira deoꝝ in insaniā Anaxagoræ cadere/ q cū cælestiū scientiā profiteretur in id amentia incidit ut solē ignē penitus putaret; Nec prospicere poterat facile nos ad ignē oculos erigere cū solem respicere nequeamus nec corpora hoīum acriora fieri ab igne quēadmodū a sole. Nec cernebat oīa quæ a terra germinantur absq; solaribus radiis atq; calore cælesti crescere nō posse/ quæ omnia igneo calore languescūt ac pereunt. Logicam quoq; discendā ita cōsulebat ut magnū eius studiū multamq; operā improbarer. Hæc Socrates apud Xenophontē/ ipse autē Xenophon in quadā ad Aeschinē epistola/ hæc de Platone ac de his qui naturalē scientiā profitebantur scribit. Omnibus inquit patet diuinas res cognitiōe humana cōprehendī non posse/ quare sufficit pie ipsos deos & ex animo colere/ quales autē sunt nec inuenire nobis possibile est/ nec fas est quærere/ nec enim seruis conducit/ nec eis laudabile dixerim si dominorū suorū consilia nisi quantū ad ministeriū suū p̄tinet scrutari uoluerint. Quādo enim o Aeschine Socratem quispiā audiuit de cælestibus aliquid corporibus dicere/ aut ad subtiles lenearū speculationes perdiscendas exhortari/ Musicam enim ipsum scimus auribus solummodo percipisse/ quotidie autē de fortitudine/ de iustitia/ de aliis uirtutibus differebat. Hæc nāque bona hominū appellare solebat. Cætera uero aut pcipi ab hominibus nō posse/ aut non longe a fabulis distare Sophistarūque ludis similia esse/ hæc ille & cæteris consulebat & ipse primus faciebat. Hi ergo quibus Socrates nō placuit aut taceāt aut ad id quod æquū est redeant. Socrati enim uiuo sapientiam deus soli atestatus est: Qui uero eum interfecerūt p̄nitentiæ stimulos effugere nō potuerunt/ isti autē bona ægypti & prodigiosam Pythagore sapientiam adamarūt/ & solida Socratis tenuitate cōtempta tyrannidem coluerunt/ & tenuissimā uitam dapibus siculis commutare nō erubuerunt. His uerbis Zenophon Platonē occultius pugnabat: Socrates uero apud ipsum Platonem in libro de republica gymnastica musica & astronomia ita loquitur ut etiam Plato non multum istis attribuere uideatur.

COpiniones prischorum periarchon idest de principibus. Cap. V.
 Erum ut facilius merito contemptam esse a nobis hanc inanem græcorū philosophiam cognoscas nō grauabimur altius uarias atq; diuersas immo uero inter se contrarias philosophorum opiniones repetere: Assumam autem ea a libro Plutarchi quem de dogmatibus philosophorum inscripsit. Thales inquit Milesius de septem sapientibus unus principium rerum aquam putauit. Is primus philosophari dicitur incæpisse/ & ab eo ionicam philosophiam esse appellatam. Dicit aut iunior in ægypto fuisse/ & in miletum senior rediisse. Inductus at fuit ut ex aqua uniuersa primo esse diceret/ & in aquam demum resolui/ quia sperma oīum animalium origo humida substantia ē. Vnde uerisimile putauit hoc modo ex humido cuncta oriri: Deinde quia herbæ ac plantæ uniuersæ humido aluntur/ & fructus fuerūt/ eius aut penuria languescunt ac decidunt. Tertio quia ignis stellarum atq; solis & ipse mundus aqueis uaporibus alitur/ quam opinionem Homerus quoq; approbare uidetur cum dicat Oceanū

quī oīum fuit origo. Anaximander aut̄ milesius principiū rerū infinitū esse assererat & ex hoc oīa primū oriri/& in hoc tandē deuenire/iccirco infinitos oriri mūdōs atq; rursus corrūpi infinitū aut̄ esse dicit̄ principiū nequid desit/neue generatio terminetur. Errauit aut̄ quia nō aperuit infinitū istud aer ne an aqua sit aut aliud quoddā corpus errauit ēt quia subiectā materiā dicēs efficientē cām deseruit; infinitū enim nihil aliud q̄ materia est quæ actu esse nō potest nisi ab efficiente eliciat̄. Anaximenes uero milesius principium rerū aerem opinatus est ex quo fieri cuncta & in quē resoluī cōtendit/ aīam. n. nostram aerem esse ait hic. n. nos cōtinet. Vniuersum ēt mundum spīritus & aer fouet. Idem aut̄ aer & spūs apud eum est. Hic ēt errauit quia ex informi ac simplici spīritu atq; aere aīalia posse cōstitui putauit. Impossibile at̄ omnino est principiū rerum solum esse materiā cū necesse sit efficientē causam ponere. Non. n. ex argento aut ligno aut aere uasculū unq̄ fiet nisi artifex fecerit. Heraclitus uero & Hippasus metapontinus ignem esse principium putarūt/quo extincto cætera gignūtur/cuius solidiorem partem in se cōtractam atq; constipatam terram fieri/terram porro ab igne resolutam in aquā uertit/& exaltationes aquarū in aerem transire. Rursus aut̄ uniuersa corpora mundūq; ipsū ignis ardore corrūpi. Principium igitur ignis est inquit̄ q̄a in eo sūt omnia & in eū deū resoluūtur. Democritus quem epicurus sequitur principium rerum asserit corpuscula quædam minutissima/quas athomos appellat rōne cognoscibiles solidas nō generabiles nec corruptibiles omni fractura superiores quæ alterari nō possunt. Has in uacuo & per uacuum moueri asserit quod infinitum esse opinatur: Athomos quoq; ipsas infinitas numero dicit̄ quibus accidunt figura & magnitudo secūdum Democritum; Epicurus aut̄ pondus etiā adiecit: Non. n. mouebuntur inquit̄ nisi pondere deferātur. Figuras porro athomorū nec infinitas & eiusmodi esse asserūt ut frangi nō possint. Athomos enim dicta est nō quia minima sit/sed quia diuidi ac frangi nequeat. Athomos autem esse dicunt quia uacuum atq; unitas elementa sunt. Empedocles uero agrigētinus quattuor elementa ignem uidelicet aerem aquam & terrā principia ponit. Duas etiā uirtutes amicitiam atq; litem/& amicitiam quidem cōiungere/litem uero distinguere. Hæc fuit primorum philosophorum discrepantia; Iste sunt de principiis illorū inanes opinionēs. Non. n. deum creatorem nec deos oīno aut incorporeas & irracionales substantias nec illud quod supra sensum sit in principiorū numero accæperūt. Primus autē græcorum oīum Anaxagora fertur intellectum rerum oīum causam asseruisse qui philosophandi amore agros suos dī icultos reliquisse: Is primus efficientem causam rōnalem arbitratus est/confusa. n. oīa simul fuerunt/sed intellectus a confusione in ordinem ea redegit/admiratione uero dignum est q̄ ita dicentem par̄ defuit qn athenienses lapidibus obruerent/quia uidelicet non solem sed solis creatorem uenerabat̄: Is & si rebus oībus intellectum proposuit non tamē cōsequēter ubiq; seruauit. Vnde Socrates apud platonē de aīa uehementer eum iculat. Cum legissem inqt̄ Anaxagoram dicentē oīum causam esse intellectum magna lætitiā pfusus putauī magistrū iam me Anaxagoram iuenisse q̄ mihi diceret oīa optiē ab intellectu eē disposita/& a quo discer̄ possem utrum terra rotunda an triangularis sit. Causam. n. asserre ip̄m arbitratus sum. Quare altero alterum melius/& q̄a optimū est talem terram esse/& si in medio ipsam diceret ilico exponeret quia optimū est in medio sitā eē/ac eodē modo de sole luna & de uelocitate ipsorum/& de aliis singulis quod optimū sit alia pati alia facere quæ patiuntur & faciūt/ nō enī alia causa q̄ optima reddi potest si a rōne atq; ab intellectu disposita sunt/magno igitur gaudio sape libros eius perlegi/& p̄gressus aerem aquam ignem cæteraq; hmōi asserre Anaxagoram uidens/eisq; causas rerum attribuere/nec intellectu ac rationi aliquid

attribuere magna de spe decidí Simillimum. n. mihi facere uidebatur/ac si quis diceret oia intellectu atq; ratione a Socrate fieri: Deinde cū reddere causam uellet quare hic sedeam responderet quia corpus meū ossibus atq; neruis cōstat/cum ossa articulos coniunctionesq; habeant neruis colligatas/& nerui trahi atq; retrahi soleant flecti hoc modo corpus facile posse quia de causa fit ut sedeam/nō. n. uera causa redditur/sed quia uidelicet eū athenienses mortis crimine cōdenarint/& mihi iustus uisum est sententiam hanc subire: Iccirco expectās hic sedeo. Nam per canē nisi hoc esset si fugere mihi melius uisum esset/hæc ossa & isti nerui megaræ & in boetia essent Si q; uero cōtendat nō posse me quæ mihi optima uidentur absq; neruis & ossibus cæterisq; huius efficere/ue re quidē dicit. Per hæc enim facio/ratio autē eorum quæ intellectu fiūt nō hæc sed melioris aut certe optimi est. Et post pauca ita & terrā alius reuoluitōe calorū in medium depelli alius propter latitudinē suam ab aere sustineri/quod autē melius sit in medio sitam esse ne quærunt quidē. Est aut quod oia ligat & bonū ipsum quod nescio quomodo omnes negligūt. Hæc Socrates. Anaxagoræ autē successit Arcefilaus quem Socrates audiuit/præterea & Xenophanes & Pythagoras/qui Anaxagoræ temporibus flouruerunt de æternitate dei & de animæ immortalitate philosophati sunt.

Opiniones philosophorum de diis. Cap. VI.

Vnc uideamus quales opiniones de diis philosophi habuerunt: Plutarchus sic in libro prædicto scribit. Nōnulli philosophorū inquit ueluti Diagoras Milesius & Theodorus cyrenaic⁹ & Euemerus egiata & Calimachus nullo modo deos asserbant. Euripides est tragicus quibus Ariopagitarū formidine nō oīno se aperuerit. Sisyphum tñ induxit quasi huius opiniois protectore/& quibuscunq; potuit rationibus sententiā eius tutatus est/& Anaxagorā q; una stetit corpora confuse primo affirmauit. Deinde a deo in ordinem distincta/& Platonē qui nō stetit/sed inordinate mota fuisse primo dixit/deinde a deo in ordinē redacta repræhēdit quia dixerūt deo de his inferioribus curā esse. Beatum. n. illud animal atq; corruptibile inquit omni bono repletū & omnis mali expers ab beatitudinē suā conuersum res humanas non aīad uertit. Miserū. n. esset si fabri aut operariū more ad huiusmodi fabricā se cōuerteret. Præterea deus quē dicunt ante ordinationē totius aut dormiebat inquit/ aut uigilabat/ aut si neutrum uerū est/nec erat oīno; Si ergo dormiebat a seculo mortuū fuisse necesse est: Sempiternus. n. somnus mors est: Deus aut nec somni nec mortis particeps est: Sin uero uigilabat aut perfectā beatitudinē habuit aut mancā atq; imperfectā; Si pfectam nullius rei indigebat/quare nec ad nouā rerū productionē descēdisse ipsum uerisimile sit: Sin aut manca beatitudo affuerat quō uere dici deus pōt/cui quicq; abfuisse concedit. Ad hæc quō si diuinit⁹ humana gubernant/& bōi uexant; & mali feliciter uiuūt Thales mundū deum eē asserit. Democrit⁹ mundi aīam ait deum eē/& cum pilæ igneæ formam possidere. Pythagoras de principiis unitatem deum & bonum/unitatēq; esse unius naturam intellectum uidelicet ipsum/dualitatem uero dæmonem esse ac malum/ in qua materialis est multitudo. Socrates & Plato unicum uniforme quod uere ens atque bonum est/hæc autē uocabula ad intellectum omnia spectare. Deus igitur intellectus est & species separabilis. i. procul ab omni materia & nulli passibili coniūcta Aristoteles super premium deum separabilem speciem uniuersi sphaeræ insidentem. Sphaeram autē corpus æthereum quod ipse quantum appellat. Quod cum per multas sphaeras diuidatur natura coniunctas & rōne separatas. unamquāq; sphaerarum compositā ex aīa & corpore aīal esse arbitratur/& corpus qdem ut diximus cum æthereum sit circulariter moueri/aīam uero quāuis per se sit immobilis ipsam tñ motus causam esse. Stoici deum arti-

ficiosum ignem atq; intellectualē esse asserūt uia rōneq; ad generationē mūdi p̄grediē-
tē/q; mūdus oēs sp̄maticas rōnes qbus singula secūdū fata gignunt in se continet. Deū
aut sp̄ritum eē p̄ uniuersum mundū penetrantē diuersis noibus appellatū secūdū reꝝ
p̄ quas transit diuersitatē. Mundū ēt deū eē & stellas & terrā. Supremū aut oīum intel-
lectum esse in æthere. Epicurus deos hoīum formā habere q̄uis non sensu p̄pter tenui-
tatē naturæ/sed rōne p̄cipiant. Quattuor deīde icorruptibiles pōit naturas athomos/
uacuū/īfinitum/similitudines/quas qdē naturas similiū partium & elementa ip̄e uocat.
Hīnc manifeste uidemus nullam græcos ante Pythagoram atq; Anaxagoram deī ha-
buisse cognitionem/quare antiquissimis temporibus ut phœnices & ægyptiī q̄ ut ostē-
dimus non incorporeas quasdam uirtutes/sed mortales uiros ut deos colebāt. Sic græ-
ci quoq; diuinos honores hominibus conferebant.

CAduersus eos qui sensum tollunt inutile eē dicētes ad cognitionē. Cap. VII.

Erum quoniam alii philosophorū sensibus cuncta cognosci arbitrant alii
cōtra rōni solūmodo credēdū & sensum oīno abiiciēdū dicebant. Nō est iuti-
le qd aduersus istos Aristoteles in octauo de philosophia conscripsit p̄strin-
gere. Multi inqt rōnem solūmodo sequentes sensum ac phansiā oīno abiiciebant/ut Xe-
nophanes colophonius/& Parmēides eleata/& Zeno:& Milesius de antiquoribꝫ De
iunioribus aut Stilpo & megarici q̄ dicebant unum esse quod est/& quod diuersum eē
uidet̄/diuersum non eē nec gigni quicq̄/nec corrūpi/nec moueri p̄it̄/aduersus quos
q̄uis in philosophia multa dicant̄/tamen etiam nunc pauca dicamus. Diuina igitur res
in nobis rō est/īdigenus tamen sensu quēadmodū & corpore. Nā & sensus naturæ de
sensibilibus iudicat. Qui. n. sentit aliqd patitur/& q̄ sentit quod patitur eā passionem p̄-
fecto cognoscit. Sensus igitur cognitio quædā est. Præterea si sentit̄ pati quoddā est:&
oē quod patitur ab aliquo patit̄. Oīno diuersum aliqdque quod facit est ab eo quod pa-
tit̄ ut color/& sonꝫa sensu. Deīde ip̄m ens unū mouerat/sed nec imobile. Sensus. n. mo-
tus qdā ē/quō at̄ si nihil ad cognitionē cōferūt nullus ē q̄ nollet secūdū naturā sibi sen-
sus eē depositos. Oēs. n. integritatē sensuū organorūq; suauitatē desiderāt q̄ meliꝫita de
sensibilibꝫ iudicāt. Quare natura duce tantꝫ nobis amor inest/ut nullus nō īsanus unū
sensem p̄ oibus bonis quæ uocant̄ extrēa uellet cōmutare. Cur aut̄ si nihil sensibus ege-
ant nō erūt oculos nec auditū destruūt/ut op̄e oīdant ueram esse doctrinā suā: Nunc
uero uerbis qdā eos uitupant/re autē maxie oīum utunt̄. Melissus. n. cū sensibilia nihil
eē uelit oīdere p̄ sensibilia hoc ip̄m efficere conat̄. Si. n. terra est inqt & aer/& ignis/&
ferrū/& aurꝫ/& aliud uiuēs/aliud mortuū/aliud nigrū/aliud albū/cæteraq; oīa quæ esse
hoīes credūt si ēt nos recte uidemꝫ/audimus atq; sentimꝫ/ens quoq; tale qd eēt p̄fecto
quale uobis priō uisum ē/neq; trāsmoueret̄ nec aliud ex alio fieret/sed sibi ipsi simile p̄-
maneret. Nūc uero cū dicamꝫ recte sentire uidet̄ nobis quod calidū ē īfrigidū/& frigi-
dū in calidū/similiter & molle in durꝫ/atq; ecōtra p̄mutari. Merito igit̄ posset q̄sp̄iā p̄cū-
ctari. Nōne igit̄ calidū in frigidū trāsmutari cæteraq; huiꝫ sensu cognouisti: Sed rōnes
opionesq; istorū iā ita explosæ sūt ut nec dictæ qdē eē uideant̄. Recte igit̄ p̄cul dubita-
tiōe illi philosophant̄ q̄ & sensum & rōnē & cognitionē reꝝ suscipiūt. Hic Aristoteles
Xenophanē & eius similes uexauit. Xenophanē aut̄ Protagoras & Nessas audiuerūt/
Nessam Metrodorus: Metrodorꝫ Diogenes: Diogenem Anaxarchus: Anaxarchū Pyr-
ro a quo sceptici philosophi appellati sunt/qui nec sensu/nec ratione quicq̄ posse com-
prehendi docentes magno risu omnium explosi sunt.

CEusebiū Pamphili de euangelica præparatione Liber. xiiii. & ultimus finitur.

Clarissimo iurifconsulto Alberto Vonico Taruisano Hieronymus Bononius.
 m Agna Alberte clarissime ac rerū dignarum studiosissime priscos hoies causasq;
 solertissimos indagatores obductos teterrimæ calligine cecitatis in ueritate di-
 uini numinis uestiganda laborasse diu uideo/quibusdā nephandissimæ impie-
 tatis assertoribus deos oīno p̄tinaciter esse negātib⁹/ut Diagoras & Protagoras: Nō,
 nullis essent nec incōstanter dubitantibus ut Pythagoras Samius aliquibus/deos qui-
 dem esse fatentibus/res tñ humanas & terrena negotia nō respicere/ut Epicurus: Aliis
 & esse qdē & mortaliū curā gerere existimātib⁹ sicuti diuin⁹ Plato. Tātus at̄ inter hos
 ipsos error in quæstione ueri/tanta cærimoniārū/rituū/mysteriorū uarietas fuit ut nul-
 la hoīum oīno atas fuerit quæ ī diuinārū regē snia nō multū inter se ipsa disfederit: Egy-
 ptiis Osirim: Isim: atq; aīalia quædā abiectissima adorantibus. Atheniensibus Cererem
 magno studio præcipue colentibus: Romanis Martem Vestam Quirinū ac quosdā
 priuatos deos uenerātib⁹: Atq; hæc qdē multiplex cōfusio p̄ multū t̄p̄s ī toto ferme ter-
 rarū orbe pseuerauit usq; ad Saluatoris aduentū: Tum uero cæcitati mortaliū in lumē
 saluberrimæ pietatis ab illa perniciosissimæ impietatis nocte traductoꝝ lux oboriri cœ-
 pit/tum errantibus semita ueritatis ostēdi. Diffusi deinde uariis mūdi regionibus Apo-
 stolici præcones euāgelica prædicatione oēs gentes omnes nationes illustrarunt/ut eo-
 rum uere fuerit uaticinatus propheta in oēm terram sonum exiisse/& uerba in fines or-
 bis terræ. Viri tum doctissimi uereq; philosophi dei optimi maximi q̄ sola sapientia est
 amatores tanq̄ sidera coruscantia passim emicuerunt. Hinc apud Latinos lacteo eloquē-
 tiæ fonte Manans Lactantius Coelius/trium linguarū optimus interpret uitaq; sancti-
 monia probatissimus Hieronymus/hinc sacer Aurelius Augustinus: Immortalis Am-
 brosius/uigilantissimus Gregorius elegantissimis religionē nostrā eloquiis illustrarūt/
 gentilitatis dæmonum insidiosoz astu diutius elusæ splendidissimo lumine ueritatis te-
 nebras retexerūt/& male de ueritate ipsa sentiētes fræno seueræ castigationis cōpescue-
 runt: Apud græcos uero Athanasius: Basilius: Gregorius Nazanzenus: Ioannes chry-
 sosthomus: Eusebius Pamphili aliq; per multi indefessi Christianoz dogmatū asserto-
 res summopere claruerūt: Hiq; diu limitibus græciæ cōtendī dum per quietē licuit iter
 suos hoc est græcos hoies Italiæ ignoti latuere. Scæuientibus demum tota græcia diu-
 tinis atrocissimoz hostium bellis/occupato infelicis prouinciæ disciplinarū matris im-
 perio. Direptis misere ciuitatibus/tota nobilitate atq; uirtute Attica in Italiam cōmigrā-
 te/clarissimi quicq; auctores cū gentiles tū christiani ad tutā hospitalitatē diuertētes stu-
 dio doctissimoz interpretū linguam Romanā didicerūt. Verū cū a plurimis ī historia-
 rum/poematū ue traductiōe fuerit hactenus feliciter elaboratū nō minus grate utiliter
 q̄ ab iis qui res christianas eligere maluerunt effectū est. Non.n. Omnibonus Leoni-
 ceus uir singulari doctrina præditus minus laudis consecutus est in Athanasio tradu-
 cendo quā alius quispiā in quouis gentili opere aut ipsemet in toto cōmentariorū infi-
 nitorū contextu Neq; Georgius Trapezuntius uir diuinus ex p̄paratione euangelica
 Eusebii in Latinum uersa minus gloriæ reportauit quā Rhetoricæ artis laboriosissimo
 opere edito. Cuius quidē clarissimi operis dedicati Nicolao Quinto pontifici maximo
 litterarū toto orbe fugientiu parenti/quo ad superos unde nobis dimissus fuerat item-
 pestiue redeūte omnis doctrinæ spes erepta est/cum copiā facere oībus quæreremus
 nec sat facile inueniri posset exemplar/tu Albertæ liberalissime ex bibliotheca tua quā
 preciosissimis libris displinarū omniū liberalium refertam in ornatissima domo in mo-
 dum atrii extructa studiosissime sumptuosissimeq; cōparasti/nobis promptissime sub-
 uenisti. Vnde cum te iuuante / immo causam primariam præstante germen utilissimū

libri in angulis quibusdam abditis delitescens fuerit abunde propagatum debemus non tantum nos officiosissimæ tuæ probitati. Sed quicumque optatissimi muneris prius cupidi prope languebant immortales gratias habebunt: Cuique in eo diuersorum male sentientium opiniones insolubilibus argumentis confutatas/ & fidem orthodoxam fundatissimis rationibus stabilitam & confirmatam lectitabunt non poterunt non tuæ munificentiae meminisse nomen tuum æternæ perennitatis monumento consecrantes.

F I N I S.

¶ Eiusdem Hieronymi carmen.

Eusebius graio tantum sermone loquebar
 Nec poteram latius utilis esse uiris.
 Cura Trapezunti non est perpeffa georgi
 Ignotum tanti muneris esse bonum.
 Interpres latias solers aduexit in oras
 Et docuit lingua liberiore loqui.
 Errores igitur quisquis cognoscere priscos
 Instructus uera religione cupis
 Me lege diuinis Romana uoce docentem
 Historias/grates soluere utriusq; memor.

¶ Eusebii Pamphili de euāgelica præparatione opus a doctissimo utriusq; linguæ interprete Georgio Trapezuntio e græco in latinum Impressum Venetiis per Bernardinum Vercellensem: Anno Salutis. M.CCCCCI. Die primo Kalendis Septembris.

¶ Registrum huius operis.

a b c d e f g h i k l m n o p q

¶ Omnes sunt terni; præter a & q qui sunt quaterni.

¶ Cum gratia & priuilegio.

hinc in angulis paucis ab his delictis suis abinde propugnare debentibus
non tantum nos officiosissime suscipiamus. Sed quicquid operamur in
capiti prope languentibus animabus gravas habebunt. Quia in eo dicitur male
necnon opinionem in solibus arguimus conuersas. Et hinc orthodoxam
assumens rationem sapientiam & confirmatam lecturam non potest non in
licetis mentalibus non tam certam perennitatis monumentis conseruare.

FINIS

¶ Hinc de fictionum ratione
Eulibus gratia tantum ratione loquatur. Nec potest in his esse
Nec potest in his esse. Cuius Taperum non est per se. Cuius
Ignorantiam tantum inuenit esse bonum. Insuper in his
Insuper in his solis aduersus in oras. Insuper in his
Et docuit in his libere locui. Insuper in his
Insuper in his quibus cognoscere. Insuper in his
Insuper in his religionem. Insuper in his
M. Insuper in his. Insuper in his. Insuper in his.
Insuper in his. Insuper in his. Insuper in his.

¶ Eulibus Pamphili de evangelica preparatione opus a doctissimo
Cuius in parte. Cuius in parte. Cuius in parte.
V. Cuius in parte. Cuius in parte. Cuius in parte.
M. Cuius in parte. Cuius in parte. Cuius in parte.

¶ Regium huius operis
a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u v x y z

¶ Omnes hinc in parte
Cuius in parte. Cuius in parte. Cuius in parte.

¶ Cuius in parte
Cuius in parte. Cuius in parte. Cuius in parte.

¶ Cuius in parte
Cuius in parte. Cuius in parte. Cuius in parte.

¶ Cuius in parte
Cuius in parte. Cuius in parte. Cuius in parte.